

**ESKİŞEHİR BASININDA
DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI
(1950-1960)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Teoman KARAKAPLAN

Kütahya - 2009

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ESKİŞEHİR BASININDA DEMOKRAT
PARTİ İKTİDARI
(1950-1960)**

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Esra S. Değerli

Hazırlayan:
Teoman KARAKAPLAN

Kütahya – 2009

Kabul ve Onay

Teoman KARAKAPLAN'ın hazırladığı “Eskişehir Basınında Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile kabul edilmiştir.

..../..../ 2009

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Doç. Dr. Abdullah İLGAZİ		
Yrd. Doç. Dr. Esra S. DEĞERLİ (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Mustafa BIYIKLI		

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Eskişehir Basınında Demokrat Parti İktidarı (1950-1960)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../ 2009

Teoman KARAKAPLAN

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Denizli’de doğdu. İlk öğrenimini Ankara’da Ortaokul ve Lise öğrenimini Eskişehir’de tamamladı. 2003 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne girdi. Tarih öğrenimine devam ederken Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Çift Anadal yaptı. Tarih Bölümden 2007 yılında mezun oldu. Aynı yıl Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tarih Anabilim dalında Yüksek Lisansa başladı.

ÖZET
ESKİŞEHİR BASININDA DEMOKRAT PARTİ
İKTİDARI (1950-1960)

KARAKAPLAN, Teoman
Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Esra S. Değerli
Temmuz, 2009, 215 sayfa

1950-1960 yıllarında Türk siyasi yaşamına damgasını vuran DP iktidarı, genel olarak incelenmiş bir konu olmakla birlikte yerel anlamda sınırlı olarak incelenmiştir. Bu çalışmada Eskişehir yerel basınının yardımıyla DP iktidarının Eskişehir'deki durumu ve algılanması incelenmiştir.

Tek parti dönemindeki baskı uygulamalarına karşı DP'nin demokratikleşme vaatleri Eskişehir'de çoğunluğun desteğini sağlamıştı. Bu çoğunluğun içinde Eskişehir basını da yer almaktaydı. 1950 yılında Eskişehir basınında DP'ye karşı bir sempati duyuluyordu. Eskişehir basını tek vücut olarak DP'yi destekliyordu.

1950 yılında iktidarı ele geçiren DP bir süre sonra demokratikleşme vaatlerini unutarak antidemokratik bir tutum takınmaya başladı. DP'nin bu tutumu Eskişehir basınına iki gruba ayırdı. Bu gruptan İktidar basını DP'yi desteklemeye devam ederken muhalif basın artık DP'nin karşısındaydı.

İlk tartışma Resmi ilanlar meselesiyle başladı. Bunun dışında, İspat hakkının verilmemesi, gazetecilere dava açılması, gazetelere tirajlarının altında kağıt verilmesi ve gazeteciliğin zorlaştırılması gibi kararlar Eskişehir muhalif basınının maruz kaldığı zorluklardı. İktidarı destekleyen basın ise bu zorlukları yaşamıyordu.

DP 1957 yılından itibaren güç kaybetmeye başlamıştı. Bu DP'yi daha hırçın yapmıştı. 1960 yılına gelindiğinde Tahkikat Komisyonu kurulmasıyla Eskişehir'de muhalif gazetelerin sansürlenmesi ve kapatılması olağan hale gelmişti.

İhtilalden sonra Eskişehir basını yeniden tek vücut olmuş ve DP'ye karşı tutum almışlardı.

Anahtar Kelimeler:Eskişehir Basını, Demokrat Parti, Demokrat Parti İktidarı,Eskişehir

ABSTRACT
THE DEMOCRATIC PARTY POWER ON ESKISEHIR PRESS
(1950-1960)

KARAKAPLAN, Teoman
M.A. Thesis, Department of History
Supervisor : Asst. Prof. Esra S. Değerli
July, 2009, 215 pages

In 1950-1960 years DP goverment leaving much marks on Turkish political life was researched in a limited way as locality meaning, besides researched in a general way. In that study DP goverment 's position and perception by folk (people)in Eskisehir was researched with the aid of Eskisehir press.

Democrat Party's promise of the being democratic provided most of the majority in Eskisehir. Although the oppression application during uncontested party term. In this majority also ,Eskisehir press took part in 1950. There was sympathetic manner to DP on Eskisehir press. Eskisehir press was only supporting as a whole Democrat Party.

The first argument took part in because of offical advertisement.apart from this, there were another difficulties for instance, there were not proof right, sue journalist, giving paper under circulation of a newspaper and such as making difficult being journalist. These decision were difficulties of the Eskisehir opposing press. In contrast to all these, the press which was supporting the power was not living these problems.

DP had started to lose its power since 1957. This situation made it more harsh. When the time was 1960 investigation commission was established and from now onin Eskisehir, cencorship for opposing journals and closing them became an ordinary situation.

Eskisehir press again became a whole and showed against manner to DP.

Keywords: Eskisehir press, The Democratic Party, The Democratic Party Goverment, Eskisehir

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
TEZ HAKKINDA	xiii
TEZ METNİ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1938-1950 MİLLİ ŞEF DÖNEMİ VE ÇOK PARTİLİ DEMOKRASİ

1.1. ATATÜRK SONRASI DÖNEM (MİLLİ ŞEF DÖNEMİ)	8
1.2. ÇOK PARTİLİ DEMOKRASİYE GEÇİŞİN SEBEPLERİ	9
1.2.1. İç Sebepler.....	9
1.2.1.1. Ekonomik Çöküş ve Olağanüstü Vergiler.....	10
1.2.1.2. Bürokratik Sebepler.....	11
1.2.2. Dış Sebepler.....	12
1.3. MUHALİF PARTİLERİN KURULMASI	14
1.3.1. İsmet İnönü'nün Muhalefet Partisine Dair Konuşmaları.....	15
1.3.2. Milli Kalkınma Partisi	16
1.3.3. Demokrat Parti ve Dörtlü Takrir	17
1.3.4. Diğer Partiler	19
1.4. DEMOKRAT PARTİ VE 1946 SEÇİMLERİ	21
1.5. 1946 SEÇİMLERİ SONRASI DEMOKRAT PARTİ MUHALEFETİ	22
1.5.1. Demokrat Parti'nin Birinci Kongresi	23
1.5.2. 12 Temmuz Beyannamesi ve Kabine Değişikliği	24
1.5.3. D.P. İçindeki Muhalefet "Millet Partisi".....	25
1.5.4. Demokrat Parti'nin İkinci Kongresi Ve Seçimlere Hazırlık.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI'NIN İLK DÖNEMİ 1950-1954

2.1.	ESKİŞEHİR BASININDA 1950 GENEL SEÇİMLERİ	30
2.2.	BİRİNCİ MENDERES KABİNESİ	31
2.3.	BİRİNCİ MENDERES KABİNESİ İÇ POLİTİKASI	33
	2.3.1. Askeri ve Bürokratik Tasfiyeler.....	33
	2.3.2. Arapça Ezan ve Radyoda Kuran Okuma Yasaklarının Kaldırılması.....	34
	2.3.3. Genel Af.....	35
	2.3.4. Yerel Seçimler ve Demokrat Parti.....	35
2.4.	ESKİŞEHİR BASINI VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ	36
2.5.	BİRİNCİ MENDERES KABİNESİNİN İSTİFASI	43
2.6.	İKİNCİ MENDERES KABİNESİ	45
2.7.	İKİNCİ MENDERES KABİNESİ İÇ POLİTİKASI	45
	2.7.1. Atatürk'ü Koruma Kanunu	45
	2.7.2. Malatya Ara Seçimleri.....	47
	2.7.3. Halkevlerinin Kapatılması ve CHP'nin Malvarlığına El Konulması.....	47
	2.7.4. Ara Seçimler.....	48
	2.7.5. Demokrat Parti'nin Üçüncü Kongresi.....	49
	2.7.6. Türkiye Köylü Partisi.....	50
	2.7.7. Uşak Seçimleri.....	51
2.8.	İKTİDARIN SEÇİM HAZIRLIKLARI	51
	2.8.1. Millet Partisi'nin Kapatılması	51
	2.8.2. CHP malvarlığının 2. Kısımına el konulması	53
	2.8.3. Genç Demokratlar Teşkilatı.....	56
	2.8.4. Basın Kanunu ve Kısıtlamalar.....	57
2.9.	İKTİDARIN İLK DÖNEM EKONOMİ POLİTİKASI	58
2.10.	İKTİDARIN İLK DÖNEM DIŞ POLİTİKASI 1950-1954	60
	2.10.1. Kore Savaşı ve Türkiye'nin Kuzey Atlantik Paktına Girişi.....	60
	2.10.2. Göçmen Meselesi.....	62
	2.10.3. İlk Dönem Kıbrıs Meselesi.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI'NIN İKİNCİ DÖNEMİ 1954-1957

3.1.	ESKİŞEHİR BASININDA 1954 GENEL SEÇİMLERİ	68
3.2.	ÜÇÜNCÜ MENDERES KABİNESİ	71
3.3.	ÜÇÜNCÜ MENDERES KABİNESİ İÇ POLİTİKASI	73
	3.3.1. DP'li Yeni Seçim Bölgelerinin Kurulması (Adıyaman-Sakarya)	74
	3.3.2. Kırşehir'e İlçe Statüsü Verilmesi	75
	3.3.3. Emekli Sandığı Kanunu.....	77
	3.3.4. Yeni Seçim Kanunu.....	78
	3.3.5. Memur Tasfiye Kanunu.....	79
	3.3.6. Yerel Seçimler.....	81
	3.3.7. İspat Hakkı.....	82
	3.3.8. Demokrat Parti'nin Dördüncü Kongresi.....	83
3.4.	ÜÇÜNCÜ MENDERES KABİNESİ'NİN İSTİFA SEBEPLERİ	84
	3.4.1. Ekonomik Sebepler.....	84
	3.4.2. İç Politik Sebepler	84
3.5.	ÜÇÜNCÜ MENDERES KABİNESİ DIŞ POLİTİKASI	86
	3.5.1. Bağdat Paktı.....	86
	3.5.2. Balkan Paktı	87
	3.5.3. Kıbrıs Meselesi.....	88
	3.5.4. 6-7 Eylül Olayları.....	88
3.6.	DÖRDÜNCÜ MENDERES KABİNESİ	92
3.7.	DÖRDÜNCÜ MENDERES KABİNESİ İÇ POLİTİKASI	93
	3.7.1. Soruşturma Komisyonu	93
	3.7.2. Basın Yasası Değişikliği	94
	3.7.3. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Değişikliği	96
3.8.	MUHALEFETİN SEÇİM HAZIRLIKLARI	97
	3.8.1. Milli Muhalefet Cephesi	97
3.9.	İKTİDARIN SEÇİM HAZIRLIKLARI	101
	3.9.1. Kırşehir'in İl Olması	101
	3.9.2. Seçim Yasası Değişikliği	102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI'NIN SON DÖNEMİ 1957-1960

4.1.	ESKİŞEHİR BASININDA 1957 GENEL SEÇİMLERİ	106
4.2.	BEŞİNCİ MENDERES KABİNESİ	108
4.3.	BEŞİNCİ MENDERES KABİNESİ İÇ POLİTİKASI	110
	4.3.1. Meclis İçtüzüğü'nün Değiştirilmesi	110
	4.3.2. Dokuz Subay Olayı	112
	4.3.3. Milli Muhalefet Cephesi	114
	4.3.4. Vatan Cephesi	115
4.4.	EKONOMİ POLİTİKASI II	116
4.5.	KIBRIS MESELESİ II	117
4.6.	İHTİLAL'E GİDEN SÜREÇ (İKTİDAR MUHALEFET İLİŞKİLERİ) 120	
	4.6.1. Uşak Olayı (29 Nisan 1959)	120
	4.6.2. Geyikli Olayı	121
	4.6.3. Yeşilhisar Olayı (Kayseri Olayı)	122
	4.6.4. Tahkikat Komisyonu Kurulması (27 Nisan 1960).....	124
	4.6.5. Üniversite Olayları	126
	4.6.6. 5 Mayıs Ankara Mitingi (555 K).....	127
	4.6.7. 14 Mayıs Ankara Mitingi.....	127
	4.6.8. Harp Okulu Öğrencilerinin Yürüyüşü	128
	4.6.9. Eskişehir Mitingi	128
4.7.	27 MAYIS 1960 İHTİLALİ	130
	4.7.1. Eskişehir'de İhtilal	130
4.8.	İHTİLAL SONRASI DURUM	134
	4.8.1. Yassıda Mahkemeleri	135
	SONUÇ	141
	EKLER	145
	KAYNAKÇA	184
	DİZİN	196

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: 1950 Genel Seçim Sonuçları.....	30
Tablo 1.2: 1950 Genel Seçim Sonuçları (Eskişehir)	31
Tablo 2.1: 1954 Genel Seçim Sonuçları.....	69
Tablo 2.2: 1954 Genel Seçim Sonuçları (Malatya, Kocaeli).....	75
Tablo 2.3: 1957 Genel Seçim Sonuçları (Malatya, Adıyaman, K.eli, Sakarya)....	75
Tablo 2.4: 1954-1957 Genel Seçim Sonuçları (Kırşehir, Nevşehir).....	77
Tablo 3.1: 1957 Genel Seçim Sonuçları.....	106
Tablo 3.2: 1957 Genel Seçim Sonuçları (Eskişehir).....	107
Tablo 3.3: 1957 Genel Seçimi Parti oy oranları (Eskişehir)	107

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMM	Büyük Millet Meclisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	Demokrat Parti
HP	Hürriyet Partisi
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülleri
KP	Köylü Partisi
MBK	Milli Birlik Komitesi
MP	Millet Partisi
NATO	North Atlantic Treaty Organization
OEEC	Organisation For European Economic Cooperation (Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı)
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri

TEZ HAKKINDA

Araştırmanın Problemi: 1950-1960 yılları arasında Türk siyasal hayatına damgasını vuran Demokrat Parti'nin Eskişehir basınında algılanma şeklidir.

Araştırmanın Amacı: Eskişehir gazetelerine göre Demokrat Partiyi incelemektir

Araştırmanın Önemi: Demokrat Parti ile yapılan tezlerin genel bir anlatıma sahip olması yönüyle yerel olarak değinilmeyen görüşler mevcuttur. Bu tezin önemi Eskişehir ili bazında Demokrat Partinin iktidarını incelemektir.

Araştırmanın Hipotezleri: Değerlendirilen 1950-60 yılları arasında mevcut belgelerle Demokrat Partiyi incelemek

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları: Demokrat Parti çok partili hayatın en önemli olayıdır. Çalışmamın kapsamı 1950-1960 Yılları arasında Eskişehir yerel basının da Demokrat Parti ile ilgi çıkan haberlerdir.

Araştırmanın Yöntemi: Bu tez için kaynakçada belirtilen eserler incelenmiş ve tez içeriğinde yer alacak gerekli notlar alınmıştır. Yerel gazeteler çalışmanın odak noktasıdır. Milli Kütüphanede yerel gazeteler belirlenmiş konuyla ilgili bütün eserler tespit edilerek kullanılacak bilgiler toplanmıştır.

Tezle İlgili Yapılan Çalışmalar: Tezin konusu belirlendikten sonra dönemle ilgili kaynaklar okunarak dönem hakkında ayrıntılı bilgi edinilmiş bu sırada tezin giriş kısmı ve ilk bölümü okunan bu kitaplar aracılığıyla yazılmıştır tezin diğer bölümleri için milli kütüphaneye gidilmiş ve gazeteler belirlenmiştir yerel gazetelerin okunup teze aktarılmasından sonra sonuç kısmı ve gerekli kısımları tamamlanıp tez hazır hale gelecektir.

TEZ METNİ

Basın, insanların haber alma, okuma, öğrenme ihtiyaçlarını tatmin eden ve bu arada onların siyasal, sosyal, ekonomik, ihtiyaçlarına katkıda ve etkide bulunan bir kurumdur. Diğer bir deyişle düzenli olarak çıkan gazete ve dergilerin tümü basın olarak adlandırılabilir.¹

Genelde, basının kurum olarak temel özelliğini belirtmek için “Toplumun aynası” benzetmesinden yararlanılır. Gerçekten, basın toplumun karşısında bir ayna gibi durur. Onun iyi, kötü yanlarını kendisine yansıtmaya çalışır. Ancak basının aynada bulunmayan bir üstünlüğü daha vardır ki; o da aynada görünenler kalıcı olmayıp, geçici olduğu halde, basında gazete koleksiyonları toplumun zaman içinde nereden nereye geldiğini gösteren bir toplum belleği görevini de yerine getirir. Dolayısıyla basın, tarihçilerin de en büyük bilgi kaynağıdır. Bu üstünlüğü ile sadece yaşanan günlerin değil, geçmiş zamanların toplumsal yaşamına da ışık tutar.²

Kitle iletişim araçlarıyla toplumlar arasındaki haberlerin, düşüncelerin, bilgilerin, duyguların kuşaklar arası kültürün iletimi ve kamuoyunda ortak bir anlayışın oluşumu sağlanmaktadır. Başlangıçta yalnızca gazete ve dergi gibi yayın araçlarının üstlendikleri bu görev, teknolojik gelişmeye koşut diğer araçlarca paylaşılmışsa da, bu gelişmeyle gazete ve dergilerin işlevsellikleri gölgelenmemiş, özellikle gazeteler “Halktan bir parça” durumuna gelmiştir.

Gelişen dünyamızın en büyük iletişim aracı basın, gücünü yüzyıllara, ülkelerin toplum ve yönetim biçimlerinin çeşitliliğine karşın korumayı sürdürmektedir.³

¹ Ali Murat Vural, (1999), *Yerel Basın ve Kamuoyu*, A.Ü.S.B.E., Eskişehir: s.23.

² Turhan Baraz, (1988), *Başlangıçtan Günümüze Eskişehir Basını (1908-1986)*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir: Büyükerşen'in Sunuş yazısı.

³ Baraz, *a.g.e.*, s.1.

Basının işlevlerini şöyle sıralayabiliriz.

- *Haber verme işlevi
- *Denetim ve eleştiri işlevi
- *Kamuoyunu aydınlatma işlevi
- *Kamuoyu oluşturma işlevi
- *Eğitme işlevi
- *Eğlendirme işlevi

Basının alt kolunu yerel basın oluşturmaktadır. Yerel kamuoyuna yönelik hareket alanı içindeki iletişim araçları bir bütün içinde yerel basın olarak nitelendirilmektedir. En önemli özelliği hedef kitle olan yöre insanları ile daha yakın bir iletişim ve yüz yüze bir etkileşim içinde olmalarıdır.⁴ Yani yerel basının bulunduğu kent yada bölgede kamuoyunun oluşmasında en etkili ve işlevsel kurumlardan biridir.

Eskişehir’de yerel basın Türkiye’de gazeteciliğin bir diğer deyişle basının başlangıcı olan Takvim-i Vakayi’den tam 77 yıl sonra 22 Mart 1908’de ‘Nimet’ ismiyle bir gazete yayınlanmasıyla başlamıştır. Eskişehir’in yerel basın tarihini de başlatan bu 4 sayfalık gazete haftada 3 kez yayınlanmıştır, Bu gazeteyi 1 Haziran 1910 yılında yayına başlayan üç yıllık bir yayın hayatı sürdürmeyi başaran ‘‘Hakikat’’ isimli gazete izlemiştir. Kurtuluş Savaşı döneminde, yerel gazeteler Türkiye’nin her yerinde olduğu gibi Eskişehir ‘de de çok güzel bir gazetecilik örneği vermişlerdir.⁵

Geçmişte çeşitli gazete nüshalarında Eskişehir’in toplumsal ve kültürel yaşamında çok önemli adımların atıldığı görülür. Sözcüleri; 1912’de Eskişehir’de tiyatro heyeti kurulması, 1927’de dans dersleri verilmesi, 1928’de film eleştirileri yapılması, 1935’te kadın hakları savunulması, tiyatro eleştirileri yayınlanması, 1944’te ‘‘köylü özel sayıları’’ çıkarılması gibi birçok örnek, ‘‘basın tarihinin’’, bir toplumun geçmişteki yaşamını yansıtmada ne kadar önemli rol oynadığını açıkça ortaya koymaktadır.⁶

⁴ Vural, *a.g.e.*, s.41.

⁵ Vural, *a.g.e.*, s.176.

⁶ Baraz, *a.g.e.*, Büyükerşen’in Sunuş yazısı.

Eskişehir’de özellikle 1950’li yıllarla birlikte gazetelerin içeriklerinde de kayda değer ölçülerde değişiklikler görülmektedir. Söz konusu dönemden önceki yıllarda yayınlanan gazetelerin içeriklerine bakıldığında, kentin gerek politik ve idari yönetimine gerekse sosyal. Kültürel sanatsal ve sportif etkinliklerine ilişkin oldukça aktif ve coşkulu bir yayıncılık yapıldığı anlaşılmaktadır. Yine gazete içeriklerinden anlaşıldığına göre, gazeteler , kente film ve tiyatroların gelmesi için çaba harcamış, film ve tiyatro eleştirileri yapmış, duyuru ve ilanlarla halkı sosyal etkinliklere çekme yönünde yoğun yayınlar yapmışlardır. Yine bu dönemde iletişim olanakları açısından halk, şehirde ve ülke genelinde olan bitenden bu gazeteler sayesinde haberdar olmuştur. Gazete, o dönemin insanı için vazgeçilmez bir haber kaynağı ve iletişim aracı olmuştur.⁷

Fakat İstanbul basınının zamanla ön plana çıkmasıyla Eskişehir basını bir duraklama sürecine girmiş, 1946-1957 yılları arasında ise Meşrutiyet dönemine benzeyen fakat oldukça kısa süren bir canlanma gözlenmiştir. yerel basın, Demokrat Parti’nin kurulmasıyla bu partiyi destekleyen gazeteler yaygınlaşmaya başlamış ancak bu dönemde çok uzun sürmemiştir. Bu dönemde çıkan bazı gazeteler, dönemin siyasi iktidarının dağıttığı ekonomik ve siyasi çıkarlardan pay kapma amacıyla gazete çıkarma işine girmişler bu gazeteler içerik ve işlev açısından okura bir şeyler verme amacı taşımamışlardır. sonraki yıllarda dağıtım şirketlerinin kurulması, İstanbul’da yayımlanan büyük sermayeli gazetelerin taşrada baskı yapma olanağına kavuşmaları, bu gazetelerin yurdun her köşesinde ve günlük olarak okunması sağlamış, fakat bu durum Eskişehir yerel basınına da fazlasıyla etkilemiştir. Ekonomik ve teknolojik sebepler yerel gazetelerin, büyük gazetelerle rekabetini engellemiştir.⁸ Bunlar dışında şehirlerdeki nüfus ve yerleşme alanları büyümesi fiziksel ve ekonomik büyüme, televizyon rekabeti beraberinde bir “kültürel kan kaybını” da getirmiş ve böylece gazeteler, okuyucu kaybetmişlerdir.⁹

İncelenen dönemin Eskişehir gazeteleri şunlardır:

⁷ Vural, *a.g.e.*, ss.178-179.

⁸ Vural, *a.g.e.*, ss.177-178.

⁹ Baraz, *a.g.e.*, Büyükerşen’in Sunuş yazısı.

SAKARYA GAZETESİ: 1946 yılında kurulmuştur. Abdurrahman Ünügür'ün sahibi olduğu gazete 4 sayfa ve günlük olarak çıkmıştır. DP iktidarının ilk günlerinde DP'yi desteklemiş DP'nin giderek antidemokratik özellikler kazanmasıyla iktidara karşı bir tutum sergilemiştir. Bugünde Eskişehir basınındaki önemli gazetelerdendir.

İSTİKBAL GAZETESİ: 8 Haziran 1950 tarihinde çıkarılmaya başlanmıştır. Gazetenin sahibi ve başyazarı Ziya Sürol'dur. Günlük siyasi gazete olan İstikbal 4 sayfa olarak yayınlanmış ve DP iktidarını desteklemiştir.

MİHRAK GAZETESİ: 20 Ocak 1950 tarihinde çıkmaya başlamıştır. Necmettin Fırat'ın sahibi olduğu gazete, dört sayfa olarak yayınlanmıştır. Gazete CHP yönetimine karşı bir tutum göstermiştir.

ZAMAN GAZETESİ: 26 Temmuz 1950 tarihinde çıkmaya başlamış olan gazetenin İmtiyaz Sahibi Hasan Sarılı, Yazı İşleri Müdürü F. Şükrü Yersel'dir. Gazetenin idare yeri Savaş Caddesindedir.

YEŞİL NUR GAZETESİ: 7 Haziran 1949 tarihinde çıkmaya başlamıştır. M. Nuri Akyar'ın sahibi olduğu gazete dört sayfa olarak yayınlanmıştır. Dini içtimai ve siyasi içeriğe sahiptir. Gazetenin idare yeri Manifaturacılar Çarşısındadır. 2 haftada bir yayınlanmaktadır.

YÜKSELİŞ GAZETESİ: 20 Temmuz 1953 tarihinde çıkmaya başlayan gazetenin sahibi Yusuf Çelik'tir. Gazete, dört sayfa olarak yayımlanmıştır. İdare yeri İstasyon Caddesi. No: 131'dir.

BAŞAK GAZETESİ: 1 Haziran 1954 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır. Cevdet Savgar Kıratlı'nın sahibi olduğu gazete dört sayfa olarak yayınlanmıştır. Güven Matbaasında basılan gazetenin idare yeri Muttalip Caddesi No. 41'dir.

DEMOKRAT ÇİFTELER GAZETESİ: 6 Ağustos 1954 tarihinde çıkmaya başlayan gazetenin sahibi Nazmi Keskindir. 4 sayfa olarak Yeşilnur Matbaasında basılan gazete'nin idare yeri Kurtuluş Mahallesi Çifteler Caddesi No. 99 dur.

ESKİŞEHİR TELGRAF GAZETESİ: 16 Mayıs 1954 tarihinde çıkan gazetenin sahibi Naci Gelendost'tur.

YENİ ÇİFTELER GAZETESİ: 9 Mayıs 1954 tarihinde çıkmaya başlayan gazetenin Sahibi Bahattin Yurtsever'dir. Dört sayfa olup Eskişehir Matbaasında basılmıştır.

SON SÖZ MİLLETİN GAZETESİ: 8 Temmuz 1955 tarihinde çıkmaya başlayan gazetenin sahibi Abdülkadir Gürol'dur.

İKİEYLÜL GAZETESİ: 25 Eylül 1957 tarihinde çıkmaya başlayan gazetenin sahibi A. Naci Gelendost'tur. Siyasi bir içeriğe sahiptir.

HÜR BİLEK DERGİSİ: 15 Haziran 1959 tarihinde çıkmaya başlayan derginin sahibi Abdulkadir Gürol'dur. Dergi 15 günde bir çıkmaktadır. İktidarı eleştiren yazılar yazmıştır.

BİZİM SAKARYA GAZETESİ: Gazetenin Sahibi Celal Kağnıcıoğlu'dur. Dört sayfa olarak yayınlanmıştır. DP iktidarına muhalif bir gazetedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1938-1950 MİLLİ ŞEF DÖNEMİ VE ÇOK PARTİLİ DEMOKRASİ

1.1. ATATÜRK SONRASI DÖNEM (MİLLİ ŞEF DÖNEMİ)

Atatürk'ün ölümünden bir gün sonra Mecliste yapılan oylama ile İsmet İnönü Türkiye'nin ikinci Cumhurbaşkanı oldu. Atatürk'ün uzun yıllar çalışma arkadaşı olan İnönü'nün Cumhurbaşkanlığına seçilmiş olması Meclis içinde ve siyasi çevrelerde büyük bir memnuniyet uyandırdı. Atatürk'ün ölümüyle boşalan CHP Genel Başkanlığı makamı için 26 Aralık 1938'de toplanan olağanüstü kongre ile de değişmez genel başkan ve Milli Şef ilan edildi.¹⁰ Böylece İnönü hakkında isteğiyle parti ve hükümet başkanlığını elinde bulunduran otoriter bir şeflik sistemi kurmuş oldu.

Bunun yanında mecliste Müstakil Grup adıyla bir suni bir muhalefet kuruldu. Bu muhalefetin amacı, CHP ileri gelenlerine göre demokrasi ve gerçek halk yönetimi için atılan bir adımdı. 3 Haziran 1939 günü seçilen 21 milletvekili ile Müstakil Grup kuruldu. Müstakil Grup üyelerinin CHP grup toplantılarına katılmakla birlikte oy kullanma hakları yoktu. Buna rağmen grup üyeleri bakanlar hakkında çok esaslı eleştiriler yapmış ve zaman zaman hükümet bu grubun muhalefeti karşısında zorlanmıştı. Fakat bu yapılan eleştirilerin parti çevresi içinde kalması grubun başarısızlığının sebepleri arasındaydı. En büyük zaafı da suni bir muhalefet olmasıydı.¹¹

İktidar ülke içinde bir çok sorunla uğraşırken 1 Eylül 1939 günü başlayan savaş, Milli Şef sisteminin daha etkili uygulanmasına sebep oldu. II. Dünya Savaşı'yla birlikte Modernleşmede örnek alınan Avrupalı devletlerde bile siyasi liderler otoriter bir durum almaya başlamıştı. Bu durumun Türkiye'ye yansımaları iç ve dış politikanın yönünü Milli Şefin iradesi belirlemeye başladı.¹²

Türkiye savaş boyunca faşist ve demokrat cepheler arasında bir denge politikası izledi. Fakat savaş sonunda demokrasi rejimini benimseyen ülkelerinin galip gelmesiyle Türkiye tarafını belirledi. Demokratik rejimli ülkelerin yanında yer alacaktı.

¹⁰ Osman Akandere, (1998), *Milli Şef Dönemi (Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler)*, İz Yayıncılık, İstanbul: ss.36-37.

¹¹ Tefik Çavdar, (1995), *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, C.I, İmge Kitabevi, Ankara: ss.350-351.

¹² Şükrü Karatepe, (1997), *Tek Parti Dönemi*, İz Yayıncılık, İstanbul: ss.110-111.

Tek bir sorun vardı, Türkiye’de çok partili bir demokrasi yoktu.¹³ İnönü bu konuda “ Ben ömrümü tek parti rejimi ile geçirebilirim ama sonunu düşünüyorum, benden sonrasını düşünüyorum. Bu sebepten vakit geçirmeksizin işe girişmeliyiz.”¹⁴ diyerek demokratik bir rejimin gereğini vurguluyordu. Ayrıca II. Dünya Savaşı’ndan sonra totaliter rejimlerin yıkılması ve demokratik rejimlerin popülaritesinin artması, diğer taraftan Türkiye’de halkın siyasi haklarını istemesi ve bu isteklerini dile getirmesi, dış politikada demokratik rejimlerin yanında yer alınmak istenmesi gibi etkenler Türkiye’de çok partili bir demokrasiyi zorunlu kılmaya başladı.¹⁵ Çok partiye giden bu yolda ilk adım 14 Mayıs 1945 tarihinde atılmaya başlandı. Mecliste çiftçiye toprak dağıtılması ile ilgili bir yasa görüşülmeye başlandı. Yasa, muhalefeti de beraberinde getirdi. Bu yasaya olumlu bakanlar genelde Türkiye’de yeterli toprak olduğunu savunuyorlardı. Muhalefet ise bu yasayı “Ali’nin malını Veli’ye vermek” olarak görüyordu. Çiftçiye topraklandırma için yapılan görüşmeler bir hafta sürdü. 21 Mayıs’ta yasa için yapılan oylamada 373 milletvekili’nin 368’i kabul oyu verirken 5 milletvekili ret oyu verdi. Ret oyu veren milletvekillerinin isimleri: Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Emin Sazak’tı.¹⁶

1.2. ÇOK PARTİLİ DEMOKRASİYE GEÇİŞİN SEBEPLERİ

1.2.1. İç Sebepler

İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı olmasından kısa bir süre sonra başlayan 2. Dünya Savaşı 1939-1945 yılları arasında devam etmişti. Türkiye savaş boyunca tarafsızlık politikası izleyerek savaşın yıkımından kurtulmuştu. Fakat ekonomik olarak çok sarsılmıştı. Savaşla birlikte başlayan ekonomik güçlükler ve sıkıntılar ülkede bir ekonomik bunalımın yaşanmasına sebep olmuştu. Türk toplumunun büyük bir kısmı bu bunalımdan olumsuz etkilenmişti. Hükümetlerin savaş boyunca uyguladıkları başarısız

¹³ Çavdar, *Türkiye’nin... (1839-1950)*, s.366.

¹⁴ Mustafa Albayrak, (2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara: s.31; Metin Toker, (1970), *Tek Partiden Çok Partiye*, Milliyet Yayınları, İstanbul: ss.58-59.

¹⁵ Füzûzan Hüsrev Tökin, (1965), *Türkiye’de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)*, Elif Yayınları, İstanbul: ss.76-77.

¹⁶ Mahmut Goloğlu, (1974), *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Kalite Matbaası, İstanbul: ss.315-352.

ekonomik politikalar ve alınan sert tedbirler toplumun geniş kesimlerinde yönetime karşı hoşnutsuzluk ve tepki yaratmıştı.¹⁷

1.2.1.1. Ekonomik Çöküş ve Olağanüstü Vergiler

Türkiye, 2. Dünya Savaşı'nda tarafsızlığını korurken önce Rusya sonra da Alman işgali tehdidinden dolayı seferberlik ilan etti. Seferberlik ilanıyla bir milyon asker savaşa hazır konumda bekliyordu. Bu hareket bütçede Ordunun payını iki katına çıkardı. Binlerce insanın iş alanlarından çekilmesi tarım ve sanayi üretimini de azalttı. Savaş, ithalat ve ihracatı da etkiledi. Ülkede mal ve yedek parça darlığı çekilmeye başlandı. Bunun sonucunda enflasyon ortaya çıktı.¹⁸

2. Dünya Savaşı Türkiye'yi iktisadi zorluklara uğrattı. Böylece devlet iktisadi hayata müdahalesini daha da artırdı. 18 Ocak 1940 tarihinde çıkan Milli Korunma Kanunu, hükümete olağanüstü geniş yetkiler verdi. Fakat savaş yıllarının yarattığı zorunluluğun bir karşılığı olarak çıkarılan Milli Korunma Kanunu, istenilen sonucu sağlayamadı. Çünkü bu kanun zabıta tedbirleri ile ekonomik yaşantıyı düzenlemek gibi yanlış bir düşünce üzerine kurulmuştu. Sonuç olarak Milli Korunma Kanunu halkın tepkisine yol açmıştı.¹⁹ Öte yandan savaşın ilerleyen günlerinde Türk ürünlerine talebin artması dış ticareti geliştirdi. İstanbul'da tacirler, simsarlar ve acenteler büyük servetler yapıyorlardı. Fakat etkili bir vergilendirmenin olmamasından dolayı, bu servetler vergilendirmenin ya da hükümet kontrolünün, büyük ölçüde, dışında kalıyordu. Böylece devlet Varlık Vergisine karar verdi

Bu vergi sonucu cezalananlar sadakatsizlerden çok sadakatlilerdi. Yabancı himayesini muhafaza eden yada kazanan azınlıklar vergilerini Müslümanlarınkine ya da ona yakın seviyeye indirtebiliyorlardı. Varlık Vergisi'ne itiraz hakkı bulunmuyordu. vergisini ödemeyenler ise çalışma kamplarına gönderiliyordu.²⁰

¹⁷ Akandere, *a.g.e.*, ss.145-146.

¹⁸ Stanford Shaw ve Ezel Kural Shaw, (1983), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, E Yayınları İstanbul: ss.472-473.

¹⁹ Goloğlu, *a.g.e.*, s.63.

²⁰ Shaw, *a.g.e.*, ss.295-298; Akandere, *a.g.e.*, s.175.

Varlık Vergisinden sonra Türk köylüsü ve üreticisini hedef alan bir vergi çıkarıldı. Verginin adı Toprak Mahsulleri Vergisiydi. Bu vergi esas itibarıyla savaş şartlarından yararlanarak büyük kazançlara sahip olan kişilere yönelik bir vergiydi. Fakat büyük ve küçük çiftçi ayrımı yapmadan uygulandı.

Yol Vergisi yine bu dönemde çıkarılan bir vergiydi. Kişi başına göre alınan vergi en çok kalabalık ve fakir kesimi etkilemişti. Bu vergi içerik itibarıyla adaletsizdi. Devlet, Yol Vergisini ödeyemeyenlerin borçlarını kendisinin göstereceği yol ve köprü yapımında çalışarak ödetmeyi planlıyordu. Bu verginin bedenen çalışma mükellefiyetini daha çok fakir halk çekmiştir. CHP ve tek parti yönetiminin bu uygulamayla zenginleri himaye ettiğini düşünmeye başlamış ve bu da insanların tepkisine ve kızgınlık duymalarına sebep olmuştu.²¹

1.2.1.2. Bürokratik Sebepler

2. Dünya Savaşı yılları Türkiye’de yönetim kadrolarının ve siyasal kadroların siyaseti ticarete alet ederek suiistimal yaptıkları şahsi ve parti menfaatlerini milletin menfaatlerinden üstün tuttıkları yıllar olmuştu. Bir memur devleti görünümünde olan Türkiye’ de devletin çeşitli kademelerinde görev yapan bir küçük ve orta halli memurlar savaş yıllarında büyük sıkıntılar çekmişlerdi. Gittikçe yükselen hayat şartları karşısında çaresiz kalarak aldıkları aylıklarla geçinemez duruma gelmişlerdi. Bazı memurlar ise açlık ve geçim endişesiyle kanunsuz uygulamalara göz yummak bahşiş almak ve rüşvet kabul etmek mecburiyetinde kalmışlardı.

Yine Devletin resmi makamları özellikle mülki ve idari makamlar kendilerini CHP’nin Valisi, Kaymakamı, Nahiye Müdürü, Jandarması, Zabıtası, Polisi, olarak görmüşler icraatlarını da bu doğrultuda gerçekleştirmişlerdi²²

2. Dünya Savaşı yıllarında geniş halk kesimleri karşılaştıkları ağır ekonomik ve sosyal meseleleri ile siyasal ve hukuki kısıtlamalarının yanında bir de yöneticilerin keyfi tutum ve davranışlarıyla mağdur ve mazlum duruma düşmüşlerdi. İşte bu sebepler halk

²¹ Akandere, *a.g.e.*, s.184.

²² Akandere, *a.g.e.*, ss243-249.

üzerinde baskı oluşturmaya başladı. Savaşın sonlarına doğru bu baskılar etkisini iyice artırarak halkın tek parti yönetimine karşı cephe almasına neden oldu. bundan dolayı halk başka alternatifler aramaya başladı. Böylece çok partili bir demokrasi için bir sebep daha oluşmaya başladı.

1.2.2. Dış Sebepler

Türkiye, 2. Dünya Savaşı'nda coğrafi mevkiinin öneminden dolayı hem Müttefik devletleri hem de Mihver devletleri tarafından savaşa sokabilmek amacıyla yoğun baskılara maruz kalmıştır. Türkiye bu baskılara rağmen tarafsızlığını korumuştur. Fakat savaşın sonuna doğru Türk dış politikası Müttefikler lehine ağırlık kazanmaya başladı. Bunun ilk belirtisi de dış satımda önemli bir kalem olan Almanya'ya krom satışının durdurulmasıdır. Müttefikler lehine yönelmenin ikinci aşaması Boğazlardan Alman gemilerinin geçişinin yasaklanması ve Dışişleri Bakanı Menemencioğlu'nun istifasıdır. Müttefiklerin gözünde Menemencioğlu Alman yanlısı ve Türkiye'nin Almanya'ya karşı savaşa girmesini önleyen kişiydi. Menemencioğlu'nun istifası Türk dış politikasında gözle görülür bir değişime sebep olmuştu. Bununla birlikte Müttefikler Türkiye'den yeni isteklerde bulunmaya başladılar. İlk istek Almanya ile ilişkilerin kesilmesi oldu. Bu istek Türk hükümeti tarafından kabul edildi. İkinci istek ise Japonya ile ilişkilerin kesilmesiydi. Bu istekte Mecliste görüşülüp kabul edildi.²³ Savaşın sonunda Mihver devletlerinin yenilgisiyle Amerika savaştan egemen dünya gücü olarak çıktı. Türkiye'nin savaş yılları boyunca izlediği tarafsızlık politikası savaş sonunda yalnızlık içinde kalmasına sebep oldu. İşte bu yalnızlık Sovyetleri, Türkiye'den istekleri konusunda ümitlendirmişti. Sovyet Rusya bu yöndeki somut tavrını Yalta Konferansından sonra uygulamaya başladı ve 17 Aralık 1925'te yapılan Türk-Sovyet Dostluk ve Tarafsızlık Anlaşmasını yenilemeyeceğini açıkladı.²⁴ 25 Nisan 1945'te BM Anayasası'nın imzalanması için toplanan Sanfransisko Konferansında Sovyet Rusya Boğazlar ve toprak isteklerini bir kez daha yineledi. Türkiye'nin Sovyetlerle yeni bir anlaşma yapmak konusunda arzu göstermesi sonucu Sovyetler böyle bir anlaşmanın yapılması için bazı koşulları olduğunu açıkladı. Sovyetler yeni bir dostluk antlaşması

²³ Akandere, *a.g.e.*, ss.296-312.

²⁴ Erik Jan Zürcher, (1995), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul: ss.302-303.

için önce yerine getirilmesini istediği koşulları görüşmek üzere hükümet tarafından Sovyet Rusya'ya gönderilen Selim Sarper Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov ile görüşmesinde yine aynı isteklerle karşılaştı.²⁵ Bu istekler 1878-1918 yılları arasında Ruslara ait olan Kuzeydoğu Anadolu'daki yerlerin Sovyetler Birliğine iadesi suretiyle iki ülke arasındaki sınırın düzeltilmesi ve İstanbul Boğazı ile Çanakkale Boğazı bölgesinde Karadeniz'in korunması için müşterek bir Türk-Rus savunma gücünün kurulmasını içermektedir.²⁶

Selim Sarper, 12 Haziran'da biten görüşmenin sonucunu ve Sovyet isteklerini Ankara'ya bildirdi. Hükümet bu istekleri ret edilmesini ve reddin Sovyetlere bildirilmesini Selim Sarper'den istedi. 18 Haziran'da da bu cevap Sovyetlere bildirildi. Türkiye'nin Sovyet isteklerini reddetmesi Haziran 1945'ten itibaren yoğun bir baskı altına girmesine sebep oldu. Yine bu dönemde Sovyet himayesindeki Gürcistan'ın toprak talebiyle ortam daha da gerginleşti. Buna göre iki Gürcü profesörün Sovyet basınında yayınlanan mektupları ile Kuzeydoğu Anadolu²⁷ topraklarının Gürcistan toprağı olduğu belirtilerek Gürcistan'a terki isteniyordu. Bu istekler Türkiye'de Sovyetlere duyulan tepkinin en üst seviyeye çıkmasını sağladı.²⁸ Türkiye toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını koruyabilmek için 1939 yılından itibaren ittifak içinde olduğu İngiltere ve ABD'nin desteğini sağlamaya çalıştı.²⁹ 17 Temmuz'da toplanan Postdam Konferansı'nda Sovyetler toprak talebi ve boğazlarla ilgili isteklerini yeniden dile getirdi. İngiltere, Sovyetlerin Türkiye'den toprak taleplerinin ve Boğazlardan askeri üs isteğinin Türkiye'yi tehdit etme anlamına geleceğini ve ileri sürülen isteklerin önceden Stalin'le anlaşmış oldukları esaslara aykırı olduğunu söyledi. ABD temsilcisi Truman ise arazi isteklerinin Türkiye ve Rusya arasında bir mesele olduğunu söyledi. Üç devletin ortak fikri olan tek konu Montrö Antlaşmasının tekrar görüşülmesi kararıydı.³⁰

²⁵ Goloğlu, *a.g.e.*, ss.371-379.

²⁶ Zürcher, *a.g.e.*, s.303.

²⁷ Ardahan, Artvin, Oltu, Tortum, İspir, Bayburt, Gümüşhane, Trabzon, Giresun.

²⁸ Akandere, *a.g.e.*, s.320.

²⁹ Akandere, *a.g.e.*, ss.320-321; Goloğlu, *a.g.e.*, ss.371-379.

³⁰ Goloğlu, *a.g.e.*, ss.371-379

ABD'nin Türkiye hakkındaki görüşleri Postdam Konferansından sonra değişmeye başladı. Bu konuda ABD Başkanı Truman'ın "Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi istila ederek Boğazlar bölgesini ele geçirmek istediğine artık şüphem kalmadı. Eğer bu gidişe demirden bir yumruk uzatıp "Dur" demezsek, yeni bir savaş çıkacaktır. Sovyetler Birliği yalnız bir sözden anlıyor: Bu da "Kaç tümeniniz var?" şeklindeki açıklaması Türkiye'nin toprak bütünlüğünün Amerika tarafından önemsenmeye başladığını göstermişti. Aslında Türkiye'nin dış desteğe ihtiyacı olduğu kadar Amerika'nın da Türkiye'ye ihtiyacı vardı. Türkiye Sovyet Rusya ile sınır komşusuydu ve komünizmin yayılmasına engel teşkil ediyordu. Ayrıca Sovyetler İran sınırına kadar ilerlemiş ve İran petrolü için tehdit oluşturmaya başlamıştı.³¹ İşte bu yüzden Türkiye konumu itibariyle Amerika için çok önemliydi. Bu yüzden 1946 yılından sonra gerek Marshall Planı gerek Truman Doktrini yoluyla Türkiye'yi Sovyetler karşısında destekledi.

Sovyet tehdidine karşı 1947 yılında Amerika Truman Doktrini, ilan etti. Bu planla ABD dünyanın her yerindeki komünizm karşıtı rejimlerin korunmasını taahhüt ediyordu. ABD Haziran 1947'de Avrupa ülkelerinin ekonomilerini onarmaları için büyük ölçekli bir ekonomik yardım olan Marshall Planını açıkladı bu planın amacı, Amerikan sanayi için karlı ihracat pazarlarını korumak ve komünizme sebep olan yoksulluğu ortadan kaldırmaktı.

Türk liderleri Amerikan siyasal ve askeri desteğinden ve Marshall Planından tam olarak yararlanmak için Amerika'nın önem verdiği demokratik ilkelere bağlılık gibi unsurlara uymanın Türkiye için yararlı olacağı anlamışlardı.³²

1.3. MUHALİF PARTİLERİN KURULMASI

2. Dünya Savaşı'nın çıkması ile hürriyet tartışmaları bir kenara bırakılmıştı. Savaş sırasında Türkiye ihtiyatlı bir tarafsızlık politikası uyguladı. Savaş sonunda Mihver devletlerinin yenileceği anlaşılınca Batıya doğru bir yönelme başladı. Nihayet 1944 yılında Mihver devletleriyle münasebetini kesip BM'ye üye olabilmek için 23

³¹ Akandere, *a.g.e.*, ss.325-326.

³² Zürcher, *a.g.e.*, s.304.

Şubat 1945'te Almanya'ya karşı savaş ilan etti. Bir gün sonra da BM Anayasasını imzaladı. Bu imzayla Türkiye, BM Anayasasının demokratik prensiplerine uygun, daha hür bir rejime geçmeyi taahhüt etmiş oluyordu. Savaş sonunda İtalya ve Almanya'daki tek parti yönetimlerinin ortadan kalkması Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'e girişi ve Batıya yaklaşması Türkiye'de tek parti rejiminin temellerini sarstı. Türkiye dış ülkelerde kazanmak istediği manevi itibar, politik sistemini daha demokratik hale getirmesini gerektiriyordu.³³

Türkiye'nin çok partili demokrasiye geçişi hem iç hem de dış gelişmelerin sonucunda gerçekleşmiş olan bir süreçti. Türk siyasi hayatında Kemalist ideolojinin niteliğinden doğan demokratikleşme zorunluluğu aynı zamanda ek üç faktör tarafından da desteklenmekteydi. Burada birinci faktör Batı dünyasının etkisiydi. Batı Türkiye'yi kendi içine kabul etmek için, düzenini demokratikleştirmeye zorluyordu. İkinci öge, halkın tek parti düzenine karşı gösterdiği olumsuz tepkiydi. Üçüncü öge ise gerek o zamana dek izlenmiş olan devletçi uygulamaların, gerekse savaş ekonomisinin sonucu olarak, kapitalist bir sınıfın belirginleşmiş olmasıydı.³⁴

İç ve dış sebeplerin zorlamasıyla çok partili demokrasiye geçiş süreci başladı. Yalnız demokratik bir idare için olmazsa olmaz şart; birden çok siyasi partinin varlığıydı. Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana baskı altında kalan ve daha çok suni muhalefete izin verilen Türkiye'de muhalefet partilerinin oluşması için iktidara görev düşüyordu. İsmet İnönü de muhalefeti cesaretlendirecek açıklamalarda bulunarak bu sürece katkı sağlayacaktı.

1.3.1. İsmet İnönü'nün Muhalefete Partisine Dair Konuşmaları

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 19 Mayıs 1945 tarihinde Ankara Stadyumu'nda Gençlik ve Spor Bayramı törenleri sırasında, yaptığı konuşmada

"Memleketimizin siyasi idaresi, Cumhuriyetle kurulan halk idaresinin her istikâmette ilerlemeleri ve şartları ile gelişmeye devam edecektir. Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren şartları kalktıkça, memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir. En büyük demokrasi

³³ Kemal Karpat, (1967), *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul: ss.125-126.

³⁴ Emre Kongar, (1997), *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, C.I, Remzi Kitabevi, İstanbul: s.158.

müessesemiz olan Büyük Millet Meclisi ilk günden itibaren idareyi ele almış ve memleketi, demokrasi yolunda mütemadiyen ilerletmiştir. Büyük Millet Meclisi'nin kudretli elinde olan millet idaresi, demokrasi yolunda gelişmesine devam edecektir."³⁵

diyerek muhalefete olan ihtiyacı ilk kez dile getirdi.

15 Haziran 1945'te 4919 sayılı Yasa ile Türkiye'de parti kurmayı hükümetin iznine bağlayan Dernekler Yasasında değişiklik yapılması ile yeniden serbestlik sistemine dönülerek muhalefet için uygun bir ortam hazırlanmış oldu. Bunun sonucunda 7 Temmuz'da ilk muhalefet partisi Nuri Demirağ tarafından kuruldu.

1.3.2. Milli Kalkınma Partisi

Bir muhalefet partisi kurmak için ilk başvuru Nuri Demirağ isimli bir işadami tarafından yapıldı. Nuri Demirağ Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasına izin verilmesi için İstanbul Vilayetine başvurdu. Aldığı olumlu cevap üzerine 18 Temmuz 1945'te Milli Kalkınma Partisi'ni kurdu. Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasıyla ilgili resmi açıklama Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından 5 Eylül 1945 tarihinde açıklandı.

Partinin kurucuları arasında, Nuri Demirağ, Hüseyin Avni Ulaş, Cevat Rifat Atılhan vardır. Siyaset olarak sağ kanatta yer alan parti Cumhurbaşkanını halkın seçmesi, ikinci meclisin kurulmasını sanayi ve ekonomide serbest rekabet ilkesini savunuyordu. Milli Kalkınma Partisi 1946 seçimlerinden itibaren katıldığı bütün seçimlerde önemli bir başarı sağlayamadı. Nuri Demirağ, 1954 seçimlerinde Demokrat Parti'den bağımsız aday olarak meclise girebildi. 1957 yılında genel kurul toplantısını yapamamış olduğundan 22 Mayıs 1958'de fesih olmuş sayıldı³⁶

Milli Kalkınma Partisi beklenen muhalefeti sağlayamadı. Bu nedenle İnönü 1 Kasım 1945'te yaptığı Meclis açılış konuşmasında, politik sistemin başlıca eksikliğini hükümeti eleştirecek bir muhalefet partisinin bulanmaması olarak değerlendirmiş ve muhalefet partisinin önemini bir kez daha dile getirmişti.³⁷

³⁵ Albayrak, *a.g.e.*, s.30.

³⁶ Erdoğan Teziç, (1976), *100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Partiler)*, Gerçek Yayınevi, İstanbul: ss.253-255.

³⁷ Albayrak, *a.g.e.*, ss.30-32.

1.3.3. Demokrat Parti ve Dörtlü Takrir

CHP içindeki muhalefet ilk önemli çıkışını 1945 yılının Mayıs ayında yapmıştı. 21 Mayıs'ta başlayan Bütçe görüşmeleri sırasında Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur ve Emin Sazak isimli milletvekilleri hükümeti yoğun bir şekilde eleştirmektedirler. 29 Mayıs'ta yapılan bütçe oylamasında Adnan Menderes ile birlikte Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü bütçe için ret oyu kullandılar. Yine Mayıs ayı içinde görüşülmeye başlanan Çiftçiyi Topraklandırma Kanuna, özellikle Adnan Menderes tarafından, yoğun muhalefet yapıyordu. Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun Millet Meclisinden çıktığı günlerde Dört milletvekili CHP Grubuna bir önerge verdiler.³⁸ Bu önergenin ismi Dörtlü Takrir³⁹ olarak bilinmektedir.

Dörtlü Takrir adıyla anılan önergenin başında Türkiye Cumhuriyetinin ve CHP'nin kurulduğu günde beri demokrasi ilkelerine inandığı ve ülkede refaha ancak bu ilkenin uygulanmasıyla ulaşılabileceği hemen ardından 1924 Anayasasının temel hak ve özgürlükleri sağlayan demokratik bir Anayasa olduğu vurgulanıyordu. Siyasal özgürlüklerin 1925'ten sonra gericiği yok etmek amacıyla kısıtlandığı belirtildikten sonra Atatürk'ün 1930'da SCF'yi kurarak demokrasiye olan bağlılığını kanıtladığı; fakat SCF'nin kapanmasından sonra siyasal özgürlüklerin yeniden kısıtlandığını ve bu durumun 2. Dünya Savaşı yılları boyunca savaş tehlikesi nedeniyle sürdüğünü, böylelikle Anayasanın demokratik ruhundan uzaklaştığını söylüyorlardı. Ayrıca bu yıllarda oluşturulan Müstakil Grubun da Meclisteki denetim görevini başaramadığına dikkat çekiyordu.

Savaş sonrasında bütün dünyada demokrasi ve özgürlük isteklerinin büyük güç kazandığı ve demokrasi ilkelerinin uluslararası güvencelere bağlandığı hatırlatıldıktan sonra önerge sahipleri Türkiye'de de başta Cumhurbaşkanı olmak üzere herkesin demokrasiden yana olduğunu öne sürüyorlardı. Türk ulusunun demokrasi içinde yaşayacak ve siyasal özgürlükleri kullanabilecek olgunluğa ve yeteneğe ulaştığını da vurgulayıp daha sonra taleplerini sıralıyorlardı. Bayar, Menderes, Köprülü ve Koraltan'a göre her şeyden önce 1924 Anayasası'nın Demokratik ruhuna geri dönmek

³⁸ Cem Eroğul, (2003), *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, İmge Kitabevi, Ankara: s.25.

³⁹ Bkz. EK-I.

gerekiyordu. Bu Anayasa'nın Demokratik ruhuna uygun olarak öncelikle meclisteki denetim gerçek bir biçimde sağlanmalı ve halk siyasal özgürlüklerini Anayasanın tanımladığı biçimde geniş olarak kullanabilmeliydi.

Önerge sahipleri ayrıca CHP'nin de siyasal etkinliklerini bu iki ilkeye uygun düşecek biçimde yeniden gözden geçirilmesini istiyorlardı.⁴⁰ Dörtlü Takrir CHP Grubunda 12 Haziran'da görüşüldü. Adnan Menderes bu olayı “yedi saat bize küfür yağdırdılar” şeklinde ifade etmişti.⁴¹ Daha sonra grupta yapılan oylamada takrir, CHP milletvekillerinin oy birliği ile reddedildi. Bunun üzerine Adnan Menderes ve Fuat Köprülü Vatan gazetesinde partiye karşı muhalefete geçtiler. Bu muhalefet, parti divanının 21 Eylül'de oybirliği ile bu iki milletvekilini partiden ihraç etmesiyle sonuçlanınca, Refik Koraltan bu kararın parti tüzüğüne aykırı olduğunu savundu ama o da partiden ihraç edildi. En sonunda Celal Bayar 3 Aralık'ta partiden istifa edince önergeyi veren muhalif grup parti dışına çıkarılmış oldu. Aralık ayı içinde Celal Bayar basına verdiği demeçte yeni bir parti kuracaklarını belirtti. Bu demeç üzerine İsmet İnönü Celal Bayar ile görüştü.⁴² Görüşmenin ana noktaları şunlardı.

“-Savaş sonrası dünyada Türkiye'nin yalnız kalmaması için çok partili bir yaşama geçmesi kaçınılmazdır. Ne var ki daha önceki olumsuz deneyimler bu konuda dikkatli olmayı gerektirmektedir. Dikkat edilecek noktalardan birincisi Atatürk'ün koyduğu Cumhuriyet İlkelerinden taviz vermemek, yani irticaya kaçmamaktır.

-Dış politika açısından polemiklere girilmemelidir.

-CHP iktidarı, yeni kurulacak partiye engeller çıkartmamalıdır.” gibi esaslar üzerinde anlaşmaya varıldı. Böylece Bayar İnönü'nün de onayını aldıktan sonra 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurdu.

Parti programını simgeleyen iki ilke vardı. Liberalizm ve Demokrasi bu kavramlardan Liberalizm hem toplumsal yaşam açısından hem de ekonomi açısından savunuluyordu.⁴³

⁴⁰ Hasan Ersel vd., (2002), *Cumhuriyet Ansiklopedisi (1941-1960)*, C.II, Yapı kredi Yayınları, İstanbul: s.74.

⁴¹ Goloğlu, *a.g.e.*, s.367.

⁴² Eroğul, *a.g.e.*, ss.28-29.

⁴³ Çavdar, *Türkiye'nin...(1839-1950)*, ss.402-403.

1.3.4. Diğer Partiler

Çok partili rejim için iktidarın girişimleri sonucu, “Partisiz demokrasi olamaz” hükmü gereğince memlekette çeşitli düşünce, görüş ve anlayışta bir çok parti kuruldu. Fakat bu partiler siyasi mücadele hayatında önemli bir faaliyet göstermediler. Çalışmaları çok sınırlı kaldı. Çoğu teşkilat bile kuramadı. Siyasi hayata hiçbir etkileri olmadı ve zamanla eriyip gittiler. Bu partilerin isimleri şöyledir.⁴⁴

-Sosyal Adalet Partisi: 28 Şubat 1946 tarihinde İstanbul’ da kurulmuştur. Kurucuları: Mürettip İhsan Temelveren, Mürettip Muharrem Zeki Korgunal ve Ziyneti Temelveren

-Liberal Demokrat Parti: 11 Mart 1946 tarihinde İstanbul’ da kurulmuştur. Kurucuları: Kazım Demirarslan, Sabri Manyas, Abdülkadir Aytaç ve M. Suphi Kula

-Çiftçi Ve Köylü Partisi: 24 Nisan 1946 tarihinde Mudanya’ da kurulmuştur. Kurucuları: Sıdık Sümer, İbrahim Öztürk ve Şükrü Tokay

-Türk Sosyal Demokrat Parti: 26 Nisan 1946 tarihinde İstanbul’ da kurulmuştur. Kurucuları: Cemil Alpay, Sadık Acarlı, Mustafa Yıldız, Yakup Savaş

-Türkiye Sosyalist Partisi: 14 Mayıs 1946 tarihinde İstanbul’ da kurulmuştur. Kurucular: Esat Adil Müstecaplıoğlu, Macit Güçlü, İhsan Kabalıoğlu, Aziz Üçtav

-Türkiye Sosyalist İşçi Partisi: 24 Mayıs 1946’da İstanbul’ da kuruldu. Kurucuları: Şevket Seren, Hüseyin Türkgeldi, Hasan Yaşartürk, Fehmi Ünal, Orhan Taner

-Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi: 17 Haziran 1946’da İstanbul’ da kurulmuştur. Kurucuları: Ethem Ruhi Balkan, Selahaddin Yorulmazoğlu, Mehmet Şükrü Tokay, Necmettin Deliorman, Ali Esinkova, İbrahim Tokay, İrfan Recep Noyal

⁴⁴ Tarık Zafer Tunaya, (1995), *Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)*, Arba Yayınları, İstanbul: ss.693-712, “Demokratik Gelişme”, *Sakarya*, 03.04.1951, s.3; Tökin, *a.g.e.*, ss.81-85.

-Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi: 20 Haziran 1946 tarihinde İstanbul' da kurulmuştur.

Kurucuları: Şefik Hüsni Değmer, Ragıp Vardar, Fuad Bilege, İstefo Papadopulos, Emin Aydınlatan, Habib Amato, Muntakim Ölçmen, Hayrettin Emin Manoğlu

-Yalnız Vatan İçin Partisi: 21 Haziran 1946 tarihinde İstanbul' da kurulmuştur.

Kurucuları: Yaşar Çimen, Kaya Mutlu, Adil Ataş, Baki Zorlukaya

-Ergenekon Köylü Ve İşçi Partisi: 21 Haziran 1946 yılında İstanbul' da kurulmuştur.

Kurucuları: Arif Hikmet Adsız, Suat Üzer, Cahit Ateş, Adnan Dik

-Aritma Koruma Partisi: 26 Haziran 1946 tarihinde Ankara' da kurulmuştur.

Kurucuları: Selçuk Karaoğlu, Kemal Köymen, Halil Sümer

-İslam Koruma Partisi: 19 Temmuz 1946 tarihinde İstanbul' da kurulmuştur.

Kurucuları: Necmi Güneş, Mustafa Özbek, Ziya Süer

-Yurt Görev Partisi: 15 Ağustos 1946 tarihinde İskenderun' da kurulmuştur.

Kurucuları: Abdülkadir Gönüllü, Abdullah Morsaloğlu, İhsan Akşehirli, Fevzi Kurtulan, Fevzi Aslan

-İdealist Parti: 10 Ocak 1947 tarihinde İstanbul' da kurulmuştur.

Kurucuları: Mehmet Hikmet Çankaya, Mahmut Özkan, Hulki Kurtkaya

-Türk Muhafazakar Partisi: 8 Temmuz 1947 tarihinde İstanbul' da kurulmuştur.

Kurucuları: Cevat Rıfat Atilhan, Yekta Görelî, Zekai Dik

-Türkiye Yükselme Partisi: 3 Temmuz 1948 tarihinde İstanbul' da kurulmuştur.

Kurucuları: Mareşal Ali Rıza Gizdeşir, Zeki Gülen, Hüseyin Azmi Balcı, Mehmet Fars Berazioğlu, Sacide Şuvan, Nadide Öztürk, Halit Hünkar,

-Millet Partisi: 20 Temmuz 1948 tarihinde Ankara' da kurulmuştur.

Kurucuları: Mareşal Fevzi Çakmak, Hikmet Bayur, Enis Akaygen, Kenan Öner, Mustafa, Kentli, Osman Bölükbaşı, Osman Nuri Koni, General Sadık Aldoğan

Bunlar dışında Serbest Demokrat Parti, Öz Demokrat Partisi, Müstakil Türk Sosyalist Partisi, Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, Müstakiller Birliği bu dönemde kurulan diğer partilerdir.

1.4. DEMOKRAT PARTİ VE 1946 SEÇİMLERİ

Yeni kurulan partiler arasında DP, kısa sürede ülkedeki hoşnut olmayan grupların desteğini kazandı. Mareşal Fevzi Çakmak, 1944 yılında hükümet tarafından emekliye ayrılınca o da DP'ye katıldı. Zira Mareşal, Atatürk'ün yakın arkadaşı olması, İstiklal Savaşındaki rolü, dindarlığı gibi sebeplerle memlekette büyük bir saygınlığa sahipti. Parti her geçen gün yeni katılımlarla güçlenirken büyük halk yığınlarının DP'yi desteklediği ortaya çıktı. Bu yüzden DP daha fazla güçlenmeden CHP, Meclis kararı olarak tek dereceli seçim yasasını ve seçimlerin 21 Temmuz 1946'da yapılmasını kabul etti. Bu hareket DP'yi sarsıcı bir etki yaptı, çünkü örgütlenme, gereken düzeye erişmeden seçimlerin yapılması parti aleyhineydi. DP daha 34 il ve 160 ilçede örgütlenebilmişti. Seçimleri boykot edip etmeme hususunda kararsızdılar Uzun tartışmalardan sonra seçimlere girme kararı verildi. Bunun üzerine seçim kampanyası bütün şiddetiyle açıldı. Demokratlar, CHP dönemindeki enflasyonu, yolsuzlukları ve baskıları seçim propagandası olarak kullandılar.⁴⁵

Haziran ayındaki yoğun ve Türkiye için pek alışılmadık olan seçim kampanyalarının ardından 21 Temmuz'da seçim adli denetim dışında, açık oy, gizli sayımla ve çoğunluk sistemi esasına göre yapıldı. Sonuçta 465 milletvekilliğinden 395'ini CHP, 66'sını DP aldı. Bununla birlikte seçim sonuçları ilan edildikten sonra DP, seçimde baskı, hile ve yolsuzluk yapıldığını öne sürdü. Muhalefet partisine göre, seçim öncesinde, seçmenlere DP'ye oy vermemeleri için baskı yapılmıştı. Muhalefet ayrıca oylar kullanıldıktan sonra sayım işlemleri sırasında hile yapıldığını ve muhalefet

⁴⁵ Çavdar, *Türkiye'nin... (1839-1950)*, s.403; Shaw, *a.g.e.*, s.476; Eroğul, *a.g.e.*, s.34.

partisine ait oyların tutanaklara eksik geçirildiğini buna karşılık iktidar partisinin oylarının olduğundan yüksek gösterildiğini öne sürdü. Ama bu itirazlar hiçbir işe yaramadı. Ve böylece 1946 genel seçimleri “Şaibeli seçim” olarak Türk siyasi tarihine geçti.⁴⁶

1.5. 1946 SEÇİMLERİ SONRASI DEMOKRAT PARTİ MUHALEFETİ

CHP, bu seçimle dört yıl daha iktidarda kalmayı garantiledi. Fakat seçimden de anlaşılacağı üzere DP yükselişeydi ve CHP'nin de gelecekteki konumunu güvenceye alması gerekiyordu.⁴⁷

Seçim sonrası parlamento dışındaki muhalefetin dozu DP'yi tutan basın organları aracılığıyla artmıştı. Bu durum, iktidarı rahatsız ediyordu. Nitekim merkezi otoritenin tavizsiz kullanılmasından yana olan CHP'nin eski kurmaylarından Başbakan Recep Peker, basını daha yakından denetleyebilmek amacıyla Basın Kanunu'nu değiştirme girişiminde bulundu. Recep Peker tasarısını savunurken, “Devletin anarşiye karşı savunulması gerektiği”; “Yalan, insan haysiyet ve onuruna saldıran yazıların basın özgürlüğü şemsiyesi altına alınamayacağı”; “Herkesin gazete çıkaramayacağı, gazete çıkarma hakkının da asgari bazı koşullara bağlanması gerektiği” gibi söylemlerle fikrini savunuyordu. Adnan Menderes ise yaptığı eleştiride :“Açık hakikat şudur ki, vatandaş hürriyetine saygı göstermek, millet ve devlet menfaatlerine hadim olmak gibi tedbirler altında hükümete muhalefet etmekte olan gazeteler dize getirilmek istenmektedir.” diyerek tasarının arkasındaki amacı sergiliyordu.⁴⁸

Basın Yasası değişikliği TBMM'de görüşülürken, 7 Eylül 1946'da Türk parasının değeri düşürüldü. Bu karar Cumhuriyet döneminin ilk büyük ölçekli devalüasyonuydu. 7 Eylül kararları ekonomide sınırlamaları kaldırmak ve istikrar getirmek için tasarlandı. Bu olayın ardından, bazı maddelerin fiyatlarına yapılan zamlarla zaten yoksulluk sınırı içerisinde yaşayan işçi, memur gibi dar ve düşük

⁴⁶ Ersel, *a.g.e.*, ss.96-97; Eroğul, *a.g.e.*, s. 36.

⁴⁷ Feroz Ahmad, (1994), *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Ahmet Fethi (Çev), Hil Yayınları, İstanbul: s.35.

⁴⁸ Çavdar, *Türkiye'nin...(1839-1950)*, s.404.

gelirliiler daha da zor duruma düştüler, bu durumdan yararlananlar sadece spekülasyon ve stokçuluk yapan işadamlarıydı.

DP'liler bu durumdan yararlanarak hükümeti sert biçimde eleştirdiler. Sert eleştiriler hükümetin muhalefete karşı sertleşmesine sebep oldu. Bu arada bazı gazeteler ve sol muhalefet partileri, bir anlamda DP'ye gözdağı vermek amacının da etkisiyle kapatıldı. Hükümet muhalefeti halkı isyana teşvik etmekle suçluyordu.

Meclis görüşmeleri sırasında, Recep Peker DP'nin yaptığı eleştiriler için "Psikopat bir ruhun ifadesi" olduğunu söyleyince DP milletvekilleri toplu bir biçimde Meclisi terk etti. DP'lilerin meclisi boykotu dokuz gün sürdü. Bu duruma son vermek için Cumhurbaşkanı İnönü, Celal Bayar'ı davet edip onunla konuştu. DP'ye bu gibi durumların tekrarlanmayacağına dair güvence verdi. Bu güvenceden sonra DP milletvekilleri 27 Aralık'ta Meclise döndüler.⁴⁹

1.5.1. Demokrat Parti'nin Birinci Kongresi (7 Ocak 1947)

DP Birinci Büyük Kongresi, 7 Ocak 1947 günü Ankara'da toplandı, Kongre Celal Bayar'ın açılış konuşmasıyla başladı. Bayar konuşmasında DP'nin kuruluş safhalarını 1946 seçimlerini ve sonrasındaki gelişmeleri, iktidarın baskısını ve son aylarda olan bütçe tartışmaları ve Meclisten dokuz günlük ayrılma hareketlerinden söz etti. Celal Bayar Kongredeki konuşmasında üç hedef gösterdi:

1. Kişi hürriyetlerini sınırlayan anti demokratik kanunların kaldırılması
2. Oy güvenliğini sağlayacak yeni bir seçim kanununun getirilmesi
3. Cumhurbaşkanlığının parti başkanlığından ayrılması,⁵⁰

İşte bu hedefler daha sonra Hürriyet Misakı'nın ana esaslarını oluşturdu. Bu üç talep Hürriyet Misakı (Özgürlük Andı)⁵¹ adı altında toplanarak Meclise sunulması için

⁴⁹ Ahmad, *Demokrasi...*, ss.36-37; Çavdar *Türkiye'nin... (1839-1950)*, s.404.

⁵⁰ Hikmet Özdemir, (2002), "Demokrasiye Geçiş ve Menderes Dönemi", *Türkler*, C:XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: ss.878-900.

⁵¹ Bkz. EK-II.

Parti Merkezine talimat verildi. Ayrıca bu istekler reddedildiği takdirde milletvekillerinin Meclisten çekilmesi kararlaştırılmıştı. Bu hareketle amaçlanan CHP'yi Mecliste tek başına bırakmaktı. Böylece CHP'nin demokratik bir rejim istemediği düşünülecek ve hem ülke içinde hem ülke dışında eleştirilere maruz kalacaktı.⁵²

1.5.2. 12 Temmuz Beyannamesi ve Kabine Değişikliği

Kongre'nin aldığı kararlar, özellikle, Hürriyet Misakı, iktidar ve onun yanında olan basının, tekrar muhalefete saldırması sonucunu doğurdu. İktidar DP'yi komünist olmakla suçluyordu. Bu itham o dönem için bir kişiye yapılacak en büyük suçlamaydı. CHP'nin DP'yi komünistlikle suçlaması partiler arası durumu gerginleştiriyordu. Artan gerginlik üzerine 7 Haziran 1947'den itibaren İnönü'nün iktidar ve muhalefeti uzlaştırma görüşmeleri başladı. 7 Haziran' da başlayan görüşmelerde Bayar İnönü'ye, Demokrat Parti'nin, iktidarın baskısı altında bulunduğunu, söyledi. Bunun üzerine İnönü, böyle bir baskının olup olmadığını Başbakanı sordu. Başbakan Peker, böyle bir baskının olmadığını, söyledi. İnönü iki tarafı dinlemek için 14 Haziran günü bir görüşme tertip etti. Bu görüşmede Başbakan, Başbakan Yardımcısı ve DP Başkanı hazır bulundu. İki buçuk saat süren görüşme sonucu iki tarafında iddiaları reddetmesi ile görüşme sonlandı. 17 Haziran tarihinde İnönü tekrar Celal Bayar'la görüştü, bu görüşmede Bayar, ilk önce İnönü'ye uzlaştırmacı tavrından dolayı teşekkür etti. Daha sonra iktidarın baskısı konusunu arkadaşlarıyla görüştüğünü ve baskının olduğu konusunda ısrar etti. Bu görüşmelerden sonra İnönü, Başbakan Peker'le iki kez görüştü. Bu görüşmelerde Başbakan, CHP ile DP'nin Meclisteki münasebetleri ve karşılıklı çalışmaları yolunda hayırlı terakkiler olduğunu takdirle söyledikten sonra, "Biz de kendimize düşen vazifeleri sadakatle ifa edeceğiz." diyerek görüşmeyi bitirdi. İnönü bu görüşmenin içeriğini 24 Haziran' da Bayar'a ilettili. Bayar ise söz yerine daha somut bir hareket bekliyordu. Bu durumun karışık bir hale gelmesi üzerine İnönü yeniden devreye girdi. 12 Temmuz Beyannamesi'ni⁵³ yayınladı. Bu Beyannameye göre İnönü ;

⁵² Çavdar, *Türkiye'nin... (1839-1950)*, s.405; Ahmad, *Demokrasi...*, s.37; Ahmet Yeşil, (2001), *Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, 2. Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: ss.103-105.

⁵³ Bkz. EK-III.

“Gelecek için tedbirler, benim kabul ettiğim gibi, şu noktadan hareket etmekle bulunabilir. Benim bu son dileğim, karşılıklı şikayetleri için mübalağa payı ne olursa olsun, hakikat payı da vardır. İhtilalci bir teşekkül değil, kanuni bir siyasi partinin metotlarıyla çalışan muhalif partinin, iktidar partisi şartları içinde çalışmasını temin etmek lazımdır. Bu zeminde ben, Devlet Reisi olarak kendimi her iki partiye karşı müsavi derecede vazifeli görürüm.”

“Baslıca iki parti arasında temel şartın, yani, emniyetin yerleşmesidir. Bu emniyet, bir bakıma, memleketin emniyeti manasını taşıdığı için, gözümde çok ehemmiyetlidir. Muhalefet, teminat içinde yasayacak ve iktidarın kendisini ezmekten başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır. Büyük vatandaş kitlesi ise, iktidarın şu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini, vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir. Bu neticeye varmak için karşılaştığım güçlükler, çok zaman, yalnız ruhi mahiyette millerdir. Bu güçlükleri yenmek için, siyasi hayatımızı idare eden iktidardaki ve muhalefetteki liderlerin samimi yardımlarını isterim.”⁵⁴

Şeklindeki beyanatı ile iktidarın, muhalefetin varlığına tahammül etmesini, ve onunla bir arada yaşamayı kabul etmesini istiyordu. 12 Temmuz Beyannamesi Başbakan Peker’in istifasını gerektiriyordu. Fakat Peker, prestijini yeniden kazanmak için 26 Ağustos’ta CHP Meclis Grubundan güvenoyu istedi. Oylamada 35 olumsuz oy çıktı. Fakat oybirliğine alışık bir partide bu 35 oy başarısızlık anlamına geliyordu. Başbakan Peker 9 Eylül günü istifa etti. Bu hareket sonucu sertlik yanlısı kabine tasfiye edilmiş oldu.⁵⁵

1.5.3. D.P. İçindeki Muhalefet “Millet Partisi”

Muhalefetin varlığını garanti altına alan 12 Temmuz Beyannamesi ile partiler arası çatışma parti içi çatışmaya döndü. İktidar partisinde muhalefete, muhalefette ise iktidara karşı ılımlı olunması, bazı parti mensuplarınca eleştiriliyordu. Bunun yanında o günlerde İnönü bir Doğu gezisine çıktı. Gezdiği yerlerde parti farkı gözetmeksizin görüşmelerde bulundu. Bu hareket DP tarafından İnönü’nün partiler üstü bir konumda olmak istediği şeklinde yorumlandı. Fakat İnönü’nün CHP kurultayında tekrar CHP Genel Başkanlığına gelmesi DP içindeki aşırıların parti yönetimine tepki göstermesine sebep oldu. 12 Temmuz Beyannamesi DP tarafından resmen kabul edilmesine rağmen Kenan Öner, Sadık Aladoğan, Yusuf Kemal Tengirşek, Ahmet Tahtakılıç’ın da içinde bulunduğu grup tarafından kabul edilmemişti. Bu gruba göre tek parti idaresi tamamen

⁵⁴ Albayrak, *a.g.e.*, ss.615-617.

⁵⁵ Çavdar, *Türkiye’nin...(1839-1950)*, s.405.

tasfiye edilmedikçe DP'nin partiler arası bir uzlaşmaya girmemesi taraftarıydılar. Demokrat Parti kuruluşundan başlayarak kendi içinde çeşitli sebeplerle meydana gelen düşünce ve görüş ayrılıkları vardı. Bütün bunlar, 1948 Aralık ayında milletvekili maaşlarına zam tartışmalarında ortaya çıktı. Bu olay sonunda Kenan Öner grubundan 5 milletvekili DP Haysiyet Divanına verildi ve Haysiyet Divanının kararıyla da partiden çıkarıldılar. Bu çıkarma kararının hemen ardından DP Merkez Komitesindeki Öner grubuyla yakınlığı olan 6 milletvekili Merkez Komitesindeki görevlerinden istifa ettiler. Bunun üzerine 6 milletvekili partiden ihraç edildi. İhraçlardan sonra bu sefer de 10 milletvekili parti yöneticilerini diktatörlükle suçladılar. Bu hareketlerinden dolayı hemen partiden ihraç edildiler. Bu ihraçlar DP'yi nerdeyse yarı yarıya bölmüştü. DP'den ayrılan milletvekillerinden 13 tanesi Müstakil Demokratlar Grubunu kurdu. Diğer milletvekilleri de yeni bir parti kurmak için çalışmalarına başladılar. Bu çalışmalar sonucunda 20 Temmuz 1948 tarihinde Millet Partisini kurdular. Fahri Genel Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak olan partide Osman Bölükbaşı, Yusuf Hikmet Bayur, Kenan Öner, Sadık Aladoğan gibi sert muhalefeti savunan isimler vardı.⁵⁶

1.5.4. Demokrat Parti'nin İkinci Kongresi ve Seçimlere Hazırlık

DP'nin İkinci Büyük Kongresi 20 Haziran 1949 tarihinde Ankara'da toplandı. Kongrede genel olarak partiden ihraç olan milletvekillerinin durumu, 1950 genel seçim hazırlıkları, 12 Temmuz Beyannamesi'nin değerlendirilmesi, DP'nin bütçesi, Birinci Kongre sonunda ilan edilen Hürriyet Misakı'nın durumu gibi konular görüşüldü.

Yine Kongrede Parti Tüzüğünde yapılan değişikliklerle yeni kurulan Yüksek Haysiyet Divanı yanında DP Merkez Komitesine milletvekili adaylarının yüzde yirmisini tespit etme yetkisi tanındı. Genel başkana olağanüstü kurultay toplama yetkisi verildi.⁵⁷

DP'liler bu Kongreden parti bütünlüğünü koruyarak çıktılar. Bununla birlikte kendilerine karşı yöneltilen yakıştırmaları kesinlikle önlemek üzere daha sert bir

⁵⁶ Yeşil, *a.g.e.*, ss.124-128; Çavdar, *Türkiye'nin ... (1839-1950)*, s.406.

⁵⁷ Yeşil, *a.g.e.*, ss.143-144.

muhalefet yöntemi belirlediler. Bu tutumları da kongrenin onayladığı Milli Teminat Andı başlıklı belgede ifade olunmuştu:

“Seçim kanununun ve seçimlerde alakalı hükümlerin vaz’ından maksat millet iradesinin serbestçe tecellisini teminden ibarettir. Mevzuu kanunlara ve müesses nizama aykırı hareket kuvvet darbesi, millet ve vatandaş haklarının ihlali neticesine varacağından buna meydan verilmemek üzere memleket için büyük zarar ve tehlikeleri mucip olacak bu hale müsaade edilmemesi, bu mevzuda haklarına tecavüz olunan bütün vatandaşların meşru müdafaa halinde kalmaları, haklarını Anayasa ve Türk Ceza Kanunu’nun müeyyidelerine dayanarak hareket etmeleri kaçınılmaz bir zaruret olacaktır.”

Daha sonra bu tutumun ihtilalci bir tutum olmadığını belirtmekte ve siyasi iktidara şu şekilde bir uyarıda bulunmaktaydılar:

“...vatandaş siyasi hak ve hürriyetlerinin kullanılmasına ve milli hakimiyet esaslarının tahakkukuna her hangi bir surette engel olacak kanun dışı hareketlerden tevakkü olunması lüzumunu memleketin en yüksek menfaatleri hesabına belirtmek isteriz. Aksi yolda harekete teşebbüs edenlerin ise, milli vicdanın ifadesi olan millet husumetine maruz kalmak gibi ağır ve tarihi bir mesuliyete mahkum olacakları muhakkaktır.”

25 Haziran’da sona eren, DP İkinci Kongresinde kabul edilen Milli Teminat Andı⁵⁸ muhalefetin sert tepkisine neden oldu. Bu yüzden bu belgeye Milli Husumet Andı demeyi daha uygun buldular.⁵⁹

Milli Teminat Andı’nın birinci vurgusu “Seçim Kanununun ve seçimlerle alakalı hükümlerin vaz’ından maksat millet iradesinin serbestçe tecellisini teminden ibarettir” cümlesiydi. Güvenli bir seçimin yapılmasını ve halkın seçtiği partinin güvenli bir şekilde devlet idaresini ele almasının gereğini vurguluyordu.

Seçim kanunu sorununun halkı da rahatsız etmeye başlamasından dolayı bu belgede de değinilen eksikleri gidermek için CHP harekete geçti ve muhalefetin de katılımıyla yeni seçim kanununu hazırladı. Bu yasa o güne kadar tanınmayan hatta tartışılmayan güvenceler getirdi. Bu güvenceler seçmen listesinin hazırlanmasından oyların ayırımına kadar seçim sürecinin tüm aşamalarını kapsıyordu. Bu seçim yasasının özellikleri şöyledir:

-Gizli oy ve açık tasnif ilkesi, yasanın temellerinden birini oluşturmaktaydı. Bu yaklaşım seçim sistemine ilk defa giriyordu.

⁵⁸ Bkz. EK-IV.

⁵⁹ Taner Timur, (2003), *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İmge Kitabevi, İstanbul: ss.122-123.

-Partilerin devlet radyosundan propaganda konuşması yapma olanağı eşit bir biçimde sağlanıyordu. O dönemin en etkin iletişim aracı olan radyodan muhalefette yararlanması sağlandı.

-Seçim kanunu seçimin tüm evrelerini yargı güvencesine bağlamaktaydı. Kanunun hazırlanması ve tartışılması sırasında üzerinde en çok durulan nokta seçimlerin çoğunluk sistemine göre mi nispi sisteme göre mi yapılacağı konusuydu. CHP seçimi kazanacağını düşündüğü için çoğunluk sisteminde ısrar ediyor, DP ise nispi sistemi istiyordu. Daha sonra yapılan oylamada CHP'nin istediği oldu ve çoğunluk sistemi kabul edildi.⁶⁰

Kanun 16 Şubat 1950 tarihinde Mecliste görüşülerek kabul edilmiştir. Böylece demokrasi yolunda önemli bir adım daha atıldı . Bir ülkede çok partili bir demokrasi için en önemli şartlardan biri birden çok siyasi partinin varlığıydı. Bunun yanında bu partilerin seçimle iktidara gelebilmesi olasılığının olması gerçek bir demokrasinin gereği idi. Seçim Kanununun değişikliği ile bu güvence muhalefet partilerine sağlandı. Fakat nispi sistem yerine çoğunluk sisteminin kabul edilmesi CHP'nin yine kendini güvenceye almak istemesinden dolayıldı. Bu durum 1950 genel seçimlerinde CHP aleyhine dönerek aldığı oy oranında Mecliste temsil edilememesine sebep olmuştur. DP de iktidarı boyunca bu sistemi değiştirmeyerek anti demokratik tutumu devam ettirmiştir.

⁶⁰ Tefik Çavdar, (1995), *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)*, C.II, İmge Kitabevi, Ankara: ss.16-17.

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI'NIN İLK DÖNEMİ 1950-1954

2.1. ESKİŞEHİR BASININDA 1950 GENEL SEÇİMLERİ

Demokratikleşme yolunda yapılan Seçim Kanunu değişikliğinden sonra Meclis 24 Mart 1950 günü toplanıp genel seçim tarihini belirledi. Yeni sistemin ilk sınavının 14 Mayıs günü yapılmasına karar verildi.⁶¹ 14 Mayıs 1950 genel seçimleri, çoğunluk sisteminde ve adli teminat altında tek dereceli genel, eşit, gizli oy ve açık tasnif esasına göre yapıldı. Katılım oranı % 89.3 olan 1950 genel seçimlerinde, çoğunluk sisteminin de yardımıyla DP % 53.3 oy oranı ile 408 milletvekili kazandı. Çoğunluk sistemine kurban giden CHP ise % 39.9 oy oranı ile 69 milletvekili çıkarabildi. DP'den ayrılan Millet Partisi % 3.1 oy oranı ile 1 milletvekili kazandı. Ayrıca bu seçimde 9 bağımsız milletvekili de parlamentoya girdi.⁶²

Tablo 1.1. 1950 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Aldığı oy Toplamı	Oy Oranı %	Milletvekili Sayısı
DP	4.242.831	53.59	408
CHP	3.165.096	39.98	69
MP	240.209	3.03	1
BAĞIMSIZLAR	267.955	3.40	9
TOPLAM	7.916.091	100	487

14 Mayıs genel seçimleri Türkiye genelinde olduğu gibi Eskişehir'de de sükunet içinde cereyan etti. Yaşlı genç, bütün halk erken saatte seçim sandıklarının başına giderek medeni ve siyasi haklarını kullandılar. Sandık başlarında bazı ufak tefek münakaşalar oldu, fakat fazla büyümeden kontrol edildi, kısacası partiler genel olarak birbirlerine karşı sevgi ve saygı içinde oldular.

⁶¹ Tökin, *a.g.e.*, s.86.

⁶² Sadettin Bilgiç,(1995), *Türkiye'de Seçimler ve Seçim Kanunları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul: s.7.

Eskişehir’de seçime katılım %90 oranında oldu.⁶³ DP Eskişehir’de 65.368 oy ile birinci parti olarak başarı kazandı. Seçim sonucunda 27 yıldır, tarihi vazifesini yerine getiren CHP, yurt hizmetlerini DP’ye bırakarak muhalefete çekildi. Seçim sonuçlarına göre emekli General Ali Fuat Cebesoy, Abidin Potuoğlu, Muhtar Başkurt, Hasan Polatkan, Kemal Zeytinoğlu, İsmail Hakkı Çevik Eskişehir’den milletvekili seçildi.⁶⁴

Tablo 1.2. 1950 Genel Seçim Sonuçları (Eskişehir)

Parti adı	Aldığı oy
Demokrat Parti	65.368
Cumhuriyet Halk Partisi	37.343
Millet Partisi	4.096
Bağımsız	1.092

2.2. BİRİNCİ MENDERES KABİNESİ

Seçim sonucunun kesinleşmesinden sonra 9. Büyük Millet Meclisi 22 Mayıs 1950 günü milletvekili yemin töreni için toplandı. Milletvekillerinin yemin etmesinden sonra Cumhurbaşkanlığı ve Meclis Başkanlığı seçimleri yapılarak Cumhurbaşkanlığına 387 oy ile Celal Bayar, Meclis Başkanlığına 385 oy ile Refik Koraltan seçildi. Daha sonra başkan vekillikleri, katipler ve idareci üyelerin seçimi yapılarak seçim işlemleri tamamlandı.

Seçim işlemlerinden sonra iktidar tecrübesi olmayan DP’de Başbakan’ın kim olacağı daha kesinleşmemişti; partinin önde gelenlerinden olan Adnan Menderes Başbakanlık için Fuat Köprülü’yü düşünürken Cumhurbaşkanı Celal Bayar, hükümeti kurma görevini İstanbul Milletvekili Adnan Menderes’e vererek onun Başbakan olmasını istedi. Böylece yeni kabine Adnan Menderes’in başkanlığında kuruldu.⁶⁵ Adnan Menderesin Birinci Kabinesi şu milletvekillerinden oluştu.

⁶³ “Seçim Nasıl Geçti”, *Sakarya*, 17.05.1950, s.1.

⁶⁴ “İlimizde DP’nin Altı Adayı da 64 Bin Oyla Seçildiler”, *Sakarya*, 17.05.1950, s.1.

⁶⁵ “Kabine Teşekkül Etti”, *Sakarya*, 24.05.1950, s.1; Türker Sanal, (1997), *Türkiye’nin Hükümetleri*, Sim Matbaacılık, Ankara: s.130.

Başbakan: Adnan Menderes
 Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Samet Ağaoğlu
 Devlet Bakanı: Fevzi Lütüf Karaosmanoğlu
 Adalet Bakanı: Halil Özyörük
 Milli Savunma Bakanı: Refik Şevket İnce
 İçişleri Bakanı: Rüknettin Nasuhoğlu
 Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü
 Maliye Bakanı: Halil Ayan
 Milli Eğitim Bakanı: Avni Başman
 Bayındırlık Bakanı: Fahri Belen
 Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Zühtü Velibeşe
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Mithat Reşat Belger
 Gümrük ve Tekel Bakanı: Nuri Özsan
 Tarım Bakanı: Nihat Eğriboz
 Ulaştırma Bakanı: Tevfik İleri
 Çalışma Bakanı: Hasan Polatkan
 İşletmeler Bakanı: Muhlis Ete

Menderes parti içindeki güç yapısını hesaba katmadan ilk kabinesini kurdu.⁶⁶ Başbakan Menderes beyanname ve programını 29 Mayıs Pazartesi günü Meclise sundu.⁶⁷ Hükümetin programı üzerine görüşmeler devam ederken, Mecliste çıkan tartışma gelecek on yılın özetini oluşturuyordu. Menderes Hükümeti 2 Haziran'da Meclisten güvenoyu istedi.⁶⁸ Bu sırada CHP Grup Başkan Vekili Faik Ahmet Barutçu⁶⁹ hükümet programının onaylanmasından önce söz hakkı istedi, fakat isteği reddedildi. Bunun üzerine CHP milletvekilleri Meclisi terk ettiler. Mecliste kalan DP milletvekilleri ile daha sonra oylamaya geçildi. Oylamaya katılan 282 milletvekilinin olumlu oyu ile kabine 2 Haziran günü güven oyu aldı.⁷⁰ Böylece yeni hükümet kurulmuş oldu.

⁶⁶ Ahmad, *Demokrasi...*, s.102.

⁶⁷ "Yeni Kabine", *Sakarya*, 27.05.1950, s.1.

⁶⁸ Eroğul, *a.g.e.*, s.99.

⁶⁹ Albayrak, *a.g.e.*, s.189.

⁷⁰ Albayrak, *a.g.e.*, s.191.

Hükümetin kurulmasıyla ilgili olarak Menderes ilerleyen yıllarda yaptığı açıklamada “Biz iktidara geldiğimiz gün iktidarın bize tesliminden bile şüphe ediyorduk.⁷¹” diyerek o günkü korkularını dile getirmişti.

2.3. BİRİNCİ MENDERES HÜKÜMETİ İÇ POLİTİKASI

2.3.1. Askeri ve Bürokratik Tasfiyeler

1950 seçimlerinden sonra Demokrat Parti devletin yasama ve yürütme organlarına halkın onayıyla sahip olmuştu. Genç iktidar, askeri ve bürokratik alanda hala CHP'nin izlerinin devam ettiğini düşünmekteydi. İktidar, CHP'nin yapay bir bunalım yaratıp devlet gücünü kullanarak iktidarı yeniden ele geçirebileceği ihtimali üzerinde duruyordu.

2 Haziran'da hükümet programı görüşmesi sırasında CHP'nin meclisi terk etmesi bu düşüncüyü kuvvetlendirmişti. Böyle basit bir konuda muhalefetin bu kadar sert bir tavır sergilemesi iktidarın şüphelenmesine sebep olmuştu.⁷²

Bunun dışında özellikle İsmet İnönü'nün asker kökenli olması ordunun ona olan sevgisini artırıyordu. Askerler her gördüğü yerde ona sevgi gösterisinde bulunuyor, saygıyla selamlıyorlardı. İşte bu durum iktidar çevrelerinde hoş karşılanmıyor ve CHP'nin askeri ve bürokratik gücü kullanarak iktidarı yeniden elde edebileceğini düşündürüyordu..⁷³

CHP'nin Meclisteki davranışı ve diğer hareketlere ek olarak 5 Haziran günü bir albay, Menderes'i ziyaret ederek 8-9 Haziran gecesinde kendisine karşı bir darbe yapılacağını bildirdi. Bu son olay iktidarı harekete geçirdi. Menderes hemen Bayar'a danıştıktan sonra tedbir almaya başladı ve 6 Haziran günü TSK'nin üst kademelerinde değişiklikler yapıldı.

⁷¹ “Hakikatleri Tevil Gayreti”, *Sakarya*, 22.11.1952, s.1

⁷² Eroğul, *a.g.e.*, s.99.

⁷³ Albayrak, *a.g.e.*, s.191.

Değişikliklere göre; Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürmanın yerine Orgeneral Nuri Yamut, İkinci Başkan İzzet Aksalur yerine Korgeneral Şahap Gürler tayin edildi. Orgeneral Salih Omurtak, Kazım Orbay, Hakkı Akoğuz ise emekli edildiler. 1. Ordu komutanı Asım Tınaztepe, 2.Ordu Komutanı Muzaffer Tuğsavul, 3. Ordu Komutanı Mahmut Berköy Askeri Şuraya tayin edildi. Deniz Kuvvetleri Komutanı Mehmet Ali Ülgen ile Hava Kuvvetleri Komutanı Zeki Doğan merkeze alındılar.⁷⁴

Ayrıca 15 general ve 150 albay da 2, 3 ay içersine kademeli olarak emekliye sevk edildi. Türk ordusunda ilk kez bu çapta ve sadece yüksek kademedede olmak üzere, büyük değişiklikler yapılmaktaydı. Bu girişim ile DP, Silahlı Kuvvetler üzerinde otoritesini kurmayı başarmıştı.⁷⁵ İktidar gücünü sağlamlaştırmak için bununla yetinmeyip idare amirleri arasında da geniş değişiklikler yaptı. Böylece Afyon Valisi Abidin Özmen, Bilecik Valisi Şinasi Tolga, Çankırı Valisi Orhan Sami Güvenç, Kastamonu Valisi Tevfik Sırrı Gür, Konya Valisi Şefik Soyer, Ordu Valisi Salih Kılıç, Samsun Valisi İzzettin Çapar ve Seyhan Valisi Zühtü Durukan emekliye sevk edilerek tasfiye edildiler.⁷⁶ Tasfiyeler sayesinde iktidar kendini daha güvende hissetmeye başladı.

2.3.2. Arapça Ezan ve Radyoda Kuran Okuma Yasaklarının Kaldırılması

İktidar kendini güvenceye alan bu hareketten sonra daha rahat bir şekilde çalışma imkanı bulmuştu. İlk çalışması Türkçe okunan ezanın değiştirilmesi üzerine idi.

Demokrat Parti daha iktidara gelmeden önce anti demokratik yasalara getirilen sınırlamaların kaldırılması yönünde görüş bildiriyorlardı. Bu görüş, DP 1. büyük Kongre sonrasında yayınlanan Hürriyet Misakı'nda :“Kanunlar arasında Anayasanın ruhuna ve metnine aykırı olan kanun hükümlerinin mevcut olduğuna ve bunların vatandaş hak ve hürriyetlerini baskı altında bulundurmakta ve milli iradenin serbestçe tecellisine engel teşkil etmekte olduklarına şüphe yoktur.” sözleriyle anlatılmıştı. DP’

⁷⁴ Eroğul, *a.g.e.*, s.100.

⁷⁵ Metin Öztürk, (1993), *Ordu ve Politika*, Gündoğan Yayınları, Ankara: ss.66-67.

⁷⁶ Serhan Yücel, (2001), *Demokrat Parti*, Ülke Yayınları, İstanbul: s.83.

ye göre Türk Ceza Yasasının 526. maddesi de bu sınırlayıcı yasalar arsındaydı. Bu yasayı kaldırmak için harekete geçen iktidar, Türk Ceza Yasasının 526. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun, İsmail Berkok ve 13 Milletvekili ile Ahmet Gürkan'ın teklifleriyle 16 Haziran günü görüşülmeye başlandı. Görüşmeler sonunda kanunda değişiklik yapılarak Arapça ezan ve kamet okuma yasağı kaldırıldı. Kanun Arapça ezan ve kamet okuyanlara belirli cezalar öngörüyordu. Fakat bu yasak kalktıktan sonra madde geçerliliğini yitirmiş oluyordu. Yani “cezaya tabi olmayan hareketlerden dolayı ceza verilemez” prensibi doğrultusunda hareket edilecekti. Aynı gün yapılan oylamada CHP ve DP milletvekilleri bu kanun değişikliğine olumlu oy vererek bu yasa maddesini yeniden düzenlediler.⁷⁷

Arapça ezan yasağından sonra, ikinci bir yasak da radyoda Kur'an okunması idi. Ramazan ayı dolayısıyla radyodan Kur'an okunmaya başlandı. Ramazan sonrası da bu uygulamaya devam edildi ve cuma günleri 7.30 ile 7.40 saatleri arasında 10 dakika Kur'an okunmaya başlandı.⁷⁸ Böylece seçim öncesi halka verilen sözler tutulmuş oldu.

2.3.3. Genel Af

DP ilerleyen günlerde, CHP döneminin izlerini silmek için çalışmalarına devam etti. 14 Temmuz 1950 günü genel bir af çıkardı. Böylece DP iktidarı döneminden önce hapse girenler bu kanunla serbest kaldı. Af kanunu bayram arifesinde yürürlüğe girmesi halk arasında büyük bir sevinçle karşılandı. Bu kanunla DP seçmenlerine bayram hediyesi vermişti.⁷⁹

2.3.4. Yerel Seçimler ve Demokrat Parti

DP iktidarı, seçim meydanlarında seçmenlerine verdiği bir çok sözü yerine getirmeye çalıştı. Yerel seçimlerde de DP'nin üstünlüğü devam etti, fakat bu seçimleri genel seçimlere göre ezici bir üstünlükle kazanamamıştı.

⁷⁷ *TBMMTD*, D:9, C:1-2, 16.06.1950, ss.186-187.

⁷⁸ “Cuma Günleri Radyoda Kuran”, *Zaman*, 07.08.1950, s.2.

⁷⁹ “Af Kanunu”, *Sakarya*, 20.07.1950, s.1.

13 Ağustos 1950 tarihinde yapılan muhtarlık seçimlerinde DP 19.052, CHP 13.152, MP 130, İşçi ve Çiftçi Partisi 2, Bağımsızlar 2049 muhtarlık kazandı.⁸⁰ 13 Ağustos günü yapılan muhtarlık seçimlerini, Eskişehir’de merkez ilçenin 55 köyünde CHP, 110 köyünde de DP kazanmış, Eskişehir merkezdeki 27 muhtarlıktan 22’sini DP, 5’ini de CHP kazanmıştı.⁸¹ Aradan yaklaşık 4 ay geçmesine rağmen DP’nin seçim öncesi vaatlerini tam olarak yerine getirememesi ve bu seçimleri önemsememesi yerel seçimlerde böyle bir sonucun çıkmasına sebep olmuştur.⁸²

İktidarın ikinci sınavı, 3 Eylül günü yapılan belediye seçimleri olmuştur. Demokrat Parti bu seçime önem vermiş ve Türkiye genelinde bulunan 600 belediyenin 560’ını kazanmıştı.⁸³

Eskişehir’de belediye seçimlerine katılım merkezde % 20 civarında, ilçelerde ise daha fazla olmuştur. Seçimleri Eskişehir’de Demokrat Parti adayları kazanmış, fakat Eskişehir’e bağlı Sivrihisar Seyitgazi ve Mihalıççık ilçelerinde Cumhuriyet Halk Partisi adayları çoğunluğu sağlamıştı.⁸⁴ 14 Eylül’de Belediye Meclisi toplanarak Hicri Sezen’i Eskişehir Belediye Başkanı seçti.⁸⁵ Böylece genel seçimlerden sonra yerel seçimleri de kazanan DP, her alanda halkın desteğini ve onayını almayı başarmıştı.

2.4. ESKİŞEHİR BASINI VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ

1950 seçimlerinden sonra herkesin beklediği sonuç ortaya çıkmıştı. İktidarı Demokratlar devralmıştı. Eskişehir basını da, DP’yi destekleyen yazılar yazıp kendi fikirlerini dile getirmişlerdi. Seçim sonucunda basın, seçimlerin çok demokratik olduğunu, CHP’nin seçimin idare mesuliyeti ve asayişin temini hususunda adaletli davranmasını, seçim sonucuna göre mevkisini tereddüt etmeden rakip partiye terk etmiş olması yönüyle takdir edildiğini belirtmiştir.⁸⁶

⁸⁰ Albayrak, *a.g.e.*, s. 199.

⁸¹ “Muhtar Seçimleri”, *Sakarya*, 19.08.1950, s.1.

⁸² Albayrak, *a.g.e.*, s.200; “Belediye Seçimini Şehir’de DP Kazandı”, *Sakarya* 07.09.1950, s.1.

⁸³ Eroğul, *a.g.e.*, s.103.

⁸⁴ “Belediye Seçimi”, *Sakarya*, 09.09.1950, s.1.

⁸⁵ “Belediye Başkanı”, *Sakarya*, 16.09.1950, s.1.

⁸⁶ “Seçim Nasıl Geçti”, *Sakarya*, 17.05.1950, s.2.

Başka bir gazete ise 14 Mayıs'ta DP'nin başarısını hakkın zulme galip gelmesi olarak tanımlamıştır. 14 Mayıs'ın anlamını, yeni partinin başarısına değil, eski partiden nefret edilmesine bağlamıştı.⁸⁷

Mihrak gazetesi ise Halk Partisi bu milleti bu memleketi yalnız ihmal etmekle kalmadığını onu iğfal ve tahrip için elinden geleni yaptığı, bu husustaki feryatların da dikkate almadığını söylemiş ve yeni iktidar bizi tatmin edebilecek mi diye sormuştur.⁸⁸

DP iktidarının ilk günlerinde ona olan sevgi ve saygı en üst düzeydedir. Halk onları her gördüğü yerde alkışlayıp selam vermektedir. Eskişehir basını DP'yi tam olarak benimsemiş ve onlardan “Vekilimiz”, “Bakanımız”, “Başbakanımız” şeklinde bahsetmiştir. DP kabinesi kurulduktan sonra basın onlardan isteklerini gazetelerinde yayınlamışlardır. Başlıca istekler şöyledir:

Mihrak gazetesi, Toprak Mahsulleri Ofisi liyakatsiz kişilerce yönetilmesinin ve devletin açtığı fabrikalar masraflarını karşılayamayacak hale gelmesinin sebebi olarak Halk Partisi hükümetlerini suçlu göstererek, bunlar sonucunda bu fakir milletin elinde avucundaki servetin harcadığını belirtmiştir. Ve yeni hükümetten bunlara çare bulunmasını istemiştir.⁸⁹

Sakarya gazetesi, Demokrat Parti'nin iktidara, millete karşı büyük taahhütlere girişerek ve bir ıslahat hareketinin lüzum ve zaruretine inanarak geçtiğini söylemiş, daha sonra iktidardan isteklerini sıralamıştır. İlk olarak hükümetin memur kadrosunu verimlilik esasına göre düzenleme gereğini vurgulamıştır. Memurları politik bahanelerle sürmemek, işi en iyi yapabilecek kişiyi göreve getirmek tek parti devrinden kalan memurlara hesap sormamak, eğer ortada ceza unsuru varsa hak edenleri cezalandırmak isteklerini dile getirmişti.⁹⁰ Bunun yanında CHP zamanında bir takım suistimaller hırsızlıklar, haksız iktisaplar olduğunu ve bunların mütecasirlerinin meydana çıkarılıp,

⁸⁷ Ahmet Necati Yücekutlu, “Milleti Temsil”, *Yeşilnur*, 06.06.1951, s.1.

⁸⁸ Necmettin Rifat, “Yeni İktidar Bizi Tatmin Edebilecek mi”, *Mihrak*, 14.06.1950, s.1.

⁸⁹ “Ya Hafız”, *Mihrak*, 07.06.1950, s.1.

⁹⁰ “İktidardan Beklediklerimiz”, *Sakarya*, 24.05.1950, s.2.

cezalandırılması gereğini vurgulamış, bu uygulamalarla millette emniyet ve itimat verilmesi isteğini dile getirmiştir.⁹¹

Demokrat Parti muhalefette iken basınla ilişkileri tam bir balayı havasını aksettirmiş, bu davranış partinin gelişmesini sağlayarak partiye destek olmuştu. Fakat Demokrat Parti iktidara gelince basının sadakatini sağlamak için tedbirler almaya başlaması üzerine gazetelerde yer yer eleştiriler çıkmaya başlamıştı.⁹² İktidar bu eleştiriler üzerine bir kararname yayınlamış ve bu kararname ile Anadolu basınına yeni bir şekil vermeye çalışmıştır. Kararnameye göre taşrada çıkan gazetelerin ilan alabilmeleri için İstanbul, Ankara ve İzmir gazeteleri kadar günlük gazete yayımlamaları şart koşuluyordu. Basında da buna eleştiriler gecikmedi. İlk eleştiri hükümetin Anadolu basınında sınırlama yapmak istediği, böylece kendini eleştiren Anadolu basınına kontrol altında tutacağı şeklinde olmuştu.⁹³

Başka bir gazete ise bunun yerinde bir karar olduğunu, bu kararın sadece amaçları kar etmek olan gazetelerin tasfiye edilmiş olacağını dile getirmiştir.⁹⁴

Resmi ilanlarla ilgili olarak basının haklı olarak alındığı nokta , Türkiye’de basın himayesinin atmış üç vilayet içinde yalnız üç vilayet gazetelerine tanınmış olmasıydı. Önde tutulan Ankara, İstanbul ve İzmir vilayetlerinden başka diğer altmış vilayette az çok iyi kötü gazete çıkmakta ve bu gazeteler elinden geldiğince millete ve memlekete faydalı olmaya çalışmaktaydılar. Bu gazeteler, iktidardan, Anadolu gazetelerini de himaye etmesi gerektiğini vurguluyorlardı.⁹⁵ Sakarya gazetesi: “Demokratik rejimde hakkımız teslim edilecektir diye ses çıkarmadık, fakat gördük ki biz sustukça haksızlık devam ediyor.⁹⁶” diyordu.

DP iktidarının, bu tutumu seçim sonrasındaki bahar havasını değiştirmeye başlamıştı. DP iktidarı, kendisini güvenceye alacak değişiklikler yaparak ilk icraatlarına

⁹¹ “Hesap Sorulmalıdır”, *Sakarya*, 10.06.1950, s.1.

⁹² Eroğul, *a.g.e.*, s.111.

⁹³ “Bir Kararnamenin Düşündürdükleri”, *Sakarya*, 12.11.1950, s.1.

⁹⁴ “Bu da Bizim İçin”, *Zaman*, 04.10.1950, s.1.

⁹⁵ “Adalet Bunun Neresinde”, *Sakarya*, 11.02.1951, s.1.

⁹⁶ “Hak Teslim Edilmelidir”, *Sakarya*, 11.03.1951, s.1.

başladı. 14 Mayıs seçiminden sonra DP rakipsiz olarak iktidara gelmesiyle alabildiğine değişikliğe ve tasfiye hareketlerine girişti. Basın her zaman yapıcı tasfiyenin yanında yer almıştır, fakat zamanla partililerin kayrılmaya başlanması üzerine eleştiriler de başlayacaktı. Tasfiye konusunda ilk eleştiri, bilgi ve çalışkanlık esası yerine partili şahsın isteğine göre yapılan tayinler ve azillerdi.⁹⁷

Daha sonra Emeklilik Kanununun 30. maddesinin b bendi hizmet müddeti 30 yılı dolduran memurların lüzum görüldüğü takdirde emekliye ayrılması yetkisini idareye vermiş olması tasfiye konusundaki eleştirilerden diğerydi. Böyle mutlak bir yetkiye hiçbir hukuk devletinde rastlanılmayacağı söyleniyordu. Bu maddeye dayanılarak Bakanın keyfine göre 30 yılı dolduran memurlar, alınan kararlar emekli edilebilecek ve bu karar hiçbir Adalet merciine götürülemeyeceği belirtilmişti. Bu kanunun hakim ve yargıçları da kapsamı yargıçlık teminatını yok etmesinden dolayı, basın çevreleri endişelerini dile getiriyordu.⁹⁸

DP iktidarı, kendini iktidara taşıyan kesimi memnun etmek için uygulamalarda da bulundu. Bunların başında Arapça ezan yasağının kaldırılması geliyordu.

16 Haziran'da ezanın Arapça okunmasının kabulünden sonra basında çıkan yazılarda :

“Din hürriyetlerimizin bizlere bahsetti bütünden yalnız Arapça ezana müsaade edilmesi gibi basit bir parçasını vermekle vazifenizi hitama ermiş değildir. Her biri birer sanat ve marifet hüclegahı olan mıtrıplarımızın ve adetleri tahdit, tekmil edilerek hanikahlarımızın da ihyasını istemek hakkımızdır. Buna irtica diyeceklerin alınlarına bizim de vuracağımız bir damga bulunur.”

denilerek alınan bu kararın yetersizliği vurgulanmıştı.⁹⁹

Yine bu kararlar ilgili basında “Laikliğin belki esasına dokunmayan fakat ayrıntılar üzerinde yapılan değişiklikler inkılapın en büyük darbeyi yemiş olanlara derhal gayret vermiş ve şeriat isteyen kişilerin sesleri duyulmaya başlamıştır.” şeklinde eleştiriler yer alıyordu. Bu karardan sonra Kur’an tercümelemleri de daha ziyade kar maksadıyla yanlış olarak yapılmaya başlamış olması en önemli eleştiri konusuydu.

⁹⁷ “Partiyi Kayırma Zihniyeti”, *Sakarya* 27.04.1951, s.1.

⁹⁸ “Çok Fena”, *Sakarya*, 18.05.1951, s.1.

⁹⁹ “Din Hürriyetlerimizin Bizlere Bahsettiği”, *Mihrak*, 23.06.1950, s.1.

Ayrıca dini fotoğraf ve dini yazıların uygunsuz resimlerle yan yana basılması basında başka bir eleştiri konusunu oluşturuyordu.¹⁰⁰

Dini bir gazete, eski iktidarın memleketin din işleri çok ihmal ettiğini söylemiş, radyodan haftada 3 gün 15 dakikadan dini konferansların verilmesini istemişlerdi.¹⁰¹ Seçimlerden sonra bütün gözler gönüller Demokrat Parti'ye çevrilmiş, binbir derde deva olması bekleniyordu. Ama zaman geçiyor, DP dişe dokunur bir iş yapmıyordu. Bundan dolayı DP'ye karşı bir muhalefet oluşmaya başlamıştı. Tam bu sırada Kore'de bir savaşın çıkması ve 4500 kişilik birliğin Kore'ye gönderilmesi, basında yeni bir olumlu hava yarattı. Hatta bu kararın Mecliste alınmamasına karşı eleştiride bulunan muhalefete karşı, Kore'ye asker gönderilmesi kararında iktidar yanında yer alınması gereğini vurgulayıp “Bu konunun bir iç mesele yapılmaması ve hatalı ve mahzurlu olsa bile verilen son kararı kabul etmek gereğini” söylemişlerdir.¹⁰²

Basın sonraki günlerde iç ve dış meseleleri birbirinden ayırarak, yeniden DP'nin iç politika uygulamalarını eleştiriye başlamışlardır. Buna rağmen iktidarın demokratik olmayan uygulamalarının kasıtlı yapılmadığını, yanlışlık olabileceğine inandıklarını belirtmişlerdir.¹⁰³

14 Mayıs seçimlerini takiben millet rahat bir nefes aldığını düşünüyordu. 14 Mayıs uzun seneler hasreti çekilen bir neticeyi gözler önüne serdi. CHP tam kadro vatandaşın oyu ile mağlup oldu. DP iktidarı böyle bir durum karşısında büyük tereddütler yaşadı. Bu yüzden memlekette istenilen tarzda bir idare kuramadı. Türk basınının büyük çoğunluğunun desteklediği DP'yi ilk 6 aylık denemeden sonra yer yer tenkitler ikazlar birbirini izlemeye ve büyük süratle çoğalmaya başladı. Ortaya çıkan huzursuzluklara son vermek için hükümetin artık daha aktif olması temenni edilmeye başlanmıştı.

¹⁰⁰ “Devletin Birinci Vazifesi İnkılabı Korumaktır”, *Sakarya* 29.10.1950, s.3.

¹⁰¹ Nuri Akyar, “Radyoda Dini Konferans İstiyoruz”, *Yeşilnur*, 25.01.1951, s.1.

¹⁰² F. Şükrü Yersel, “Kazanırız Kaybetmeyiz”, *Zaman*, 31.07.1950, ss.1-4.

¹⁰³ Tahsin Atakan, “Son Günlerin Manzarası”, *Sakarya*, 08.12.1950, s.1.

DP iktidara gelmeden önce memleketin dört yanında mitinglerde söylediği sözleri, vaatlerini yerine getirmek mesuliyeti altında olmasından dolayı daha fazla çalışması gerektiği basın tarafından sıkça söylenmiştir.¹⁰⁴ Ayrıca Adnan Menderes'in her gittiği ve konuştuğu yerde övünmesi üzerine de hükümetin kendine düşen görevleri yapmasını, övme işini halka bırakılmasının gerektiğini vurgulamıştır.¹⁰⁵ Bu eleştiriler de DP'nin mevcut durumunu düzeltmemiştir. Eskişehir basını 14 Mayıs CHP'nin karşısında olan seçmenin bugün, DP aleyhine dönmesinin nedenleri belirtmiştir.

1. Halk, DP 1945'ten 14 Mayıs 1950'ye kadar memleket içinde abartılı bir surette zaptı vaid listesinin hayal olduğunu görmüştür.
2. Halk, DP'nin hazırlıksız ve kadrosuz bir şekilde iktidara geldiğini fark etmiştir.
3. Halk, DP'nin maziyi ve mazinin bütün iyi huylu verimli eserlerini tasfiye ret ve inkar eden tutumunu tasvip etmemiştir.
4. Halk, DP'nin geniş demokrasi hamlelerine değil taviz politikasına ve zümre tahakkümüne gittiğini görmüştür.
5. Halk, devlet mekanizmasında yapılan geniş ve keyfi tebeddüllerden yaratılan istikrarsızlıktan hoşnut olmamıştır
6. Halk, umumiyetle DP iktidarının iç politika tutumundan şiddet ve küfür edebiyatından bıkmıştır.
7. Demokrat isimlerine uygun hareket etmemeleri gibi sebeplere bağlanmıştır.¹⁰⁶

Bir seneyi dolduran DP iktidarının geçen bir sene ile ilgili yapacakları açıklamalar hakkında, ülke meseleleri, hayatın pahalılığı, vatandaşın refahı ve bir çok konuda sorular sormuşlardır. Ve söz söylemenin kolay ama icraatın zor olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁷

DP'nin Eskişehir'deki durumu ise Sakarya gazetesine göre şöyledir:

¹⁰⁴ Tahsin Atakan, "Demokrasiyi Yaşatmak Gayesi", *Sakarya*, 01.05.1951, s.1.

¹⁰⁵ "Övünme Siyaseti", *Sakarya*, 02.05.1951, s.1.

¹⁰⁶ "Halk DP'den Neden Uzaklaşıyor", *Sakarya*, 05.02.1951, s.1.

¹⁰⁷ "14 Mayıs Yıldönümü Yaklaşırken", *Sakarya*, 22.04.1951, s.1.

“Eskişehir Demokratlarında vuku bulan nahoş hadiseler bu parti saflarında vazife almış veya demokratik bir hayatın teessüsüne bir miktar katkı amacı ile iktidar partisine kaydolmuş vatandaşları derinden üzmektedir. Biz DP’nin bugünkü durumundan dolayı demokrasiye bel bağlamış bir vatandaş olarak elem duymaktayız. Mevcut partilerin hiç biri istenen ve beklenen bir evsafa değildir. Bunun için memlekette ideal bir partiye ihtiyaç vardır.”¹⁰⁸ demiştir. Yine Eskişehir basınında yapılan eleştiriler arasında radyonun parti amaçları için kullanılması, Eskişehir’deki partililik ve resmi ilanlar konusuna da değinilmiştir. 14 Mayıs için yazılan bir şiirde iktidarın bir yıllık icraatları eleştirilmiştir.¹⁰⁹

Eskiden böyle bir şey bulunmazken akılda
Demokrat oluverdik dört mevsimde bir yılda
Yaslanırsız bir yıldır kum üstünde çakılda
Demokrat oluverdik dört mevsimde bir yılda

Muhalifler takmışlar yakamıza rozeti
Sanmayız velakin inanımız iğreti
Hayat ucuzlamadı pahalı yeriz eti
Demokrat oluverdik dört mevsimde bir yılda

İttihatçı geçindim onlar beni sürdüler
Bir murada ermeden defterimi dürdüler
Halkçı oldum onlarda meclisten düşürdüler
Demokrat oluverdik dört mevsimde bir yılda

Edibim kendim ama radyoda ağzım bozuk
Sözler söylemekteyim muhipten bile soğuk
Kendi arkadaşlarım çekerler bana guguk
Demokrat oluverdik dört mevsimde bir yılda

¹⁰⁸ Tahsin Atakan, DP’nin Eskişehir’deki Durumunun Düşündürdükleri”, *Sakarya*, 03.05.1951, s.1.

¹⁰⁹ “14 Mayıs Marşı”, *Sakarya*, 17.05.1951, s.1.

Bazı eski dostlarım kalmıştır CHP’de
Benim yerim bugünlük boş durmakta DP’de
Sadık Aladoğan olmasa gidip de ben MP’ de
Demokrat oluverdik dört mevsimde bir yılda

Geçen yılın bugünü mayısın on dördünde
Akidemiz değişti bir saatte bir günde
Ben bir Aka Gündüz’üm atılmaz bana künde
Demokrat oluverdik dört mevsimde bir yılda

Birinci Menderes kabinesi, iç çalkantılarla istifaya sürüklenirken; Eskişehir basını ikiye ayrılmış, bir kısmı iktidarın yanında yer alırken diğer bir kısmı da iktidarın karşısında yer almaya başlamıştı.

2.5. BİRİNCİ MENDERES KABİNESİNİN İSTİFASI

Kabinenin kuruluşundan bu yana bir çok bakan çeşitli sebeplerden istifa etmişlerdi. Bunlar ilk başta normal karşılanıyordu ama bir süre sonra bakanların aynı sebeplerden dolayı çekilmesi, kabine üyeleriyle Başbakanın arasında uyum sorununun ortaya çıktığını gösteriyordu. Birinci kabinede Maliye Bakanı, Bayındırlık Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Ulaştırma Bakanı Çalışma Bakanı değişmişti.¹¹⁰

DP’nin iktidara gelmesi için en büyük gayretin sahibi büyük arazi sahipleri ve büyük tüccarlardı. Bu kesimden olan büyük tüccarların istekleri ticarete Liberalizm olmasını, devlet fabrikalarının, madenlerinin, demiryollarının kendilerine devredilmesiydi. Büyük arazi sahipleri ise Orman Kanununun kaldırılmasını ve pamuk ihracatının serbest bırakılmasını istiyorlardı. İlk kabine devresinde büyük arazi sahiplerinin istekleri karşılanmış ve devletin kar ettiği pamuk ihracatı tüccarlara bırakılmıştı. Fakat büyük sanayiciler devletten yok pahasına almayı umdukları fabrikaları alamamışlardı. Devlete ait bütün vapurların yarı hissesini özel şahıslara devri

¹¹⁰ “Bayındırlık ve Çalışma Bakanlıkları”, *Sakarya*, 23.12.1950, s.1; “Bir İstifa Dolayısıyla”, *Zaman*, 04.08.1950, s.3.

ve devletin Krom madenlerinin bir kısmını özelleştirecek bir kanun bu kesimin ihtiyacını karşılamamıştı.

Bu kesimin sonu gelmez istekleri karşısında Adnan Menderes şikayet etmeye mecbur kalmıştı. İşte 61'lerin muhalefeti bu kesimin muhalefeti yüzünden ortaya çıkmıştır.¹¹¹ 1951 yılının Şubat aylarında Başbakan Adnan Menderes ve Tarım Bakanı Nihat Eyriboz arasında Pamuk ve Traktör konusunda çıkan anlaşmazlık sonucu, Menderes Tarım Bakanından istifasını istemiştir, fakat Tarım Bakanı istifa etmemiş, bunun üzerine Menderes 9 Mart'ta Cumhurbaşkanı'na istifasını sunarak Başbakanlıktan çekilmiştir.¹¹²

2.6. İKİNCİ MENDERES KABİNESİ

Cumhurbaşkanı Bayar, DP ve CHP Grup temsilcilerine yeni kabinenin oluşması konusunda görüşmelerde bulunmuş ve bunu takiben kabineyi kurma görevini yine Adnan Menderes'e teklif etmiştir. Bunu üzerine Menderes, bazı görüşmeler yaparak İkinci Kabinesini kurmuştur. Kabinede bulunan vekiller şunlardır.¹¹³

Başbakan: Adnan Menderes

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Samet Ağaoğlu

Devlet Bakanı: Refik Şevket İnce

Adalet Bakanı: Rüknettin Nasuhoğlu

Milli Savunma Bakanı: Hulusi Köymen

İçişleri Bakanı: Halil Özyörük

Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü

Maliye Bakanı: Hasan Polatkan

Milli Eğitim Bakanı: Tefik İleri

Bayındırlık Bakanı: Kemal Zeytinoglu

Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Muhlis Ete

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Ekrem Hayri Üstündağ

¹¹¹ "Yağma Hasanın Böreği mi", *Sakarya*, 20.05.1951, s.1.

¹¹² "Eğriboz Açıklıyor", *Sakarya*, 12.03.1951, s.1; Yücel, *a.g.e.*, s.87

¹¹³ "Yeni Kabinede Üç Bakan Değişti", *Sakarya* 11.03.1951 s.2.

Gümrük ve Tekel Bakanı: Rıfık Salim Burçak

Tarım Bakanı: Nedim Ökmen

Ulaştırma Bakanı: Seyfi Kurtbek

Çalışma Bakanı: Nuri Özsan

İşletmeler Bakanı: Hakkı Gedik

Kabinenin kurulmasıyla ilgili Sakarya gazetesi yeni kabinede sadece üç bakanın değiştiğini yeni kabinenin eskisinden fazla bir farkı olmadığını belirtmiştir.¹¹⁴

İkinci Menderes kabinesinin programı, 29 Mart 1951 tarihinde DP Grubunda görüşüldü. Görüşmelerden sonra 70 imzalı bir önerge verilerek, güven oylamasının gizli yapılması istendi. Fakat bu önerge kabul edilmedi ve oylama açık yapıldı. Parti Grubu yapılan oylama sonucunda 61 ret oyuna karşılık, çoğunlukla kabul oyu çıktı. 61'ler adı verilen bu grup içindeki milletvekilleri daha sonra kabinede bakanlık görevinde bulunmuşlardır.

30 Mart 1951 tarihinde Hükümet programı Mecliste okundu. 2 Nisan'da yapılan oylama ile 345 olumlu oyla kabine güvenoyu aldı.¹¹⁵

Kabinede esaslı değişiklik yapılmaması, bu kabinenin en zayıf noktası olmuştur. Bu kabine 1954 seçimlerine kadar görevde kalmasına rağmen, kabine içinde birçok bakan değişikliğine gidilmiştir.

2.7. İKİNCİ MENDERES KABİNESİ İÇ POLİTİKASI

2.7.1. Atatürk'ü Koruma Kanunu

Birinci Menderes kabinesi iktidara geldiği ilk günden başlayarak ülkedeki inkılap düşmanlarını harekete geçirecek onlara ümit verecek hareketlerde bulunmuştur. Kırşehir'de Atatürk heykelinin parçalanması bunu ispat eden bir olaydı.¹¹⁶ Artan irticai faaliyetler karşısında Demokrat Parti hükümetinin bu olaylara şiddetli bir tepki

¹¹⁴ "Yalnız Üç Bakan Değişti", *Sakarya*, 11.03.1951, s.1.

¹¹⁵ "Mecliste Güven Oyu Aldıktan Sonra", *Sakarya*, 01.04.1951, s.1 ; Yücel, *a.g.e.*, s.89.

¹¹⁶ "Mersinli Bir Yobazın Söylediği Sözler", *Sakarya*, 12.03.1951, s.1.

göstermemesi eleştirilere sebep olmuştu.¹¹⁷ Gazetelerde bu konuda “İktidar iş başına geçti geçeli, her nedense heykellere düşmandır. Bu düşmanlıkta her demeçte her yazıda belli bir miktar şiddetini artırıyor.”¹¹⁸ demiş ve “Memleketin el sürülmemiş bin bir derdi dururken hükümetimiz çok şükür vicdanlarımızın hürriyeti üzerine titriyor bir yandan da Atatürk büstleri kırılıyor, resimlerinin gözleri oyuluyor”¹¹⁹ diye eklemişti. Bu dönemde Atatürk aleyhine yapılan neşriyatlarda da bir artış gözlenmiştir. Türkiye Milli Talebe Federasyonu, bu artış üzerine hükümetten konuyla ilgili kanun istemişlerdir.¹²⁰ Aynı şekilde basında “Demokrasinin yaşaması için artık harekete geçmek mide ve zihin bulandıran hareketleri önlemek bir vatan ve demokrasi borcudur.” şeklinde isteklerini dile getirmişlerdir.¹²¹ Her gün artan tepkiler neticesinde hükümet bir kanun tasarısı hazırlayarak 1 Nisan’da Meclise verilmiştir.¹²² Hazırlanan kanuna göre: Atatürk’ün manevi varlığına hakaret edenler onun varlığını küçük düşürücü sözler söyleyen ve eylemlerde bulunanlar ve Atatürk’ün heykel ve resimlerine fiili saldırıda bulunanlar 1 seneden 5 seneye kadar ağır hapis cezası(md.1) getiren kanun tasarısı ayrıca bu suçları işlemeye teşvik eden kişiler hakkında asıl fail gibi cezalandırılmasını(md.2) öngörüyordu.¹²³

Başbakan Menderes, bu kanunun amacının, memlekette huzursuzluk yaratmak isteyenlere karşı ceza müeyyidesi uygulayabilmek olduğunu söylemişti.¹²⁴ Bu kanunun onaylanması için yapılan oylamada 232 kabul 50 ret oyu verilmiş ve kanun onaylanmıştır.¹²⁵ Bu madde ile Atatürk’ün manevi varlığına yapılan saldırılar önemli ölçüde azalmıştır.

¹¹⁷ “Genç Cumhuriyeti Korumak Bahsinde”, *Sakarya*, 18.03.1951, s.2.

¹¹⁸ “Heykel Düşmanlığı”, *Sakarya*, 10.02.1951, s.1.

¹¹⁹ “Ha Gayret İlerliyoruz”, *Sakarya*, 05.04.1951, s.1.

¹²⁰ “Atatürk’e Dil Uzatanlar İçin”, *Sakarya*, 05.02.1951, s.1.

¹²¹ “Demokrasiyi Kurtaralım”, *Sakarya*, 15.03.1951, s.1.

¹²² “Atatürk Tasarısı Meclise Verildi”, *Sakarya*, 01.04.1951, s.1.

¹²³ *TBMMTD*, D:9, C:9, 23.07.1951, s.281.

¹²⁴ “Adalet Komisyonunda Hararetli Müzakereler”, *Sakarya*, 19.04.1951, s.1.

¹²⁵ *TBMMTD*, D:9, C:9, 23.07.1951, ss.295-298.

2.7.2. Malatya Ara Seçimleri

Hükümetin, 30 Mayıs 1950 tarihinde aldığı kararla resmi dairelerde sadece Atatürk resimleri asılabilecekti. Bu karar üzerine illere tebligat yollanarak uygulamanın başlaması sağlandı; Fakat Malatya Belediyesi İnönü ve Atatürk resimlerini yan yana asma uygulamasına devam etti. Hatta bu davranış için bazı kanuni ve hukuki sebepler ileri sürerek itirazda bulunmuştu. Bunun üzerine Malatya Belediye Başkanı Muzaffer Akalın, İçişleri Bakanlığı tarafından işten el çektirilmiş ve hakkında soruşturma başlatılmıştı. Danıştay tarafından yapılan incelemeler sonucu Malatya Belediye Başkanının suçsuz olduğuna karar verilerek görevine iade kararı vermişti.¹²⁶ Bu karara rağmen iktidar, Malatya Belediye Başkanının göreve dönmesine engel oldu ve İçişleri Bakanlığı, Belediye Yasasının 93. maddesine göre Belediye Meclisi toplanarak Malatya belediye seçimlerinin yenilenmesine karar verdi. Malatya’da Temmuz ayı içinde Yapılan seçimlerde CHP 12327 oy, DP 4868 oy alarak seçimleri kazandı. Bu sonuç üzerine DP il seçim kuruluna itirazda bulundu, fakat itiraz reddedildi.¹²⁷ Bu seçimlerin kaybedilmesi, DP yi ara seçimlere daha fazla önem vermesine sebep olacaktı.

2.7.3. Halkevleri’nin Kapatılması ve CHP Malvarlığına El Konulması

Hükümetin Malatya seçimlerini kaybetmesi, bir takım önlemleri de beraberinde getirdi. Bu önlem siyasi partilerin gayri meşru mal iktisaplarına dair yasa tasarısıydı. Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu Atatürk’ün Halk Partisi’ne bıraktığı mirasa¹²⁸ dair bir kanun teklifi hazırlamıştı. Tekelioğlu’nun bu teklifinin esası, Atatürk’ün o zamanki duruma göre Halk Partisi’nin şahsında milleti kastettiği fikrine dayanmaktaydı.¹²⁹

6 Ağustos 1951 günü Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ve 7 arkadaşının verdiği kanun teklifiyle 5830 sayılı Yasa görüşülmeye başlandı.¹³⁰ Kanun üzerine söz alan İnönü, Meclis konuşmasında “Anayasa yargı görevini bağımsız mahkemelere

¹²⁶ “Kanunsuzluk Meydana Çıktı”, *Sakarya*, 11.02.1951, s.1.

¹²⁷ “Malatya’ya Tebrik Telleri Yağıyor”, *Sakarya*, 25.07.1951, s.1.

¹²⁸ Bkz. EK-V.

¹²⁹ “Atatürk’ün Mirasına Ait Kanun Teklifi”, *Sakarya*, 10.02.1951, s.1.

¹³⁰ “Baladan Gelen Emir”, *Sakarya*, 02.08.1951, s.1.

vermiştir. Hükümet bu kanun teklifi ile bağımsız mahkemelere ait olan vazifeyi kendisi ifa etmek iddiasındadır. Hareket baştan aşağı usul ve esas olarak Anayasayı vahim bir surette ihlaldir”¹³¹ demek suretiyle yasayı eleştirdi. 6 Ağustos’tan sonra yapılan görüşmelere CHP milletvekilleri katılmayarak tepkilerini gösterdiler. 7 Ağustos’ta görüşmelere devam edildi. Bu sefer kürsüye Menderes geldi. Halk Partisini suçlayarak “Muhafif lider Anayasanın vahim surette ihlal edilmekte olduğunu söylüyor. Halk evlerine verilmiş olan paralarla edinilmiş malların mülklerin Halk Partisinin malları olarak tescil edilmeleri hukuka ve kanunlara karşı sarih bir muhalefet arz eder”.¹³² diyerek yasayı savundu. 8 Ağustos’ta yapılan oylamaya CHP’li milletvekilleri katılmadı. 342 milletvekilinin katıldığı oylamada 339 kabul, 3 ret oyu çıktı. Böylece yasa kabul edildi.¹³³

DP, iktidara gelmeden önce tek parti yönetimini çoğu kez eleştirmişti. Fakat iktidar sonrası yapılan değişiklikler, tasfiyeler, muhalefeti yok etmek için yapılan eylemler DP’nin iktidar öncesi durumuna zıt bir hareketti. Basın, bu uygulamaların tek parti yönetimine doğru gidiş olduğunu söylemeye başlamıştı.¹³⁴ DP’nin kısa bir zaman önce meydanlarda ve mitinglerde nefesleri tükeninceye kadar anti demokratik kanunlar hakkında konuşmaları fakat iktidara geldikten sonra ülkede antidemokratik kanunların olmadığını söylemeleri, basının eleştirdiği bir başka konuydu.¹³⁵ Halk evlerinin kapatılma kararı üzerine de, “Halkevleri gençlere kültür aşılama için kurulmuş evlerdi. Ama biz onları kapattık. Herkes mersine giderken biz ne zaman tersine gitme illetinden kurtulacağız”¹³⁶ diyerek muhalif basın tepkisini dile getiriyordu.

2.7.4. Ara Seçimler

İktidarın gereksiz görerek bir sene ertelediği ara seçim tartışmaları Temmuz ayı içinde sonuca bağlanarak 16 Eylül 1951’de yapılmasına karar verildi. Bu mesele, bazı milletvekillerinin gereksiz masraf olacağını söylemesi, bazılarının da demokrasinin

¹³¹ *TBMMTD*, D:9, C:9, 06.08.1951, ss.584-585.

¹³² *TBMMTD*, D:9, C:9, 07.08.1951, s.664.

¹³³ “Müsadere Kanunu Çıktı”, *Sakarya*, 10.08.1951, s.1.

¹³⁴ “İstedikleri Şey”, *Sakarya*, 10.05.52, s.1.

¹³⁵ “Güler misin Ağlar mısın”, *Sakarya*, 18.11.1952, s.1.

¹³⁶ “Herkes Gider Mersine”, *Sakarya*, 15.11.1951, s.1.

gereği olduğunu söylemeleri üzerine DP grubunda tartışma konusu olmuştu. Bu arada bir milletvekili de “20 milletvekilliği için yapılan ara seçimleri muhalefet kazansa bile, biz yine çoğunluk olmaya devam ederiz”, diyerek kendi fikrini savunmuştu. Bu durum basın tarafından eleştirilmiş, olaya partililik açısından bakılmaması gerektiği söylenmiştir.¹³⁷

DP ara seçim hazırlıklarına başladıktan sonra seçim bölgelerine DP milletvekillerini göndermiştir. Bu milletvekilleri, ara seçimleri partiye kazandırmak için çalışmışlardır.¹³⁸

Millet Partisi seçim hazırlıkları çerçevesinde yapılan açık hava toplantısında Besim Atalay, hükümeti her yönden eleştirmiş ve iktisadi hayatın felce uğradığını söylemiştir.¹³⁹ Ara seçimler için yapılan propagandalar arasında en fazla dinsel temalar kullanılmıştır. DP Arapça ezan ve radyoda Kur’an okunması konusunda yaptıklarını tekrarlarken, CHP’de türbeleri açtıklarını orta okullara din dersi koyduklarını söylüyordu.¹⁴⁰

Seçimler 16 Eylül günü yapıldı. 17 ilde¹⁴¹ yapılan seçimlerde 15 ilde DP, 2 ilde CHP kazandı.¹⁴² Seçimlerde DP, 18 milletvekilliği, CHP ise, 2 milletvekilliği kazandı. Eskişehir’den DP adayı Ekrem Baysal Meclise girdi.¹⁴³

2.7.5. Demokrat Parti’nin Üçüncü Kongresi

DP’nin bundan önce yaptığı iki kongre muhalefetteyken yapılmıştı ve bu kongrelerde iktidar eleştirilmişti. Bu Kongre, DP iktidardayken yapılan ilk kongreydi. 3.Büyük Kongre 15 Ekim -20 Ekim 1951 tarihleri arasında Ankara da toplandı. Çağrılan 1375 delegeden 1160’ı kongreye katılmıştır. Kongre Başkanlığına Ankara

¹³⁷ “Ara Seçimler”, *Sakarya*, 25.07.1951, s.1.

¹³⁸ “Acı Patlıcan”, *Sakarya*, 03.09.1951, s.1.

¹³⁹ “Muhalefet İktidarı Vazifeye Davet Ediyor”, *Sakarya*, 11.09.1951, s.1.

¹⁴⁰ Eroğul, *a.g.e.*, s.111.

¹⁴¹ “Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bitlis, Bursa, Çanakkale, Denizli, Gümüşhane, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kırşehir, Muğla, Sinop, Sivas, Zonguldak,

¹⁴² “Dün 17 İlde Ara Seçim Yapıldı”, *Sakarya*, 17.09.1951, s.1.

¹⁴³ “Seçimlerin Neticesi Belli Oldu”, *Sakarya*, 19.09.1951, s.1.

Belediye Başkanı Atıf Benderlioğlu seçilmiştir. Kongre çalışmaları 6 gün sürmüş ve 20 Ekim’de son bulmuştur.¹⁴⁴

Kongrenin en çarpıcı olayı ise Halil Özyörük’ün eşine otomobil tahsis etmesinden dolayı kabineden ayrılmak zorunda kalmasıydı. Bu olaydan sonra diğer bakanlar harekete geçerek eş veya yakınlarına tahsis ettikleri otomobilleri geri çağırılmışlardır. Sakarya gazetesi de kabinede bir çok bakanın aynı hareketler içinde bulunduğunu, bu yüzden Menderes’in öteki Özyörük’lere karşı harekete geçmesini belirtmiştir.¹⁴⁵ Kongrenin son günü yapılan oylamayla Adnan Menderes yeniden DP Genel Başkanlığa seçilmiştir.¹⁴⁶

2.7.6. Türkiye Köylü Partisi

DP Seyhan İl Kongresi iki grubun mücadelesine sahne olmuştu. Bunlardan biri Menderes’in desteklediği gruptu, diğer grupta ise Seyhan Milletvekillerinden Remzi Öğuz Arık, Cezmi Türk, Yusuf Ziya Eker vardı. DP kurucularının baskısı altında devam eden kongre sonunda Menderes’in desteklediği gruptan Ömer Başeğmez seçimleri kazanmıştır. Bu olay üzerine DP Seyhan milletvekilleri tepki göstererek beş milletvekili partiden istifa etmişlerdir. Bunlar Remzi Oğuz Arık, Cezmi Türk, Yusuf Ziya Eken, Reşat Güçlü, Tefik Coşkun idi. Bundan başka 8 bucak, 4 ilçe ve 50 ocak teşkilatını elinde bulunduran Hilmi Yalçın grubuna mensup on binden fazla DP’li de istifa edenler arasındaydı.¹⁴⁷

İstifa eden milletvekilleri, 19 Mayıs 1952 yılında Türkiye Köylü Partisi’ni kurdular. Parti 1. Büyük Kongresini, 26 Ekim’de Ankara’da yapan parti, 1957 yılında yapılan genel seçimler sonrası Cumhuriyetçi Millet Partisi’ne katılarak siyaset sahnesinden çekildi.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Eroğul, *a.g.e.*, s.114.

¹⁴⁵ “Öteki Özyörükler”, *Sakarya*, 24.10.1951, s.1.

¹⁴⁶ “Otomobil Saltanatı Yüzünden”, *Sakarya*, 20.10.1951, ss.1-2.

¹⁴⁷ “DP’deki Kaynaşma”, *Sakarya*, 31.05.1951, s.1.

¹⁴⁸ “Köylü Partisi Hafta İçinde Kuruluyor”, *Sakarya*, 24.03.1952, s.1; Yücel, *a.g.e.*, ss.91-92.

2.7.7. Uşak Seçimleri

Uşak seçimlerinin ileriki yıllarda genel seçimler hakkında bir ön bilgi vereceği çoğunluk tarafından düşünülüyordu. İktidar icraatlarının halk tarafından onaylanıp onaylanmadığını, muhalefet ise kendilerine verilen halk desteğinin durumunu hep bu ara seçimlerden öğreniyordu. Ara seçimler bu bakımdan önemliydi. Bu ara seçimlerden biri de 15 Kasım 1953'te Uşak'ta yapıldı. Seçim sonucuna göre katılım % 85 olmuş ve 12 üyeliğin 12'sini de CHP 4 oy farkla kazanmıştı.¹⁴⁹ Basın bu mağlubiyeti "DP büyük davaları ve halli güç meseleleri ele alıp neticeye ulaştırmak karar azmi ile iş başına gelmişti. O halde neden sonuç tam aksi oldu? Millet iktidardan vaat ettiği şeyleri yapmasını bekliyor. Bunların tahakkukunu görmekle hepimiz büyük sevinç duyacağız. Artık özlediğimiz ideal demokrasiye kavuşmamızın zamanı gelmiştir." şeklinde yorumlamıştı.¹⁵⁰

İktidarın günlerden beri yaptığı propaganda ve faaliyetlere rağmen il genel meclisi üyelik seçimlerini CHP'nin kazanması iktidar için beklenmedik bir sonuçtu.

2.8. İKTİDARIN SEÇİM HAZIRLIKLARI

Uşak seçimlerinin beklenmedik şekilde kaybedilmesi ve seçimlerin yaklaşması ile iktidar aleyhine, muhalefetin artması DP'yi bir takım düzenlemeler yapmaya sevk etmişti. İşte bu düzenlemelerin esas fikri muhalefeti etkisiz hale getirmekten ibaretti. Muhalif partilere ve basına yapılan uygulamalarla bu kesimler susturulmaya çalışılmıştı. Bunun yanında Genç Demokratlar Teşkilatı kurularak parti güçlendirilmesi amaçlanmıştı.

2.8.1. Millet Partisi'nin Kapatılması

6 Temmuz 1948'de, DP'den ayrılanların kurmuş oldukları Millet Partisi yalnızca CHP'ye karşı değil, koptuğu DP'ye karşı da şiddetle cephe almıştı. CHP'yi

¹⁴⁹ "Halk Partisinin Zaferi", *Sakarya*, 17.11.1953, s.1.

¹⁵⁰ "Uşak Seçimlerinden Ders Alınmalıdır", *Sakarya*, 18.11.1953, s.1.

anti demokratik kuralları yeğleyen baskıcı bir kuruluş olarak, DP'yi ise, muvazaacı CHP ile danışıklı bir siyaset izlemekle suçluyorlardı. Millet Partisi, Mecliste sadece bir milletvekili tarafından, Osman Bölükbaşı tarafından, temsil ediliyordu. Dindar çevrelere verilen mesajlar partiye gericiliği destekleyen bir görünüm vermişti. Malatya'da Ahmet Emin Yalman'a suikast düzenlenmesi, MP için bir dönüm noktası olmuştu. Bu olay üzerine hükümet irtica ile mücadele etme kararı almış ve MP'ye yönelik eleştiriler de artmaya başlamıştı.¹⁵¹

Her geçen gün partinin irticacı denilen zümrenin eline geçmesi üzerine basında "Millet Partisine mürteci grubun hakim olması ve bu zümrenin hasis menfaatleri temini maksadıyla memleketi karanlık akıbetlere sürükleyecek her türlü hareketlere körü körüne tabi olmaları, bu partinin çökmesine sebebiyet verecektir."¹⁵² şeklinde haberler yer almaya başlamıştı. Seçimlerinde yaklaşması üzerine DP, harekete geçerek muhalefeti tasfiye işlemine başlamıştır. Millet Partisi'nin Ankara'da yapılan Beşinci Büyük Kongresinde partideki Atatürkçü kanat ile dinci kanat arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Bu anlaşmazlık sonucu başta Hikmet Bayur, Prof. Vasfi Raşit Seviğ olmak üzere kırk kişi partiden istifa etmişti.¹⁵³ Yine Ankara İl Başkanı Hüseyin Orak, MP'nin gizli dosyasından söz ederek bu partinin iktidara geldiği takdirde Medeni Kanunu kaldıracağını ve eskiye yönelik bazı dönüşlerde bulunacağını söyleyerek partiden istifa etmişti. Bu konuşmaları bir ihbar kabul eden Cumhuriyet Savcılığı, ilk olarak Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna'nın ifadelerini almış, 6 Temmuz'da MP Genel Merkezi aranarak 40-50 tane gizli dosyaya el konulmuştu.¹⁵⁴

Soruşturma devam ederken mecliste Kasım ayında olan bir olay çok ilginçtir: Menderes Meclis kürsüsünde konuşurken Bölükbaşı milletin artık bu sözlere inanmadığını söyleyerek Menderes'in konuşmasına müdahale etmişti. Bu sözler üzerine DP'li milletvekilleri, Meclis Başkanı ve Başbakan Menderes, Bölükbaşı aleyhinde konuşmalar ve bağrışmalar başlamıştı. Bölükbaşı bu tahammülsüzlüğü protesto amacıyla Meclis müzakere salonunu terk etmek için ayağa kalktı. Gideceği sırada

¹⁵¹ Şerafettin Turan, (1999), *Türk Devrim Tarihi IV-2, (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)*, 2.Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara: ss.75-77.

¹⁵² "Millet Partisi Çöküyor", *Sakarya*, 01.07.1953, s.1.

¹⁵³ "Millet Partisinden İstifalar", *İstikbal*, 05.07.1953, s.1.

¹⁵⁴ Albayrak, *a.g.e.*, ss.235-236.

“Kaçıyor, kaçıyor!” diye arkasından bağrışmalar oldu. Bunun üzerine Bölükbaşı geri döndü ve sırasına oturdu. Elini pantolonunun arka cebine götürdü ve o sırada Meclisin idareci üyelerinden DP’li Mehmet Aldemir, Bölükbaşı’nın yanına koştu. Bölükbaşı terini silmek için mendil çıkarmak üzere elini arka cebine atınca, Mehmet Aldemir silah çıkaracağını düşünerek elini tutmuştu. Daha sonra Bölükbaşı ayağa kalkarak, “Bakınız mendil çıkarmak için elimi cebime sokuyorum tabanca diye elime sarılıyor.” demişti. Aldemir’in cevabı ise “Ne bileyim kardeşim tabanca zannettim”, olmuştu. DP’liler o sırada MP’nin kapatılma davasından dolayı Bölükbaşı’ndan böyle bir hareket bekledikleri anlaşılmaktaydı.¹⁵⁵

MP davası, 27 Ocak 1954 tarihinde sonuçlanmış, Sulh Ceza Mahkemesi parti programının 7, 12, 13. maddelerinde din, mezhep ve tarikat esaslarına dayanan ve amacını gizleyen bir dernek durumuna geldiğini belirterek genel merkezi ile bütün birimlerinin kapatılmasına karar vermişti. Öte yandan MP’nin kapatılmasıyla doğacak boşluk önceden kapatılmamıştı. Yargıtay düzeyinde dava sürerken 1954 seçimlerinin yaklaşması üzerine, seçime katılabilmek için, 10 Şubat 1954’te Cumhuriyetçi Millet Partisi’ni kurmuşlardı. Yeni parti muhafazakar değil milliyetçi ve inkılapçı görüş açısını benimsiyordu.¹⁵⁶

İstikbal gazetesi, MP’nin kapatılması ve yeni parti kuracaklarına ilişkin bilgiler üzerine “inşallah yeni kurulacak olan partinin tüzüğünde aksaklık olmaz ve uzun ömürlü olur.” şeklinde bir temennide bulunmuştur.¹⁵⁷

2.8.2. CHP Malvarlığının 2. Kısımına El Konulması

Uşak seçimlerinin CHP tarafından kazanılması iktidar partisinde, muhalefetin canlandığı yolunda telaş uyandırmıştı. Genel seçimlerin arifesinde CHP’yi zayıf düşürmek için DP’nin, CHP’nin malvarlığı ile ilgili yasayı yeniden gündeme getirmesine sebep oldu.¹⁵⁸ 17 Kasım 1953 günü yapılan DP Meclis Grubu

¹⁵⁵ “Garip Bir Hadise”, *Sakarya*, 20.11.1953, s.2.

¹⁵⁶ Turan, *a.g.e.*, s.81.

¹⁵⁷ “Parti Kurmak Hastalığı”, *İstikbal*, 30.01.1954, s.1.

¹⁵⁸ “Millet DP’den Ümidini Kesti”, *Sakarya*, 19.12.1953, s.1.

konuşmasında Menderes, CHP'nin para kaynaklarının çok, kendilerinin az olduğunu ileri sürerek şu konuşmayı yaptı:

“Bu para meselesi şu bakımdan önemlidir. Mesela en basit mevzular için yüz bin, iki yüz bin, üç yüz bin lira para göndermektedirler. Ve para ile ihtilal yoluna gitmişlerdir. Mücadelemiz müsavi şartlar altında devam etmiyor beş, on jip almaya karar verdik, bizden hesap sormaya kalktılar. Memleketi yutmuş yed'i gasıplarına geçirmiş oldukları mallardan intifa etmekte olanlar DP'nin beş on jipini beş milyon liraya çıkararak bu parayı nereden buldunuz diye, bizi ithamlar altında bırakmak cüretine ve cesaretine gittiler. Bizden hesap soranlardan bizde ellerinde ne varsa toptan onların hesabını sormak mevkiindeyiz.”¹⁵⁹

Bu konuşmadan sonra süreç başlamıştı. CHP'nin haksız iktisaplarının hazineye devri hakkındaki kanun tasarısı hazırlandı. Bu kanun tasarısı muhalefetin yoğun eleştirisine sebep oldu.

CHP Genel Başkanlığından yayınlanan bildiri ile, CHP aleyhinde, DP Meclis Grubunda kararlaştırılan kanun tasarısının Anayasaya, bir hukuk devletinde hüküm sürmesi gereken prensip ve usullere aykırı olduğunu söylemiş ve bu itham ve isnatların bağımsız mahkemelere götürülmesini istemişti.¹⁶⁰ O günlerde CHP'lilerin düşüncelerine İstanbul İl Başkanı İlhami Sancar tercüman oluyordu. “Millete karşı devri sabık yaratmayacağız hukuk devleti kuracağız, anti demokratik kanunları kaldıracacağız, vaatleri ile iktidara gelen DP ilk günden beri en güçlü rakibi olan CHP'yi ortadan kaldırmak hedefini güdüyor” diye düşünüyorlar, bu durumu dile getiriyorlardı.¹⁶¹

Osman Bölükbaşı ise bu konuda, “Halk Partisi'nin mallarını ulus matbaası ile beraber müsadere için iktidarın giriştiği teşebbüs, muhalefeti yok etmek tertibinin ikinci perdesidir.” diyerek tepkisini belirtti.

DP, tüm bu eleştirilere rağmen komisyonun hazırladığı metni Antalya Milletvekili Akif Sarıoğlu ve 91 arkadaşının imzalarıyla kanun teklifi haline getirerek Meclis Başkanlığına verdi. Mecliste görüşmelerinde İnönü kürsüde “Bu tasarının Anayasaya, Hukuk prensiplerine İnsan Haklarına ve Cumhuriyet'in itibarına kastetmekte olduğunu söylemiş ve DP'lilere sizi grup kararınızla bağlı olarak adalet

¹⁵⁹ Albayrak, *a.g.e.*, ss.215-216,

¹⁶⁰ “CHP Yılmayacaktır”, *Sakarya*, 12.12.1953, s.1.

¹⁶¹ “Atatürk'ün Eseri Yıkılmaz”, *Sakarya*, 11.12.1953, s.1.

hükmü vermeye mecbur olmaktan dolayı ızdırab içinde inleyen vicdanlarınızla yalnız bırakacağız” demişti. Daha sonra CHP’liler meclisi terk etmişti.¹⁶² Daha sonra kürsüye gelen Menderes “Sahtekarlığın bu derecesi, tiyatroculuğun bu derecesi dünyada görülmemiştir. Her şeyi söyledi, söylemediği tek bir şey var. Bu mallar Halk Partisinin haklı iktisaplarıdır demedi.” Şeklinde cevap vermişti. Konuşmalardan sonra yapılan oylamada, DP’li milletvekillerinin oyuyla, kanun kabul edilmişti.¹⁶³ Bu kanuna göre:

Madde-1: Cumhuriyet Halk Partisi’nin her ne şekil ve ne surette olursa olsun muvazeneye dahil dairelerle katma bütçeli idarelerden hususi idare ve belediyelerden köylerden iktisadi devlet teşekkülleri ve bunların müesseselerinden ve diğer amme hükmi şahıslarından doğrudan doğruya veya dolaylı olarak olan kazanımları nüfuz ve hakimiyetine dayanan haksız kazanımlardır. Bu sebeple mezkur partinin bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sahip olduğu bütün menkul ve gayrimenkul mallara, paralar haklar, alacaklar ve bunun gibi kıymetleri hazine mülkiyetine intikal eder. Ancak partinin hususi binası olarak kullanılan yerlerdeki menkul eşyadan parti faaliyeti için zaruri oldukları Maliye Bakanlığınca kabul edilenler CHP’ye bırakılır.

Madde-2: Birinci madde mucibince hazineye intikal eden her türlü mallara, hak alacak, para ve bunun gibi kıymetlere kimin elinde veya yanında bulunursa bulunsun derhal Maliye Bakanlığınca el konulur. Ayrıca el konulan mallar direk Hazine namına kaydolunur. El koyma ile ilgili istenilen belgeler, 15 gün içinde mezkur parti tarafından verilmesi gerekir. Yine bu kanun hükümlerine göre, el konulan malların teslimine dair yapılacak tebligatta yazılı süre içinde malları teslim etmeyenler hakkında Türk Ceza Kanununun 276. maddesinin 1. fıkrası tatbik olunur.¹⁶⁴ Hükümlerini getiren kanun 15 Aralık 1953 tarihinde Celal Bayar tarafından imzalandı. Böylece 6195 sayılı Kanunla CHP’nin sahip olduğu bütün taşınır taşınmaz mallar ile paralar, öteki değerler, haklar ve alacaklar hazineye devredilecekti.¹⁶⁵

¹⁶² “Demokrasi Rejimi Tehlikede”, *Sakarya*, 16.12.1953, s.2.

¹⁶³ Yücel, *a.g.e.*, s.102; Turan, *a.g.e.*, s.83.

¹⁶⁴ Resmi Gazete, 16.12.1953, Sayı: 8584, Kanun no: 6195, s.1.

¹⁶⁵ Turan, *a.g.e.*, s.85; “Halk Partisinin İktisap Ettiği Kanunsuz Gayrimenkuller”, *İstikbal*, 01.06.1953, s.2.

Basında da bu kanunun etkileri büyük oldu. Kanunun kabulü basın tarafından “Üzerine kin ve ihtirastan intikam alma zevkinden hoşlanan insanların ruhlarını tatmin edecek olan bu hareket vicdan ve şuur sahibi her Müslüman Türk’ün yüreğini elbette sızlatacaktır. Atatürk’ün hatırasına karşı işlenmiş olan bu hareketin affedilecek makul görülecek bir tek yanı yoktur” denilerek bu durum eleştirilecekti.

CHP’nin mallarına el konulması üzerine Eskişehir’de nakdi yardımlar için banka hesap numaraları gazetelerde yayınlanmış, aynı zamanda halk tarafından aynı yardım da yapılmıştır.¹⁶⁶

2.8.3. Genç Demokratlar Teşkilatı

CHP’nin Halkevleriyle ilişki içinde olması gençlerin bu partiye sempati duymasına sebep olmuştur. DP, CHP’nin bu gençlerden mahrum kalması için Halkevlerini kapatmıştır. Fakat Halkevlerinin kapanmasından sonra da bu ilginin devam etmesi üzerine, DP de gençlerden yararlanmak amacıyla Genç Demokratlar Teşkilatını kurmuştur. Bu fikir ilk defa DP Birinci Kongresinde Sabri Conkay tarafından dile getirilmiş ve bu fikir parti tarafından olumlu karşılanmıştır.¹⁶⁷ Genç Demokratlar Teşkilatın amaçları şöyledir:¹⁶⁸

- a. Politika eğitimini, konuşma ve dinleme kurallarını gençler arasında yaymak,
- b. Memleketin kültürel, sosyal ve ekonomik sorunlarını siyasi eğitimin gerektirdiği yöntemler çerçevesinde görüşmek ve tartışmak,
- c. Bu çalışmalardan elde edilen bilgi ve deneyimleri yaymak,
- d. Türk Devrimlerini korumak,
- e. Yurtiçi ve dışında bulunan benzeri gençlik örgütleriyle ilişkiler kurmak.

Genç Demokratlar Teşkilatı’nın çalışma konuları ise şöyle belirlenmişti:

1. Demokrat Parti’nin tüzük ve programını iyi incelemek,
2. Demokrat Parti’nin göndereceği veya önereceği yayınları incelemek,

¹⁶⁶ “Halk Partisine Yardım İçin”, *Sakarya*, 21.12.1953, s.1; “CHP Her Zaman Olduğu Gibi Bundan Böyle de Vatan ve Millet Hizmetindedir”, *Sakarya*, 01.01.1954, s.1.

¹⁶⁷ Albayrak, *a.g.e.*, s.238.

¹⁶⁸ Albayrak, *a.g.e.*, s.239.

3. Üyelerinin semtlerinde, duydukları haber ve olayların doğruluğunu arkadaşları ile birlikte görüşmek ve tartışmak,
4. Memleketi tanımak için ortak geziler, ziyaretler düzenlemek,
5. Üyeler arasında bağlılığı arttırmak amacıyla, eğlenceler tertip etmek ve her türlü çalışmalarında “usulü dairesinde” siyasetle uğraşmak.

Bunlardan başka, üyelerin görev alacağı, kitaplık ve yayın sağlanması; gezi, müzik ve eğlence; spor komitesi gibi komitelerin kurulması, böylelikle daha etkili bir propaganda çalışması yapılması, üye ve DP yandaşlarının siyasi ve ekonomik doktrinler konusunda bilgilendirilmeleri öngörülmüştü. İktidarı destekleyen gazeteler Eskişehir’de kurulan Genç Demokratlar Derneğine teşekkür ederken, konuyla ilgili muhalif basında her hangi bir habere rastlanmamıştır.¹⁶⁹

2.8.4. Basın Kanunu ve Kısıtlamalar

DP iktidarı, seçimlerin yaklaşması üzerine MP’yi kapatarak ve CHP’nin malvarlığına el koyarak muhalefet partilerini tasfiye etti, Genç Demokratlar Derneği’ni kurup gençlere yönelerek partinin güçlenmesi için çalıştı; Ama bunlar dışında iktidarın seçim hazırlıkları arasındaki en önemli karar 9 Mart’ta kabul edilen, 6334 sayılı Kanundur. DP iktidar gücü arttıkça o denli tahammülü azalıyordu. Bu tahammülsüzlük bazen parti kapatma bazen de malvarlıklarına el koyma şeklinde oluyordu. Bu hareketlerin özünde hep muhalefeti baskı altında tutma fikri vardı. Basın da DP aleyhine çıkan yazılardan dolayı basının muhalefetinin engellenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştı.

Bu kanuna göre: (Md.1) Basın yolu ile her ne surette olursa olsun bir kimsenin şeref veya haysiyetine tecavüzde bulunanlar, itibarını kırarak, şöhret veya servetine zarar verebilecek bir hususu kendisine isnat eyleyenler, rızası hilafında hususi veya aileyi ahvalini teşhir edenler, yukarıdaki suretlerden biri ile tehditte bulunanlar bu yolda tecavüzde isnatta veya teşhirde bulunacaklardan bahisle tecavüz ve tahditte bulunanlar hakkında 6 aydan 3 seneye kadar hapis ve bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası getiriliyordu. Bunun dışında (Md.2) Devletin siyasi veya mali itibarını sarsacak

¹⁶⁹ “Genç Demokratlar Teşkilatı”, *İstikbal*, 25.02.1954, s.1.

veya amme huzurunu bozacak mahiyette yalan haber neşredenler hakkında 6 aydan 3 yıla kadar hapis ve bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası verilmesi ekleniyordu. Ve bu eylemleri resmi sıfatı olan biri işlemesi durumunda cezanın yarı fazlasıyla artırılması, suç tekrar edilmesi durumunda ise de cezanın bir misli artırılması maddelerini içeriyordu. ayrıca en önemlisi bir gazeteci iddia da bulunduğunda bu iddiayı ispatlama hakkından mahrum bırakılıyordu.¹⁷⁰

Sakarya gazetesi kanun için yaptığı yorumda

“Bu yasaya göre basın çok zor şartlar altında çalışmaya başlayacaktır. Buna göre nüfuzlu bir şahsiyetin veya vazifesini suiistimal eden bir kimsenin veya her hangi şahsın kanunsuz olarak kendi lehine sağladığı çeşitli menfaatleri bir gazeteci vesikalari ile tespit etse dahi bu kanun ile yazmasına imkan yoktur. Yazdığı takdirde kendisine ispat hakkı verilmediği için hem hapis hem de para cezasına mahkum olur.”

diyerek, bu kanundan dolayı yolsuzluk yapan pek çok insanın memleket içinde elini kolunu sallayarak rahatça dolaşmasına sebep olacağı savunulmuştur.¹⁷¹ Bu antidemokratik kanunun kabul edilmesi, DP içindeki muhalefet tarafından hazmedilemeyecek ve DP'nin parçalanmasıyla sonuçlanacak bir hareketin başlangıcını oluşturması açısından önem taşıyacaktı.

2.9. İKTİDARIN İLK DÖNEM EKONOMİ POLİTİKASI

Türkiye 2. Dünya Savaşı boyunca sürdürmek zorunda kaldığı pahalı fakat yaşamsal önemde silahlı tarafsızlık nedeniyle yoksul düşmüştü ve gerekli ekonomik altyapıdan da yoksundu.¹⁷²

Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomi politikası devletçe sıkı şekilde denetlenen ve kendi kendine yeterli olmaya çalışan bir sistemdi. Fakat İnönü hükümeti'nin 1947'te almış olduğu kararlarla ilk kez Serbest Pazar Ekonomisine yönelim başlamıştı. DP, bu politikayı 1946 yılından beri hararetle savunuyorlardı. İktidara geldikten sonrada liberalleşme politikalarını uygulamaya başladılar.¹⁷³ 1951 yılında hükümet Amerikan etkisi altında Türkiye'de yabancı yatırımı teşvik etmek için bir yasa getirdi. Hükümet

¹⁷⁰ “Basın Hürriyeti Ölüyor”, *Sakarya*, 17.02.1954, s.1

¹⁷¹ “İspat Hakkı Verilmelidir”, *Sakarya*, 24.10.1955, s.1.

¹⁷² Ahmad, *Demokrasi...*, s.151.

¹⁷³ Zürcher, *a.g.e.*, s.324.

Türk burjuvasının 1940’larda biriktirmiş olduğu karlar yatırıma dönüştürmeye başlayacağını ve yabancı kapitalistlerin Türk ekonomisine yatırım yapmak için kuyruğa girecekleri beklentisi içindeydi. Fakat bu beklenti tam olarak gerçekleşmedi. Bütün teşviklere rağmen yabancı yatırımlar sınırlı kaldı.¹⁷⁴ Bunun üzerine ABD Temsilciler Meclisi Dış Ticaret Komisyonu Başkanı Clarence Randall, 26 Ağustos 1953’te Ankara’ya geldi. Yabancı sermayenin nasıl çekileceği konusunda hükümetle görüşmeler yaptı ve yasanın yeniden değiştirilmesi gerektiğini söyledi. Yapılacak değişikliklere göre; yabancı sermaye, yerli sermaye ile aynı haklara sahip olmalı, yabancı sermaye faaliyetleri üzerindeki sınırlamalar kaldırılmalı, döviz transferi serbest bırakılmalı gibi önlemler yer alıyordu. Yabancı Yatırımları Teşvik Kanunu 18 Ocak 1954 tarihinde değiştirildi. Ardından 7 Mart günü Petrol Kanunu meclisten geçti.¹⁷⁵ Bu tasarının hükümlerine göre petroler sadece özel sermaye tarafından aranabilecekti. Devlet bu alanda bulunmayacaktı. Tasarıya göre, devlet hissesi yüzde 50’yi geçmemekle birlikte devlete sadece yüzde 12.5’lik bir pay bırakılmaktaydı. En önemlisi de işletmeciler işi istedikleri zaman tatil edebilecek ve devlet buna ancak 3 sene sonra müdahale edebilecekti.¹⁷⁶

Petrol Kanunu basında büyük teessür uyandırdı. Bazı gazeteler milletlerarası petrol imtiyazlarından örnekler verip, DP iktidarını uyardılar.¹⁷⁷ Basın doğal olarak bu kanun medeni memleketlerde değil sömürge devletlerinde uygulanmakta olduğuna dikkat çekmişti. Bu yüzden Petrol Kanunu memleketten ziyade sermayedarın kesesini dolduracak esaslar içerdiğini söylemişlerdi.¹⁷⁸ Yine bu karar, milli servetin hediye edilmesi olarak yorumlanmıştı.¹⁷⁹

1954 seçimleri yaklaşırken tarımın ve dış yardımların¹⁸⁰ desteğiyle ekonomi iyi bir durumdaydı. Buna rağmen DP muhalefetteyken hayat pahalılığı meselesini ön plana alıyor ve iktidara geldiği takdirde memleketi refaha boğacağını iddia ediyordu. Ama 4

¹⁷⁴ Zürcher, *a.g.e.*, ss.326-327.

¹⁷⁵ Ahmad, *Demokrasi...*, s.161.

¹⁷⁶ “Petrol Faciası”, *Sakarya*, 11.02.1954, s.1.

¹⁷⁷ “Petrolde Devlet Hissesi Meselesi”, *Sakarya*, 06.01.1954, s.1.

¹⁷⁸ “Petrol Kanunu Tasarısı Memlekete Değil Sermayedara Kazandıracak”, *Sakarya*, 02.02.1954, s.1.

¹⁷⁹ “Memleketi İhya Edecek Olan Petrollerimiz Müstemleke Fiyatına mı Yabancılar Gidecek”, *Sakarya*, 04.02.1954, s.1.

¹⁸⁰ “Türkiye’ye Amerikan Yardımı”, *İstikbal*, 05.07.1953, s.1; Turan, *a.g.e.*, s.150.

yıllık iktidarı boyunca bunu gerçekleştirememiştir.¹⁸¹ Hükümet artan hayat pahalılığına çözüm bulmak için ihtikar ve pahalılıkla mücadele kampanyası açmıştır. İstihlak maddelerine alım satım fiyatını gösteren etiketler konulması satıcıların takibi gibi konularda sıkı denetim yapılacaktır.¹⁸²

2.10. İKTİDARIN İLK DÖNEM DIŞ POLİTİKASI 1950-1954

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı dünyasının yanında olmak istemesinin en önemli sebeplerin biri Rusya tehdidiydi. Bu tehdit kendini 1945 sonlarından itibaren hissettirmeye başlamıştı. Rusya'nın yayılımcı siyasetine engel olabilmek için Türkiye kendine Batı dünyasından müttefikler aramıştır. 1950 yılına kadar Rusya tehdidi kendini hissettirmiştir. Fakat 25 Haziran'da Kore'de savaş çıkması ve BM'nin dünyadan yardım istemesi üzerine, Türkiye Kore'ye asker göndermiş ve bunun mukafatını da Kuzey Atlantik Paktı'na girerek almıştır. Türkiye'nin Batı'ya her geçen gün yaklaşması Doğu Bloğunu rahatsız etmiştir. Kore savaşına katılmasının bedeli olarak, Rusya'nın da yönlendirmesiyle, Bulgaristan kendi sınırları içinde yaşayan Türkleri, Türkiye'ye göndermeye başlamıştır. Rusya, bu hareketle Türk ekonomisini ağır bir yük altına sokmak istemiştir.

2.10.1. Kore Savaşı ve Türkiye'nin Kuzey Atlantik Paktına Girişi

1945 Mayısında Amerika ile Sovyet Rusya arasında yapılan bir anlaşmaya göre savaş bittikten sonra Kore, Amerika, Rusya, İngiltere ve Çin'in ortak koruması altına girmişti. Postdam Konferansında, Kore toprakları, 38. meridyen çizgisi baz alınarak kuzey ve güney olarak ikiye ayrıldı. Kuzeyini Sovyet Kuvvetleri, Güneyini Amerikan Kuvvetleri aldı. Amerikan bölgesi olan Güney Kore'de 10 Mayıs 1948'de, Cumhuriyet kurulurken, Sovyet Bölgesi olan Kuzey Kore'de 9 Eylül 1948'de bir Halk Cumhuriyeti kuruldu. Sovyetler stratejik bakımdan önemli olan Güney Kore'den Amerika'yı çıkarmayı planlıyordu. Çin'in de komünist bir rejim altına girmesiyle bölgedeki durumu güçlenen Sovyetler, Kuzey Kore'ye verdiği destekle 25 Haziran 1950 tarihinde Güney

¹⁸¹ "Hayat Gittikçe Pahalılaşıyor", *Sakarya*, 05.02.1954, s.1.

¹⁸² "Hayat Pahalılığını Önleyecek Murakabe İçin Esaslar Hazırlanıyor", *Sakarya*, 01.01.1954, s.2.

Kore'ye karşı saldırıya geçmesini sağladı.¹⁸³ Saldırı sonucu toplanan Birleşmiş Milletler, 27 Haziran 1950'deki toplantısında, üyelerini Güney Kore Cumhuriyeti'ne yapılan saldırıyı karşılama ve bu bölgedeki milletlerarası barış ve güvenliği geri getirecek yardımlarda bulunmaya çağırdı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konsey'i 15 Temmuz'da Türkiye'ye telgraf çekerek bu konudaki kararını sormuştu. İktidar 25 Temmuz günü Kore'ye asker gönderilmesi için yapılan Bakanlar Kurulu toplantısı ile 4500 kişilik bir Savaş birliği göndermeye karar vermiş ve Birleşmiş Milletler'e yolladığı bir telgrafla bunu bildirmişti.¹⁸⁴ Telgrafta "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin yardım talebi görüşülerek dünyanın şimdiki şartları içinde genel barış hizmetinde müessir ve fiili bir şekilde vazetmekteki gereklilik üzerine Kore'de hizmet etmek üzere 4500 kişilik silahlı bir Türk Savaş Birliğini Birleşmiş Milletler emrine gönderme kararı almıştır." denilerek, olumlu görüş dile getirildi. Böylece Türkiye Kore savaşı için Birleşmiş Milletler emrine kara kuvveti tahsis eden ilk üye ülke olmuştur.¹⁸⁵

Hükümetin aldığı bu kararı Eskişehir basını ve halkı sonuna kadar desteklemişlerdir. Eskişehir gençliği Kore'de mücadele eden askerlerin ailelerine yardım amaçlı müsamereler düzenlemişler,¹⁸⁶ Ayrıca Eskişehir'deki Üniversite gençliği Kore'deki olaylar sebebiyle iktidarın aldığı kararı takdir, Kore'ye saldıran komünistleri telin için ve aynı zamanda Türk milleti'nin uyanıklığını belirtmek maksadıyla 26 Ağustos'ta büyük bir miting toplamışlardır.¹⁸⁷

Türkiye, Sovyet tehdidine karşı müttefikler arıyordu. 2. Dünya Savaşından sonra kurulan Atlantik Paktına üye olmak bu bakımdan önem teşkil ediyordu. Fakat Atlantik Paktı üyelerinden bazı devletler Atlantik'e kıyası olmadığı gerekçesiyle Türkiye ve Yunanistan'ın üyeliğine karşı çıkıyorlardı. Türkiye aradığı fırsatsız Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması sonucu elde etti. Kore savaşına 4500 kişilik muharip birlik yollaması, Atlantik Paktı devletleri nezdinde itibar kazanmasını sağladı. Türkiye 1950 Ağustosunda Atlantik Paktına üyelik için yeniden başvurmuş, fakat

¹⁸³ "Kore Meselesi", *Sakarya*, 28.06.1950, s.2; Fahir Armaoğlu, (2007), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul: s.454.

¹⁸⁴ "Kore Cephesine Asker Gönderiyoruz", *Sakarya*, 26.07.1950, s.1; "Kore'ye 4500 Kişilik Askeri Birlik Göndereceğiz", *Zaman*, 26.07.1950, s.1.

¹⁸⁵ "Kore Cephesine Asker Gönderiyoruz", *Sakarya*, 26.07.1950, s.1.

¹⁸⁶ "Gençlerin Asil Bir Hareketi", *Sakarya*, 08.01.1951, s.1.

¹⁸⁷ "Gençlik Bir Miting Hazırlıyor", *Sakarya*, 19.08.1950, s.1.

Türkiye'nin bu başvurusunun üye devletlerce ret olunması Türkiye'de büyük bir teessürle karşılanmıştır.

Gazeteler, kararın “Dünya barışı ve insanlık hürriyeti uğrunda her fedakarlığı göze alan mert bir milleti gücendirdiğini” söylemişlerdir.¹⁸⁸ Başka bir gazetede “Atlantik Paktına illa alınmak için direnmek, Türk'ün haysiyetini ve vakarını tarih önünde zedeler, biz onlara değil onlar bize yalvarsınlar ve bize böyle bir teklif yapıldığında kabul etmeden iyice düşünmeliyiz” demiştir.¹⁸⁹

Savaşın ilerleyen günlerinde Türk askerinin başarıları sonucu Türkiye'nin Atlantik Paktı'na girişini engelleyen Danimarka ve Norveç'in de itirazlarından vazgeçmeleri sonucunda Türkiye, Atlantik Paktı'na 18 Şubat 1952 yılında üye oldu.¹⁹⁰

2.10.2. Göçmen Meselesi

Rumeli'nin 14 yy.da, Osmanlılar tarafından ele geçirilmesiyle Anadolu'daki diğer beyliklerin ve yarı göçebe aşiretlerin gücünü kırmak ve Türklerin yeni yerleşim noktalarına yerleştirilmesi politikasının devamı amacıyla, çok sayıda Türk'ü bilinçli olarak Balkan'lara yerleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde özellikle de 93 Harbi'nden sonra hızlı toprak kayıpları sonucu pek çok Türk'ün yaşadığı topraklar başka devletlerin hakimiyetine girmiştir. Bu devletlerden biri de Bulgaristan'dır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra komünist bir rejim kabul eden Bulgaristan, Batı Bloğunda yer alan Türkiye ile soğuk bir savaş içine olmuştur. Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılması üzerine Rusya'nın yönlendirmesi ile Bulgaristan 10 Ağustos 1950'de Türkiye'ye bir nota vererek Bulgaristan Türklerinden 250.000 kişinin üç ay içinde Türkiye'ye göçmen olarak alınmasını talep etmiştir.¹⁹¹

Bulgaristan'dan gelecek olan göçmenler için Bakanlar Kurulunca karar alınmış ve bu karar daha sonra valiliklere bildirilmiştir. Kararnameye göre;

¹⁸⁸ “Evet! Hemde Büyük Esefle”, *Zaman*, 21.09.1950, s.1.

¹⁸⁹ “Atlantik Paktına Kabul Edilmememizin Hikayesi”, *Sakarya*, 10.05.1951, s.1.

¹⁹⁰ “Atlantik Konseyi Lizbon'da Toplandı”, *Sakarya*, 22.02.1952. s.1; Zürcher, *a.g.e.*, s.342.

¹⁹¹ “Bulgaristan Türkleri Sürgün Etmek İstiyor”, *Zaman*, 12.08.1950, s.2; “Bulgaristan'dan Sürülen İrkdaşlarımız”, *Sakarya*, 16.09.1950, s.1; “Bulgarların Notası”, *Sakarya*, 19.08.1950, s.1.

“Bu günlerde Bulgaristan’dan memleketimize büyük miktarda gelmesi muhtemel bulunan göçmenlerin önümüzdeki aylar içinde en iyi ve isabetli bir şekilde barındırılmaları için gerek hükümet gerekse millet olarak işbirliği yapılması gereği oluşmuştur. Bu maksatla illerimizin iktisadi ve içtimai durumuna göre muayyen miktarda göçmen barındırması kararlaştırılmıştır.”

denilerek valiliklere yapılacak işlerle ilgili talimatlar verilmiştir. Bu talimatlar özet olarak şöyledir:

1. Gelecek göçmenlerin yerleştirilmesi valilerin sorumluluğundadır.
2. Göçmenlerin yerleştirilme işlemi çok hızlı şekilde yapılmalıdır.
3. Göçmenler mesleklerine dikkat edilerek yerleştirilmelidir.
4. Gelen göçmenlerin yeme içme ve tedavi gibi masrafları valiliklerce karşılanacaktır.
5. Göçmenler için yardım dernekleri oluşturulmalı ve halktan yardım toplanmalı toplanan yardımlar valilik onayıyla kullanılmalıdır.
6. Göçmenlere en yakın zamanda iş bulunmalıdır.

Bu kararların uygulanmasını ve gelen göçmenlerin hiçbir şekilde mağdur edilmemesi bildirilerek kararname tamamlanmıştır.¹⁹² Bulgarlar ilerleyen günlerde yine rahat durmayıp göçmen olarak gönderilen Türkler’e çeşitli zorluklar çıkarmışlardır. İstanbul’a ulaşan göçmenler Bulgarların borçlar çıkararak Türkler’in mallarına haksız olarak el koyduklarını Türk sınırını geçmeden önce Türkler’in diplomalarını da aldıklarını söylemişlerdir.¹⁹³

250 bin Türk’ün göç ettirilmesi için verilen nota Eskişehir’de Bulgaristan’dan gelen göçmen sayısının fazla olmasından dolayı büyük dikkatle takip edilmiştir. Bundan dolayı Eskişehir basını bu olaya özel bir ilgi göstermiştir.¹⁹⁴

Eskişehir’de Bakanlar Kurulu Kararnamesinden hareketle göçmenlere yardım cemiyeti kurulmuştur. Bu dernek ordu evinde düzenlediği müsamere ile Eskişehir’de yakın ilgiyle karşılanmış ve bin liraya yakın bir gelir elde edilmiştir.¹⁹⁵ Ayrıca

¹⁹²“Mühim Bir Kararname Çıktı”, *Sakarya*, 20.11.1950, ss.1-2.

¹⁹³“Bulgarlar Göçmenlerin Diplomalarını Alıyor”, *Sakarya*, 23.12.1950, s.1; “İrkdaşlarımıza Zulüm Yapılıyor”, *Zaman* 31.08.1950,s.1.

¹⁹⁴ “Bulgarların Notası”, *Sakarya*, 19.08.1950, ss.1-3.

¹⁹⁵ “Göçmenlere Yardım Cemiyetinin Müsameresi”, *Sakarya*, 27.11.1950, s.1.

göçmenlere yardım etmek isteyen vatandaşlar için yapılacak yardımların kabul edileceği yerler gazetelerde yayınlanmıştır. Böylece Eskişehir basını bu konuya gayet ilgili davrandığını göstermiştir.¹⁹⁶ Eskişehir'e gelen göçmenler muhtelif mevkilere yerleştirilmiştir.¹⁹⁷ Eskişehir'e ilerleyen zamanlarda gelen toplam göçmen sayısı on iki bini bulmuştur.¹⁹⁸

2.10.3. İlk Dönem Kıbrıs Meselesi

Yunanistan, 2. Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren Kıbrıs meselesiyle uğraşmaya başlamıştı. 2. Dünya Savaşında yenilmiş olan İtalya, 10 Şubat 1947'de Paris'te imzalanan Barış Antlaşması sonucu 1911-1912'de Osmanlı Devleti'nden işgal etmiş olduğu Oniki Ada'yı Yunanistan'a verdi. Bu olay Yunan Megalo Idea'sını gerçekleştirmek için kışkırtıcı bir unsur oldu. Yunanlılar Oniki Ada'yı almalarından sonra sıranın Kıbrıs'a geldiğini düşünmeye başladılar.

Kıbrıs adasında 120 bin Türk'ün bulunması dolayısıyla, bu mesele Türkiye'yi yakından ilgilendiriyordu. Onun içindir ki, Türk basın ve kamuoyu 1947 yılından itibaren Kıbrıs, gelişmelerine karşı yakın bir ilgi göstermiş ve hükümeti'nin devamlı olarak dikkatini çekmekten kaçınmamıştır.¹⁹⁹

1951'de Yunanistan, Kıbrıs konusunu resmen ele almaya başladı. Bunun üzerine Türk basını da bu konuyla daha çok ilgilenmeye başladı. Fakat zamanının Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Kıbrıs meselesi alevlenirken olaya tepkisiz kalarak, "Bizim şu sıra Kıbrıs diye bir meselemiz yoktur" diyordu.²⁰⁰

Yunan Başbakanı tarafından Kıbrıs'ın ilhakı istendiğinde, hükümete seslenen gazeteler, Türk hükümet adamlarından ve bilhassa Fuat Köprülü'den Kıbrıs için statükonun korunmasını istemişler eğer el değiştirecekse de asıl sahibi olan Türkler'e

¹⁹⁶ "Vatandaşların Göçmenlere Yapacakları Yardımı Kabul Edecek Yerler", *Sakarya*, 30.12.1950, s.3.

¹⁹⁷ "Bulgarlar Göçmenlerin Diplomalarını Alıyor" *Sakarya*, 23.12.1950, s.3.

¹⁹⁸ "Şehrimize On İki Bin Göçmen Geldi", *Sakarya*, 02.08.1951, s.1.

¹⁹⁹ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.529.

²⁰⁰ Hulusi Dosdoğru, (1993), *6-7 Eylül Olayları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul: s.18.

verilmesi gerektiğini dünyaya ilan etmelerini istemiştir ve bu konuda susmayı doğru bulmadıklarını dile getirmişlerdir.²⁰¹

Kıbrıs Ortodoks Başpiskoposu Makarios ise yaptığı konuşmada Kıbrıslı Rumlara Yunanistan'la birleşmek için daha fazla çalışmaya davet etmiş ve Kıbrıs meselesinin Yunan hükümeti tarafından BM'ye götürülmesini talep etmişti. Bu yapılmadığı takdirde bunu kendilerin yapacağını söylemişti.²⁰² Daha sonraki günlerde de Makarios, Mısır, Lübnan ve Yunanistan'a gezi yaparak kendi tezleri için taraftar toplamaya çalışmıştı.²⁰³

10 Mayıs 1952'de Kıbrıs için Atina'da büyük bir miting yapıldı. Miting'de konuşma yapan Atina Başpiskoposu Kıbrıs isteğini dile getirdi ve hükümetin daha enerjik çalışmasını istedi.²⁰⁴ Anlaşılacağı üzere bütün Rum ahali Kıbrıs'ın kendi devletlerine katılması için uğraşırken Türk hükümeti, Yunanistan ile dost kalmak için aşırı bir gayret sarf etmektedir. İşte bu davranışın sebebi Türkiye için en önemli bir dava olan Sovyet ve komünist emperyalizmine karşı güvenliğini garanti altına almaktır. Fakat NATO'ya üye olduktan sonra Balkan Paketi önemini yitirmişti. Ama DP iktidarı bu konuda ısrar etti ve Balkan Paketi'nin imzalanması için Kıbrıs meselesi'nde pasif bir politika izledi. Yunanistan 1952 - 1954 arasında Kıbrıs'ın kendisine terki için İngiltere nezrine defalarca teşebbüs yaptı. Fakat her teşebbüs İngiltere tarafından reddedildi.²⁰⁵

Bu sıralarda iktidar her fırsatta Yunanlılarla çok dostane ilişkiler içinde olduğu tekrarlıyordu. Fuat Köprülü yaptığı açıklamada “Yunanistan ile münasebetlerimiz çok dostane ve samimidir başka türlü olmasına da imkan yoktur.”²⁰⁶ derken, Yunan Başbakanı Venizelos Kıbrıs için “1915'ten beri iktidarda bulunan Yunan hükümetleri Kıbrıs'ı ilhak arzularını her fırsatta belirtmişlerdir. Şimdiye kadar isteğin yerine getirilmemesine sebep müsait bir zemini bulunmamış olmasıdır.” şeklinde konuşuyordu. Böylece Kıbrıs, ilk kez bir Yunan Başbakanı tarafından resmen

²⁰¹ “Yunan Başbakanı Kıbrıs'ı İstedi”, *Sakarya*, 18.02.1951, s.1.

²⁰² “Kıbrıs Piskoposu Adadaki Rumlara Mücadeleye Davet Ediyor”, *Sakarya*, 16.01.1952, s.1.

²⁰³ “Kıbrıs İhtilafı Alevleniyor”, *Sakarya* 11.05.1952, s.1.

²⁰⁴ “Atina'da Kıbrıs için Miting Yapıldı”, *Sakarya*, 10.05.1952, s.1.

²⁰⁵ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.530.

²⁰⁶ “Bulgarların Göçmen Politikası Değişti”, *Sakarya*, 14.01.1951, s.1.

isteniyordu.²⁰⁷ Bununla da yetinmeyen Yunanistan Başkanı Papagos yabancı ajanslara verdiği demeçte Kıbrıs'ı almak için her meşru çareye başvuracaklarını söylüyordu.²⁰⁸

Yunanistan Kıbrıs'ı ilhak girişimine Birleşmiş Milletlere başvurarak başladı. Birleşmiş Milletlerin 1954 Aralık ayında Kıbrıs meselesini görüşmeme kararı alması, Başbakan Menderes'i memnun etmiş, 18 Aralık 1954'te verdiği bir demeçte, “Bu mesele tamamıyla kapandığı için artık müttefikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun gölgelenmemesine dikkat ve itina göstermek zamanı gelmiş bulunuyor” demiş ve gerçeğe gözlerini kapamaya devam etmişti.²⁰⁹

Basın da bu konuya ayrı bir ilgi göstermiştir. Gazetelerde tek yürek şeklinde bir çok yazı yazılmış, bu yazılarda Türkiye'deki Rumlarla Yunanistan'daki Türkler karşılaştırılmış ve çözüm yolu üretilmeye çalışılmıştır. Gazeteler Rumların İstanbul'da rahat bir şekilde yaşadığını; fakat Batı Trakya Türkleri'nin ağır vergiler altında ezilip mal ve mülklerine el konulmakta olduğunu söylemişler, ve “Bu toprağın öz çocukları sürünürken Rumlar İstanbul'da krallar gibi hayat sürmektedirler, artık Yunanlıların sözde dostluk maskesini düşürme zamanı gelmiştir.” diyerek Yunanlıların dostluk adı altında milli çıkarlarımıza zarar vermelerini eleştirmişlerdi.²¹⁰

²⁰⁷ “Yunan Başbakanı Kıbrıs'ı İstedi”, *Sakarya*, 18.02.1951, s.1.

²⁰⁸ Ali Haydar Yeşilyurt, “Kıbrıs Türk'ün Davasıdır”, *Sakarya*, 25.01.1954, s.1.

²⁰⁹ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.531.

²¹⁰ “Batı Trakya Türklüğü Mahvoluyor”, *Sakarya*, 20.01.1954, s.2.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI'NIN İKİNCİ DÖNEMİ 1954-1960

3.1. ESKİŞEHİR BASININDA 1954 SEÇİMLERİ

1953 ve 1954 yılının Mayıs ayına kadar olan süreç DP'nin seçim hazırlıklarıyla geçti. DP, konumunu sağlamlaştırıp daha sonraki yıllarda iktidarda kalabilmek için bir çok uygulama yapmıştı. MP'yi kapatıp, CHP'nin malvarlığına el koyan DP'nin üzerindeki muhalefet baskısı eskisine göre azalmıştı. Ayrıca bu dönemde uygulanan politikalar ve alınan dış yardımlarla ekonominin durumu da fena sayılmazdı. Dış politikada büyük bir devrim yapılarak Kuzey Atlantik Paktı'na girilmişti. Rusya baskısı karşısında bunalan Türkiye bu ittifakla rahatlamış, bu işbirliği halk üzerine büyük memnuniyet yaratmıştı. Tüm bu olumlu gelişmelerle DP, iktidarının dördüncü yılında genel seçimlere giriyordu.

Genel seçimler, 2 Mayıs 1954 Pazar günü yapıldı. Bütün Türkiye genelinde toplam; 10.262.063 seçmenin 9.095.563 kişisi oy kullandı. Seçime katılım oranı % 88.63 olmuştu. DP oylarını % 55.22'den %58.42'ye çıkarmış, CHP ise oy oranını, % 39.59'dan % 35.11'e düşürmüştü. Büyük bir düşüş yaşayan CHP, sadece Kars Malatya ve Sinop illerinde tam liste kazanmıştı.²¹¹ CHP seçim sonuçları için yayınladığı tebliğde seçim sonucuna göre CHP, aldığı oylar ile daha fazla milletvekili çıkarması gerektiğini, fakat seçim sisteminin çarpık olmasından dolayı daha az milletvekili çıkardığını söylemişti.²¹²

Gerçekten de CHP, aldığı %39.59 oy oranıyla 31 milletvekili çıkarmış bu da % 6'lık bir temsil oranı sağlamıştı. Seçim sistemi değişikliği durumunda ise bu oy oranıyla yaklaşık 216 milletvekiline sahip olabilirdi. İktidar ise bu seçim sisteminin makul olduğunu savunuyordu. Bunun mantığını *İstikbal* gazetesi, şu şekilde açıklıyordu²¹³ :

“Nisbi seçim sistemi ile yapılan bir seçim sonucunda DP 260, CHP 250, CMP ise 20 milletvekili çıkardığını farz edelim. Bu vaziyete göre ne DP için ne de CHP için istikrarlı bir kabine kurabilmeleri kabil olmayacaktır. Her iki parti de CMP'nin yardımına muhtaç olacak ve dolayısıyla bu küçük parti memleket işlerinde önemli bir rol oynayacaktır. Böylece mahdut bir zümrenin temsilcileri memleket mukadderatına hakim olurken ekseriyet bu mahdut zümrenin görüşlerine uymak zorunda kalacaktır.

²¹¹ Albayrak, *a.g.e.*, s. 259; “DP'nin Büyük Zaferi”, *İstikbal*, 06.05.1954 s.1.

²¹² “Halk Partisinin Tebliği”, *Sakarya*, 05.05.1954, s.1.

²¹³ Ziya Surol, “Nisbi Seçim”, *İstikbal*, 05.06.1954, s.1.

Tablo 2.1. 1954 Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Alınan Oy Toplamı	Alınan Oy Oranı %	Kazanılan Milletvekili Sayısı
DP	5.313.659	58.42	503
CHP	3.193.471	35.11	31
CMP	480.249	5.28	5
KP	50.935	0.56	-
İP	910	0.01	-
BAĞIMSIZLAR	56.393	0.62	2
TOPLAM	9.095.563	100	541

Adnan Menderes, seçim sonuçları netleşmeye başladığında, yeniden DP'nin seçimleri kazanacağı ortaya çıkınca, yabancı basın temsilcilerine şu beyanatta bulunmuştu:

“1950 seçimlerini partimizin kazanmış olması, memleketimizde demokratik prensiplerin bir zaferi sayılabilir. O tarihten beri partimizin dört yıllık vazife müddeti içinde, genç demokrasimiz hem gelişmek imkanını bulmuş, hem de iktisadi kalkınma sahasında mühim başarılar elde etmiştir. Şu anda 1954 seçimlerinin eskisinden daha büyük bir ekseriyetle partimiz tarafından kazanılmış olduğu anlaşılıyor bulunuyor. Bunun manası, bütün devlet faaliyetlerine şamil olmak üzere her sahadaki icraatımızın Türk Milletince tamamıyla tasvip edildiğidir.”²¹⁴

Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere DP bu seçim sonucunu, iktidarın yaptığı icraatlara, halkın güvenoyu vermesi olarak değerlendirmiş halkın çoğunluğunun arkasında olduğunu düşünerek ilerleyen günlerde daha keyfi uygulamalara başlamıştı.

1954 seçimleri, İnönü için beklemediği bir yenilgi olmuştu. Seçim sonrası partinin başından çekilmesi yönünde telkinler yapılmaya başlandı; fakat İnönü yaptığı açıklamada “Partiyi kendiliğimden bırakmam, siz çekil dersiniz, çekilirim” şeklinde açıklamada bulunarak parti başkanlığında kalmak isteğini dile getirdi.²¹⁵

²¹⁴ <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1954/mayis1954.htm>, 12.05.2009.

²¹⁵ Turan, *a.g.e.*, s.91.

Diğer muhalefet partileri ise seçim sonucunda yaptıkları açıklamalarda genel olarak, muhalefet görevlerine devam edeceklerini belirtmişlerdi.²¹⁶

1954 genel seçimleri sonucu Eskişehir’de DP birinci parti olmuştu. Sakarya gazetesi şu başlıklarla seçim haberini okuyucuya vermiştir:

- “- Milli irade ayaklar altında çiğnendi.
- Eskişehir, umumi seçimleri müthiş baskı ve terör havası içinde geçirdi.”
- Bütün resmi vasıtalarla parti propagandası yapıldı. Köylerde jandarmalar DP ocak başkanlarının emri altına girdi.
- Karma oy listelerini kanuni hiç bir mani olmadığı halde toplamak bahanesiyle harekete geçen jandarmalar bütün köyleri korku ve dehşet içinde bıraktı.
- Muhalefet partilerine ait oy pusulalarını dağıtan üyeler bıçaklı sopalı Demokratların taarruzuna uğradı.
- Kısaca kanun diye kanun tepelendi.”

Şeklindeki manşetlerle seçimi ifade ettikten sonra diğer olayların anlatımına geçmiştir:

“Eskişehir milli iradenin tecelli edeceği tarihi imtihana, şimdiye kadar görülmemiş derecede baskı ve terör havası içinde girdi. İl seçim kurulunun hiçbir kanuni esasa dayanmadan keyfi olarak karma listelerin dağıtılmaması ve muteber sayılmayacağı hakkında aldığı karar köylerde bir tedhiş havası yarattı. Bunu fırsat bilen partizanlar ellerinde bulunan bütün vasıtalarla köyleri karış karış tarayıp jandarmaları seferber ederek karma listelerle birlikte parti listelerini toplamak yoluna gittiler. Köyler süngülü jandarmaların çemberi altında alındı. Korkan ve şaşırın köylüler, bu günleri de mi görecektik, diye tanrıya yalvarmaya başladılar. Resmi vasıtalar DP’nin propagandası uğrunda faaliyete geçirildi.”

Gazete, seçimlerle ilgili diğer olayları şöyle anlatmıştır:

“CHP milletvekili adayı Zeki Sıdal köylere oy pusulaları dağıtmaya gittiği sırada yolda, başlarında Sarıköy DP Ocak Başkanı Veysel Doğan olduğu halde pusuya yatan süngü takmış jandarmalarla karşılaşılıyor, aday hakkında liste dağıtıyor, diye zorla zabıt tutuluyor. Diğer adaylar da yolda jandarmalar tarafından durdurulup, ellerindeki listeler alınmak istendiğinde bu emri kedilerine verenin, DP ocak başkanları cevabı alınıyor. Diğer taraftan halk partisinin oy pusulasını tanıtan Ahmet Yiğit ve Kamil Toker adındaki şahıslar yeni mahallede bıçaklı sopalı 30 Demokratın saldırısına uğruyor.”

“Halk Partisinin listeleri bu Demokratlar tarafından yırtılıyor aynı şekilde Köylü Partisinden Arif Orak, Mehmet Yapılı, Tahsin Bircan, Şarkıye oy pusulalarını dağıttıkları sırada 20’den fazla bıçaklı ve silahlı Demokratın hücumuna maruz kalıyor Kırmızıtoprak Mahallesinde bir Halk Partili, Demokratlar tarafından dövülüyor.”

“Halk Partisi teşkilatının kanunsuz işlerden dolayı yetmişden fazla DP çalışanı hakkında zabıt tutmuş olması seçimin nasıl bir hava içinde geçtiğini göstermeye kafidir.”²¹⁷

şeklinde seçim haberlerini aktarmıştır.

²¹⁶ “Köylü Partisi Seçim Neticesine Ne Diyor”, *İstikbal*, 10.05.1954, s.1.

²¹⁷ “Milli İrade Ayaklar Altında Çiğnendi”, *Sakarya*, 03.05.1954, s.1

DP seçim sonucuna göre Eskişehir’de tam liste halinde kazanarak onuncu Meclis’e şu adayları yolladı. Hasan Polatkan, Kemal Zeytinoğlu, Abidin Potuoğlu, Muhtar Başkurt, Salih Fuat Keçeci, Hicri Sezen, İsmail Sayın.²¹⁸

DP’nin seçimleri kazandığı kesinleşmesinin ardından Sakarya gazetesi, Atatürk’ün gençliğe hitabının “...iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. ...Millet, fakr ü zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.” kısmını büyük ve siyah punto ile yazmıştı.

Seçim sonrası İstikbal gazetesi,

“Herkes bu seçimde muhalefetin geçen seferkinden daha büyük bir çoğunlukla meclise gireceğini tahmin etmekte ve muhalefet vazifesinin daha verimli bir şekilde ifa edileceğini düşünmekteydi. Fakat seçim sonucuna göre DP iktidarının icraatları milletçe benimsenmekte ve DP’nin 4 sene daha millet hizmetinde vazife görmesi arzusu izhar edilmiş bulunmaktadır.”²¹⁹

şeklinde yorum yaparken diğer bir iktidar yanlısı gazete,

“Bugünkü idareimiz ve hükümet teşkilatı milletimizin kahir ekseriyetle meydana gelmiş ve dünyada misli az görülen bir zaferle idareyi eline almıştır. Hükümetimiz gerek iç gerek dış ve iktisadi politika bakımından hepsini başarılı şekilde yürütmektedir. Seçim zaferi bunun kanıtıdır.”²²⁰ Tarih boyunca her ülkede zafer ve demokrasi varlığı kuran Türk Milleti yine imtihana girmiş ve kendi eserini büyük bir sükunetle başarmıştır.”²²¹

şeklinde yorum yapmıştı.

Muhalefet yanlısı Sakarya gazetesi ise, iktidarın seçimleri kazanmak için 60 milyon para harcadığını ve bu harcamalarını bir parlamento heyetinin incelemesi gerektiğini söylemiştir.²²² Ayrıca gazete, seçimde muhalefetin zayıf kalışının sebebini seçim kanununa bağlamış ve değiştirilmesi gerektiğini yazmıştı.²²³

3.2. ÜÇÜNCÜ MENDERES KABİNESİ

Seçim sonuçlarının netleşmesiyle DP Meclis Grubu ilk toplantısını 12 Mayıs 1954 günü yaptı. Bu toplantıda Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan da

²¹⁸ “DP’nin Büyük Zaferi, *İstikbal*, 06.05.1954, s.1.

²¹⁹ Gös. Yer.

²²⁰ “İhanet”, *Demokrat Çifteler*, 14.01.1955, s.1.

²²¹ Nazmi Keskin, “Zafer Yolu”, *Demokrat Çifteler*, 12.11.1954, s.1.

²²² “Teklif Ediyoruz”, *Sakarya*, 14.05.1954, s.1.

²²³ “Seçim Sistemi Değişmelidir”, *Sakarya*, 05.05.1954, s.1.

Meclis Başkanlığına aday gösterilmeleri milletvekillerinin büyük çoğunluğunun olumlu oyu ile kabul edildi

10. Büyük Millet Meclisi, ilk toplantısını 14 Mayıs 1954'te yaptı. Milletvekillerinin yemin etmesinden sonra Cumhurbaşkanlığı için yapılan oylamada Celal Bayar 489 oy alarak yeniden bu göreve seçildi.²²⁴ Adnan Menderes eski kabinenin istifasını Cumhurbaşkanına verdi. Cumhurbaşkanı Celal Bayar yeni hükümeti kurma görevini yine Adnan Menderes'e verdi. 17 Mayıs 1954'te yeni kabine açıklandı. Üçüncü Menderes kabinesi 23 Mayıs'ta programını okudu ve 3 gün sonra da Meclisten güven oyu aldı. Menderes'in Üçüncü Kabinesi şu isimlerden oluşuyordu:²²⁵

Başbakan : Adnan Menderes
 Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu
 Devlet Bakanı: Osman Kapanı
 Devlet Bakanı: Mükerrerem Sarol
 Adalet Bakanı: Osman Şevki Çiçekdağ
 Milli Savunma Bakanı : Ethem Menderes
 İçişleri Bakanı : Namık Gedik
 Dışişleri Bakanı : Fuat Köprülü
 Maliye Bakanı : Hasan Polatkan
 Milli Eğitim Bakanı : Celal Yardımcı
 Bayındırlık Bakanı : Kemal Zeytinoğlu
 Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Sıtkı Yırcalı
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Behcet Uz
 Gümrük ve Tekel Bakanı: Emin Kalafat
 Tarım Bakanı: Nedim Ökten
 Ulaştırma Bakanı: Muammer Çavuşoğlu
 Çalışma Bakanı: Hayrettin Erkmen
 İşletmeler Bakanı: Fethi Çelikbaş

²²⁴ "Bayar Yeniden Reiscumhur Seçildi", *Eskişehir Telgraf*, 17.05.1954, s.1.

²²⁵ Eroğul, *a.g.e.*, s.160; Sanal, *a.g.e.*, ss.133-134.

Kabinede Menderes'e yakın olduğu bilinen beş kişi daha görev aldı. Bu kişiler, Ethem Menderes, Mükerrer Sarol, Namık Gedik, Emin Kalafat ve Fatih Rüşü Zorlu, idi.²²⁶

3.3. ÜÇÜNCÜ MENDERES KABİNESİNİN İÇ POLİTİKASI

DP, 1954 seçimleriyle iktidardaki yerini daha da sağlamlaştırdı. Seçimlerden daha güçlü bir parti olarak çıkan DP, doğal olarak seçim öncesi partiye muhalif olanları tasfiye etmeye başladı. İlk iş olarak CHP ve diğer muhalif partilerden milletvekilliğine adaylığını koyan²²⁷ memurların tasfiye meselesini ele almış ve bu memurların isimlerini tespit etmişti. Bu memurlar hakkında kanunun müsaade ettiği oranda cezai tedbirler alınarak bir kısmı emekliye sevk edilmiş, bir kısmı bakanlık emrine alınmış, bir kısmı da pasif vazifelere nakledilmişti. Bu şekilde muamele tatbik edilmesine imkan olmayan memurlar çeşitli yerlere tayin edilmişti. Buna karşın Demokrat Parti'ye mensup memurlar hakkında bu uygulamaların yapılmadığı gazetelerce yazılmıştı.²²⁸

Tasfiye kararı, memurlara gönderilen tebligatta sebep gösterilmeden sadece "Görülen lüzum üzerine vekalet emrine alındınız" şeklinde ifade edilmekteydi. Bu tebligatı alan bir grup memur durumları hakkında daha geniş bilgi almak için Tarım Bakanını ziyaret ederek vekalet emrine alınma sebeplerini sormuşlar, bunun üzerine Tarım Bakanı yaptığı açıklamada,

"Politikada insaf merhamet yoktur. Ben politikaya atılırken istidacılık yapmayı bile göze almıştım. Siz benim Tarım Bakanlığının müntesipleri olarak bu bakanlıkta hiçbir kötü ve aksak işler yapmadığımı bildiğiniz halde beni ve hükümeti tenkit ettiniz. Bu itibarla ben sizinle artık teşriki mesai edemem. Ben Nedim Ökmen olarak sizi başışlarım, fakat partinin görüşü ve prensibi budur. Ben sürüden ayırlamam"²²⁹ diyerek memurlara cevap vermişti.

²²⁶ "Yeni Kabinede Değişiklik", *Sakarya*, 15.05.1954, s.1; Turan, *a.g.e.*, s.92.

²²⁷ "Böyle Demokrasi Olmaz", *Sakarya*, 20.05.1954, s.1.

²²⁸ "İşte Bizim Demokrasimiz", *Sakarya*, 17.05.1954, s.1.

²²⁹ "Böyle Demokrasi Olmaz", *Sakarya*, 20.05.1954, s.1.

3.3.1. DP'li Yeni Seçim Bölgelerinin Kurulması (Adıyaman-Sakarya İllerinin Kurulması)

Demokrat Parti 2 Mayıs 1954 seçimlerini halkın çoğunluğunun oyuyla kazandı. DP'nin Mecliste büyük çoğunluk kazanması keyfi hareketlerini korkusuzca uygulamasına sebep oldu. Bu hareketlerin başında bazı illerin statüleriyle ilgili değişiklikler yer almıştı. Bu statü değişiklikleri genel olarak şu sebeplere dayanmaktaydı:

1954 genel seçimlerinde CHP Malatya'da, CMP Kırşehir'de birinci parti olmuştu. İlk olarak bu seçim bölgelerini cezalandırmak bir neden olarak sayılabilir. Bunun dışında DP, bu bölgelerden kaybettiği milletvekillerini ikame etmek ve DP seçmeninin çoğunluğunu oluşturduğu bölgeleri ödüllendirmek istemesini diğer sebepler arasında sayabiliriz.

1954 genel seçimlerinde Malatya'da CHP birinci parti olmuştu. Malatya il sınırları içinde bulunan Adıyaman'ı Malatya'dan ayırarak yukarıda değindiğimiz gibi hem seçmeni ödüllendirmiş hem de 1957 seçimlerinde Adıyaman'dan milletvekili çıkarabilmiştir.

Kocaeli seçim bölgesinde ise DP seçmeni yoğun olarak bulunmaktaydı. Bu şehrin ikiye bölünmesiyle yeni bir seçim bölgesi kazanan DP, 1957 seçimlerinde hem Sakarya'da hem de Kocaeli'nde birinci parti olmuştu. Böylece bir il yerine iki ayrı ilden daha fazla milletvekili çıkarmıştı.

Malatya vilayetine bağlı Adıyaman kazasında Adıyaman adıyla yeniden bir il kurulması hakkındaki kanun ve Kocaeli vilayetine bağlı Adapazarı kazasında Sakarya adıyla yeniden bir il kurulması hakkındaki kanun 14 Haziran günü oylandı. Adıyaman İlinin kurulması için yapılan oylamaya 298 milletvekili katılmış ve katılanların hepsi olumlu oy vermiştir. Aynı şekilde Sakarya İlinin kurulması için yapılan oylamaya da 316 milletvekili katılmış yine katılım kadar olumlu oy çıkmıştır.²³⁰

²³⁰ *TBMMTD*, D:10, C.1, 14.06.1954, ss.164-193.

Tablo 2.2. 1954 Genel Seçimleri (Malatya, Kocaeli)

Seçim Yılı	Seçim Bölgesi	Parti	Oy
1954	Malatya	DP	88.235
1954	Malatya	CHP	107.643

Seçim Yılı	Seçim Bölgesi	Parti	Oy
1954	Kocaeli	DP	127.578
1954	Kocaeli	CHP	60.860

Tablo 2.3. 1957 Genel Seçimleri (Malatya, Adıyaman, Kocaeli, Sakarya)

Seçim Yılı	Seçim Bölgesi	Parti	Oy
1957	Malatya	DP	39.229
1957	Malatya	CHP	78.175

Seçim Yılı	Seçim Bölgesi	Parti	Oy
1957	Adıyaman	DP	37.868
1957	Adıyaman	CHP	28.684

Seçim Yılı	Seçim Bölgesi	Parti	Oy
1957	Kocaeli	DP	49.517
1957	Kocaeli	CHP	38.300

Seçim Yılı	Seçim Bölgesi	Parti	Oy
1957	Sakarya	DP	70.248
1957	Sakarya	CHP	34.110

3.3.2. Kırşehir'e İlçe Statüsü Verilmesi

Adıyaman ve Sakarya illerinin kurulmasından sonra, Kırşehir vilayetinin statüsüyle ilgili kanun tasarısı hakkında görüşülmeye başlandı.²³¹ DP genel seçimlerde Kırşehir'de birinci parti olmamış, yine buradan az oy aldığı için az milletvekili

²³¹ "Demokrasi Kuşa Dönüyor", *Sakarya*, 21.06.1954, s.1.

çıkarmıştı. Hem bu ilden tam kadro milletvekili çıkarabilmek hem de CMP'ye oy verenleri cezalandırmak için DP, Kırşehir İlini ilçe yaparak Nevşehir adıyla kurulacak olan vilayete bağladı.

30 Haziran'da görüşülmeye başlanan bu tasarı muhalefet partilerinin yoğun eleştirilerine sebep oldu. CHP Meclis Grubu adına bir konuşma yapan Sırrı Atalay “Bu hareket demokrasimize şeref vermeyecek. Gelecek nesillerin dahi ibretle ve ıstırapla üzerinde duracakları bir intikam hikayesidir. Bu kanun siyasi fikrini oyuyla ifade eden vatandaş cezalandırmaktır. DP kendisine oy vermeyen vatandaş ve beldeleri Kırşehir'in şahsında cezalandırmaktadır.” demişti.

Daha sonra kürsüye CMP Kırşehir Milletvekili Osman Alişiroğlu gelerek bir konuşma yapmıştı.

“Muhterem arkadaşlar Kırşehir mevzuunda söz alırken teessür içinde bulunduğumuzu sizlere arz etmek isterim. (soldan vah vah! sesleri). Bu teessürü takdir edersiniz ki yalnız ben ve arkadaşlarım yaşamıyoruz. İkiyüzbin Kırşehirlili de yaşamaktadır. (soldan Allah Allah! sesleri). ...hükümetin hiç vicdan azabı hissetmeden huzurunuz sevk ettiği tasarının esbabı mucibesi bir hissi intikam ifadesidir. Müsaadenizle bir soracağım bu gidiş nereye? Elbette cevabını ben vereceğim dikta rejimine. (soldan halt etmişsin sen sesleri).”

Diyerek sözlerine devam etmiş ve “Buradan nankör Kırşehir çocuğu, Adalet Bakanını Kırşehir'i müdafaaya çağırıyorum” sözüyle konuşmasını tamamladı. Fakat son söylediği nankör Kırşehir çocuğu sözü üzerine Meclis Başkanı tarafından, 3 celseye iştirak etmeme cezası verilerek, salondan dışarı çıkarılmıştı.²³²

Konuşma sırasında DP'li milletvekillerinin Osman Alişiroğlu'na verdikleri cevaplarda alaycı bir üslup kullanması, bu keyfi hareketi, haklı olarak gördüklerinin ifadesidir.

Konuşmalar bittikten sonra Kırşehir vilayetinin kaldırılması ve Nevşehir kazasında Nevşehir adıyla yeni bir ilin kurulması kanunu için yapılan oylamaya geçildi.

²³² TBMMTD, D:10, C:1, 30.06.1954, ss.343-345.

299 milletvekilinin katıldığı oylamada 259 kabul, 39 ret oyu verilmiştir. Oylamaya katılmayan milletvekili sayısı 237 olmuştur.²³³

Tablo 2.4. 1954-1957 Genel Seçimleri (Kırşehir , Malatya)

Seçim Yılı	Seçim Bölgesi	Parti	Oy
1954	Kırşehir	CMP	34.374
1954	Kırşehir	DP	24.354

Seçim Yılı	Seçim Bölgesi	Parti	Oy
1957	Kırşehir	CMP	38.022
1957	Kırşehir	DP	14.460

Seçim Yılı	Seçim Bölgesi	Parti	Oy
1957	Nevşehir	CMP	19.593
1957	Nevşehir	DP	28.878

3.3.3. Emekli Sandığı Kanunu

DP iktidarı ilerleyen zamanlarda muhalefeti tasfiye tedbirlerine devam etti. İktidar, Emeklilik Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair olan hükümet tasarısı hazırlayarak Yargıtay, Danıştay, Sayıştay ve Üniversite profesörleri arasında tasfiye hareketi başlattı.

Emekli Sandığı Kanununun yürürlükteki mevzuatına göre “Temyiz Mahkemesi ile Yargıtay, Danıştay, Sayıştay başkan ve üyeleri 65 yaşından önce emekliye sevk olunamazlar. Üniversite profesörleri de 65 yaşından önce emekliye ayrılamazlar ve sıhhatleri müsait olduğu müddetçe 70 yaşına kadar görevlerinde kalırlar”²³⁴ diyordu. Ama yeni tasarı eski maddeyi değiştiriyordu. Yeni tasarı üzerine CHP Meclis Grubu adına konuşan Nuri Sertoğlu :

²³³ TBMMTD, D:10, C:1, 30.06.1954, ss.378-381, “Kırşehir’i İlga Eden Tasarı”, *Sakarya*, 29.06.1954, s.1.

²³⁴ “Tasfiye Kanunu Çıkıyor”, *Sakarya*, 19.06.1954, s.1, TBMMTD, D:10, C: 1, 21.06.1954, s.218.

“ İkinci Menderes Kabinesinin programında yargıç teminatı genişletecek olan esasları havi bir yargıç kanunu tasarısı üzerinde çalışıyoruz. Vaadi yapılmış olmasına rağmen, bu istek ve vaatlerini yerine getirmemiş olması bir yana, bugünkü teminatı bile ortadan kaldıran bir kanun değişikliğine gidildiğini” söylemiş ayrıca “Bu kanun değişikliği ile yüksek kaza mercileri ve bilhassa yüksek seçim kurulu müessesesi teminattan mahrum kalacak, üniversitenin ilmi ve fikri muhtariyeti hiçe inecek ve bu yüzden memlekette hukuk teminatı ve siyasi emniyet geniş ölçüde zedelenecek” diye dile getirmişti.²³⁵

Meclis görüşmelerinden sonra yapılan oylama sonucu 377 milletvekilinden, 344’ü kabul 33’ü ret oyu vermiş, 159 kişide oylamaya katılmamıştır. Yeni kanuna göre, belediye reisleri ve vilayetleri daimi komisyon azaları hariç olmak üzere, 25 hizmet yılını tamamlamış olanların, kurumlarınca lüzum görüldüğünde yaş kaydı aranmaksızın, resen emekli edilmesi kararı kabul edilmiştir.²³⁶

3.3.4. Yeni Seçim Kanunu

Muhalefeti tasfiye için yapılan başka bir eylem de Seçim Kanununun değiştirilmesiydi. DP kendine karşı oluşabilecek muhalefeti engellemek için kanunun bazı maddelerinde değişime gitmiş bazılarını da kaldırarak yeni maddeler eklemiştir. DP seçimler sırasında gördüğü ve kendisine zararı dokunabileceğini düşündüğü maddeleri değiştirmesi endişelere sebep oluyordu. İktidarın Seçim Kanununda yaptığı değişiklikler tek partiye doğru bir gidiş anlamı taşıyordu.

Sakarya gazetesi, olayı “DP tüzüğüne tadili” şeklinde eleştirmiş ve bu değişikliğin gelecek seçimlerde DP’nin seçimi kazanma emniyetini sağlamak için yapıldığını söylemişti.²³⁷

Hazırlanan tasarı ile Seçim Kanununun 35., 71., 89., 91., 109., 110., 135., 166. maddeleri değiştirilmiş 45. ve 46. maddeler kaldırılarak yeni maddeler eklenmişti. Yeni tasarıya göre; Bir kişi herhangi bir partinin listesinden aday olan kişi başka bir partiden adaylığını ve aynı zamanda bağımsız aday olmasını yasaklıyordu. Partilerin ortak hareket etmemesi için müşterek liste halinde adaylığı da engelliyordu. Ayrıca bir kişinin aday olabilmesi için 6 ay önce işinden ayrılması gerekiyordu.(md.35) Bunlar dışında

²³⁵ *TBMMTD*, D:10, C:1 , 21.06.1954 ss.219-221.

²³⁶ “Muhalefetsiz Demokrasi Olmaz”, *Sakarya*, 22.06.1954, s.1; *TBMMTD*, D:10, C:1, 21.06.1954, ss.241-255

²³⁷ “Seçim Kanununda Yapılacak Tadilat”, *Sakarya*, 19.06.1954, s.1.

hakim ve hakim sınıfından sayılan memur ve hizmetlilerin aynı zamanda askeri kişilerin her hangi bir partinin leh ve aleyhinde harekette bulunmasını yasaklıyordu.(md45)²³⁸

46. maddenin kaldırılmasıyla muhalefetin radyodan propaganda yapmasına sınır getiriliyordu. 46. madde'nin bu şekilde değiştirilmesine Isparta Milletvekili Said Bilgiç karşı çıkmış ve bir takrir vererek tasarının 46. maddesinin reddini ve siyasi partilerin seçimler sırasında radyodan istifadelerini mümkün kılan eski hükmün devamını teklif etmişti; fakat takiri reddedilmişti.²³⁹

Bu madde ile muhalefet radyodan istifade edemeyecekti; fakat DP Programı Genel Prensipler 9. maddede şöyle diyordu: “Milli iradenin tam tecellisi.....siyasi partilerin eşit haklara sahip bulunmasına bağlıdır. Seçimlerin serbestliğini bozacak hareketleri milli hakimiyete karşı işlenmiş bir suç addederiz.” Gerçekten de Programda bu madde bulunmasına rağmen DP bu duruma aykırı hareket ediyordu. Bunun sebebi de aldığı yüksek oy oranı ile halkın tamamen DP'yi desteklediğini düşünmesiydi.²⁴⁰

Milletvekilleri Seçim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun için yapılan ve 326 milletvekilinin katıldığı oylamada 293 olumlu 32 olumsuz oy kullanılmıştır. Oylamaya katılmayan milletvekili sayısı 209 olmuştur.²⁴¹

3.3.5. Memur Tasfiye Kanunu

Muhalefetle ilgili bir başka değişiklik kanunu 5 Temmuz 1954 günü İzmir Milletvekili ve 3 arkadaşının verdiği bir teklifle görüşülmeye başlandı. Bu, vekalet, idare ve müessese veya kurum emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılacaklar hakkındaki durumu düzenlemek için yapılan bir yasa teklifiydi.²⁴²

²³⁸ “Yeni Seçim Tasarısı Meclis’te”, *İstikbal*, 16.06.1954, s.1.

²³⁹ *TBMMTD*, D:10, C: 1, 30.06.1954, ss.327-339; “Seçim Kanununda Yapılacak Tadilat”, *Sakarya*, 19.06.1954, s.1, “Yeni Seçim Tasarısı Mecliste”, *İstikbal*,16.06.1954, s.1.

²⁴⁰ Turan, *a.g.e.*, s.231.

²⁴¹ *TBMMTD*, D:10, C: 1, 30.06.1954, ss.374-377.

²⁴² “Sıra Memurlarda mı”, *Sakarya*, 03.07.1954, s.1.

Kanun tasarısı: (Hakim, subay, astsubay ve askeri memurlar hariç) memurların vekalet idare müessesesi veya teşekkül emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılabilmesini sağlıyordu. (Md1)

Üniversite özerkliğini ortadan kaldıran bu kanun tasarısı ayrıca Üniversite öğretim üyeleri senatonun fikrini aldıktan sonra Milli Eğitim Bakanı tarafından görevinden uzaklaştırılabilecekti. (Md2) DP Programı Genel Prensipler bölümü madde 11’de “Devlet memurlarının seçimlere iştirak dışında hiçbir siyasi faaliyette bulunmaması ...lüzumuna kaniiz yalnız Yükseköğretim mensupları mesleklerinin mahiyeti itibarıyla bundan müstesnadırlar.” Diyordu. Fakat DP şimdi bu maddeye aykırı hareket ediyordu.

Bu kanun gereğince alınacak vazifeden uzaklaştırma kararından dolayı bu kararı alan idare ve şahıslar aleyhinde hiçbir idari ve adli kaza merciine müracaat olunamayacağı belirtiliyordu. (Md3)”²⁴³.

Bu Kanun tasarısı üzerine CHP Meclis Grubu adına konuşan Nüvit Yetkin bu tasarının memur statüsünü tamamen değiştiren bir tasarı olduğunu ayrıca bu kanun tasarısı “Üniversite özerkliğinin ortadan kalkmasına sebep olduğunu belirttikten sonra şöyle devam etmiştir:

“Devlet teşkilatındaki bütün memurlar bir tehdit ve baskı altında bulunmaktadır. Devlet memurlarını tayin eden makam tarafından hiçbir sebep ve lüzum iraesine muhtaç olmaksızın vekalet emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılabilecekler ve bu suretle uzaklaştırılan memur 6 ay içinde yeni bir vazifeye tayin edilmezse tasfiyeye tabi tutulacak ve bu suretle tatbik olunan işleme karşı hiçbir kaza merciine başvuramayacaktır.”²⁴⁴

diyerek muhalefet bu kanuna tepkisini dile getirmiştir.

Bu kanun hakkında yapılan oylamaya 334 milletvekili katılarak 309 kabul 25 ret oyu vermiştir.²⁴⁵ DP’nin Haziran ve Temmuz aylarında yaptığı bu anti demokratik kanunlar muhalefetin tepkisine sebep olduğu gibi basın tarafından da eleştiri konusu olmuştu.

²⁴³ *TBMMTD*,D:10, C:1, 05.07.1954, ss.459-468; Turan, *a.g.e.*, s.231.

²⁴⁴ *TBMMTD*,D:10, C:1, 05.07.1954, ss.430-432.

²⁴⁵ *TBMMTD*,D:10, C:1, 05.07.1954, ss.473-476.

Sakarya gazetesi, bu konuda iktidarın durumunu, beğenmediğini söyleyerek,

“Son günlerde cereyan eden hadiselerin üzerinde durduğumuzda şu acı hakikatle karşılaşırız: İktidar muhalefete kıymet vermemekte ve muhalefetsiz bir demokrasi istemektedir. Kuvvetli demokrasiler kuvvetli bir muhalefetle gelişir ve inkişaf eder. Muhalefetsiz veya kukla ve isimden ibaret bir uydurma muhalefetle demokrasi olamaz. Bu tip bir demokrasiye dünyanın hiçbir yerinde rast gelmeye imkan yoktur. DP iktidarı şimdiye kadar demokrasi hayatımızda lehte karşılanacak harekette bulunamamıştır. Son olarak da muhalefet partilerinin seçim zamanı içinde radyoda yaptıkları konuşmalar bile alınan kararlar kaldırılmıştır. Üniversite profesörlerinin emeklilik müddeti azaltılmıştır. Halbuki bütün memleketlerde en büyük keşifleri yapanlar bu yaşlarda en büyük eserlerini vermişlerdir.²⁴⁶ Memurların hiçbir sebep göstermeden görülen lüzum üzerine görevlerinden alınması da anti demokratik bir harekettir.²⁴⁷ şeklinde eleştirmektedir.

3.3.6. Yerel Seçimler

Genel seçimlerden altı ay sonra 7 Kasım 1954 tarihinde muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri yapıldı. Bu seçimlere katılım % 34.68 olmuştur. Buna göre DP 3410, CHP 775, CMP 11, KP 1 mahalle ihtiyar heyeti üyeliği kazandı. Partilerin kazandığı muhtar sayıları ise, DP 26.191, CHP 5.943, CMP 135, KP 42 idi.²⁴⁸

Muhtar seçimleri için iktidara yakın bir gazete şu yorumları yazmıştı: “DP bütün kuvveti ile çalışırken yalnız az söz çok iş düsturuna dayandığı bir hakikattir. DP’den hala şüphe edenler hakikatleri görmeyen zavallı kimselerdir. Son muhtar seçimleri bir kere daha göstermiştir ki bu memleketin DP idaresine şiddetle ihtiyacı vardır.”²⁴⁹ Yerel seçimlerin diğer ayağı olan belediye başkanlığı ve meclis üyeliği seçimleri 1955 Eylül ayı içinde yapıldı. Bu seçimleri CHP ve CMP boykot ettiği için seçimler sönük geçmiş ve DP, kullanılan 4.146.873 oyun 3.389.167’sini alarak seçimi birinci parti olarak tamamlamıştı.²⁵⁰ Son yerel seçimler ise 13 Kasım’ da yapıldı. Belediye meclisi seçimine CHP ve CMP’nin katılmaması sonucunda seçime ilgi fazla olmamıştı.

²⁴⁶ “Muhalefetsiz Demokrasi Olmaz”, *Sakarya*, 22.06.1954, s.1.

²⁴⁷ “Tasfiye Kanunu Yürürlükte”, *Sakarya*, 09.07.1954, s.1.

²⁴⁸ <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1954/kasim1954.htm>, (20.05.2009); Albayrak, *a.g.e.*, s.269

²⁴⁹ Ziya Surol, “Muhtar Seçimleri”, *İstikbal*, 09.11.1954, s.1.

²⁵⁰ Yücel, *a.g.e.*, s.109.

Eskişehir’de bu seçime katılımın, şehre birçok hizmetin yapılması sonucunda, yüksek olması beklenirken seçime katılım fazla olmadı. Eskişehir’de katılım % 8 oranında olurken en fazla katılım göçmen mahallelerinde olmuştu. Sonuçların bu şekilde olması basın tarafından şu sebeplere bağlanmıştı:

Seçim kanunuyla muhalefete baskı yapılması karma liste usulünün kaldırılması (Bir parti listesi içindeki herhangi bir ismi silmek ve onun yerine başka bir isim yazmak) gibi sebeplerden dolayı basın, vicdan, seçim hürriyetlerinin olmamasından dolayı bu şekilde sonuçlandığını savunmuşlardı.²⁵¹

Yerel seçimlerde gazeteler her zaman ki gibi ikiye ayrılmıştı. Muhalefet yanlısı gazeteler, DP’nin icraatlarını halkın beğenmemesinden dolayı oylarının azaldığını iddia ederken iktidar yanlısı gazeteler, halkın DP’nin icraatlarından memnun olduğunu bu yüzden DP’nin oylarının arttığını söylüyordu.

3.3.7. İspat Hakkı

Kurulduğu ilk günden beri DP içinde bir muhalefetin varlığı biliniyordu. Hatta 1948 yılında DP’den ayrılan milletvekilleri tarafından Millet Partisinin kurulması bu muhalefeti gösteriyordu. İkinci muhalefet hareketi ise 6334 sayılı Kanunun 9 Mart 1954 tarihinde Mecliste kabul edilmesi üzerine harekete geçti. İlk olarak muhalif 11 milletvekili 2 Mayıs 1955 günü Meclise bir önerge vererek basına ispat hakkının tanınmasını istediler. Hükümetin ve DP’nin prensiplerine aykırı olarak tanzim edilen bu kanun teklifini geri almaları hususunda ilgili milletvekillerine defalarca telkin ve tavsiyelerde bulunulmasına rağmen bu milletvekilleri bu tekliflerini geri almadılar. Bunun üzerine DP genel idare kurulu 22 Temmuz’da Başbakan Adnan Menderes başkanlığında toplanarak adı geçen 10 milletvekilinin Yüksek Haysiyet Divanına verilmesine karar verdi.²⁵²

²⁵¹ “Seçim Kanunu Değişmelidir”, *Sakarya*, 16.11.1955, s.1.

²⁵² “On Bir Mebus Demokrat Parti Yüksek Haysiyet Divanına Verildi”, *İstikbal*, 19.07.1955, s.1.

Daha sonra bu milletvekillerinin verdiği teklife Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ve Hayri Üstündağ'da imzalarını atarak dahil oldular.²⁵³ Basına ispat hakkı tanınmasını isteyen 10 milletvekili 4. Kongre öncesi partiden ihraç edilmiş, diğer 9 milletvekilli de destekledikleri görüş uğrunda partiden istifa etmişlerdi. Bu istifalar basında geniş yer bulmuştu. Basın bu kişilerden hürriyet kahramanları şeklinde bahsediyordu ve “Basına hürriyet verilmesi ve ispat hakkının tanınması uğruna mücadele eden DP'nin en kıymetli ve idealist milletvekillerinden on dokuzu yapılan baskılar karşısında DP'den ayrılmışlardır. Bu vatanperverler inandıkları dava ve bağlı kaldıkları prensipler neticesinde mevkilerini terk etmeleri takdire şayandır.”²⁵⁴ diyordu. Ayrıca DP ‘den ayrılan muhaliflerin bir dahaki seçimlere birlik içinde girmesi Sakarya gazetesi yazarı Celal Kağnıcıoğlu tarafından temenni edilmişti.²⁵⁵

İstikbal gazetesi ise, bu kişilerin ilk partilerinden inandıkları görüş uğruna ayrılmalarının güzel bir hareket olduğunu fakat partilerinin iktidara gelene kadar güzel sözler söylediğini, iktidarda ise değiştiğini belirtiyordu.²⁵⁶

3.3.8. Demokrat Parti'nin Dördüncü Kongresi

Demokrat Parti 4. Kongresi 15 Ekim 1955 tarihinde Ankara'da 1300 delegenin katılımıyla toplandı. Kongre öncesi basına ispat hakkı isteyen milletvekillerinin ihracı ile oluşan gerginlik kongrede hissediliyordu.

İstikbal gazetesi kongre öncesi biraz imalı şekilde “Memlekete çok büyük başarılar sağlamış büyük partinin azalarına hesap vererek delegelerin tasvibinden kuvvet alacak DP'ye başarılar dileriz.” demişti.²⁵⁷ Kongrenin ikinci günü yapılan seçimlerden sonra delegeler eleştiri ve isteklerini dile getirdi. Son iki günün tek önemli olayı ise İstanbul delegelerinin 50 imzalı bir önerge vermesiyle başladı. Önerge ile partiden ayrılan milletvekillerinin milletvekilliği sıfatının da kaldırılmasını sağlamak üzere bir kanun çıkarılması teklif ediliyordu. Başbakan Menderes de önerge lehinde bir

²⁵³ “İspat Hakkı Teklifine İki Yeni İltihak”, *Sakarya*, 16.09.1955, s.1.

²⁵⁴ “Hürriyet Kahramanları”, *Sakarya*, 18.10.1955, s.1.

²⁵⁵ Celal Kağnıcıoğlu, “Muhafifler Birleşiniz”, *Sakarya*, 19.10.1955, s.1.

²⁵⁶ Ziya Suroi, “Ondokuzlar ve Düşüncelerimiz”, *İstikbal*, 16.11.1955, s.1.

²⁵⁷ “Demokrat Parti Büyük Kongresi”, *İstikbal*, 15.10.1955, s.1.

konuşma yaparak “Partiden ihraç edilen milletvekillerinin parti içinde kalan kuyruklarının da kesilmesi” gerektiğini söyledi. Önerge müzakere edilmeden oya sunuldu yapılan itirazlara rağmen önerge kabul edildi.²⁵⁸

3.4. ÜÇÜNCÜ MENDERES KABİNESİ’NİN İSTİFA SEBEPLERİ

3.4.1. Ekonomik Sebepler

Kore savaşı’nın getirdiği iktisadi canlanmanın sona ermesinden sonra Türkiye dünyadaki gelişmelere ayak uyduramadı. Hammadde talebindeki düşmeler Türkiye’nin ihracatını olumsuz yönde etkilerken, ülke içinde izlenen popülist politikaların yarattığı iç talep genişlemesine dayalı büyüme devam etti. Buna bağlı olarak ithalat arttı, ödemeler dengesi açıkları büyüdü. Dış borçlar artarken, dış borçların ödenmesinde ciddi gecikmeler ortaya çıkmaya başladı. Bütün bu gelişmeler Türkiye’nin dış borç ve yardım bulmasını güçleştiriyordu.²⁵⁹

1954 yılında havaların kurak gitmesi yüzünden mahsul yeterli düzeyde olmayışı Türkiye’nin yeniden buğday ithal etmesine sebep oldu. Aslında tarımdaki büyüme, ıslah edilmiş tarım yöntemleri, sulama ya da suni gübre kullanımı yoluyla değil ekili alanların daha çok genişletilmesine ve iyi giden hava koşullarına bağlıydı.²⁶⁰ Bununla birlikte gıda fiyatlarının ve diğer malların fiyatlarının aşırı şekilde zamlanması ve hükümetin bunu engellemek için bir çalışma içinde bulunmaması²⁶¹ hükümete karşı tepkileri artırıyordu. Menderes ise yurdun yakın bir gelecekte refaha kavuşacağını belirtiyordu.²⁶²

3.4.2. İç Politik Sebepler

1955 yılında hem DP’nin otoriter çizgisine olan muhalefet hem de Menderes’e yönelik muhalefet artmaya başladı. DP hemen hemen başından beri toplumun her

²⁵⁸ Yücel, *a.g.e.*, s.116.

²⁵⁹ Ersel, *a.g.e.*, s.338.

²⁶⁰ “Kuraklık Yüzünden”, *Sakarya*, 04.11.1954, s.1; Zürcher, *a.g.e.*, s.332.

²⁶¹ “Gıda Maddesi Fiyatları Gün Geçtikçe Artıyor”, *Sakarya*, 22.5.1954, s.1.

²⁶² “Başvekilin Gazetecilerle Hasbihali”, *Son Söz Milletindir*, 14.07.1955, s.1.

kesiminden taraftarı olan geniş bir koalisyon oluşturmuşken basın, üniversite ve yargıya karşı otoriter siyaseti yüzünden halk, partiden uzaklaşmaya başlamıştı.²⁶³

5 Eylül gecesi Selanik’te Atatürk’ün doğduğu evin bombalandığı söylentisiyle patlak veren 6-7 Eylül olayları hükümete, İstanbul, Ankara ve İzmir’de sıkıyönetim ilan etme hakkı vermişti. 6-7 Eylül olayı sıkıyönetim ilan edilmesini düzenleyen, Anayasanın 86. maddesindeki koşullardan hiçbirine uygun değildi. Sıkıyönetim muhalefeti geçici olarak baskı altına alınmasını sağladı, fakat aynı zamanda hükümetin zayıflığını da gösterdi. Bu durumun en önemli sonucu DP içindeki hoşnutsuzluğun artması oldu.²⁶⁴ Bir başka gelişme de, DP 1954 seçimlerinden sonra bir dizi baskı kanununu kabul etmişti. Bunlar arasında en önemlisi 6334 sayılı Kanundu. Bu kanun basının, ispat hakkını ortadan kaldırıyordu. İşte DP’nin içinde bulunan muhalefet 2 Mayıs 1955’te harekete geçti. Bu kanunun kaldırılmasını istiyordu. Parti içi muhalefetin sonu Büyük Kongre öncesi partiden ihraç edilmek olmuştu.

İşte bütün bu gelişmeler karşısında tepkiler arttı ve sonunda 29 Kasım günü yapılan grup toplantısında Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı ve bütün kabine üyeleri sorguya çekildi. Sıtkı Yırcalı konuşmasını takiben istifasını sunarak bakanlık görevinden çekildi. Fakat DP Meclis Grubu döviz dağıtım komitesinde görevli diğer iki Bakan Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu’nun da istifasını istedi. Bu bakanlar da istifasını verdi. Havanın gittikçe gerginleşmesi üzerine başkan 10 dakika görüşmeye ara vermişti.²⁶⁵ Bu 10 dakikalık arada olan olayları Samet Ağaoğlu şu şekilde aktarmaktadır.²⁶⁶

“Menderes o gece zor anlarında kapıldığı ruh haleti içindeydi. Gözleri önünde birer birer yıkılan bakanlarının imdadına koşamıyor, bazen Meclis odasında, bazen Koraltan’ın yanında, Meclis salonundan gelen kızgın sesleri işitmeye çalışarak “ne olacak, ne olacak” diye diye başı eğik saçları karışık dolaşıp duruyordu. Sonunda çekilmeye karar verdi. Hatta istifasını yazarak Koraltan’a bıraktı. İşte bu anda Sarol’un aklına yine bir toprak adamının güçlükler önünde başvurduğu son çare geldi. Kuraktan, yangından ve taşkından hiç değilse tohumları kurtarmak! Sarol, Adnan Bey’in yanına gitti, “İnin aşağıya yalnız kendiniz için güvenoyu isteyin grup bunu vermeye amadedir dedi”. Menderes bu sözlerle bir anda toparlandı. Hükümet üyelerinin nasıl olur demelerine bakmadan salona indi.”

²⁶³ Zürcher, *a.g.e.*, s.334.

²⁶⁴ Ahmad, *Demokrasi...*, ss.113-114.

²⁶⁵ “DP Meclis Grubunun Zaferi”, *Sakarya*, 01.12.1955, s.1; “Cumhur Reisine İstifasını Veren Menderes Yeni Kabinayı Teşkil Memur Edildi”, *İstikbal*, 01.12.1955, s.1; Turan, *a.g.e.*, ss.125-126.

²⁶⁶ Samet Ağaoğlu, (1967), *Arkadaşım Menderes*, REK-TUR Yayınları, İstanbul: s.119.

Görüşmelere yeniden başlandığı sırada bütün bakanlar istifalarını sunmuştu. Daha sonra kürsüye gelen Adnan Menderes istifasını vermeyerek sadece kendisi için güven oyu istedi ve bir konuşma yaptı. Bu konuşma sonunda gruptan güven oyunu aldı. Fakat basına göre Adnan Menderes hayatının en büyük hatasını yapmış ve bunu siyasi nüfuzunun kısa zamanda tamamıyla sona ermesine sebep olacak bir hareket olarak tanımlamışlardı.²⁶⁷

3.5. İKTİDARIN İKİNCİ DÖNEM DIŞ POLİTİKASI

3.5.1 Bağdat Paktı

Bu dönemde Demokrat Parti'nin Ortadoğu siyaseti, sınır komşularıyla NATO benzeri askeri paktlar oluşturma düşüncesine dayanıyordu. Bu fikirden hareketle DP Ortadoğu'da bir savunma ittifakı sistemi meydana getirmek için faaliyete geçti.²⁶⁸ Fakat bu faaliyetin esas kaynağını, Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in bir tasarısı teşkil ediyordu. Dulles, Orta Doğu memleketlerini de bir ittifak sistemi içinde toplamak istiyordu ve bu amaçla 1953 Mayısında bütün Orta Doğu memleketlerini teker teker ziyaret etti, bu ülkelerle görüşmeler yaptı. Bu arada 25-27 Mayıs 1953 günlerinde Ankara'ya da geldi. Fakat Arap memleketler ile İsrail arasındaki münasebetler de gerginliğini muhafaza ediyordu. Bu sebeple, Dulles, bütün Orta Doğuyu kapsayacak bir savunma sisteminin kurulması için gerekli müsait atmosferi bulamadı. Türkiye, Amerika tarafından terkedilen bu fikrin peşini bırakmadı. 27 Temmuz 1954'te, İngiltere ile Mısır arasındaki Süveyş anlaşmazlığını sona erdiren antlaşma parafe edildi. Bu anlaşmadan sonra²⁶⁹ Türkiye, Ortadoğu Savunma Paktı oluşturmak için harekete geçti. Bu fikirden hareketle Başbakan Menderes bir Ortadoğu gezisine çıktı. Menderes ilk olarak Irak'a gitti. Burada istediğini elde eden Menderes, ardından Suriye'ye geçti buradaki hava olumsuzdu. Daha sonra Lübnan'a oradan da Mısır'a geçen Menderes en büyük tepkiyi Mısır'dan aldı.²⁷⁰ Suriye Mısır'dan gelen tepkiler üzerine güvenlik ve savunma konusunda işbirliği yapılmasını öngören anlaşma

²⁶⁷ "Son Hadisenin İçyüzü", *Sakarya*, 03.12.1955, s.1.

²⁶⁸ "Ruslar Mısırlılara Gözdağı Veriyor", *Sakarya*, 03.11.1951, s.1.

²⁶⁹ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.525.

²⁷⁰ Yücel, *a.g.e.*, s.121.

sadece Türkiye ve Irak arasında imzalandı. Anlaşmanın imzalanması üzerine İngiliz ve Amerikan Dışişleri Bakanları Türkiye’yi tebrik ederek, bir kutlama mesajı gönderdiler. Bütün bu hazırlıklardan sonra Adnan Menderes, esas imza töreni için 23 Şubat’ta Irak’a gitti. Bir gün sonrada Bağdat Paktı imzalandı.²⁷¹ Paktın gücünü artırmak için 4 Nisan’da İngiltere’de bu Pakta üye oldu. 23 Eylül’de Pakistan , 3 Kasım’da İran, Bağdat Paktı’na katıldılar.²⁷²

3.5.2. Balkan Paktı

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Balkanlar Sovyet ileri karakolu haline geldi. Balkan devletleri arasında Yugoslavya’nın, Stalin döneminde Komünizm’den uzaklaştırılması Balkanlarda yalnız kalmasına sebep olmuştu. ABD, Yugoslavya’nın yeniden Rusya’ya yaklaşmasına engel olmak için Yunanistan ve Türkiye’nin dahil olacağı bir Balkan Paktı önerisinde bulundu. Balkan Paktı için 1952- 1953 yılları arasında yapılan görüşmeler 28 Şubat 1953’te meyvesini verdi. 28 Şubat’ta Ankara’da Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında bir Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma Balkan Paktının ön sözleşmesi gibiydi.²⁷³ DP hükümeti, bu antlaşmayı gerçek bir ittifak haline getirmek için, çabalarına 1953 ve 1954 yıllarında da devam etti. O kadar ki, bu yıllarda Yunanistan bir yandan Kıbrıs meselesini kışkırtırken ve Türk kamuoyu da Yunanistan’ın Kıbrıs konusundaki faaliyetleri karşısında feryat ederken, DP hükümeti sırf bir Balkan ittifakı gerçekleştirebilmek için bütün bunları görmemeyi tercih etti. Bir bakıma bu şekilde davranışının olumlu sonucunu da aldı. 9 Ağustos 1954 Yugoslavya’da Bled’te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya da Balkan İttifakı imzalandı.

Bu antlaşma ile taraflar bölgeyi ilgilendiren sorunlarda birbirlerine danışmayı ve işbirliği yapmayı kararlaştırdı. Fakat Stalin’in ölümü Balkan Paktını da etkiledi. Zaten yapılan bu ittifak hiçbir zaman sağlam temellere oturmadı. Bundan ötürü 1955 ilkbaharından itibaren Balkan Paktı gücünü kaybetmeye başladı. Sovyet Rusya Stalin

²⁷¹ Eroğul, *a.g.e.*, s.162; “Türk-Irak Güvenlik Paktı İmzalanıyor”, *İstikbal*, 25.02.1955, s.1.

²⁷² Armaoğlu, *a.g.e.*, ss.526-527.

²⁷³ Turan, *a.g.e.*, s.166; Armaoğlu, *a.g.e.*, ss.522-523; Albayrak, *a.g.e.*, s.469; Mustafa Albayrak, (2002), “DP Hükümetlerinin Politikaları”, *Türkler*, C:XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: ss.855-877.

sonrası dönemde daha ılımlı bir politika izlemesi ve Yugoslavya ile münasebetlerini düzeltmek için harekete geçmesiyle paktta çözülme başladı. Mayıs 1955 sonunda Bulganin ve Kruşçev Belgrat'ı ziyaret ettiler. Böylece Balkan Paktı değerini kaybetmeye başladı.²⁷⁴ Fakat, Balkan Paktına değerini kaybettiren asıl gelişme Türkiye ile Yunanistan arasında ortaya çıkan Kıbrıs meselesi olmuştu.

3.5.3. Kıbrıs Meselesi

Yunanistan'ın girişimleriyle 1954 yılının Aralık ayında Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletler'de görüşülmeye başlanmasıyla bu olay yeni bir boyut kazandı.²⁷⁵ 1955 yılı başından itibaren adadaki terör hareketleri artış gösterdi. Bu devirde ekonomik ve siyasi sorunlarla uğraşan iktidar, dikkatleri Kıbrıs'a çekerek bu sorunları aşmaya çalışıyordu. Buna bağlı olarak kanlı olayların çığ gibi büyüyüp dayanılmaz bir hal alması üzerine Türkiye, İngiltere'ye bir nota vererek Türklere karşı girişilen saldırılar karşısında daha fazla tepkisiz kalamayacağını belirtmişti. Türkiye'nin artan tepkisi sonucunda İngiltere, Kıbrıs sorunlarını konuşmak üzere bir konferansın toplanmasını sağladı. 28 Ağustos 1955 tarihinde Londra'da toplanan konferans 6-7 Eylül olaylarının çıkmasıyla her hangi bir sonuca varmadan dağıldı.²⁷⁶

3.5.4. 6-7 Eylül Olayları

6-7 Eylül olaylarının oluşmasında en büyük neden Kıbrıs'taki gelişmelerdir. Yunanistan'a ilhakı isteyen Rumlar Kıbrıs'ta Türklere karşı bir çok terör eylemi yapması bu olayı tetikleyen bir unsur olmuştur. Bunlar dışında; 1955 yılında Kıbrıs'ta olan gelişmeler, Türk kamuoyunu Kıbrıs konusuna iyice duyarlı hale getirmiştir. Bu çerçevede bir gençlik teşkilatı olarak Türkiye Milli Talebe Federasyonu 24 Temmuz

²⁷⁴ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.523; Turan, *a.g.e.*, s.166

²⁷⁵ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.531.

²⁷⁶ Dosdoğru, *a.g.e.*, s. 19; "Hükümet Kıbrıs'a Müdahale Edecek", *İstikbal*, 22.04.1955, s.1; "Adada Türklerin Kanı Akıtılıyor", *İstikbal*, 24.06.1955, s.1; "Kıbrıs Tedhişçileri Türkleri Tehdide Başladılar", *İstikbal*, 07.07.1955, s.1.

1954'te yaptığı bir toplantıda bir Kıbrıs komitesi kurmuş ve sorunu gündemde tutmak için yaygın mitingler örgütlemeye başlamıştır.²⁷⁷

Bu olayın Tarihsel nedeni olarak Türkiye Cumhuriyeti bir ulus devlet olmak için girdiği yolda Rumları, özellikle Milli Mücadele döneminde karşısında görmüş olmanın verdiği bakış ile değerlendirmiştir. Bundan dolayı Türk Milleti'nin hafızasında azınlıklar hep dikkat edilmesi gereken bir unsur olarak kalmıştır.²⁷⁸ Kıbrıs konusundaki gelişmeler basın aracılığıyla halka aktarılmıştır. Basın yorumlarla ve haberlerle halkı yönlendirmiştir. 6-7 Eylül'e giden yolda önemli etkilerde bulunmuştur. Türk basını konuyu ısrarla işleyerek, 1950'li yıllarda Türk milleti'nin ve devlet adamlarının gündemine getirmiştir. Daha önce belirtildiği gibi çeşitli nedenlerle Kıbrıs'a duyarsız olan hükümet yetkilileri, basının etkisi ile oluşan kamuoyuna duyarsız kalamamıştır. Kıbrıs sorununu Türk kamuoyuna ve Türkiye hükümetlerine mal eden ve konunun ulusal bir dava haline gelmesine en büyük desteği veren basın olmuştur.

Siyasi ve ekonomik açılardan olumsuzluklar yaşayan Menderes hükümeti, Türk kamuoyunun dikkatini Kıbrıs sorununa yönelterek bundan yararlanmayı düşünmüştür.²⁷⁹

Yine Bu devirde İstanbul'un ve Türkiye'deki endüstrisinin büyük bir kısmı Rumların elindedir. Bunun sonucunda Rumlar büyük zenginlik elde etmişlerdir. Kıbrıs Türk'tür Derneğinin o dönemde yaptığı etkinlikler Türk halkının duyarlılığını artıran en önemli faktörlerden biridir.

1955 yılından itibaren Kıbrıs'taki Rum teröristler adadaki Türklere karşı sürekli saldırılar düzenlemeye başladılar. Halk bu haberleri gazeteler aracılığıyla günü gününe takip edilmiştir. Halk küçük bir kıvılcımla harekete geçmeye hazır hale gelmişti. Halkı galeyana getiren bu hareket 5 Eylül'de olmuştur. 5 Eylül gecesi Selanik'te,

²⁷⁷ Sabahattin İsmail, (1998), *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Kastaş Yayınevi, İstanbul: s.40.

²⁷⁸ Hülya Demir ve Rıdvan Akar, (1999), *İstanbul'un Son Sürgünleri*, Belge Uluslararası Yay., İstanbul: s.10.

²⁷⁹ Dilek Güven, (2005), *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Bahar Şahin (Çev), Tarih Vakfı, İstanbul: ss. 4-5.

Atatürk'ün evinin bulunduğu bahçenin kenarında bir bomba patlamış ve 6 Eylül'de İstanbul Ekspres gazetesi olayı manşetten duyurmuştur.²⁸⁰

Bomba haberinin duyurulduğu günün akşam üzeri, çeşitli öğrenci birliklerinin ve Kıbrıs Türk'tür Derneği'nin çağrısı doğrultusunda, Taksim Meydanı'nda bir protesto mitingi düzenlenmiş ve gecenin ilerleyen zamanlarında büyük olaylar çıkmıştır. Olaylar İstanbul dışında başta İzmir olmak üzere Ankara, Bursa, Samsun, Adana ve Eskişehir'de de olay çıkarma teşebbüsleri olmuştur. Bursa ve Samsun'daki yetkililer, Rum yerleşimleri ve evler için güvenlik tedbirleri almış, ayrıca Bursa'da 97 Rum, bir otele yerleştirilmiştir. Adana'da 6 Eylül 1955 akşamı, gençlik örgütlerinin ve esnaf birliklerinin yaklaşık 3.000 üyesi protesto için toplanmış ancak polisin şiddet kullanmasıyla topluluk dağıtılmıştır. Eskişehir'de gençlerin katıldığı küçük çaplı bir gösteri, olaysız sona ermiştir. İzmir'deki olaylar ise bunlardan daha büyük çaplı olmuş, İstanbul'da yaşanan olayları andırır özellikler taşımıştır.²⁸¹

Atatürk'ün doğduğu eve saldırıda bulunulduğu haberi, İzmir'de Gece Postası isimli yerel bir gazete tarafından yayınlanmıştı.²⁸² Hükümet olayları kontrol edemeyince sıkıyönetim ilan etmek zorunda kaldı.²⁸³ Olaylar sonucu İstanbul'da 5.104 kişi, Ankara'da 300 ila 469 kişi, İzmir'de ise 50 ile 170 kişi tutuklandı. İçişleri Bakanı Namık Gedik, emniyetin başarısızlığı nedeniyle istifa etti. İçişleri Bakanlığına geçici olarak Savunma Bakanı Ethem Menderes atandı., Fuat Köprülü ise vekaleten Savunma Bakanlığı görevini üstlenmişti.²⁸⁴ Milli Emniyet Hizmetleri şefi, İzmir valisi, İzmir'de bulunan birliklerin komutanları, İstanbul Emniyet Müdürü ve üç general, olaylar sonucu hükümet tarafından görevden alındı.

²⁸⁰ Mehmet Arif Demirer, (1995), *6 Eylül 1955 Yasıada 6/7 Eylül Davası*, BağlamYayıncılık, İstanbul: s. 412; "Selanik'te Patlatılan Bir Bomba", *İstikbal*, 07.09.1955, s.1; "Menfur Bir Saldırı", *Sakarya*, 07.09.1955, s.1.

²⁸¹ Mehmet Ali Birand vd., (2007), *Demirkırat (Bir Demokrasinin Doğuşu)*, Doğan Kitap, İstanbul: s.124; Güven, *a.g.e.*, s.29.

²⁸² Güven, *a.g.e.*, s.29; "Ata'nın Doğduğu Evin Bombalanması Gençliği Sarstı", *Sakarya*, 08.09.1955, s.1.

²⁸³ "İstanbul, İzmir, Ankara'da Yeniden Örfi İdare İlan Olundu", *İstikbal*, 08.09.1955, s.1.

²⁸⁴ "Kabinede Değişiklik", *Sakarya*, 17.09.1955, s.1.

İlan edilen sıkıyönetimin Meclis tarafından en kısa sürede onaylanma zorunluluğu bulunduğundan, 12 Eylül 1955 günü Meclis toplantıya çağırıldı.²⁸⁵ Toplantıda iktidar ve muhalefet sözcüleri yaptıkları konuşmalarda, Menderes, “Bu hadise Türk eseri değildir. Yapılan tahkikatla meydana çıkaracak, dünyaya ilan etmiş olacağız.” İnönü ise “Türk milletini medeniyet ailesinde lekelemek isteyenleri büyük alicenap milletimiz telin eder.” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.²⁸⁶

15 Eylül 1955’te İstanbul’da meydana gelen zararları saptamak ve yapılacak yardımları toplamak üzere bir mahalli komite daha oluşturuldu.²⁸⁷ Olaylar sonrasında zarar görenlerin zararları ödendi.²⁸⁸ Türkiye’nin bu iyi niyetine karşı Yunanistan Kıbrıs’ta tahriklerine devam etti. Kıbrıs’taki Rum terörünü destekledi.

Olayla ilgili olarak istikbal gazetesi, bu olayın suçlusunun Makaryos ve ona yüz veren Yunanistan hükümetine ait olduğunu²⁸⁹ yazarken Sakarya gazetesi de, senelerden beri yapılan tahrik, tecavüz ve sabotajların Türk milleti üzerinde bıraktığı tesir çok acı ve yıkıcı olduğunu belirterek tek suçlunun Yunanistan olduğunu söylemiştir.²⁹⁰ Ayrıca işin fazla uzatılmamasını, Rum vatandaşların bir ay içinde eskisinden daha zengin hale geleceğini belirtmiştir.²⁹¹

Olayla ilgili diğer haberlerde, zarar görenlerin dörtte üçünün milyoner olduğunu ve bu rahat yaşam koşullarına rağmen Yunan çıkarlarını savunmalarının kabul edilemez olduğu söylemiştir. Tanınmış bir çok Rum ile iş yapan Türk tüccarları Rumlar bir aya kalmadan zararın on mislini bizim sırtımızdan çıkaracaklardır, demişler ve şimdiden fiyatların eskisine göre birkaç kat artmış olduğunu belirtmişlerdir.²⁹²

²⁸⁵ “TBMM 12 Eylül Pazartesi Günü Toplanacak”, *İstikbal*, 08.09.1955, s.1; Güven, *a.g.e.*, s.30.

²⁸⁶ Tevfik Çavdar, (1995), *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)*, C.II, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul: s.57; “Meclis Fevkalade Toplantıda”, *İstikbal*, 14.09.1955, s.1

²⁸⁷ Güven, *a.g.e.*, ss.49-50.

²⁸⁸ “Meclisten Fevkalade Tahsisat”, *Sakarya*, 12.09.1955, s.2.

²⁸⁹ “Müessif Hadisenin Faili”, *İstikbal*, 10.09.1955, s.1.

²⁹⁰ “Tek suçlu Yunanistan’dır”, *Sakarya*, 09.09.1955, s.1

²⁹¹ “İş Fazla Uzatmayalım”, *Sakarya*, 14.09.1955, s.1.

²⁹² Gös. yer.

3.6. DÖRDÜNCÜ MENDERES KABİNESİ

Eski kabinenin istifasını takiben Cumhurbaşkanı 1 Aralık'ta yeniden Menderes'e kabineyi kurma görevini vermişti. Menderes yeni kabineyi kurarken DP Meclis Grubundan bir milletvekili Adnan Menderes'i arayarak eski bakanların yeni kabinede görev verilmemesiyle güven oyu almasının orantılı olduğunu söylemişti.²⁹³ Menderes tarafından kurulan kabine şu isimlerden oluşmaktadır:²⁹⁴

Başbakan : Adnan Menderes
 Devlet Bakanı: Mehmet Cemil Bengü
 Devlet Bakanı: Emin Kalafat
 Devlet Bakanı: Celal Yardımcı
 Adalet Bakanı: Hüseyin Avni Gökçürk
 Milli Savunma Bakanı: Adnan Menderes
 İçişleri Bakanı: Ethem Menderes
 Dışişleri Bakanı : Fuat Köprülü
 Maliye Bakanı : Nedim Ökmen
 Milli Eğitim Bakanı : Ahmet Özel
 Bayındırlık Bakanı : Muammer Çavuşoğlu
 Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Fahrettin Ulaş
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Nafiz Körez
 Gümrük ve Tekel Bakanı : Hadi Hüsman
 Tarım Bakanı : Esat Budakoğlu
 Ulaştırma Bakanı : Arif Demirer
 Çalışma Bakanı: Mümtaz Tarhan
 İşletmeler Bakanı: Samet Ağaoğlu

Yeni kabinede yeni bir çok bakan görev alıyordu. Bu durum, DP Meclis Grubunun yeni kabineye daha olumlu bakmasını sağladı. Yapılan güven oylamasında 398 olumlu oy alması bunu göstermekteydi.²⁹⁵

²⁹³ "Menderes İkaz Edilmiş", *Sakarya*, 07.12.1955, s.1.

²⁹⁴ "4. Menderes kabinesi", *İstikbal*, 09.12.1955, s.1; Sanal, *a.g.e.*, ss.134-135; Albayrak, *a.g.e.*, s.283; Yücel, *a.g.e.*, ss.119-120.

²⁹⁵ *TBMMTD*, D:10, C:8-9, 16.12.1955, ss.328-331.

Basın, Menderes'in 4. kabinesinin eski kabineden ders alması gerektiğini söyleyerek bakanları iyi seçmesinin gereğini vurgulamış²⁹⁶ ve Adnan Menderes kabinesine herkesin güvenmesi gerektiğini söylemiştir.²⁹⁷

3.7. DÖRDÜNCÜ MENDERES KABİNESİNİN İÇ POLİTİKASI

3.7.1. Soruşturma Komisyonu

Üçüncü Menderes Kabinesinin istifasından sonra DP Meclis Grubu bu bakanların istifa etmesiyle yetinmemiş, bu kişiler hakkında soruşturma açılmasını istemişlerdir. Bunun üzerine DP Meclis Grubunun toplantısında Burhanettin Onat eski kabine üyelerinden Hasan Polatkan, Fatin Rüştü Zorlu ve Sıtkı Yırcalı hakkında Meclis tahkikatı açılması için bir önerge vermiştir. Fakat Başbakan Menderes kürsüye çıkarak bu hareketin doğru bir hareket olmayacağını söylemiş, daha sonra kürsüye çıkan milletvekillerinden Hamit Şevket İnce yaptığı, Menderes'in konuşmasına cevaben, Başbakanın grup temayülüne uyması gerektiğini ve hatta bu konuda ağzını bile açmaması gerektiğini çünkü bu tahkikatın belki kendisini bile mesul duruma düşüreceğini söylemiştir. Konuşan milletvekillerinden sonra Fatin Rüştü Zorlu kürsüye çıkmış fakat konuşmaya fırsat bulamadan kürsüden inmişti. Daha sonra kürsüye Yırcalı ve Hasan Polatkan gelmiş ve bu milletvekilleri de kendilerini savunmuşlardı. Polatkan savunmasında

“Pek muhterem arkadaşlar Büyük Millet Meclisi bugün sual ve istizahtan sonraki en büyük murakabe salahiyetini kullanma kararını verecektir. Hakkımda Meclis tahkikatı açılmasına karar verilmesini partimizin meclis grubunda bizzat talep ve rica etmişim. Bugün de Millet Meclisi huzurunda rica etmekteyim zira membaı yanlış tahminler ve şayialar olan müphem dava ortadan kalkmalı hadiseler berrak hale gelmelidir.”²⁹⁸

demiş ve daha sonra meclis grubunda yapılan oylama ile 14'e karşı 360 milletvekilinin isteği ile adı geçen milletvekilleri hakkında soruşturma açılmasına karar verilmişti.²⁹⁹

²⁹⁶ “Dördüncü Adnan Menderes Kabinesi”, *İstikbal*, 05.12.1955, s.1.

²⁹⁷ “Yeni Kabine”, *İstikbal*, 13.12.1955, s.1.

²⁹⁸ “Üç Bakan Hakkında Tahkikat Açıldı”, *Sakarya*, 14.01.1956, s.1; “Hasan Polatkan'ın Meclisteki Konuşması”, *İstikbal*, 14.01.1956, s.1.

²⁹⁹ “DP Grubunun Zaferi”, *Sakarya*, 22.12.1955, s.1.

3.7.2 Basın Yasası Değişikliği

Muhalefet 1956 yılından itibaren hissedilir derecede etkisini artırmaya başlamıştı. CHP'nin artan muhalefeti yanında basın ve üniversite gibi etkili baskı grupları da iktidara karşı açıkça cephe almaya başlamışlardı. İktidar bu sebeple muhalefeti baskı altına alacak yasa değişiklikleri yapmak için çalışmalarına başladı. Baskı grupları içinde bulunan basının sesinin kesilmesi için 6 Haziran'da Basın Kanununun bazı maddelerinin tadiline ve kanuna muvakkat bir madde ilavesine dair kanun ile neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkındaki 6334 sayılı Kanunun bazı maddelerinin tadiline ve bir madde ilavesine dair kanun görüşülmeye başlandı.

Bu yasa teklifleriyle ilgili konuşan İnönü,

“Bu kanunlar ümit ışıklarını söndürecekler. İstiraplarıyla baş başa kalan vatandaşın suiistimal meselelerine ve mesullerine karşı hiddetli daha ölçsüz ve tutuşturulmuş olacaktır. Sağduyu sahibi ve mesuliyetli olduğunu bilen insanlar için cemiyet hayatımızda huzur ve şifa yolunun aranması mümkün idi. İktidar bizi milletçe ihtiyacımızın tam zıddı olan yollara sevk ediyor. Basını susturmak suretiyle daha sert ve bütün ülkeyi kaplayan yeni bir sıkı rejim kuruluyor.”

demiş daha sonra kürsüye gelen Osman Bölükbaşı ise DP muhalefetteyken basınla ilgili yasa değişikliklerinde Adnan Menderes'in konuşmalarından örnekler vermiş ve bugünkü konuşmalarıyla arasında çok büyük farklar olduğundan bahsetmişti.

Muhalefetten sonra kürsüye gelen Adnan Menderes konuşmasından önce İnönü ve bazı muhalif vekiller salonu terk etmişler ve bu sırada bazı küfürleşmeler dahi olmuştu. Menderes konuşmasında “Biz bu kanunla şimdi hakiki hürriyetin temelini atmaktayız” diyerek yasayı savunan bir konuşma yapmış, daha sonra oylamaya geçilmiştir.³⁰⁰

Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı suçlar hakkındaki kanun için yapılan oylamada 286 kabul 51 ret oyu verilerek kanun kabul edilmiştir. Yasaya göre,

Madde 1. Matbuat vasıtasıyla her ne surette olursa olsun;

³⁰⁰ *TBMMTD*, D:10, C:12, 06.06.1956, ss.100-151.

1. Namus, şeref, itibar, veya hakarete bulunulması
2. İtibar kırarak veya şöret, meslek veya servete zarar verebilecek bir hususun isna edilmesi
3. Rıza hilafına hususi ve veya ailevi ahvalin ifşa edilmesi veya teşhir olunması
4. Yukarıdaki hal ve suretlerle tecavüz, hakaret, isnat, ifşa veya teşhire maruz bırakılacağından bahisle tehditte bulunulması
5. Kanunda tasrih edilen haller haricinde resmi sıfatı haiz olanları küçük düşürmeyi hedef tutan veya bunlar aleyhine istihkar veya istihfaf hissi telkin edebilecek yahut müphem ve suizannı davet eyleyebilecek mahiyette neşriyatta bulunulması hallerinde fail, 1 seneden 3 seneye kadar hapis ve 3000 liradan 10 000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılması öngörülüyordu.³⁰¹

İkinci oylamada, Basın Kanununun bazı maddelerinin tadiline ve kanuna muvakkat bir madde ilavesine dair kanun için yapılan oylamada ise 284 kabul 48 ret oyu verilmiştir.³⁰²

Buna göre, yazı işleriyle uğraşan Sorumlu Müdürlerin en az lise mezunu olması, Türkiye’de ikamet etmesi aynı zamanda devlet memuru, asker veya ordu mensubu olmaması gerekiyordu. Bunlar dışında kamu hizmetlerinden yasaklı olmaması ve ağır hapis hariç olmak üzere 6 aydan fazla hapis cezası ile hüküm giymemek gibi niteliklere sahip olması gerekiyordu.³⁰³

Bu yasa değişiklikleri Menderes’in 8 Eylül 1949 tarihindeki konuşmasına zıt bir şekil arz ediyordu. O günkü konuşmasında Menderes “Vatandaş hak ve hürriyetlerinin en büyük teminatı olan basın hürriyetine artık hiçbir surette dil uzatılmamalıdır” diyordu.³⁰⁴ Bu kanunun kabulü muhalefet yanlısı basın tarafından eleştirilirken iktidar yanlısı basın tepki göstermemiştir.

³⁰¹ *TBMMTD*, D:10, C:12, 06.06.1956, ss.205-219.

³⁰² *TBMMTD*, D:10, C:12, 06.06.1956, ss.232-235.

³⁰³ *TBMMTD*, D:10, C:12, 06.06.1956, ss.175-176.

³⁰⁴ “Menderesin Demeci”, *Sakarya*, 25.06.1956, s.1.

Sakarya gazetesi yazılarında bu konu hakkında,

“Basın müspet ve yapıcı faaliyet ve çalışmalarının mükafatını en sonunda bu şekilde mi alacaktır? Şimdi yeni bir sükut devri başlayacak bakalım her şeyi gazetelere yükleyen insanlar, başarısızlıklarını bu sefer ne şekilde izah edecekler?³⁰⁵ Bizi demokrasiden ayıran şey ne duvar ne altı yıl içindeki değişimlerdir. Sadece ve her zaman şer kuvvetlerinin emrinde çalışan ve sonunda partilerini de batıran partizanlardır.”³⁰⁶

Şeklinde eleştiride bulunmuştu.

3.7.3. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Değişikliği

Demokrat Parti iktidarı Basın Yasasının hemen ardından Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yaparak sertlik yanlısı tutumuna devam etti. Bu yasa tasarısının amacı muhalefetin miting meydanlarında hükümeti eleştirmesini engellemektir. Yasa 27 Haziran’da görüşülmeye başlandı. Bu yasa tasarısı DP ye göre, Anayasa teminatı altında bulunan toplanma hak ve hürriyetlerini ne bertaraf etmek ne de siyasi mahiyetteki toplantılar için bugün mevcut olan kanun hükümleri hilafına tahdit edici yeni hükümleri ihtiva etmiyordu.

Menderes yasa ile ilgi konuşmasında “Seçim propagandası maksadıyla vatandaş zümrelerine, köylüye, esnafa, mamura, işçiye birbirlerine zıt istikametlerde zehirli telkin ve tavsiyelerde bulunarak nifak ve düşmanlık tohumları ekmek ve isteyen kişilere karşı bu gidişe artık dur diyebilmek için bu kanun lehinde oy kullanacağım.” diyerek konuşmasını tamamladı ve kürsüden ayrıldı. Daha sonra meclis kürsüsüne CHP grubu adına İsmet İnönü geldi. Yaptığı konuşmada:

“ Önümüzdeki Kanun tasarısı yalnız iktidar tarafından tertiplenen toplantıları serbest bırakmıştır. Kanun tasarısı vatandaşları ve muhalefet partilerini meşru ve tabii haklarından mahrum ederken öte yandan muhalefet aleyhine resmi toplantılarda adet haline gelen saldırıları temin etmeye dikkat göstermiştir. Toplanma hürriyetinin kaldırılması teşebbüsüne ruhumuzun bütün kuvveti hür vatandaşın bükülmez sarsılmaz metaneti ile itiraz ediyoruz.” demiş ve bu yasa muhalefet aleyhine resmi toplantılarda adet haline gelen tecavüzleri meşru hale getirmiştir.”

Diyerek kürsüden ayrıldı. Muhalefetin diğer isimlerinden Bölükbaşı ve Karaosmanoğlu’da yaptıkları konuşmalarda Kanun teklifinin aleyhinde olduklarını belirtmişlerdir. Görüşmeler sırasında Karaosmanoğlu, konuşması sırasında Meclise

³⁰⁵ “Böyle Olmamalıydı”, *Sakarya*, 08.06.1956,s.1.

³⁰⁶ “Susturulan Basın”, *Sakarya*, 06.06.1956, s.1.

hakaret ettiği gerekçesiyle Meclisten çıkarıldı. Bu hareket üzerine CHP, CMP ve HP toplu olarak salonu terk etmişlerdir. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu için yapılan oylamada 2 ye karşı 281 oy ile kanun kabul edilmiştir.

Yasaya göre, siyasal partilerin seçim dönemi kabul edilen 45 günlük devre dışında açık hava toplantıları yapmaları yasaklanıyordu. Kapalı salon toplantıları için de en az 48 saat önce yörenin en büyük mülki amirinin iznini almak zorunluluğu getiriliyordu. Bunların dışında her ne suretle olursa olsun toplantı ya da gösteri yapmak ve böyle bir toplantıya bilerek yol açmak suç sayılıyordu. Tasarı suç oluşturan bu tür toplantıları dağıtmak için güvenlik güçlerine hedef gözetmeksizin ateş açma yetkisi bile veriyordu.³⁰⁷

Basın Kanunu ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun değiştirilmesinden sonra milletvekilleri ve siyasi kişiler hakkında açılan soruşturmalar daha da kolaylaşmıştı. Kasım Gülek, Sırrı Atalay, İbrahim Us, Kamil Kırıkoğlu ve Osman Alişiroğlu kanuna dayanılarak haklarında kovuşturma açılan milletvekilleri idi. Cemil Sait Barlas, Sadık Aladoğan, Zeki Söylemezoğlu, Osman Bölükbaşı bu kanunun diğer mağdurlarıydı.³⁰⁸

3.8. MUHALEFETİN SEÇİM HAZIRLIKLARI

1954 seçimlerinden DP, galibiyetle çıkmıştı. seçim sonuçlarını halkın güven oyu olarak değerlendiren DP, Mecliste bir çok antidemokratik yasa çıkarmıştı. Bu durum karşısında muhalefete tek bir seçenek kalmıştı. O da birleşmekti. Birleşme konusu DP'ye muhalif basın tarafından da çok fazla desteklenecekti.

3.8.1. Milli Muhalefet Cephesi

1954 genel seçimlerinde muhalefetin aldığı yenilgi 1956 yılından itibaren bu partilerin birlik içinde hareket etme zorunluluğunu ortaya çıkardı. Muhalif basın

³⁰⁷ *TBMMD*, D:10, C:12, 27.06.1956, ss.521-564; Turan, *a.g.e.*, s.112.

³⁰⁸ Turan, *a.g.e.*, s.114.

tarafından desteklenen bu görüş, 1956 yılında en önemli gündemlerden biriydi. Muhaliflerin birleşmeleriyle ilgili yazılardan bazıları şöyledir:

“DP’nin muhalefetin üzerine gitmesi ve onu engelleyecek girişimlerde bulunması karşısında yapılacak tek şey muhalefetin bir cephe altında birleşmesidir. Yoksa memleketin istediği ve beklediği huzura kavuşmasına imkan yoktur.³⁰⁹ Bir sonraki seçimlerde her parti kudreti nispetinde milletvekili ile mecliste vazife görebilmelidir. Bu davayı başarılı kılacak en esaslı yol muhalefet partilerinin birleşmesidir. Bu konuda hiçbir parti gurura kapılmadan yalnız memleket menfaatini düşünerek hareket etmeli ve bu uğurda hiçbir fedakarlıktan kaçınmamalıdır.”³¹⁰

Muhalefet özellikle Basın Kanunu ve Toplantı Kanunu’nu Mecliste kabul edilmesinden sonra harekete geçerek ortak bir bildiri yayımlamıştır. CHP, CMP, HP Meclis Grupları tarafından yayınlanan ortak bildiride iktidar partisinin demokratik rejimi ilgilendiren tutumu ve son kanunlar sonucunda siyasi durumu gözden geçirdiklerini muhalefet partilerinin karşı karşıya geldikleri zorlukları Üniversite muhtariyeti, Hakim teminatı, memur güveni, basının murakabe ve tenkit hakları gibi meselelerin aldığı şekli inceleyerek vardıkları görüş birliğinden Türk milleti’ni haberdar etmenin kendileri için vazife haline geldiğini bildirerek şunu söylemişlerdir.

“Kısaca ifade olunan bu durum karşısında

1. Bugün memleketimizin en mühim meselesinin Türkiye’de teminatlı bir demokratik rejim kurulması meselesi olduğunu,

2- Türk Milleti’nin bu olgunlukta bulunduğu sonsuz inançlarından aldıkları kuvvetle imkanlarının son haddine kadar demokratik rejimi kurtarma mücadelesine devam azminde buldukları umumi efkara ilana her üç grup müştereken karar vermişlerdir.”³¹¹

Eskişehir muhalif basını da büyük Türkiye’yi yaratmak için yalnız muhalefet partilerinin değil iktidar partisinden de katıldığı milli bir işbirliği kurulmasını teklif etmiştir.³¹² Fakat yapılan anlaşmanın mürekkebi kurumadan CMP Genel İdare Kurulu üyelerinden Boyacıgiller’in yaptığı açıklama ile muhalefet birliğine zarar verdiği savunulmuştu. Boyacıgiller yaptığı açıklamada CMP’nin tek başına seçimi

³⁰⁹ “Muhalefet Cephesi Birleşmelidir”, *Sakarya*, 20.02.1956, s.1.

³¹⁰ “Tek Bir Cephe”, *Sakarya*, 31.03.1956, s.1.

³¹¹ “Tek Bir Cephe”, *Sakarya*, 10.07.1956, s.1.

³¹² Ali Haydar Yeşilyurt, “Her Şeyin Üstünde Vatan”, *Sakarya*, 21.08.1956, s.1.

kazanabileceğini söylemişti.³¹³ Hemen ardından Hürriyet Partisi'nin muhalefette işbirliği yapmak yerine tek başına çalışma kararı alması muhalefet birliğinin bittiği anlamına geliyordu.³¹⁴ Fakat Menderes'in 25 Mayıs 1957 günü Sivas'ta yaptığı konuşmada seçimlerin yaklaşmakta olduğunu söylemesi üzerine muhalefet partileri arasındaki görüşmeler yeniden başladı. İktidar da seçim hazırlıklarına başlayarak Kırşehir'i yeniden il yapmak için harekete geçti.

12 Haziran'da yasanın görüşülmesi sırasında Osman Bölükbaşı yaptığı konuşma sonucu meclise hakaret ettiği gerekçesiyle salondan çıkarılmıştı.³¹⁵ 24 Haziran'da yapılan oylama ile de dokunulmazlığı kaldırılmıştı.

Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılması üzerine muhalefetin birleşmesi gerektiğini söyleyen Sakarya gazetesi, "Memleket ve millet menfaatlerinin mevzu bahis olduğu yerde parti menfaatleri unutulmalıdır, diyerek muhalefetin birleşmesini istemiştir.³¹⁶ Ayrıca oylamaya katılmayan DP'li milletvekillerini eleştirerek "247 milletvekili ile Meclis çalışmaları yürüyorsa geri kalan milletvekillerine neden bu kadar para veriyoruz. Tasarrufa Meclisten başlayarak güzel bir örnek oluştururuz," demiştir.³¹⁷ Bölükbaşı 2 Temmuz'da Meclise hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklandı Bölükbaşı'nın tutuklanması DP içinde de tepki topladı. Fuat Köprülü'nün oğlu ve DP İstanbul İl Başkanı Orhan Köprülü 17 Temmuz'da DP'den istifa etti. İstifasına gerekçe olarak şunları söylemişti: "Parti program ve tüzüğünün nasıl ihmal edildiği ve memleketin demokrasiden peyderpey uzaklaştığını bir çok partili gibi ben de gördüm, işin düzelmesi için olmasını istediğim tedbirlerden hiç birisinin yerine gelmemesi dolayısıyla DP'den istifa ediyorum."³¹⁸ demişti. Bu durum, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün arasının açılmasına da neden oldu. Birkaç gün sonra 23 Temmuz'da yapılan yargılama sonucu Bölükbaşı serbest bırakıldı.

³¹³ "İşbirliği Lafla Olmaz", *Sakarya*, 25.08.1956, s.1.

³¹⁴ "İsrarda Mana Yok", *Sakarya*, 10.10.1956, s.1.

³¹⁵ Albayrak, *a.g.e.*, s.290.

³¹⁶ "Muhalefet Partileri İşbirliğine Gidemeyiz mi", *Sakarya*, 28.06.1957, s.1.

³¹⁷ "Oy Kullanmamak İçin Meclisi Terk Etmek Mazeret midir", *Sakarya*, 02.07.1957, s.1.

³¹⁸ "Orhan Köprülü DP'den İstifa Etti", *Sakarya*, 20.07.1957, s.1.

DP seçim yaklaşırken basın, sendikalar ve adalet üzerinde baskı politikası izlemesi parti içinde de tepki topladı. Bu tepkilerden en somutu Fuat Köprülü'den geldi. 6 Eylül günü Fuat Köprülü DP'den istifa etti. İstifasına sebep olarak “Programından ayrılmış eski hüviyetini tamamen değiştirmiş olan bugünkü DP zihniyeti ile uyuşmak imkansız olduğu cihetle DP'den çekiliyorum. Demokrasi nizamına iman etmiş bütün Türk vatandaşlarının aralarındaki her türlü ihtilafları bir yana atarak Menderes'i devirme gayesi uğrunda işbirliği yapmaları bir vatan borcudur.”³¹⁹ diyerek muhalefetin birleşmesine destek vermişti.

1957 genel seçimlerinin yaklaşması, üç muhalefet partisini yeniden harekete geçirdi. Muhalefet partileri 4 Eylül 1957'de yaptıkları toplantıda ortak hareket etme kararı aldı ve bunu aynı gün yayınladıkları bildiri ile kamuoyuna açıkladılar.³²⁰ Bu bildiri,

1. Vatandaş hak ve hürriyetleriyle ilgili Anayasa hükümlerinin açık ve teminatlı şekilde düzenlenerek vatandaşın hak ve özgürlüğünün korunması.
2. Anayasaya aykırı yasaların çıkmasına ve tatbik edilmesine mani olmak için Anayasa Mahkemesinin kurulması.
3. Mahkemelerin bağımsızlığının ve hakim teminatının sağlam hükümlere bağlanması.
4. İki Meclis sisteminin kabul edilmesi.
5. Yasama kuvvetin yürütme kuvveti üzerindeki denetiminin sağlanması, gibi isteklerin yanında üçte iki çoğunluk sağlandığı takdirde anayasada değişiklikler yapıp iki sene içinde nasbi seçimlere gideceğini vaat etmişti.

³¹⁹ Ersel, *a.g.e.*, ss.310-311.

³²⁰ “Muhalefetin Müşterek Tebliği Umumu Efkarada Sevinç Uyandırdı”, *Sakarya*, 06.09.1957, s.1.

3.9. İKTİDARIN SEÇİM HAZIRLIKLARI

3.9.1. Kırşehir'in İl Olması

DP iktidarı, seçimlerin yaklaşması üzerine hazırlıklarına başladı. İlk olarak da 1954 yılında coğrafi sebepler gösterilerek ilçe yapılan Kırşehir'e eski statüsünü vermekle işe başladı. 1957 Mart ayında İçişleri Bakanlığı tarafından Kırşehir'in tekrar vilayet haline getirilmesi hususunda bir kanun tasarısı hazırlandı. İktidar bu değişiklikle Kırşehir'den oy alabileceğini umut ediyordu. Osman Bölükbaşı ise yaptığı açıklamada "Kırşehir'in tekrar vilayet olmasından elbet ki memnunum ancak bir çiçekle yaz gelmeyeceğini unutmamak lazımdır. Bu hadisenin rejimin normal hale getirilmesi için bir başlangıç olmasını temenni ederim" demişti.³²¹

Nevşehir vilayetine bağlı Kırşehir kazasında Kırşehir adıyla yeni bir vilayet kurulması hakkındaki tasarı 10 Haziran'da görüşülmeye başlandı. Bu tasarinin görüşülmesi sırasında Hürriyet Partisi adına söz alan Yusuf Azizoglu "Kırşehir'in kaza haline getirildiği zaman söylenen sebeplerle, bugün il olması için söylenen sebepler zıt bir karakter gösterir. Bu da hükümetin samimiyezsizliğini ve gayri ciddiliğinin bariz delilini teşkil eder." demişti. Daha sonra kürsüye gelen İsmet İnönü ise "Rejim ihtilafından dolayı demokratlarla aramızda olan çekişmelerin yine demokratların eliyle düzeltilmesinin demokrasinin geleceği açısından iyiye yorulabileceğini" söyleyerek kürsüden ayrıldı. Tasarı görüşülürken Namık Gedik, Osman Bölükbaşı için " Bölükbaşı kendi seçim bölgesinde şahsi ve siyasi emellerini tahakkuk ettirebilmek için gayret sarf etmiş bulunmaktadır." şeklinde konuşması üzerine Mecliste gerginlik çıktı. Bölükbaşı Meclis Başkanından söz istedi fakat söz verilmeyince kürsüye gelerek "Topunuz ne olduğunuzu gösterdiniz haysiyetten mahrum insanlar" şeklinde konuştu. Bu söz üzerine Meclis Başkanı, Büyük Millet Meclisine ve Riyasete hakaret ettiği gerekçesiyle yapılan oylamada Bölükbaşı'yı üç inikat görüşmelere katılmamasına karar vererek Meclisten çıkardı. Yapılan oylamada 272 olumlu 1 olumsuz oy çıktı.³²² Böylece Nevşehir'e bağlı Kırşehir kazası kaldırılarak Kırşehir eski statüsüne kavuşturuldu.

³²¹ "Kırşehir Yeniden Vilayet Oluyor", *Sakarya*, 05.03.1957, s.1.

³²² *TBMMTD*, D:10, C:20, 12.06.1957, ss.147-189.

Sakarya gazetesi konuyla ilgili olarak “Milletin içine ukte olan hadiseler eğer ortadan kaldırılsa bunun memleket hayrına olacağı hiç kimsenin şüphesi olmasın. Efkari umumiyenin isteği araştırılır öğrenilirse, sonuç hem efkari umumiyenin hemde iktidar ve muhalefetin lehine olur.” diyerek alınan karala ilgili memnuniyetini dile getirmişti.³²³

3.9.2. Seçim Yasası Değişikliği

Muhalefetin 4 Eylül’de yayınladığı ortak bildiri iktidarı hemen harekete geçirmişti. Muhalefetin ortak bir cephe altında birleşmesine engel olunması gerekiyordu. Muhalefet partilerinin işbirliği üzerine kesin karara vardıkları gün, DP Meclise işbirliğini önleyici bir yasa tasarısı sundu.³²⁴ Seçim Yasası için görüşmeler 11 Eylül’de yapıldı.

CHP Meclis Grubu adına konuşan Nüvit Yetkin “Bu tasarının içerik itibarıyla DP’nin 1954’ten beri memlekette siyasi hakların Anayasa ile temin edilmiş hak ve hürriyetlerin ortadan kaldırılması yolunda safha safha alınmış tedbirlerden birisidir” diyerek tasarıyı eleştirdi. Sonra CMP Grubu adına kürsüye gelen Ahmet Bilgin “Bu tasarının Anayasanın vatandaşa verdiği seçme ve seçilme hakkına muhalefet oluşturduğunu” söyledi. Daha sonra kürsüye muhalefetin bir başka temsilcisi olan Hürriyet Partisi adına Feridun Ergin geldi. O da “Bu tasarın milletin iradesini serbestçe kullanmasını güçleştiren bir durum arz ettiğini” söyledi. Kürsüye en son gelen muhalif lider İnönü’yü. O da konuşmasında “Milletimizin serbest reyini değerlendirecek azim ve kudrette olduğumuza inanıyoruz. Partiler arası işbirliği yapılacaktır. Bu işbirliği vazifemizdir,” şeklinde konuştu.

Görüşmeler sırasında en fazla tepki toplayan konuşmayı Hikmet Bayur yaptı. Konuşmasında “...Demokrasinin soysuzlaşmaması için milleti karşısında sorumlu bir iktidarın bulunması gerekir...Eski Almanya’da perakende partiler Hitler’e yol açmıştır.

³²³ “Kırşehir’in Vilayet Oluşu Memnuniyet Uyandırdı”, *Sakarya*, 14.06.1957, s.1.

³²⁴ Hikmet Bila, (1999), *CHP 1919-1999*, Doğan Kitap, İstanbul: s.169.

...siyasi bakımdan büyük bir ahlaksızlıktır.” gibi sözleri Mecliste gerilimi tırmandırdı.³²⁵

11 Eylül 1957’de kabul edilen yeni Seçim Kanunu değişikliği ile bir partinin diğer bir parti tarafından aday gösterilmesi yasaklanıyordu. Seçim çevrelerinde tam aday listesi yapılması mecbur tutuluyor, bir partiden altı ay önce istifa etmiş bir kişinin başka bir partiden aday olmasına izin verilmiyordu ve partiler teşkilatı bulunan her yerde seçime girmeye mecbur tutuluyordu.³²⁶ Bu tedbirler karşısında, muhalefetin iş birliği için ancak iki imkan kalmıştı. Birincisi, hukuken olmasa bile fiilen illerin bölüşülmesiydi. Yani partiler bütün illerde seçime giriyor görünecekler, ama her ilde üç partiden ancak birine muhalefet oyları verilecekti. Salt hukuk açısından bakılırsa, bu bir muvazaa teşebbüsü olurdu. İşte bu isnattan çekinen muhalif partiler, bu yola girmediler. İkinci imkan ise, bütün yurttan seçimlere tek bir muhalif partinin girmesi idi. Bunun ise ne gibi kıskançlıklara yol açacağı belliydi. İnönü’ye öteden beri şüphe ile bakan CMP, 18 Eylül 1957’de aldığı bir kararla bu ikinci formülü reddetti. Oysa CHP’nin bütün umudu tek muhalif parti olmaktı. Bu umut böylece suya düşünce, CHP, 19 Eylül 1957’de resmen işbirliği yapılmasına imkan kalmadığını, ancak seçimlerde muhaliflerin fiilen birbirlerine yardım edebileceklerini bildirdi. Böylece, Demokratların anti demokratik Seçim Kanunu gayesine ulaşmış ve muhalefetin güç birliği girişimi fiilen olanaksız hale getirilmişti.³²⁷ Seçim Kanununun değişmesi üzerine basında çıkan yorumlar şöyledir:

“ İşbirliği tahakkukundan korkanlar onu baltalamak için ellerinden geleni yaptılar.³²⁸ Fakat işbirliğinin tahakkuk etmeyeceğini sananlar aldanacaklardır. İşbirliği demek mutlaka her üç partinin bir arada seçime girmesi demek olmadığı gibi dağınık olarak da girmesi demek değildir. Bu parti mevzusu değil bir memleket bir hukuk devleti bir iktisadi durumu düzeltme ve pahalılığı önleme davasıdır. Bugün yağ ve peynir için sabahın erken saatlerinde kuyruk olunan bir memlekette iktidar bununla ilgilenmezse seçmenden oy istemeye yüzü yoktur.”³²⁹

İktidarın ve muhalefetin yoğun seçim hazırlıkları 27 Ekim 1957 tarihine kadar sürdü. Seçim sonrası ortaya çıkan manzara ile iktidar halk desteğinin azalmasından

³²⁵ *TBMMTD*, D:10, C:20, 11.09.1957, ss.685-702.

³²⁶ “Mevcut Kanunlar Karşısında İşbirliği Yapmaya İmkan Görülmediği Anlaşılmaktadır”, *Sakarya*, 21.09.1957, s.1; *TBMMTD*, D:10, C:20, 11.09.1957, ss.703-713.

³²⁷ Eroğul, *a.g.e.*, ss.199-200.

³²⁸ “İşbirliği Hususunda”, *Sakarya*, 23.09.1957, s.1.

³²⁹ “İşbirliği Mutlaka Tahakkuk Edecektir”, *Sakarya*, 14.09.1957, s.1.

muhalafet ise halk desteğinin artmasından dolayı daha saldırgan olmaya başlayacaktı. İki tarafın karşılıklı saldırıları 27 Mayıs 1960 günü sona erene kadar devam edecekti. 27 Ekim seçimleriyle DP son dönemine giriyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI'NIN SON DÖNEMİ 1957-1960

4.1. ESKİŞEHİR BASININDA 1957 SEÇİMLERİ

27 Ekim 1957 tarihinde, liste usulü çoğunluk sistemine göre yapılan genel seçime katılım yaklaşık %76 oranında oldu. DP 1954 genel seçimlerinde aldığı oy sayısı ile bu seçimlerde aldığı oy sayısı arasında yaklaşık 1.000.000 oy fark vardı. CHP ise oy oranını artırmıştı. Muhalefetin diğer partilerinden CMP ile HP'nin oy oranları toplamı %10 civarına ulaşmıştı. Bu sonuca göre muhalefetin oy toplamı iktidarı geçmişti. Buna rağmen DP 424 milletvekilliği kazanmıştı ve Meclisteki çoğunluğunu devam ettiriyordu.³³⁰ Adnan Menderes seçim sonuçları üzerine yaptığı konuşmada

“Partimiz 426 mebusluk kazanmak suretiyle her türlü şüpheden uzak olarak iktidara gelmiş bulunmaktadır. İki intihap devresinde ve sekiz seneye yaklaşan bir zaman içinde vazife veren DP'ye büyük milletimizin iktidarı tekrar tevcih etmesini DP namına en derin minnet ve şükran hisleri ile karşılamakta olduğumuzu asil milletimize ifade etmekten en derin bahtiyarlığı duymaktayım.” demişti.³³¹

Böylece Demokrat Parti üçüncü kez seçimleri kazanıp tek parti olarak iktidarına devam etti.

1957 genel seçimlerinde muhalefet, üzerindeki baskılara rağmen bu seçimden karlı çıkmıştır. Seçim öncesi DP mecliste %94 oranında temsil hakkına sahipken seçim sonrası %69.2 oranına gerilemesine karşın CHP % 6 olan temsil sayısını %30.8 oranına çıkarmıştır.³³²

Tablo 3.1. 1957 Genel Seçim Sonuçları

Parti adı	Alınan oy sayısı	Alınan oy oranı	Milletvekili sayısı
DP	4.372.621	47,88	424
CHP	3.753.136	41,09	178
CMP	652.064	7,14	4
HP	350.597	3,84	4
BAĞIMSIZ	4.994	0,05	0
TOPLAM	9.133.412	100	610

³³⁰ “Başvekilin Türk Milletine Minnet ve Şükran Mesajı”, *İki Eylül*, 01.11.1957, s.1.

³³¹ Gös. Yer.

³³² “DP Kahir Ekseriyetle İktidarı Almış Değildir”, *Sakarya*, 31.10.1957, s.1.

1957 genel seçimleri sonucuna göre Eskişehir merkezde CHP'nin oyları DP'ye oranla daha fazlaydı. Buna karşılık kenar mahallelerde DP yüksek oranda oy almıştı. Basına göre bir çok yerde seçim kanununa aykırı hareketler tespit edilmişti. Bunlar arasında en dikkati çeken Hasan Polatkan'ın Tepebaşı'nda kütükte isimleri bulunmadığı için oy kullanamayan 11 vatandaşı sandık başına getirerek oylarını kullanandırmak istemesi olmuştu. Bunun dışında kütükte isimleri olmayan yaklaşık on bin vatandaş oylarını kullanamamıştı.³³³

Tablo 3.2. 1957 Genel Seçim Sonuçları (Eskişehir)

Toplam seçmen	173.461 kişi
Toplam kullanılan oy	132.842 oy
Toplam geçerli oy	126.862 oy
Katılım oranı	%76.85

Tablo 3.3. 1957 Genel Seçimleri Parti Oy Oranları (Eskişehir)

Parti adı	Oy oranı
Demokrat parti	68.676 oy
Cumhuriyet halk partisi	48.972 oy
Hürriyet partisi	2.775 oy
Cumhuriyetçi millet partisi	6.439 oy
Bağımsız	0 oy

Seçim sonucuna göre Eskişehir ilinde ise DP birinci parti olarak 8 milletvekilini 11. dönem TBMM'ye göndermişti.³³⁴ Seçim sonucuna göre, Hasan Polatkan, Halil Akkurt, Hamit Dedelek, Kemal Zeytinoğlu, Muhtar Başkurt, Mustafa Çürük, Abidin Potoğlu, Hicri Sezen 11. dönem Meclisinin Eskişehir milletvekilleri oldular.

Seçimlerden sonra Eskişehir İki Eylül gazetesi'nde İsmet İnönü'nün radyodan seçim sonuçlanmadan yapılan yayınlara itiraz etmesi eleştirilerek İnönü zamanında da bu uygulamanın yapıldığı söylenmiştir.³³⁵ Sakarya gazetesi ise CHP'nin seçimleri

³³³ "Seçim Kanunuyla Taban Tabana Zıt Bir Hareket", *Sakarya*, 28.10.1957, s.1.

³³⁴ "Eskişehir Mebusları Millet Hizmetinde Çalışma Sözü Verdi", *İki Eylül*, 02.11.1957, s.1

³³⁵ İsmet Bozdağ, "Paşamız Yine Yanıldı", *İki Eylül*, 05.11.1957, s.1.

kaybetmesini devlet vasıta ve idare adamlarının DP emrinde çalışmasına ve radyodan istifade edememesine bağlamıştır.³³⁶

4. 2. BEŞİNCİ MENDERES KABİNESİ

Seçim sonuçları kesinleştikten sonra DP Meclis Grubu 31 Ekim’de toplandı. Adet olunduğu üzere Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanlığı makamları için oylama yapıldı. Cumhurbaşkanlığı için Celal Bayar, Meclis Başkanlığı için Refik Koraltan seçildi. Millet Meclisi 1 Kasım 1957 günü saat 15:00’te açıldı. Milletvekilleri alfabetik sıraya göre Meclis kürsüsünde yemin ettiler. Yemin sonrası Cumhurbaşkanlığı ve Meclis Başkanlığı seçimleri yapıldı. Celal Bayar 413 oyla tekrar Cumhurbaşkanlığına, Refik Koraltan ise 404 oy ile tekrar Meclis Başkanlığına seçildi.³³⁷ Cumhurbaşkanı önceki dönemlerden bilindiği gibi Menderes’i tekrar hükümeti kurmakla görevlendirdi. Dördüncü Menderes kabinesi 15 Kasım günü istifa etti ve istifası Cumhurbaşkanınca kabul edildi.³³⁸ Meclisin açılmasından 25 gün sonra Menderes, yeni kabinesini açıkladı. kabinede şu isimler vardı:³³⁹

Başbakan: Adnan Menderes

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Tevfik İleri

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Medeni Berk

Devlet Bakanı: Samet Ağaoğlu

Devlet Bakanı: Emin Kalafat

Devlet Bakanı: Muzaffer Kurbanoğlu

Adalet Bakanı: Esat Budakoğlu

Milli Savunma Bakanı: Şemi Ergin

İçişleri Bakanı: Namık Gedik

Dışişleri Bakanı: Fatin Rüştü Zorlu

Maliye Bakanı: Hasan Polatkan

Milli Eğitim Bakanı: Celal Yardımcı

³³⁶ Mehmet Erbil, “CHP Kazandığı Seçimi Neden Kaybetti”, *Sakarya*, 01.11.1957, s.1.

³³⁷ “Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına Başladı”, *İki Eylül*, 02.11.1957 s.1.

³³⁸ *TBMMTD*, D:10, C:21, 15.11.1957, s.15.

³³⁹ *TBMMTD*, D:11, C:1, 27.11.1957, ss.42-43; Sanal, *a.g.e.*, ss.136-137; “Beşinci Menderes Kabinesi”, *Sakarya*, 27.11.1957, s.1.

Bayındırlık Bakanı: Ethem Menderes
 Ticaret Bakanı: Abdullah Aker
 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Lütfi Kırdar
 Gümrük ve Tekel Bakanı: Hadi Hüsman
 Tarım Bakanı: Nedim Ökmen
 Ulaştırma Bakanı: Fevzi Uçaner
 Çalışma Bakanı: Hayrettin Erkmen
 İşletmeler Bakanı: Samet Ağaoğlu
 Basın Yayın ve Turizm Bakanı: Sıtkı Yırcalı
 İmar ve İskan Bakanı: Medeni Berk
 Koordinasyon Bakanı: Sebati Ataman

Basın, Beşinci Menderes kabinesinin özellikleri hakkında yorumlarda bulundular. Buna göre Başbakan Yardımcılığına Tevfik İleri'nin getirilmesinin Başbakan Menderesin en güvendiği adam rolünde olduğunu göstermesi açısından önemli olduğunu söylediler. Kabinenin İkinci özelliği Bakanlıklardan hiçbirisinin vekillikle idare edilmemesiydi. Yine Fatin Rüştü Zorlu Dışişleri Bakanlığı gibi önemli bir vazifede yer almasının dikkat çekici olduğu belirtiliyordu.

Bir başka özellikte iki yeni bakanlığın kurulmasıydı. Bunlardan Basın Yayın ve Turizm Bakanlığına Sıtkı Yırcalı'nın getirilmesi hükümetin basınla arasını düzeltmek isteğinde olduğu şeklinde yorumlanıyordu.³⁴⁰ Soruşturma Komisyonunca aklanan Sıtkı Yırcalı, Hasan Polatkan ve F. Rüştü Zorlu'nun da Beşinci Menderes kabinesinde yer alması Menderes'in bu kişiler hakkındaki yolsuzluk iddialarına inanmadığını göstermişti.

³⁴⁰ “5. Menderes Kabinesinin Özellikleri”, *Sakarya*, 27.11.1957, s.1.

4.3. BEŞİNCİ MENDERES KABİNESİNİN İÇ POLİTİKASI

4.3.1. Meclis İç Tüzüğü'nün Değiştirilmesi

27 Ekim 1957'de yapılan seçimleri ile birlikte, DP'nin yıpranma süreci giderek hızlanmıştı. 1957 seçimlerinde muhalefet partilerinin aldığı oyların toplamı DP oylarını aşmış, DP önemli bir oy kaybına uğrayarak %47.7 düzeyine gerilemişti. Gerek bu durum, gerekse mutlak çoğunluğa dayalı seçim sisteminin partilere Mecliste aldıkları oy oranında temsil edilme olanağı vermemesi, partiler ve yurttaşlar arasındaki gerginliği artırıyordu. 1957 genel seçimlerinden sonra DP, kaybetme telaşı ile hırçın, hoşgörüsüz ve baskıcı bir tutum içine girmiş, CHP'de, kazanma ve iktidar hırsı ile kırıncı ve saldırgan olmuştu. Seçim sonrası durum muhalefete daha çok cesaret vermiş ve Mecliste muhaliflerin sesi daha güçlü duyulmaya başlamıştı.³⁴¹ İktidar bu sesleri kesmek için 27 Aralık 1957 günü Meclis İç Tüzük nizamnamesinin 22, 25, 26, 46, 67, 80, 81, 85, 91, 93, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 180, 185, 187, 188, 190, 191, 214'üncü maddelerini değiştirmiştir.³⁴² Değişen maddeler içinde en önemlileri şunlardır:³⁴³

Madde 22 -Büyük Millet Meclisinde adedi mürettibin % 1 nispetinde mebusa malik bulunan her siyasi partinin yalnız mebuslarından kurulan ve Büyük Millet Meclisi içinde onun çalışmalarıyla alakalı faaliyette bulunan Meclis Grupları vardır.

Madde 46 - Bir mebus encümende söz keser veya şahsiyatla Uğraşır veya sükuneti bozacak hareketlerde bulunursa Encümen Reisi ilkin de ikaz ve devamı halinde mebusu encümenin o celsesine münhasır olmak üzere ve encümen kararıyla celseyi terke davet eder. Mebus karara uymazsa celse talik ve karar infaz olunur. Her iki halde de keyfiyet Meclis Reisliğine bildirilir. Meclis Reisi şikayet olunan mebusa ihtar cezası verebilir.

³⁴¹ Öztürk, *a.g.e.*, s.68.

³⁴² "Büyük Millet Meclisi İçtüzük Tadilatı", *Sakarya*, 27.12.1960, s.1.

³⁴³ Servet Armağan, (1972), *Memleketimizde İç Tüzükler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul: s.278-284; *TBMMD*, D:11, C:1, 25.12.1957, ss.308-310.

Madde 80- Hilafına Meclis kararı olmadıkça yahut resen veya hükümet canibinden yine riyaset vasıtasıyla davet vuku bulmadıkça heyeti umumiye, tatile müsadif olmadığı halde Pazartesi, Çarşamba, Cuma günleri inikat eder.

Madde 91 - Heyeti Umumiye de söz kesmek, şahsiyatla uğraşmak veya sükuneti bozacak hareketlerde bulunmak yasaktır.

Madde 93 -Bir mebus Heyeti Umumiye de galiz, müstehcen sözler ve elfazı tahkiriye istimal edemez. Aksi takdirde Reis derhal o mebusu lisan nezahetine davet eder ve Umumi heyet kararıyla bu sözleri zabıttan çıkartır. Devamı halinde Reis mebusun sözünü keser.

Madde 187 -Takbih cezasını müstelzim olan hareketler şunlardır:

- 1 - Aynı inikatta iki kere ihtar cezası gördüğü halde ihtar müstelzim hareketlerden vazgeçmemek;
- 2 - Bir ay içinde üç kere ihtar cezasına uğramak;
- 3 - Mecliste bir gürültüye sebebiyet vermek veyahut, Meclisin çalışmalarına iştirak etmemeleri için alenen ve gürültülü bir şekilde mebuslara telkin ve teşvikte bulunmak;
- 4 - Meclis azasından bir veyahut bir kaçını tahkir etmek veya sövmek veyahut tehdit etmek.

Takbih cezası alan mebusun bir aylık tahsisatının beşte biri kesilir.

Madde 188 — Meclisten muvakkaten çıkartıma cezasını müstelzim hareketler şunlardır:

- 1 - Tahbih cezasına uğradığı halde bunu müstelzim hareketlerden vazgeçmemek;
- 2 - Aynı inikatta iki kere takbih cezasına uğramak, Büyük Millet Meclisini, Reiscumhuru, Meclis Reisini veya Reis vekillerini, Hükümeti, hükümet azasından bir veya bir kaçını tahkir veya tehdit etmek;
- 3 - Heyeti Umumiye müzakerelerinde halkı cebri muamelelere, dahili kıyam ve isyanlara veyahut Teşkilatı Esasiye Kanunu ahkamına tecavüze teşvik etmek;
- 4 - Meclis binaları ve müştemilatı dahilinde memnu bir fiili irtikap etmek.

Bu inzibati cezaların tatbiki, mesuliyeti mucip fiillerden dolayı takibat icrasına mani değildir.

Madde 190 - Meclisten muvakkaten çıkarılma cezasına uğrayan mebus hemen Meclis binasından dışarı çıkmaya mecbur olup Umumi heyetçe üç inikattan on iki inikada kadar olmak üzere verilecek ceza müddeti içinde Meclis İçtima Salonuna ve Encümen odalarına girmekten memnudur. Bu cezaya uğrayan mebus dışarı çıkmaktan imtina ederse inikat muvakkaten kapatılır ve Reis o mebusu Meclis binasından çıkartmakla beraber verilmiş olan ceza iki misli olarak tatbik edilir.

Madde 191 -Yukarıdaki maddenin birinci fıkrasındaki halde mebusun bir aylık tahsisatının yarısı, ikinci fıkrasındaki halde ise tamamı kesilir.

Madde 214 - Meclise silahla girilemez. Giren her kim olursa olsun Meclis binasından dışarı çıkarılır. Meclise silahla giren mebuslar hakkında (30) inikat müddetince Meclisten muvakkaten çıkarılma cezası verilir ve bir aylık tahsisatı kesilir.

Meclis İç Tüzük değişikliği ile muhalefet Meclis içinde baskı altına alınmaya başlandı. Bir çok baskı kanunuyla Meclis dışında yapılan baskı uygulamaları bu değişiklik ile Meclis içine girdi. Böylece iktidar ve muhalefet arasındaki gerginlik aşamasında bir adım daha atıldı. Çünkü ne Meclis içinde, nede dışında muhalefete izin verilmiyordu.

4.3.2. Dokuz Subay Olayı

Seçimlerden sonra muhalefetin güçlenmesi iktidarın daha hırçınlaşmasına sebep olmuştu. Bu gelişmeler, TSK içindeki DP aleyhtarı faaliyetlerin artmasına sebep oluyordu.³⁴⁴ Durum böyleyken Binbaşı Samet Kuşçu 1957'nin ilk aylarında ordunun değişik birimlerinde görev yapan sekiz arkadaşıyla birlikte bir hükümet darbesi yapma konusunda anlaştı. Darbenin ayrıntıları dokuz subayın yaptığı gizli toplantılarda belirlenirken dokuz subayın lideri konumundaki Samet Kuşçu bazı arkadaşlarının

³⁴⁴ Öztürk, *a.g.e.*, ss.68-69.

hareketlerinden şüphelenmeye başladı. Kendisine tuzak hazırlandığını düşünerek 23 Aralık 1957'de DP İstanbul Milletvekili Mithat Perin aracılığıyla ihtilal hazırlığını ihbar etti. İhbar üzerine Binbaşı Samet Kuşçu, Kurmay Albay İlhami Barut, Kurmay Albay Naci Aşkun, Topçu Yarbay Faruk Güventürk, Piyade Binbaşı Ata Tan, Piyade Yüzbaşı Hasan Sabuncu, Piyade Yüzbaşı Kazım Özrifat, Piyade Binbaşı Ahmet Dalkılıç ve Emekli Kurmay Albay Celal Yıldırım adlı subaylar tutuklandı.³⁴⁵

Siyasi çevrelerde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde' hükümete karşı bir komplonun ortaya çıkarıldığı ve birçok subayın tutuklandığı yolunda söylentilerin yoğunlaşması üzerine, hükümet tarafından 16 Ocak 1958'de dokuz subayın tutuklandığı resmen açıklandı ve 19 Ocak'ta Milli Savunma Bakanı istifa etti. Ertesi gün yüksek rütbeli subaylar arasında atamalar ve yer değiştirmeler yapıldı. Dokuz Subay olayı ile ilgili soruşturma dört ay sürdü. Tümgeneral Cemal Tural başkanlığındaki Askeri Mahkeme 26 Mayıs 1958 günü, sanıklardan sekizi hakkında beraat kararı verdi. Muhbir Binbaşı Samet Kuşçu ise, orduyu isyana teşvik etmekten iki yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Dokuz Subay olayı, Ordunun vazifelerinin konuşulmasına neden olmuştur. Bu olaydan sonra, ordunun siyasal süreç üzerindeki etkinliği giderek artmıştır.³⁴⁶ İktidar muhalefet ilişkilerinin gerginleştiği bu günlerde, Irak'ta bir ihtilal meydana gelmişti. 1958 Temmuzunda Irak'ta bir grup subayın krallığı devirerek yönetimi ele geçirmişlerdi. Bu olay en çok Türkiye'yi etkiledi. Irak'la yakın ilişkileri olan DP yöneticileri bu olay üzerine Irak a yönelik bir askeri harekatı gündeme getirdiler. Fakat başta Amerika olmak üzere müttefikler bu fikre karşı çıktılar. Bunun üzerine harekettten vazgeçildi. Fakat bu olay Menderes ve arkadaşlarının moralini bozmuştu. Bu olay DP yöneticilerini CHP'nin kışkırtmasıyla olabilecek bir darbeden kuşkulmalarına sebep oldu.³⁴⁷

Muhalefet bu olaydan sonra ihtilal sözcüğünü daha sık kullanmaya başlamıştı. Bu konuşmalar ve yazılar giderek iktidarın, CHP'nin ihtilal yapacağı yolundaki suçlamalarını arttırmasına yol açacaktı. DP Meclis Grubu, sık sık bu konuyu ele alarak muhalefeti ihtilalcilikle suçluyordu. 9 Ağustos 1958 tarihli toplantıda bazı

³⁴⁵ Yücel, *a.g.e.*, s.132.

³⁴⁶ Öztürk, *a.g.e.*, s.69.

³⁴⁷ Çavdar, *Türkiye'nin...*,(1950-1995), s.77.

milletvekilleri, CHP'nin böyle bir amaç için uğraştığının anlaşılması halinde, bu partinin kapatılmasını savundular. Başbakan Menderes, 11 Ağustos 1958 tarihli Grup toplantısında da Türkiye'de "İhtilal olmayacağını" garanti edilemeyeceğini söyledi ve muhalefeti bu gibi yöntemlere başvurmakla suçladı. Menderes, daha sonraki konuşmalarında muhalefeti ihtilalcilikle suçlamaya devam etti. CHP'nin artan muhalefeti Menderes'i kızdırmıştı. 7 Eylül 1958'de Balıkesir'de yaptığı konuşmada muhalefeti ihtilalcilikle suçlayıp yeni tedbirlerin alınması gereğinden bahsetmişti.³⁴⁸

Başbakan Menderes'in Balıkesir konuşmasında, kendilerine yönelttiği "ihtilalcilik" suçlamalarına karşılık 7 Eylül'de Heybeli Adada bir basın toplantısı düzenleyen İnönü, yaptığı açıklamada; "Her ne şekilde gelirse gelsin, bir ihtilal felaket ve istibdat getirir." şeklinde konuşmasıyla Adnan Menderese cevap verdi.

4.3.3. Milli Muhalefet Cephesi

İktidarın Dokuz Subay olayı ve Irak ihtilalinden sonra gerilen sınırları baskının daha da artmasına sebep oluyordu. Artan bu baskı da muhalefeti birbirine yaklaşıtıyordu. DP'nin artan baskılarına karşı muhalif partiler (CHP, HP, CMP, TKP) arasında güç birliğine yönelik görüşmeler yeniden başladı.³⁴⁹ CHP bu dönemde 178 vekili ile muhalefetin en güçlü partisiydi. Diğer muhalif partilerin milletvekillerine de ihtiyacı yoktu fakat muhalefet cephesi ne kadar geniş alana yayılırsa o kadar etkili olabilirdi. Muhalefet arasında görüşmeler 7 Ekim 1958'de başladı. İnönü 10 Ekim tarihinde başlayan CHP il kongresinde muhalefet partileri arasında işbirliği kurulmasını savundu. Muhalefetin birleşmesiyle ilgili ilk adım 16 Ekim'de CMP ve TKP den geldi. Bu iki parti Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adı altında birleşti.³⁵⁰

Ekim ayından itibaren Hürriyet Partisi ile CHP görüşmeye devam ettiler. HP'li milletvekilleri iki parti birleşene kadar mecliste CHP Meclis Grubuna tabi olacaklarıyla

³⁴⁸ Mehmet Erbil, "Tehtidin Demokrasilerde Yeri Yoktur", *Sakarya*, 09.09.1958, s.1.

³⁴⁹ Hakkı Uyar, (2001), *Vatan Cephesi (Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek)*, Buke Yay., İstanbul: s.39.

³⁵⁰ Albayrak, *a.g.e.*, ss.521-522; Uyar, *a.g.e.*, s.40; Yücel, *a.g.e.*, s.137.

ilgili karar aldılar.³⁵¹ Daha sonraki günlerde İnönü tarafından güç birliğinin ortak temel fikirleri açıklandı:

- Devlet Reisliği ve BMM Reisliği tarafsız olmalıdır.
- Vatandaşlar arasında siyasi kanatlarına göre hiçbir ayırma yapmayan tarafsız kanuna bağlı bir idare kurulmalıdır.
- Bağımsız mahkeme ve teminatlı hakim konusu halledilmelidir.
- Söz ve basın hürriyeti, toplanma hürriyeti, grev hakkı, sendika ve mesleki tesekküller kurma hürriyeti gibi medeni dünyaca kabul edilmiş insan hakları Türk vatandaşlarına sağlanmalıdır...
- İspat hakkının ve mal beyanının kabulü zaruridir.
- Seçimlerin eşit ve dürüst şartlar altında icrası sağlam müeyyidelere bağlanmalıdır.
- Bu temel fikirlerin ışığı altında anayasanın değiştirilmesi acil bir ihtiyaçtır.
- Bir Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Hakimlik Şurası kurulmalı, iki meclis sistemi kabul edilmelidir.
- Bütün anti demokratik kanunlar, usuller fikirler ve uygulamalar kaldırılmalıdır.³⁵²

HP 24 Kasım'da topladığı olağanüstü kongre ile partinin feshine, CHP'ye iltihaka ve mallarının CHP'ye intikaline karar vererek siyaset sahnesinden çekildi.³⁵³ Basında bunun için "Bu ne fedakarlık ne de cesarettir sadece millet temsilciliğinin bir icabı zaruretidir." diyerek görüşünü belirtmiştir.³⁵⁴

4.3.4. Vatan Cephesi

1957 seçimlerinde muhalefetin güçlenmesi DP içindeki huzursuzluğu artırdı. 1957 seçimlerinden sonra siyasi gerilim artmıştı. Muhalefet daha güçlüydü ve elinde artık kullanabileceği kozlar vardı; fakat hükümeti düşürebilme olanağına sahip değildi. Menderes'in konuşmalarında muhalefete yönelik eleştiriler ilerleyen günlerde daha da arttı ve buna tüm DP'liler de katıldı. Eleştirilerde esas hedef başta CHP olmak üzere

³⁵¹ "HP'liler Birleşme Kararına Kadar Chp'ye Tabi Olacak", *Sakarya*, 04.11.1958, s.2.

³⁵² "Güç Birliğinin Müşterek Temel Fikirleri", *Sakarya*, 20.11.1958, s.1.

³⁵³ "Güç Birliği Muvaffak Oldu", *Sakarya*, 25.11.1958, s.1.

³⁵⁴ Feyyaz Arseven, "Milletin Bağrına Dönüş", *Sakarya*, 25.11.1958, s.1.

bütün muhalif partilerin üst yönetimleriydi.³⁵⁵ 7 Ekim’de muhalefet birlik için görüşmelere başladı. Bu gelişmeler karşısında Menderes muhalefet partilerine karşı bir cephe hareketi başlattı. 12 Ekim 1958 tarihinde Manisa’da “Nifak cephesine karşı Vatan Cephesinin teşkili zaruridir.” şeklinde konuşmasıyla Vatan Cephesinin kurulmasına başlandı. Vatan Cephesine üye olanların sayısı kurulmasından bir yıl sonra 973.000’e ulaştı. Vatan Cephesinin ocak sayısı 134’tü. Vatan Cephesine en fazla üyelik köylerden olmuştu.³⁵⁶

Vatan Cephesinin kurulmasından sonra radyo Vatan Cephesine girenlerin isimlerini okumak suretiyle propaganda yaptı. Fakat radyoları başındaki vatandaş hangi partiye mensup olursa olsun bundan hoşlanmıyordu. Sakarya gazetesi yazarı Feyyaz Arsezen yazdığı bir yazıda “Radyonun öğle haberlerinde yine 300, 500, 800 arkadaşı ile Vatan Cephesine katılanların DP Genel Başkanına çektiği telgraflar okundu. Şimdiye kadar haber bültenlerinde bu cepheye katılan vatandaşların yekunu umumi nüfusumuza yaklaşmıştır.” şeklinde bu durumu eleştirmişti.³⁵⁷

4.4. EKONOMİ POLİTİKASI II

Ekonomide 1954 yılı sonlarında başlayan kötüleşme zaman geçtikçe artıyordu. DP iktidarı zamanında ülkede birçok mal karaborsaya düşmüştü. Dükkanların önünde uzayan kuyruklar iktisat politikasındaki yanlışlığı gösteriyordu. Hükümet 8 yıl önce “Her şeyi ucuzlatacağız” parolasıyla gelmişti ama gelinen durum çok farklıydı. İktidar bu durumdan kurtulabilmek için başvurduğu uluslararası kuruluşlardan, ciddi bir istikrar programı uygulanması ve Türk Lirasının devalüe edilmesi gibi önlemler alınmadığı takdirde hiçbir destek göremeyeceği yanıtını aldı. Bu yüzden 1957 erken seçimlerinden sonra hükümet 3 Ağustos 1958 istikrar kararlarını içeren bir kararname yayımladı.

³⁵⁵ Uyar, *a.g.e.*, s.39; Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, Sedat Cem Karadeli (Çev), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: s.140.

³⁵⁶ Uyar, *a.g.e.*, ss.40-45.

³⁵⁷ Feyyaz Arsezen, “Vatan Cephesi”, *Sakarya*, 29.12.1958, s.1.

ilk önemli karar 8 Ağustos'ta Türk Lirasının Amerikan Doları karşısındaki değerinin 2,80 liradan 9,02 liraya düşürülmesi oldu.³⁵⁸ 1958 istikrar programının diğer unsurları arasında ise, ithalat ve ihracat rejimlerinde serbestleşmeye yönelinmesi, KİT'lerin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatlarının artırılması, özel kesimin ürettiği mal ve hizmetler üzerindeki fiyat denetimlerinin kaldırılması, Merkez Bankası'nın kamu kesimine açtığı kredilerde ciddi kısıtlamalar getirilmesi gibi önlemler yer alıyordu. Bu önlemlerin alınmasıyla birlikte Türkiye'nin dış borçları konsolide edildi ve 1959 ilkbaharında OEEC üyeleriyle borçların ödenmesi koşullarının belirlenmesine yönelik bir anlaşma imzalandı. 1958 kararları sonucunda Türkiye'nin ödemeler dengesi açığı azaldı, enflasyon düştü; ancak ekonominin büyüme hızındaki düşüş dolayısıyla iktisadi durgunluk başlamıştır.³⁵⁹

Alınan kredi konusunda basın“Kıymetimizi anlayan müttetikler bu berbat gidişin sonucunda düşeceğimiz durumdan korkarak Türkiye'ye kredi vermişlerdir. Fakat 1950 yılında iktidarın teslim aldığı Türkiye'de yeterli altın döviz vardı ve üstelik borcu da yoktu bu paralar ne oldu.” diye sormuşlardır. Bu gelen paraların en iyi şekilde değerlendirilmesini istemişlerdir.³⁶⁰

4.5. KIBRIS MESELESİ II

6-7 Eylül olaylarından sonra İngiltere, kendi görüşünü yürütmek üzere, 1955 yılı sonundan itibaren adaya muhtariyet vermek için hazırlıklara başladı. Bu ise Türkiye'nin savunduğu görüşün aleyhine bir dönüştü. Bunun için 1956 yılının başında yine statüko üzerinde ısrar eden Türkiye, İngiltere'nin muhtariyet konusundaki kesin kararı karşısında, bu olup-bittiyi kabul ile, o da muhtariyete bir eğilim gösterdi ve muhtariyet rejimi içinde Kıbrıs Türklerinin hürriyet ve yaşama haklarını garanti altına alacak alan kendi muhtariyet tekliflerini İngiltere'ye bildirdi. Bu arada 1956 yılının başından itibaren Kıbrıs'ta Rum tedhişçiliği günden güne şiddetini arttırıyordu.

³⁵⁸ “İktisadi Durumda Düzenli Bir Hayata Girilmesi Bekleniyor”, *Sakarya*, 04.08.1958, s.1.

³⁵⁹ Ersel, *a.g.e.*, s.338.

³⁶⁰ “Bu Muazzam Krediden İyi Şekilde Faydalanması Bilinmelidir”, *Sakarya*, 04.08.1958, s.1.

İngiltere’yi muhtariyete götüren sebeplerden biri de bu tedhişçilik faaliyeti ve bunun Yunanistan tarafından da beslenmesiydi.³⁶¹

Bunun için, İngiltere 1956 Temmuzunda Lord Radcliffe’i Kıbrıs için bir Anayasa hazırlamakla görevlendirdi. Lord Radcliffe, Kıbrıs’taki incelemelerinden sonra hazırladığı Muhtariyet Anayasası raporu üzerine, İngiltere’nin, bu şekilde, Kıbrıs’ta iki ayrı toplumun varlığını kabul ile self-determination hakkını her iki toplum için de ayrı ayrı tanınması gerektiğini, yani adanın taksiminin de bir çözüm olarak ele alınabileceğini söylemesi, DP hükümetini bundan sonra, taksim tezi üzerinde durmasına sebep olmuştu.

DP hükümeti 1956 yılı sonunda taksim tezini kabul ettikten sonra, 1957 yılında, bu tezi bir yandan Türk kamuoyuna benimsetmek, bir yandan da İngiltere ve Yunanistan’a kabul ettirmek için uğraşmıştır. DP hükümeti, yeni tezini Türk kamuoyuna benimsetmede başarı kazanmış ve 1958 yılında bütün Türkiye’nin sesi, “Ya taksim, ya ölüm” olmuştur.³⁶²

Kıbrıs’ta her geçen gün terör hareketlerinin artmasından dolayı Türk-Yunan ilişkileri gerginleşmiştir. Eskişehir basını bu dönemde en çok batı Trakya Oniki Ada ile ilgili haberlere yer vermişler ve Yunanistan’ın Türkiye’yi daha fazla kızdırmamasını söylemişlerdir. Bunun aksi devam ederse Yunanistan’ı bir sefer tası gibi Yunanlıların başına geçireceklerini söylemişlerdir.³⁶³ Yunanlılar batı Trakya’da ki Türklerin asker kaçağı oldukları ileri sürülerek mallarına el koymaya başlamaları üzerine basın yapılacak tek şeyin batı Trakya’daki Türklerle İstanbul’daki Rumları mübadele etmek olduğunu söylemişler ve 6-7 Eylül olaylarından sonra hiçbir Rum’un mağdur olmadığını ve eski hallerinden daha zengin olduklarını söylemişlerdir.³⁶⁴

Patrikhanenin Kıbrıs meselesinde Yunanistan’ın yanında tutum sergilemesi basın tarafından çok eleştirilen bir konudur. Patrik Athenagoras dini bir liderden çok

³⁶¹ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.531.

³⁶² Armaoğlu, *a.g.e.*, s.531.

³⁶³ Ali Haydar Yeşilyurt, “Artık Sabrında Bir Hududu Vardır”, *Sakarya*, 07.09.1956, s.1.

³⁶⁴ “Batı Trakya’da Yunan Zulmü”, *Sakarya*, 30.01.1956, s.1.

siyasi bir şef gibi hareket ettiğini söylemişlerdir. Ve artık patrikhanenin sınır dışına çıkarılması gerektiğini vurgulamışlardır.³⁶⁵

1957 yılından itibaren Kıbrıs'ta sokak savaşları yaşanmaya başlamıştı. Ortam aşırı bir şekilde gerilmişti. Bu gerginlik, kurulan askeri işbirliğine zarar vermesinden dolayı bir yandan Birleşik Amerika'nın, bir yandan da NATO'nun aracılık ve baskıları ile, Türkiye ile Yunanistan ikili müzakerelere girişmişler ve iki devletin başbakanları, arasında 5-11 Şubat 1959' da Zürich'te yapılan görüşmelerde bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasına karar verilerek, bu bağımsız devlet içinde Kıbrıs Türk Toplumunun hürriyet ve yaşama haklarını garanti altına alan anayasa esasları ile, diğer ilgili anlaşma metni tespit edilmiştir. Londra Antlaşması 19 Şubat 1959'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının temsilcileri tarafından imza edilmiştir.³⁶⁶ Bu antlaşmayla İngiltere adada üs kurma hakkına sahip oluyordu. Bunun yanında Kıbrıs bağımsız bir cumhuriyet olacaktı. Bu yeni Cumhuriyetin varlığı İngiltere, Türkiye ve Yunanistan tarafından garanti altına alınacaktı. Cumhuriyet'te "2" tür Meclis bulunacaktı: Her iki toplumun kendi aralarında oluşturacakları Cemaat Meclisleri ve yasama görevini görecek "50" üyeli ortak Temsilciler Meclisi. Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı ise Türk olacaktı. Cumhurbaşkanı Yardımcısı da Cumhurbaşkanı gibi veto hakkına sahip olacaktı. 10 üyeli Bakanlar Kurulu'nda 7 Rum, 3 Türk bulunacaktı. Savunma ya da Maliye Bakanlığına bir Türk getirilecekti. Ayrıca bir Anayasa Mahkemesi kurulacaktı. Adada güvenliği sağlamak için birer Türk ve Yunan birliği de bulunacaktı. Ancak Yunan birliğinin sayısı "950"yi, Türk birliğinin de "650"yi aşmayacaktı.

Zürich ve Londra anlaşmaları ile Kıbrıs'a getirilen çözüm, muhalefet partilerince yeterli bulunmayıp eleştirilmişti. Bu nedenle anlaşmalar 4 Mart 1959'da TBMM'de "138" olumsuz ve "2" çekimsere karşı "347" oyla onaylanmıştı. Adada yapılan seçimlerde ise Makarios Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük de Cumhurbaşkanı Yardımcısı olmuşlardı.³⁶⁷

³⁶⁵ "Bizans Hülyası Peşinde", *Sakarya*, 11.02.1958, s.1.

³⁶⁶ "Kıbrıs İhtilafı Nihai Anlaşma İle Sona Erdi", *İstikbal*, 21.02.1959,s.1; Armaoğlu, *a.g.e.*, s.533.

³⁶⁷ Turan, *a.g.e.*, s.184.

4.6. İHTİLAL'E GİDEN SÜREÇ (İKTİDAR MUHALEFET İLİŞKİLERİ)

Milli Muhalefet ve Vatan Cephelerinin kurulmasıyla iktidar ve muhalefet adeta birbirlerine meydan okumaya başlamışlardı. Son seçimlerde muhalefetin oyunun yükselmesi iktidarın oy kayıpları iki tarafında birbirine artan sertlikte karşılıklarıyla devam etmişti. Menderes 17 Şubat 1959'da Londra Antlaşmasını imzalamak için İngiltere'ye hareket etti. Uçak Londra yakınlarında düştü. 21 kişilik heyetin 14'ü öldü. Menderes kurtulanlar arasındaydı. Adnan Menderes 26 Şubat'ta yurda döndü. İstanbul'da büyük tezahüratla karşılandı. Bu olay politik ortamda geçici bir yumuşama sağladı.³⁶⁸ Bu ortam İsmet İnönü'nün Ege illerini kapsayan gezisine kadar sürdü. Bu geziden sonra her geçen gün tırmanan şiddet iktidar ve muhalefet ilişkilerini dönülmez bir yola soktu.

4.6.1. Uşak Olayı (29 Nisan 1959)

DP'ye olan muhalefeti harekete geçirmek için CHP lideri İsmet İnönü 29 Nisan'da Ege illerini kapsayan bir yurt gezisine çıktı. Basın Ege büyük taarruzu olarak adlandırdığı gezinin siyaset tarihinde bir dönüm noktası olacağını savunmuştur. Ankara'dan hareket eden İnönü Eskişehir'den de geçmiş uğradığı yerlerde halkı dinlemişti. Tren 30 Nisan'da Uşak'a vardı. İnönü tren garında halk tarafından tezahüratla karşılanmıştı. İsmet İnönü CHP il binasına gitmek için halk ile birlikte yürümeye başladı. Bu sırada DP il binası önünden geçerken DP İl Başkanı Eşref Öğün'ün elindeki bardağı İnönü'yle beraber yürüyen halkın üzerine atmıştı. CHP'liler bu hareket üzerine DP il binasını taşlamışlardı.

Bu hareketler Uşak olaylarının başlamasına sebep oldu. İnönü Uşak'ta bulunduğu sırada eski Garp Cephesi Kumandanlığı bölgesine gitmişti. Uşak Valisi İnönü'ye bu ziyareti gerçekleştirmemesi ihtarında bulunmasına rağmen İnönü Yunan Trikopisin kılıcını Atatürk'e teslim ettiği evi de gezmişti. Bu sırada bölgede bulunan Uşaklı vatandaşları dağıtmak için polis sis ve göz yaşartıcı bombalar kullanmıştı. Olaylar gece de devam etmişti. DP'liler gece yarısı İnönü'nün ikametine tahsis edilen

³⁶⁸ Ersel, *a.g.e.*, s.355.

evin bodrumuna atılan yanıcı maddelerle yangın çıkarmıştı.³⁶⁹ Olayların sabahında ise DP'liler İnönü'nün evinin önünde toplanarak gösterilere devam etmişlerdi. Göstericiler daha sonra istasyona giderek İnönü ve arkadaşlarının trene binmesini beklemişler ve tren hareketi sırasında treni taşlamışlardı. Trenle İzmir'e hareket eden İnönü İçişleri Bakanlığının partilerin her türlü toplantılarının yapılmasını yasaklaması üzerine İstanbul'a dönmek zorunda kaldı.³⁷⁰

Uçakla İstanbul'a gelen İnönü arabayla Yeşilköy'den şehre hareket etti. Araba Topkapı civarına gelince aniden bir grup ortaya çıkarak arabaya taşlı saldırıda bulundular. Saldırganlar arabanın kapısını açmaya çalışıyorlardı. Bazıları da arabanın üstüne çıkmışlardı. Durum son derece kritikti. Şans eseri orada bulunan bir binbaşı olayı görerek müdahale etmesi muhalefet liderinin hayatını kurtarmıştı. Olaylardan sonra DP Meclis Grubu toplanarak hükümetin hareket hattını belirlemiş ve yeni tedbirler alınacağını duyurmuştu. Bu sırada Uşak olaylarını yazan Eskişehir Halk Yolu gazetesi yazarlarından Abdulkadir Gürol ve Hüsametdin Özçetin ile gazetenin sahibi Celal Kağnıcıoğlu Başbakan Adnan Menderes'e hakaret ettikleri gerekçesiyle mahkemeye sevk edilmişlerdi.³⁷¹

4.6.2. Geyikli Olayı

1959 yaz ayı boyunca Mecliste bir çok tartışma yaşandı. Bu dönemde basın davalarında da bir artış vardı. Bunun yanında 4 Ağustos kararlarıyla kabul edilen istikrar programının bir sonucu olarak işsizlik büyük bir şikayet kaynağı haline gelmişti. Hükümet baskı tedbirleriyle kendini kurtarabileceğini umuyordu. Hatta eylül başında CHP'nin kapatılmasından dahi bahsedilmeye başlanmıştı.³⁷² CHP Mecliste bir şeyi değiştiremeyeceğini anlayınca yurt gezilerine önem vermeye başladı. Bu geziler sırasında Kasım Gülek ve yanındaki milletvekilleri Çanakkale Geyikli'de DP'liler tarafından protesto edilmiş ve olaylar çıkmıştı. CHP bu olayları incelemek üzere

³⁶⁹ “İnönü’yü 35 Bin Uşaklı Karşıladi”, *Sakarya*, 01.05.1959, s.1.

³⁷⁰ “Uşak DP'lilerinin Çirkin Tertipleri”, *Sakarya* 02.05.1959, s.1; “DP Meclis Grubunun Tebliği”, *İstikbal*, 08.05.1959, s.1.

³⁷¹ “Son Hadiseler Karşısında Hükümetin Hareket Hattı İttifakla Tasvip Olundu”, *İstiklal*, 08.05.1959, s.1.

³⁷² Eroğul, *a.g.e.*, s.234.

Çanakkale Geyikli'ye bir kurul göndermişti.³⁷³ Fakat kurulun buraya gitmesi engellenmiş ve olaylarla ilgili olarak ta basına yayın yasağı getirilmişti.³⁷⁴

4.6.3. Yeşilhisar Olayı (Kayseri Olayı)

İhtilale giden bu süreçte siyasal bünye çok duyarlı bir hale gelmişti. Mart 1960'ta meydana gelen iç bunalım Türkiye'yi de etkilemişti. Kore'de öğrenciler ve halk, seçimlerde hile yapıldığı gerekçesiyle iktidara karşı ayaklanmıştı. Muhafif basın bu haberlere geniş ölçüde yer vermesi sınırları daha da geriyor ve gerginliği artıran bir unsur oluyordu. Bu gerginlik Kayseri'de yaşanan bir olayla iktidar ve muhalefet yine karşı karşıya geldi.³⁷⁵ Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesinde Tarım Kredi Kooperatifinde yapılan seçimleri CHP'ye yakın isimler kazanınca DP'liler CHP'lilere saldırdı. Yaralanmalar oldu. Bu olayın hemen ardından da gazetelere yayın yasağı getirildi. İnönü de hem bu olaylar hakkında bilgi almak hem de Kayseri İl Kongresine katılmak için 2 Nisan sabahı Ankara'dan trenle yola çıktı.³⁷⁶ İnönü Kayseri'ye hareketinden önce Kayseri valisi Ahmet Kınık³⁷⁷ İçişleri Bakanı Namık Gedik'ten aldığı emir üzerine İnönü'ye bir telgraf çekip Kayseri'ye gelmemesini istemişti. İnönü telgrafa "Benim vatanım içindeki seyahatime anayasa hükümlerine göre ancak örfi idare ilanı halinde engel olunabilir" şeklinde bir cevap vererek Kayseri'ye hareket etti.³⁷⁸ Fakat tren Kayseri'ye varmadan önce durduruldu. Kayseri vali muavini ve diğer yetkililer trenin Kayseri'ye hareketini engelledi. Kayseri valisi İnönü'den geriye dönmesini istedi. Fakat İnönü bunu kabul etmedi. Sonunda tren Kayseri'ye doğru hareket etti. Tren Kayseri'ye varınca buradan karayolu ile Yeşilhisar'a hareket edildi. Bu seferde İnönü'nün Yeşilhisar'a gitmesi engellenmeye çalışıldı. Askeri birlikler hükümetin emriyle Yeşilhisar yoluna barikat kurmuştu. İnönü arabasından inerek barikatı aştı. Asker hükümetin emrini dinlememiş İnönü'ye karşı çıkmamıştı. Görüşmelerden sonra İnönü

³⁷³ "İç Politikada Mücadele Şiddetlenmeye Başladı", *İstikbal*, 17.09.1959, s.3.

³⁷⁴ Albayrak, *a.g.e.*, s.527.

³⁷⁵ Eroğul, *a.g.e.*, s.237.

³⁷⁶ "İnönü DP Kayseri Kalesini de Fethedecek", *Sakarya*, 02.04.1960, s.1; Çavdar, *Türkiye'nin... (1950-1995)*, s.80.

³⁷⁷ "Ahmet Kınık Malatya Valiliği Sırasında Şehre İsmet İnönü'nün Heykelini Dikmek İstemişti", *Sakarya*, 05.04.1960, s.1.

³⁷⁸ "Dün Kayserililerin Gönlüne Taht Kuran Büyük Adam", *Sakarya*, 04.04.1960, s.1.

ve yanındakiler Ankara'ya döndüler. Burada görevli subaylar bir süre sonra istifa ettiler. Bu olay DP iktidarının orduya olan güvenini sarsacak nitelikteydi.³⁷⁹

Sakarya gazetesi bu olaya ilgili “Hükümetin Kayseri olaylarında hiçbir suçlu olmayan vatandaş ile Silahlı Kuvvetler mensuplarının karşı karşıya getirilmesi ve en küçük ihtiyatsızlıkta memleketi korkunç bir felakete sürükleyebilecek bu tertip bir yandan vatandaşların azimli ve basiretli davranışı bir yandan da vatansever Silahlı Kuvvetler mensuplarının anlayışı ve medeni cesareti sayesinde atlatılabilmektedir.” deyip Silahlı Kuvvetlerimizin şerefli mensupları iktidarın siyasi tertiplerine alet edilemeyeceklerini bu vesile ile göstermişlerdir, şeklinde yorum yapmıştı.³⁸⁰ Gazeteye göre Kayseri olayı, Ordunun hangi tarafta olduğunun anlaşılması yönünden, önemlidir.

Bölükbaşı, Kayseri olayları ile ilgili konuşmasında “Son hadiseler mana itibarıyla sadece bir şahıs veya partiye müteveccih olmayıp Türk milletinin insanca yaşama haklarına muhalefet müesseselerine ve hukuk nizamına karşı girişilmiş açık ve pervasız bir tecavüzün ifadesidir” diyerek tepkisini belirtmişti.³⁸¹

Yeşilhisar olayları üzerine CHP'yi kapatmak ve bir soruşturma komisyonu kurmak önerileri DP grubunun 7 Nisan 1960 günkü toplantısında dile getirilmişti. Konu Reşat Akşemsettinioğlu'nun verdiği önerge ile gündeme gelmişti. Akşemsettinioğlu halkı ve bütün kuruluşları ayaklanmaya teşvik eden halk partisinin kapatılması gerektiğini öne sürmüştü ve bunun içinde olağanüstü bir mahkeme kurulmasını istemişti; fakat Menderes böyle bir mahkeme yerine Meclis soruşturması açılmasını istemişti.³⁸²

Bu olayların olduğu sırada Sakarya gazetesi yeni bir yazı dizisine başlamıştı. Yazının adı “Sultan Aziz tahttan nasıl indirildi” başlıklı yazı dizisiyle Menderes'in baskı rejimine kapalı bir eleştiri getirmek amaçlanmıştı. Böyle bir yol izlenmesindeki sebep açık bir eleştiri durumunda gazetenin kapatılma olasılığı bulunmasıydı.³⁸³

³⁷⁹ Çavdar, *Türkiye'nin... (1950-1995)*, s.80; Eroğul, *a.g.e.*, s.239; “Kayseri'deki Binbaşı Ordudan İstifa Etti”, *Sakarya*, 07.04.1960, s.1.

³⁸⁰ “Ordunun Şerefli Mensupları”, *Sakarya*, 07.04.1960, s.1.

³⁸¹ “Bölükbaşı “Rejimin Bir Adı Noksan” dedi”, *Sakarya*, 06.04.1960, s.1.

³⁸² Turan, *a.g.e.*, s.197.

³⁸³ “Sakarya İki Yeni Tefrikaya Başlıyor”, *Sakarya*, 07.04.1960, s.1.

4.6.4. Tahkikat Komisyonu Kurulması (27 Nisan 1960)

DP için önemli bir dönüm noktası da Tahkikat Komisyonunun kurulması kararıydı. Yeşilhisar olayından sonra DP Meclis Grubu bir Tahkikat Komisyonunun kurulmasını kararlaştırdı. Bu karar baskı tedbirlerini daha da artırdı. Komisyonun kurulma amacı muhalefet ve basının yıkıcı faaliyetlerini incelemektir ve Meclis İç Tüzüğü'nün 177. maddesine dayanılarak kuruluyordu.³⁸⁴

Tahkikat Komisyonunun kurulması için yapılan Meclis görüşmeleri sırasında İnönü “Şartlar mecbur ettiğinde, ihtilal milletlerin meşru hakkıdır. Bu yolda devam ederseniz sizi ben bile kurtaramam”, şeklinde konuşması DP’li milletvekilleri tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştı. Bu konuşmadan sonra CHP’li milletvekillerinin tamamı Meclisi terk etti. Komisyonun kurulması DP milletvekillerinin oyu ile kabul edildi.³⁸⁵ Tahkikat Komisyonunun görev ve yetkileri şöyledir:

Madde 1: “Türkiye Büyük Millet Meclisi encümenleri ve naip olarak vazifelendirecekleri Tali Encümenler; Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Askeri Muhakeme Usulü Kanunu, Basın Kanunu ile diğer kanunlarda Cumhuriyet savcısına, sorgu hakimine, sulh hakimine ve askeri adli amirlere tanınmış olan bilcümle hak ve yetkileri haizdir.³⁸⁶ Bu maddeyle komisyonun, Savcıların, sivil ve askeri yargıçların bütün yetkilerine sahip olacağı ifade ediliyordu.³⁸⁷

Madde 2: “Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenleri: a) Tahkikatın selamete cereyanını temin maksadıyla her türlü neşriyatın yasak edilmesine; b) Nesir yasağına riayet edilmemesi halinde mevkute veya gayri mevkutenin tabi veya tevziinin menine; c) Mevkute veya gayri mevkutenin toplatılmasına, mevkutenin neşriyatının tatiline veya matbaanın kapatılmasına; ç) Tahkikat için lüzumlu görülen veya sübut vasıtalarından olan her türlü evrak, vesika veya eşyanın zaptına; d) Siyasi mahiyet arz eden toplantı, hareket, gösteri ve emsali faaliyetler hakkında tedbir ve karar almaya; e)

³⁸⁴ Çavdar, *Türkiye'nin... (1950-1995)*, s.80.

³⁸⁵ Bütün Parti Kongreleri ve Her Türlü Siyasi Toplantılar Durduruldu, *İstikbal*, 20.04.1960, s.1.

³⁸⁶ Eroğul, *a.g.e.*, s.244.

³⁸⁷ Çavdar, *Türkiye'nin... (1950-1995)*, s.81.

Tahkikatın selamete intacı için lüzumlu göreceği bilcümle tedbir ve kararları ittihaz etmeye ve Hükümetin bütün vasıtalarından istifade eylemeye dahi salahiyetlidir.”

Madde 3: “Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenlerince ittihaz olunan tedbir ve kararlara her ne suretle olursa olsun muhalefet edenler bir seneden üç seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Madde 4: “Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat encümenlerince ittihaz olunan tedbir ve kararların icra ve infazında ihmal veya suiistimali görülen vazifeliler, ihmal halinde altı aydan iki seneye, suiistimal halinde bir seneden üç seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.”

Madde 5: “Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenlerinin yaptığı tahkikat gizlidir...”

Madde 9: “Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenlerince ittihaz olunan karar veya tedbirler kati olup aleyhine itiraz olunamaz.”³⁸⁸

Komisyunun görevi CHP ile bir kısım basının faaliyetlerini tahkik etmektir. Komisyon TBMM milletvekilleri: Osman Kavuncu (Kayseri), Bahadır Dülger (Gaziantep), Nüzhet Ulusoy (Samsun), Said Bilgiç (Isparta), Vacid Asena (Balıkesir), Kemal Biberoglu (Çorum), Kemal Özer (Kütahya), Hilmi Dura (Kastamonu), Ekrem Anıt (Samsun), Nusret Kirişçioglu (Sakarya), Turan Bahadır (Denizli), Selami Dinçer (Sakarya), Himmet Ölçmen (Konya), Necmeddin Önder (Nevşehir)’ den oluşuyordu. Başkanlığına da Denizli mebusu Hamdi Sancar (Denizli) seçilmişti. Komisyon 3 no’lu tebliğ ile bütün parti kongrelerinin ve her türlü siyasi toplantıların durdurularak Meclis müzakerelerinin neşri yasak edilmişti.³⁸⁹ Kanunun kabul edilmesinden sonra Üniversite gençliği protesto gösterilerine başlamış ve polisle çatışmıştı. Bakanlar Kurulu bu olayları sebep göstererek sıkı yönetim ilan etti.³⁹⁰

³⁸⁸ “Meclisin Kabul Ettiği Kanun Metni”, *Sakarya*, 29.04.1960, ss.1-2; Eroğul, *a.g.e.*, s.244.

³⁸⁹ “Bütün Parti Kongreleri ve Her Türlü Siyasi Toplantılar Durduruldu”, *İstikbal*, 20.04.1960, s.1; Bila, *a.g.e.*, ss.180-183.

³⁹⁰ Zafer Üskül, (1989), *Siyaset ve Asker*, Afa Yayıncılık, İstanbul: s.95.

4.6.5. Üniversite Olayları

27 Nisan'da Tahkikat Komisyonu ile ilgili yasanın kabul edilmesi sonucu en büyük tepkiyi öğrencilerden geldi. 27 Nisan akşamı öğrenciler İstanbul'daki tüm öğrenci yurtlarını dolaşarak 28 Nisan sabah 7:00'de Üniversite bahçesinde Atatürk anıtının çevresinde toplanılacağını duyuruldu. Üniversite öğrencileri duyurulan saatte Üniversite bahçesinde toplanmaya başladı. Polis öğrencileri kordon altına aldı. Öğrenciler polise taş atarak engel olmak istediler. Bu sırada İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar İçişleri Bakanı Namık Gedik'le konuşarak polisin Üniversiteye girme yetkisinin olmadığını söylüyordu. Ancak artık kavga başlamıştı. Rektör Onar da öğrencilere destek için Üniversite bahçesine indi. Öğrenciler buradan Beyazıt Meydanına hareket ettiler, oradan da Laleliye doğru yürüyüşe geçtiler. Polis bu kalabalığı durdurmak için ateş açtığı sırada Turan Emeksiz adlı öğrenci bu kurşunlarla vuruldu. Olayların büyümesi üzerine 28 Nisan 1960 Perşembe günü saat 15:00'ten itibaren İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilan edildi. İstanbul örfi idare kumandanlığına Org. Fahri Özdilek Ankara örfi idare kumandanlığına Namık Argüç tayin edildi.³⁹¹ 29 Nisan'da olaylar Ankara'ya sıçradı. Olaylar Hukuk Fakültesinde başladı. Kısa sürede Siyasal Bilgiler Fakültesine sıçradı. Öğrencilerin, diktatör kahrolsun, ve Menderes istifa sloganlarına, güvenlik güçleri ateş ile karşılık verdi. Sıkıyönetimin ilanından sonra olaylar biraz yatıştı. Sıkıyönetim Komutanlığından yapılan açıklamayla gece saat 21.00-05.00 arasında sokağa çıkma yasağı ilan edildi.³⁹² İstanbul Örfi İdare Kumandanlığı İstanbul'daki olaylarla ilgili yazı ile fotoğrafların ve Ankara Meclis müzakerelerinin neşri yasak edilmişti.³⁹³

Bu yasakların ardından Menderes Ankara ve İstanbul'da cereyan eden olayları DP Parti Grubuna dahi bütün yönleriyle anlatmıyordu. Menderes bu hareketiyle Meclis Grubunda oluşabilecek bir muhalefeti engellemeye çalışıyordu³⁹⁴; fakat Olayların etkisi çok fazla olmuştu. 3 Mayıs 1960'da izne ayrılan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e muhtıra niteliğinde bir

³⁹¹ "Ankara ve İstanbul'da Örfi İdare İlan Edildi", *Sakarya*, 29.04.1960, s.1; Eroğul, *a.g.e.*, ss.245-246; Çavdar, *Türkiye'nin... (1950-1995)*, s.83; Yücel, *a.g.e.*, ss.141-142.

³⁹² Yücel, *a.g.e.*, s.142; Albayrak, *a.g.e.*, s.537; Çavdar, *Türkiye'nin... (1950-1995)*, s.83.

³⁹³ "İstanbul'da Vuku Bulan Hadiseler Neşredilmeyecek", *İstikbal*, 29.04.1960, s.1.

³⁹⁴ R.Salim Burçak, (1976), *Yassıada ve Öncesi*, Çam Matbaası, Ankara: s.34.

mektup³⁹⁵ göndermişti. Bu mektupta Gürsel, Cumhurbaşkanının istifa etmesini, hükümetin değişmesini, anti demokratik kanunların sonlandırılmasını gözaltında bulunan gazeteci ve öğrencilerin serbest bırakılmalarını istiyordu.³⁹⁶

4.6.6. 5 Mayıs Ankara Mitingi (555 K)

28-29 Nisan olaylarını görüşmek üzere Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve bakanların da bulunduğu toplantı yapılmıştı. Bu toplantıda Menderes'in hukuk danışmanı Ord. Prof. Ali Fuat Başgil Menderes'in istifasını önerdi; fakat Bayar bu hareketin bir zayıflık olarak algılanabileceği söyleyerek bu istifaya karşı çıktı. Ve iktidarın gücünü göstermek amaçlı bir miting yapılmasına karar verildi. Mitingin tarihi 5 Mayıs yeri ise Ankara Kızılay Meydanıydı. Bu gösteride İnönü halka şikayet edilecek ayrıca Tahkikat Komisyonu ve öğrenci olayları konusunda hükümet kendini savunabilecekti. Ankara'da sıkıyönetim ilan edildiğinden dolayı miting yapmak yasaktı. İktidara muhalif olanlar bu yüzden 5 Mayıs Kızılay Mitingine gizlice hazırlanmaya başladılar. 555 K bu mitingın parolasıydı.

5 Mayıs'ta Kızılay Meydanı tamamen dolmuştu ve iktidarın miting alanı muhalif gruplarca ele geçirildi. Kızılay Meydanı Menderes istifa! Sloganlarıyla inliyordu. Ulus ve Cebeci'den de insanlar akın akın Kızılay'a geliyordu. Bu sırada Menderes de miting alanındaydı ve arabasından inerek kalabalık arasına girdi. Grubun öfkesi fazlaydı. Bu yüzden hemen oradan uzaklaştı.³⁹⁷

4.6.7. 14 Mayıs Ankara Mitingi

İlerleyen günlerde muhalifler Kızılay Meydanında miting yapmaya devam ettiler. Bunlardan biri de 14 Mayıs akşamı yapıldı. Sayıları on bini bulan göstericiler içinde halk ve öğrencilerin yanında subaylar da yer aldı. Göstericiler iktidar aleyhine bildiri dağıtıp daha sonra dağıldılar.³⁹⁸

³⁹⁵ Bkz. EK-VI.

³⁹⁶ Eroğul, *a.g.e.*, s. 247.

³⁹⁷ Albayrak, *a.g.e.*, s.538; Turan, *a.g.e.*, s.214; Yücel, *a.g.e.*, s.143.

³⁹⁸ Albayrak, *a.g.e.*, s.538.

4.6.8. Harp Okulu Öğrencilerinin Yürüyüşü

21 Mayıs'taki Harp Okulu öğrencilerinin gösterisi hükümetin prestijine ağır bir darbe vurdu. Öğrenci gösterileri sorumsuz gençliğin faaliyetleri olarak gözardı edilebilirdi. Fakat Silahlı Kuvvetlerin gelecekteki subaylarının bir gösterisi başka bir durumdu.³⁹⁹

21 Mayıs'ta muntazam saflarla okullarından çıkan Harbiyeliler bir yürüyüş yaptılar. Göstericilerin, tutuklanan subay ve öğrencilerin derhal serbest bırakılması, sıkıyönetimin kaldırılması ve hükümetin istifa ederek derhal seçimlere gidilmesi yönünde istekleri bulunmaktaydı. Artık Ordu da açıkça göstericilerin safına katılmıştı. Yürüyüşü haber alan Genelkurmay Başkanı Erdelhun göstericilerin dağıtılması için emir vermişti. Birlik olay yerine gittiğinde öğrencilerin dağılmaya başlamış olmasından dolayı bir müdahale yapılmadı. Hükümet bu tip gösterileri engellemek için Fakülte ve Yüksek okulları kapattı.⁴⁰⁰ Harbiye yürüyüşünün ertesi günü Sıtkı Yırcalı, Mustafa Zeren, Kamil Gündeş ve Rıfki Salim Burçak izlenen politikanın tamamen terk edilmesini tavsiye ederek DP Genel İdare Kurulunun toplanmasını sağladılar. Burçak izlenen politikanın tamamen terk edilmesini tavsiye ederek “Bir çıkmazın içinde boğulmak üzereyiz” dedi ve “Bu çıkmazdan nasıl kurtulacağız?” diye sordu. Menderes “Ben sizi çıkaracağım” deyince de Burçak, “Hayır çıkaramayacaksınız” diye cevap verdi.⁴⁰¹ Menderes sinirli bir şekilde toplantıyı terk etti. Grup toplantısında hayal kırıklığına uğrayan Menderes sakinleşmek ve moral bulmak için 25 Mayıs'ta Eskişehir'e hareket etti.⁴⁰²

4.6.9. Eskişehir Mitingi

Menderes'in uçağı, 25 Mayıs 1960 günü Eskişehir Havaalanına indi. Kendisini karşılamaya gelenler içinde bir grup hava subayı da vardı. Subaylar saygı duruşuna geçtiler; fakat tam Menderes aralarına gelince aniden “Geriye dön!” diye bir emir işitildi

³⁹⁹ Ahmad, *Demokrasi...*, s.88.

⁴⁰⁰ Turan, *a.g.e.*, s.215.

⁴⁰¹ Ağaoğlu, *a.g.e.*, ss.166-167; Eroğul, *a.g.e.*, s.249; Turan, *a.g.e.*, s.216.

⁴⁰² Albayrak, *a.g.e.*, s.541.

ve bütün subaylar tek saf halinde Başbakana arkalarını döndüler. Böylesine bir hakarete, ancak hiçbir gücü kalmamış bir hükümete karşı cüret edilebilirdi. Menderes ve maiyeti, aceleyle arabalarına binip şehre geldiler. Menderes Eskişehirliilere hitaben bir konuşma yapacaktı. Kürsüye çıktı, miting için koyulan hoparlörün telleri kesildiğinden kısa bir konuşma yaparak⁴⁰³ Tahkikat Komisyonunun görevini tamamladığını söyledi. Konuşmanın devamında da erken seçim sinyali verdi.⁴⁰⁴

Eskişehir'e gelişinin ertesi günü, Eskişehir Ticaret Odası, Şeker Fabrikasında, Menderes'in şerefine bir akşam yemeği düzenlemişti. Bu olay gazetelerde anlatıldığı şekliyle şöyledir:⁴⁰⁵

“Korkunç bir ihtirasın peşinde koşan bir avuç muhteris, Türk Milleti'ne çok çektirdi. Muhalefeti ortadan kaldırıp diktatörlüğünü ilan etme pahasına namuslu insanlara iftira ve suç isnat ederek mahkemelerde hapishanelerde süründürmekten tutunuz da muhalefet liderini karşılamak için istasyon veya rıhtımda beklemenin suç sayılıp öldüresi cop ve dipçik darbeleri ile kafa yarıp göz çıkarmanın marifet sayıldığını da gördük.

Pis diktatör, buzlu viskisini içerken gestapo şefi yalnız hürriyet istemekten başka hiçbir günahı olmayan fidan boylu genç kardeşlerimize ateş açtıyor, kurşun yağmuruna tutturuyor, kimini öldürtüyor, kimini yaralatıp yere seriyordu.

Daha evvelki gün kurtuluş gününün akşamı şeker fabrikası denen ve saçı bitmedik yetim hakkı yenen ziyafet sofrası etrafına toplananlara ve haykıranlara bakınız:

Pis diktatör buzlu rakısını yudumladıktan sonra varyete köçeği gibi ellerini öne yana açarak memlekete binlerce ve binlerce aydın veya vatanperver yetiştiren ilim adamlarına:

Kara cüppeli kuklalar” derken etrafında vaveylalar koparıyor:

Emret ezelim..emret yok edelim, yüzlerine bin, binlerce , onbin.., hepsinin kafasını koparalım” yaygaraları salonu çınlatıyordu.

Başlarını soktukları yemlikten ve bu yemliğe yem döken soytarıdan gayrisini görmeyen sarhoş kafalar ziyafet sofrasından kalktıklarının üçüncü saatinde aziz ve kahraman ordumuzun kendilerine indirdiği sille ile ayıldılar.”

27 Mayıs günü saat 5.15'te bir albay ve iki üsteğmen, Adnan Menderes'i tutuklamak için Şeker Fabrikasına gitti; fakat Menderes Kütahya'ya hareket suretiyle tutuklanmaktan kurtuldu. Menderesin durumu hemen 1. Hava Kuvvet Komutanına bildirildi. Askeri üss'ten kalkan uçaklar Menderesin Kütahya yolundaki yerini tespit ettiler. Menderesin Kütahya'da yakalanması için bir hava yarbayı uçakla Kütahya'ya

⁴⁰³ Eroğul, *a.g.e.*, s.250.

⁴⁰⁴ “Başvekilimiz Şehrimizi Şereflendirdiler”, *İstikbal* 26.05.1960, s.1; Yücel, *a.g.e.*, s.156.

⁴⁰⁵ “Mukaddes Sille”, *Bizim Sakarya*, 30.05.1960, s.1.

yollandı. Burada göz altına alınan menderes son olarak sadece “İş bitti ve artık sabık ve sıfır olduk” diyebilmiştir.⁴⁰⁶

4.7. 27 MAYIS 1960 İHTİLALİ

Türk milleti, 27 Mayıs 1960 sabahı saat üçte askeri bir darbe olduğunu radyodan Albay Alparslan Türkeş tarafından okunan bildiri ile öğrendi. Okunan bildiri⁴⁰⁷ Türk Silahlı Kuvvetlerin “Kardeş kavgasına meydan vermemek ve demokrasiyi içine düştüğü buhrandan kurtarmak” maksadıyla ülke yönetimine el koyduğunu duyuruyordu.⁴⁰⁸

İhtilal sonrası TSK kumandanlığından yapılan açıklamayla İsmet İnönü ve arkadaşlarının sağlıklarının yerinde olduğu sabık Reiscumhur sabık Başbakan sabık Maliye Bakanı ve diğer devlet ricalinin emniyet altına alındığı söylenmişti.⁴⁰⁹ İhtilal lideri 3 Mayıs’ta mecburi izne çıkarılan Kara Kuvvetleri eski Komutanı Cemal Gürsel’di. Gürsel ihtilale başkanlık etmeyi kabul etmiş ama ihtilalin düzenine ilişkin ayrıntılara katılmamıştı. İhtilal başarıya ulaştığında İzmir’deki evinden askeri uçakla Ankara’ya geldi ve devlet başkanlığı makamına oturdu.⁴¹⁰

Subayların çoğu adil ve hür seçimler yapıldıktan sonra kışlarına dönmek ve iktidarı yeniden politikacılara bırakmak istiyordu. Ancak, Hukuk profesörleri bu fikre karşıydı. İktidarı askerler ele geçirmişti ama 27 Mayıs hareketini bir devrime, bir “aydınlar devrimi”ne dönüştürenler entelektüellerdi.⁴¹¹

4.7.1. Eskişehir’de İhtilal

Tahkikat Komisyonu Ankara, İstanbul ve İzmir’de birçok gazeteyi kapatmıştı. Tahkikat Komisyonu kararından Eskişehir’deki muhalif gazetelerde nasibini aldılar.

⁴⁰⁶ “Menderes Nasıl Yakalandı”, *İstikbal*, 01.06.1960, s.1.

⁴⁰⁷ Bkz., EK-VII

⁴⁰⁸ Zürcher, *a.g.e.*, s.351,

⁴⁰⁹ “Türk Silahlı Kuvvetler Kumandanlığından Bildirilmiştir”, *Sakarya*, 28.05.1960, s.1.

⁴¹⁰ Zürcher, *a.g.e.*, s.352.

⁴¹¹ Ahmad, *Bir Kimlik...*, s.148.

Eskişehir vilayetine gönderilen telsiz emriyle bazı gazetelerin kapatılması emri verilmiştir. Bunlar arasında Bizim Sakarya, Halk Yolu ve Sakarya gazeteleri yer alıyordu. Eskişehir’de çıkan iktidar yanlısı gazeteler ise iç politikaya değinmediklerinden bu kararın dışında kalmayı başarabilmişlerdi. İhtilal sabahı

Eskişehir’deki durum Yılmaz Büyükerşen’in kalemiyle şöyledir:

“O sabah yataktan telefonun zili ile kalktım reseptörün diğer ucunda sonuna kadar açılmış bir radyonun sesi duyuldu. Bu arada birisi “Yılmaz kardeşim radyoyu duyuyor musun? ordu idareyi eline aldı.“ diyordu. Yataktan birden bire fırlamanın sersemliği içinde radyoyu açtım radyodan dökülen erkek sesi yıllardır kulaklarımızı paslandıran spikerlerin sesine hiç benzemiyordu. Büyük müjdeyi veriyordu. Nihayet devrilmişlerdi. Sonuna kadar açtığım radyo sesine babam da kalkmıştı. İlk şaşkınlığımız geçince bir birimize sarıldık, sevincimden ne yapacağımı bilemiyordum, babam sevinçten ağlıyordu. İlk iş olarak pencereleri ve radyoyu ardına kadar açtım. Ve sonra acele ile giyinerek sokağa fırladım. Muhtarlara doğru koşuyordum. Kapıyı annesi açtı. Muhtar hem tıraş oluyor hem de sevinç gözyaşları döküyordu. “Şu sese bak kardeşim diyordu, tam erkek sesi Türk askerinin sesi” sevincimden sokaklarda deli gibi koşuyorduk, herkes öyleydi köprübaşı askerlerle doluydu. Halk Mehmetçiklerin boynuna sarılıyor ve şöyle bağıriyordu. Yaşasın ordu yaşasın Türk askeri”

İhtilal sonrası Eskişehir Askeri İdare Kumandanı Hava Tuğg. Bedii Kireçtepe⁴¹² bir basın toplantısı yaparak vali ve belediye başkanlığına Süleyman Tulgan’ın⁴¹³ tayin edildiğini söylemişti.⁴¹⁴ İhtilalden sonra toplumun her kesiminden Orduya teşekkür edilmiştir.

Eskişehir Gazeteciler Cemiyeti ihtilalden bir gün sonra tebliğ yayımlayarak “Kahraman Türk ordusunun Türk gazetecilerini zindandan kurtarmak için aldığı asil karar Türk ve dünya umumi efkarında sonsuz memnuniyet uyandırdığını belirtmek

⁴¹² Hv Tuğg Bedii Kireçtepe 1913 yılında İstanbul’da doğmuştur. 1932 de Harp Okulunu bitirerek sırayla piyade atış okulunu ve Hava Okullarını ikmal etmiş ve 1934 yılında 2. Tayyare Alayına tayin olmuştur.1948 yılında Hava Harp Akademisini bitirerek sonrasında 7 tayyare alayında ve 5. tayyare alayında bulunmuş Balıkesir de ilk jet üssünü kurmuş ve kumandasını deruhte etmiştir.21 Mart 1955’te Albaylığa ve 30 Ağustos 1958 de Tuğgeneralliğe terfi ederek 28 Ağustos 1959 tarihinde Eskişehir 1. Hava Kuvvet Kumandanlığına tayin edilmiş ve halen bu görevdedir evli ve bir çocuk babasıdır.

⁴¹³ Hv. Tuğg. Süleyman Tulgan 1915 yılında Eskişehir’de doğmuştur.1933 yılında Bursa Askeri Lisesinden 30 Ağustos 1935 tarihinde Hava Harp Okulundan mezun olmuş ve Topçu Atış Okulunu ve Hava Okulunu bitirerek 10 Eylül 1939 da hava subayı olarak kıtaya tayin olmuştur.4. Hava Alayı ve Hava Kuvvetleri Kumandanlığında vazife alış ve Hava Harp Akademisini bitirerek sırayla 5.tayyare alayı 9. ve 6. üsler de bulunmuş ve bilahare güney Avrupa Müttefik Hava Kuvvetleri Napoli karargahında 2 sene bulunmuştur. 28 Ağustos 1958 tarihinde Eskişehir 1. Hava Üs Kumandanlığına tayin olmuştur.30 Ağustos 1959 tarihinde generalliğe terfi etmiştir.evli ve 3 çocuk babasıdır.

⁴¹⁴“Eskişehir Askeri İdare Kumandanı Gnl Kireçtepe Basın Toplantısı Yaptı”, *Sakarya*, 28.05.1960, s.1.

isteriz” şeklinde teşekkür etmişlerdir.⁴¹⁵ Eskişehir Barosu Cemal Gürsel’e tebrik telgrafi çekerek teşekkürlerini sunmuşlardır.⁴¹⁶

Eskişehir basını tam kadro orduya teşekkür etmişlerdir. İhtilalden bir gün önce DP iktidarını tutan gazeteler dahi orduya bağlılıklarını bildirmişlerdir. Bu gazetelerden bazı yazılar şöyledir:

“Bizlere bu günü gösteren asil Türk milletinin asil cengaveri şanlı Türk ordusu yaşa varol.⁴¹⁷

“Nasıl yıllar boyu beni korudunsa şimdide beni manevi zulümlerden ve ölümlerden kurtardın sağ ol Mehmedim zaferin Allah katında dada makbul olsun⁴¹⁸

“Hiçbir devirde cehlin ilme bu kadar baskı yaptığı görülmemiştir. Bu baskının doğurduğu ıstırapı yıllarca çektik artık hepsine son verildiğine kahraman ordumuzun müşfik elinin işaretiyle sona erdiğine inanıyoruz.⁴¹⁹ şeklinde teşekkürler birbirini izlemiştir.

1 Haziran günü TSK’ya destek için Eskişehir’de bir miting yapılmış mitinge yetmiş beş binden fazla kişi katılmış, katılanlar arasında her meslek grubundan kişi bulunmuştur. Halk Köprübaşından Vilayet Meydanına doğru yürüyerek burada toplanmış ve Süleyman Tulgan ve Bedii Kireçtepe lehine sloganlar atmıştır. Daha sonra Vilayet Meydanına gelen Askeri Okul öğrencileri halk tarafından alkışlanmıştır. Bu sırada Bedii Kireçtepe Vilayet Meydanında toplanan halka bir konuşma yapmıştır.⁴²⁰ İhtilal sonrası Eskişehir’de DP ileri gelenleri tutuklanmıştır. DP İl Başkanı Ali Rıza Ilıcalı, DP 2.İl Başkanı İsmet Angı, Avukat Naci Toros, Aziz Zeytinoğlu, Nafiz Sevilen, Cevdet Savgar Kıratlı, Tevfik Önoğlu, Yunus Toyga, Abdullah Yavuz, Nihabet Nihabetyan,

⁴¹⁵ “Gazeteciler Cemiyetinin Şükran Telgrafi ve Gürselin Cevabı”, *Bizim Sakarya* 30.05.1960, s.2.

⁴¹⁶ “Eskişehir Barosunun Telgrafi”, *Sakarya*, 31.05.1960, s.1.

⁴¹⁷ “Bütün Eskişehirliilerin Asil Tezahürü”, *İstikbal*, 02.06.1960, s.2.

⁴¹⁸ “Şanlı ve Kahraman Türk Ordusuna İthaf”, *Sakarya*, 28.05.1960, s.1.

⁴¹⁹ Mehmet Erbil, “Kabus”, *Sakarya*, 30.05.1960, s.1.

⁴²⁰ “Türk Ordusu Çok Yaşa”, *Sakarya*, 02.06.1960, s.1; “Bütün Eskişehirliilerin Asil Tezahürü”, *İstikbal*, 02.06.1960, ss.1-2.

Mecit Hoca⁴²¹ tutuklananlar arasındadır. Nezaret altında bulunan Vali İ. Tevfik Kutlar ile Emniyet Müdürü Mümtaz Kolonkaya Ankara'ya sevk edilmişlerdir.

İhtilal sonrası basında eski devir yöneticileri ve icraatlarıyla ilgili haberler yapılmış ve hala görevinde olan bazı kimselerin görevlerinden alınması için ihbarlarda bulunmuştur. Bu hususta Milli hükümetten Cer Atölyesi, Şeker Fabrikası, Devlet Demir Yollarındaki partizanların idarelerine bir an önce son vermesini istemişlerdir.⁴²² Bunun dışında Eskişehir gazeteleri eski dönem yöneticilerinin yolsuzluklarıyla ilgili haberler yapmışlardır. Bunlar içinde en çok Hasan Polatkan hakkında haber yapılmıştır. Polatkan'ın Ankara Sigorta Şirketinden muhtelif yıllarda dört milyon lira çektiği ve parayı iade etmediği,⁴²³ kardeşinin kurduğu sigorta şirketine belediye binalarını 1 Ocak 1951'den 1 Ocak 1958 yılına kadar sigorta yaptırdığı,⁴²⁴ besiciler için açılan yem kredisinin Vatan Cephesi mensuplarının yararlandığı,⁴²⁵ ayrıca Eskişehir belediye otobüsleri alınırken kayınpederinin Çiftkurt firmasına açıktan para kazandırdığı gibi suçlamalar yer almıştır.⁴²⁶ Eskişehir milletvekillerinden Abidin Potuoğlu,⁴²⁷ Hicri Sezen, Muhtar Başkurt, Hamit Dedelek, Sabri Soydaş, Aziz Zeytinoğlu, hakkında da bir çok iddia yazılmıştır.⁴²⁸

Bunun dışında vazifeleri dolayısıyla emniyeti suiistimal ettikleri iddiasıyla haklarında dava açılan Şeker Fabrikası eski Müdürü Osman Bozok, Baş Müfettiş Sabahattin Günday, Ziraat Müdürü Nevzat Seçkin, Teknik Mühendis Haşmet Uyar, Revizör Yunus Tayga ve DP İl Başkanı Ali Rıza Ilıcalı yargılanan DP'liler arasındadır.⁴²⁹

Adli soruşturmaya konu olan başka bir olay da DP Eskişehir İl Binası elektrik cereyanını kaçak kullanması olmuştur. Elektrik işletmesi görevlileri de Haşmet

⁴²¹ “Şehrimizde Nezarete Olanlar”, *Sakarya*, 01.06.1960, s.1; “Şehrimizde Nezaret Altında Onlalar”, *İstikbal*, 01.06.1960, s.1.

⁴²² Mehmet Erbil, “Partizanlar Temizlenmelidir”, *Sakarya*, 03.06.1960, s.1.

⁴²³ “Polatkan'ın Büyük Bir Suiistimali Ortaya Çıktı”, *Sakarya*, 03.06.1960, s.1.

⁴²⁴ “Soyguncu Polatkan'ın Yeni Bir Marifeti”, *Bizim Sakarya*, 12.11.1960, s.1.

⁴²⁵ Yağma hasanın böreği, *Bizim Sakarya*, 15.11.1960, s.1.

⁴²⁶ “Yağma Hasanın Böreği”, *Bizim Sakarya*, 18.10.1960, s.1.

⁴²⁷ “Sabık Milletvekili Abidin Potuoğlu Evkafa Ait Araziyi Zapt Etmiş”, *Bizim Sakarya*, 16.06.1960, s.1.

⁴²⁸ “Milletvekili Değil Arsa Vurguncusu”, *Bizim Sakarya*, 03.08.1960, s.1.

⁴²⁹ “Şeker Fabrikasını Çiftliğe Çeviren Osman Bozok ve Arkadaşlarının Duruşması Başladı”, *Bizim Sakarya*, 04.10.1960, s.1.

İnönü'nün ihbarı değerlendirilmiş ve ihbarın gerçek olduğu anlaşılmıştır. Elektrik işletmesinde sorumlusu olan İbrahim Şenlikçi, bunun dışında Hamit Dedelek'in matbaasında kullandığı elektriğin bedelini başka bir vatandaştan tahsil ettiği ortaya çıkmıştır.⁴³⁰

4.8. İHTİLAL SONRASI DURUM

Türk Silahlı Kuvvetleri adına yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi ilk iş olarak TBMM ve Hükümeti feshetti. Daha sonra Celal Bayar, Adnan Menderes TBMM Başkanı Refik Koraltan'ı ve DP'nin önde gelen yöneticilerini hemen tutuklandı. İlerleyen günlerde de birkaç istisna dışında bütün DP'li milletvekillerini tutukladılar⁴³¹ Milli Birlik Komitesince Cemal Gürsel'e verilen hükümeti kurma görevi sonunda hazırlanan kabine şöyledir:⁴³²

Başbakan: Cemal Gürsel
 Devlet Bakanı: Amil Artus
 Devlet Bakanı: Şefik İnan
 Adalet Bakanı: A. Gözübüyük
 İçişleri Bakanı: Tümğ. Muharrem İhsan Kızıloğlu
 Dışişleri Bakanı: Selim Sarper
 Maliye Bakanı: Ekrem Ali Can
 Eğitim Bakanı: Prof. Fehmi Yavuz
 Bayındırlık Bakanı: Daniş Koper
 Ticaret Bakanı: Cihat İren
 Sağlık Bakanı: Prof Nusrat Karasu
 Gümrük ve İnhisar Bakanı: Fethi Aşkın
 Tarım Bakanı: Feridun Üstün
 Ulaştırma Bakanı: Tuğg. Sıtkı Ulay
 Çalışma Bakanı: Prof. Cahit Talas
 Sanayi Bakanı: Muhtar Uluer

⁴³⁰ “Baştan Sona Hırsızlar”, *Bizim Sakarya*, 23.11.1960, s.1.

⁴³¹ Ersel, *a.g.e.*, s.385.

⁴³² “Yeni Kabine”, *Sakarya*, 30.06.1960, s.2; “Hükümet Kuruldu”, *İstikbal* 30.05.1960, s.1.

Basın Yayın ve Turizm Bakanı: Zühtü Tarhan
İmar ve İskan Bakanı: Orhan Kubat

Geçici Anayasaya göre Milli Birlik Komitesi yeni seçimlere kadar Millet Meclisinin bütün yetkilerini kullanacaktı. MBK yasama yetkisini doğrudan kendisi kullanırken yürütme yetkisini devlet başkanının atadığı ve MBK'nin onayladığı bir bakanlar kurulu eliyle kullanacaktı. Geçici Anayasa ayrıca eski Cumhurbaşkanı Bayar ve eski Başbakan Menderes ile eski bakanları yargılamak üzere Yüksek Adalet Divanı adıyla bir de olağanüstü mahkeme kuruyorlardı.⁴³³ 24 Haziran'da Milli Birlik Komitesi üyeleri yemin etmişlerdir.⁴³⁴ Milli Birlik Komitesinin 19 Temmuz'da aldığı kararda tutukluların Yassıada'da yargılamasına karar vermiştir.⁴³⁵

29 Eylül 1960'ta Demokrat Parti kapatıldı. Parti malvarlığına el konuldu. 14 Ekim günü Yassıada'da Demokrat Partililerin yargılanmasına başlandı.⁴³⁶

4.8.1. Yassıada Mahkemeleri

Yassıada duruşmaları 14 Ekim Cuma günü saat 9.30 da başladı. 15 Eylül 1961 yılında sona erdi. Mahkemeler 11 ay sürdü ve bu sürede 592 sanık hakkında 19 ayrı dava açıldı.⁴³⁷ Yassıada Davaları şunlardır:

1- Köpek Davası (14 Ekim 1960-24 Ekim 1960): Celal Bayar ve Tarım eski Bakam Nedim Ökmen, Afganistan kralı tarafından Bayar'a hediye edilen bir Afgan tazısını zorla Hayvanat Bahçesine satmaktan yargılandılar ve mahkum oldular.⁴³⁸

2- 6-7 Eylül Olayları Davası (20 Ekim 1960-5 Ocak 1961): Bu dava 1955'te halkı İstanbul'da yaşayan Rumlara karşı ayaklanmaya azmettirmek ve can ve mala zarar

⁴³³ "Geçici Anayasa Radyo İle İlan Edildi", *Sakarya*, 12.06.1960, s.1; Ersel, *a.g.e.*, s.385; "Geçici Anayasa Hazır", *İstikbal*, 10.06.1960, s.1.

⁴³⁴ "Milli Birlik Komitesi Üyeleri Bugün Yemin Edecek", *Sakarya*, 24.06.1960, s.1; "MBK Üyeleri Bugün Mecliste Yemin Edecek", *İstikbal*, 24.06.1960, s.1.

⁴³⁵ "Sabıkların Duruşması Yassıada'da Yapılacak", *İstikbal* 21.07.1960, s.1.

⁴³⁶ Shaw, *a.g.e.*, s.490.

⁴³⁷ "Düşüklerin Duruşmaları 14 Ekim'de Başlıyor", *Bizim Sakarya*, 08.10.1960, s.1; Yücel, *a.g.e.*, s.163.

⁴³⁸ "Köpek Davasında Savcı", *Bizim Sakarya*, 15.10.1960, s.1.

vermek iddiasıyla açıldı. Dava 5 Ocak 1961 tarihinde karara bağlanmıştır. Buna göre Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Fuat Köprülü Rum vatandaşlara Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülâhazası ile kısmen kaldırmayı hedef tutan bir cemiyet halinde birleştikleri ve Kıbrıs nedeniyle hassas durumda olan Türk halkını Rumların mallarını tahrip için hazırlayıp harekete geçirdikleri, Fahrettin Kerim Gökay, Alaaddin Eriş ve Kemal Hadımlı bu birliğe dahil bulunmadıkları tespit olunmuş, yukarıda adları yazılı sanıkların tahrip amacına yönelik eylemleri sonucunda meydana gelen gösterileri önleyecek tedbirleri almamak, niyetlendikleri bazı tedbirleri zamanında yerine getirmemek ve gösterilere taviz verici bir tutum içinde yaklaşarak suça katılmak iddiasıyla; Mehmet Ali Balin, Mehmet Ali Tekinalp, Oktay Engin ve Hasan Uçar Selanik'te patlayan bombayı Türkiye'den Yunanistan'a götürmek, patlatmaya azmettirmek ve bombayı patlatmak iddiasıyla yargılanmışlar⁴³⁹

Eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar	Ademi takip
Eski Başbakan Adnan Menderes	6 yıl hapis
Eski Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu	6 yıl hapis
eski Devlet Bakanı Fuat Köprülü	Beraat
İstanbul eski Valisi Fahrettin Kerim Gökay	Dava kalktı
İstanbul eski Emniyet Müdürü Alaaddin Eriş	Dava kalktı
İzmir eski Valisi Kemal Hadımlı	4,5 ay hapis
Selanik eski Başkonsolosu Mehmet Ali Balin	Beraat
Selanik eski Başkonsolos Yrd. Mehmet Ali Tekinalp	Beraat
Öğrenci Oktay Engin	Beraat

3- Bebek Davası (31 Ekim 1960-22 Kasım 1960): Adnan Menderes gayri meşru çocuğunu öldürmeye azmettirmek iddiasıyla yargılandı. Beraat etti.

4- Vinileks Şirketi Davası (4 Kasım 1960-26 Kasım 1960): Hasan Polatkan, kişisel çıkar karşılığı Vilineks Şirketine usulsüz kredi vermek iddiasıyla yargılanmış ve mahkum olmuştur.

⁴³⁹ "6-7 Eylül Davası", *Bizim Sakarya*, 19.10.1960, s.1; Demirer, *a.g.e.*, ss.341-342.

5- Dolandırıcılık Davası (8 Kasım 1960-3 Aralık 1960): Eski bakanlardan Hayrettin Erkmen ve Zeyyat Mandalıncı ABD'ye yaptıkları geziden artan dövizleri geri vermemek iddiasıyla yargılandı. Her ikisi de beraat etti.

6- Arsa Davası (11 Kasım 1960-26 Kasım 1960): Tarım Bakanı Nedim Ökmen, hükümeti, eşine ait arsaları fahiş fiyattan satın almaya zorlamaktan yargılandı ve mahkum oldu.

7-Ali İpar Davası (15 Kasım 1960-19 Ocak 1961): Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan, Medeni Berk ve Hayrettin Erkmen ile İpar Transport Şirketinin sahibi armatör Ali İpar Döviz Yasasını ihlal etmek iddiasıyla yargılandılar ve mahkum oldular.

8- Değirmen Davası (18 Kasım 1960-3 Aralık 1960): Ticaret eski Bakanı Sıtkı Yırcalı yolsuz kredi kullanımı suçuyla yargılandı. Zaman aşımına uğradığından dava düştü.

9- Barbara Davası (21 Kasım 1960-20 Aralık 1960): Hasan Polatkan ve Refik Koraltan, yurtdışından bir Alman hizmetçi getirip kendisine döviz tahsis ederek Döviz Kanununu ihlal etmekten yargılandı. Her ikisi de mahkum oldu.⁴⁴⁰

10- Örtülü Ödenek Davası (25 Kasım 1960-2 Şubat 1961): Adnan Menderes ve Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur, Başbakanlık örtülü ödeneğini yasalara aykırı biçimde kullanmaktan yargılandılar ve mahkum oldular.⁴⁴¹

11- Radyo Davası (29 Kasım 1960-26 Aralık 1960): Adnan Menderes ve yedi eski bakan devlet radyosuna, siyasal amaçlarına alet ederek partizanca kullanmak,muhalefete radyoyu kullanma hakkım tanımamak ve bu suretle anayasayı ihlal etmek suçuyla yargılandılar ve mahkum oldular.⁴⁴²

⁴⁴⁰ “Barbara Davasından Koraltan ve Polatkan Mahkum Oldular”, *Bizim Sakarya*, 21.12.1960, s.1.

⁴⁴¹ “Menderes Aleyhine Bir Dava Daha Açılacak”, *Bizim Sakarya*, 05.12.1960, s.1.

⁴⁴² “Radyo Davası Başladı”, *Bizim Sakarya*, 29.11.1960, s.1.

12- Topkapı Olayları Davası (2 Aralık 1960-17 Nisan 1961): Celal Bayar, Adnan Menderes, eski bakanlar ve eski milletvekillerinden oluşan toplam 60 sanık, 4 Mayıs 1959'da Topkapı'da İsmet İnönü'ye karşı bir suikast düzenlemek amacıyla halkı kışkırttıkları gerekçesiyle yargılandı. Aralarında Celal Bayar ve Adnan Menderes'in de bulunduğu 17 sanık mahkum oldu, 43 sanık beraat etti.

13- Çanakkale Olayları Davası (27 Aralık 1960-10 Mart 1961): Adnan Menderes ve üç eski bakan, CHP'li iki milletvekilinin seyahat özgürlüğünü engellemek suçuyla yargılandılar ve mahkum oldular.

14- Kayseri Olayı Davası (9 Ocak 1961-20 Nisan 1961): CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün seyahat özgürlüğünü engellemek suçuyla yargılanan 13 sanıktan 5'i beraat etti, içlerinde Celal Bayar ve Adnan Menderes'in de bulunduğu 5 sanık mahkum oldu.

15- Demokrat İzmir Davası (12 Ocak 1961-5 Mayıs 1961): 2 Mayıs 1959 tarihinde halkı "Demokrat İzmir" gazetesinin matbaasını tahrip etmeye teşvik iddiasıyla yargılanan 24 sanıktan 5'i beraat etti, içlerinde Adnan Menderes'in de bulunduğu 16 sanık mahkum oldu.

16- Üniversite Olayları Davası (2 Şubat 1961-27 Temmuz 1961): 28 Nisan 1960'da İstanbul'da ve 29 Nisan 1960'da Ankara'da meydana gelen olaylarla ilgili açılan bu davada 118 sanık yargılandı. Demokrat Partili bakanların yanı sıra bazı Silahlı Kuvvetler mensupları ile Emniyet görevlileri bu davada sanık sandalyesindeydi. Kanunlara aykırı olarak üniversiteyi basmak, halka ateş açmak ve yasalara aykırı olarak sıkıyönetim ilan etmek suçuyla yargılanan 118 sanıktan 84'ü mahkum olurken, 34'ü de beraat etti,

17- İstimlak Davası (17 Nisan 1961-21 Haziran 1961): Adnan Menderes ve 9 eski devlet memuru, İstanbul'da birçok vatandaşın mülkünü bedelini tam olarak ödemediği istimlak etmek iddiasıyla yargılandı. Menderes, mahkum oldu.

18- Vatan Cephesi Davası (27 Nisan 1961-21 Haziran 1961): Demokrat Parti'nin önde gelenlerinden 22 kişi, Vatan Cephesi'ni kurarak, bu örgütü bir sınıfın başka bir sınıf üzerinde tahakkümü için araç olarak kullanmak suçlamasıyla yargılandı Aralarında Bayar ve Menderes'in de bulunduğu 19 sanık mahkum olurken, 3 sanık beraat etti.

19- Anayasanın İhlali Davası (11 Mayıs 1961-5 Eylül 1961): Başsavcı bu davanın iddianamesinde, Türk Ceza Kanununun 146. maddesini ihlal eden 8 suç saydı:

- 1- 1951 ve 1953 yıllarında CHP'nin mallarına el konulması,
- 2- Kırşehir'in CKMP' ye oy verdiği için 1954 yılın da ilçe yapılması, böylelikle halkın siyasal inançlarından dolayı cezalandırılması,
- 3- 1953 yılında, hükümete 25 yıllık hizmet süresini dolduran yargıçları emekliye ayırma hakkı tanıyan kanunu çıkartarak yargı bağımsızlığının ihlal edilmesi,
- 4- 1954 ve 1957 yıllarında Seçim Kanunu'nun demokrasiye aykırı olarak değiştirilmesi,
- 5- 1956'da toplantı ve gösterileri kısıtlayıcı kanunların çıkartılması,
- 6- 1960 yılında art niyetle Tahkikat Komisyonu'nun kurulması,
- 7- Tahkikat Komisyonuna olağanüstü yetkiler verilmesi,
- 8- Tahkikat Komisyonu'na verilen olağanüstü yetkilerle anayasanın fesih ve ilgasına teşebbüs edilmesi

Anayasanın İhlali Davası'nda 400'ü aşkın sanık yargılandı ve büyük çoğunluğu mahkum oldu. Yüksek Adalet Divanı, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ı oybirliği ile, 11 sanığı da oyçokluğu ile idam cezasına çarptırdı. 31 Demokrat Partili sanık ömür boyu hapis cezasına çarptırılırken, 418 sanık da, 6 ay- 20 yıl arasında değişen çeşitli hapis cezaları aldı. 123 sanık beraat ederken, 5 sanık hakkındaki dava düştü. Milli Birlik Komitesi, Yüksek Adalet Divanı'nın kararlarının açıklamasından sonra toplanarak Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan hakkında oybirliğiyle alınan idam kararlarını onayladı. Celal Bayar'ın cezası, 65 yaşını geçmiş olduğundan, idama mahkum edilen diğer 11 sanığın cezaları da, Haklarındaki kararlar "oyçokluğu" ile verildiğinden ömür boyu hapse dönüştürüldü.

Fatin Rüştü Zorlu ile Hasan Polatkan 16 Eylül 1961’de İmralı adası’nda idam edildi. Adnan Menderes ise 15 Eylül günü intihara teşebbüs etti. İntihar önlendi, 17 Eylül günü 14.30’da İmralı Adası’nda idam edildi.

TBMM, DP mensupları için “İade-i itibar” kanunu çıkarmıştır. Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan’ın mezarları, idamlarının 29. yılında “Devlet Töreni” ile İmralı’dan İstanbul’daki Anıt Mezar’a taşınmıştır.⁴⁴³

⁴⁴³ Serhan Yücel, (2002), “Menderes Dönemi (1950-1960)”, *Türkler*, C:XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: s.835-854.

SONUÇ

1950-1960 yılları arası Eskişehir basınına baktığımızda bugünde Eskişehir'in önde gelen gazeteleri olan Sakarya ve İstikbal gazetelerinin öncülüğünde bir basın hareketi vardır. Bunlar dışındaki gazetelerin ise uzun ömürlü olmadıklarını görürüz.

Özellikle DP'nin kurulması ve iktidara gelmesiyle Eskişehir'de iktidarı destekleyen gazetelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. iktidarı destekleyen bu gazeteler kamuoyunu bilgilendirme yerine iktidarın fikirlerini desteklemişlerdir.

Bu çalışmanın odak noktasını Eskişehir basınına göre DP iktidarının nasıl algılandığı oluşturmaktadır.

İncelenen dönemdeki Eskişehir gazetelerinin bazı özellikleri mevcuttur. Bunlardan ilki destekledikleri parti fikirlerine sıkı sıkıya bağlı olmalarıdır. Eskişehir'deki iktidar yanlısı gazeteler genelde iktidarın resmi yayın organına bağlı olarak haber yapmaktaydı. Böylece olaylar hakkındaki yorum resmi yayın organı tarafından yani birebir iktidar tarafından oluşturulmaktaydı. Aynı şekilde muhalefet yanlısı gazetelerde de muhalefetin resmi yayın organına bir bağlılık vardı. Bu yüzden diyebiliriz ki Eskişehir basını ulusal olaylarla ilgili konularda merkeze bağlı bir tutum içinde bulunmuşlardır.

İkinci bir özellik karşı partiyle ilgili olumlu haber yapmamalarıdır. İktidar yanlısı gazeteler antidemokratik hareketler karşısında bunların mantığını açıklamaya çalışmışlar; fakat savunulamayacak düzeyde anti demokratik hareketlerde gazetede bu konuları işlememiş ve bu yüzden ya dış haberlere yada yerel haberlere gazetelerde yer vererek bu konulara değinmemişlerdir. Muhalefet gazeteleri de iktidarla ilgili olumlu haberlere gazetelerinde yer vermezken olumsuz haberler daima gazetede yer bulmuştur.

Üçüncü bir özellikte Eskişehir gazetelerinin dış politika konusunda tam bir fikir birliği içinde olmalarıdır. Eskişehir gazeteleri iç politikayla dış politikayı birbirinden ayırmışlardır. Kore'ye asker gönderilmesi, Kuzey Atlantik Paktına girilmesi Bağdat ve

Balkan Paktları konularında Eskişehir'in hem muhalefet hem iktidar gazeteleri hükümetin fikrini desteklemişler ve muhalefet sınırlı düzeyde kalmıştır.

Kıbrıs meselesi de fikir birliği içinde olunan konulardan biridir. Gazetelerin yazıları hemen hemen aynı içerikten oluşmaktadır. Muhalif gazetelerin tek eleştirisi hükümetin bu olayla ilgili aktif hareket etmemesidir.

Yine 6-7 Eylül olaylarında hükümetin hatalı olduğu söylenmesine rağmen gazetelerde bu olayların büyütülmemesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Bununla birlikte muhalefet gazeteleri de bu fikri desteklemişlerdir.

Gazetelerin üst tarafta saydığımız özelliklerini barındıran dönem öncesinde basın, DP'yi vaatlerinden dolayı 1950 öncesinde yoğun bir şekilde desteklenmiştir. Gazetelerin 1950-1951 dönemine baktığımızda Menderes kabinesiyle ilgili eleştirileri ikinci Menderes kabinesine kadar görmeyiz. Bu dönem içinde DP tarafından yapılan antidemokratik eylemler için muhalefet gazeteleri "bir yanlışlık oluşunu" düşünecek kadar iyi niyetlidir. Fakat zamanla bu iyi niyet ortadan kalkmıştır. Bundan sonrada gazeteler iktidar yanlısı ve muhalefet yanlısı olarak ikiye ayrılmıştır.

Bu iki kısma ayrılma dönemi, yukarıda saydığımız üç özelliğin geçerli olduğu dönemdir. 1954-1957 döneminde DP iktidarı gücünün zirvesinde bulunmaktadır ve Eskişehir'in iktidar yanlısı gazeteleri bütün şiddetiyle DP'yi desteklemektedirler. Bu dönemde DP tarafından yapılan her hangi anti demokratik bir hareket bu gazeteler tarafından savunulmuştur. Bu antidemokratik hareketleri savunmak için, iktidarı destekleyen basın genelde antidemokratik olarak görülen uygulamanın CHP döneminde de yapıldığını söyleyerek anti demokratik olayların mantığını açıklamaya çalışmışlardır.

1957 seçimlerinden sonra iktidar buna bağlı olarak ta iktidarı destekleyen gazeteler güç kaybetmeye başlamışlardır. Bu dönem hem iktidar hem de basını için son dönemi oluşturmaktadır.

Bu dönemden sonra muhalefetin güçlenmesi önce partinin resmi yayın organını sonra da yerel muhalif gazeteleri etkilemiştir. Bu dönemde hem iktidarın hem de muhalefetin bir birine karşı saldırgan tutumları Eskişehir gazetelerinin manşetlerine de yansımıştır. Fakat bu mücadelede muhalefet yanlısı gazeteler daha başarılı olmuşlardır. İktidar yanlısı basında özellikle 1959 ve sonraki yıllarda yerel haberlere ve dünya haberlerine daha çok yer vermeye başlamışlar, bir nevi iç politikadan uzak durmuşlardır. Bu hareket muhalefet gazetelerini daha sert mücadeleye sevk etmiş ve Menderes'e diktatör imasında bulunulmasına kadar varmıştır.

Artan muhalefet karşısında, muhalif gazeteciler hakkında davalar açılarak DP'ye karşı muhalefet yapmaları engellenmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra gazetelere yapılan kağıt tahsisi de ayrı bir baskı aracı olarak kullanılmıştır. Muhalif gazetelere tirajlarına oranla az kağıt verilerek muhalefetleri engellenmeye çalışılmıştır. Muhalefet gazeteleri oku ve okut kampanyası başlatarak bu durumdan en az şekilde etkilenmeye çalışmışlardır. İktidar gazeteleri ise kağıt konusunda bir sıkıntı yaşamamışlardır.

Tahkikat Komisyonunun kurulmasıyla Eskişehir'de muhalif gazeteler herhangi bir sebep aranmaksızın kapatılmaya başlanmıştır. Kapatılan bu gazeteler ancak ihtilal den sonra yeniden çıkmaya başlamıştır. İktidarı destekleyen gazeteler ise bundan etkilenmemiştir.

1960 ihtilaliyle Eskişehir'de iktidar ve muhalefet gazeteleri arasında, tıpkı 1950-1951 dönemindeki gibi bir bütünlük olmuştur. İktidarı destekleyen gazeteler 26 Mayıs 1960 tarihinde "Başvekilimiz" derken bir gün sonra, 27 Mayıs günü "Sabık Başbakan" ifadesini kullanmıştır.

İktidarı destekleyen gazetelerin bazıları için, aslında, gücü desteklediklerini söyleyebiliriz. Kar elde etme amacıyla kurulan gazetelerin dışında tutabileceğimiz iktidarı destekleyen bu gazetelerin yayın hayatına rahat bir şekilde devam etme amacıyla iktidarı desteklediğini söyleyebiliriz. Nitekim ihtilal öncesi DP'yi desteklemeleri, ihtilal sonrası DP'yi eleştirmeleri bunu göstermektedir.

Yine Eskişehir’de iktidarı destekleyen gazeteler 27 Mayıs sonrası, Eskişehir’deki DP’lilerin yaptığı yolsuzluklara gazetelerde yer vermeye başlamaları bu fikri doğrulayan bir durumdur.

Eskişehir basınının kamuoyu oluşturmada en başarılı olduğu nokta dış politik olaylardır. Kore savaşı için Eskişehir’de mitingler düzenlenmiş olması aynı şekilde Kıbrıs meselesi için yapılan mitingler Eskişehir basını tarafından Eskişehir halkına duyurularak katılımın fazla olması sağlanmıştır. Bunlar dışında göçmenler için yardım toplanması, yine muhalif gazetelerin CHP malvarlığına el konulmasından sonra yardım kampanyalarının yapılması Eskişehir gazetelerince duyurulmuştur. Eskişehir gazeteleri, Hürriyet gazetesinin Kıbrıs meselesinde yaptığı gibi olaylarda ön ayak olmak yerine sadece olanı duyurmakla yetinmişlerdir.

Bunlar dışında Eskişehir gazeteleri iktidarın anti demokratik hareketleri sonucunda İstanbul ve Ankara’da yapılan mitingler gibi bir hareket tertipleme düşünceleri yoktur. Yine ihtilal sonrası yapılan mitingi tertip edilmesini sağlamak yerine bu mitingin duyurulması ile yetinilmiştir.

Sonuç olarak 1950-1960 arası dönemin daha iyi anlaşılması için bu dönemle ilgili tarafsız eserlerin okunması önemlidir. Çünkü Eskişehir gazetelerinde verilen haberler bazen duygusal bazen taraflı olabilmektedir.

EKLER

EK-I**DÖRTLÜ TAKRİR (7 Haziran 1945)**

“CHP Meclis Grubu Yüksek Başkanlığına

Daha ilk kuruluşundan beri Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin en esaslı umdesini teşkil eden demokrasi prensiplerine inanmış, ve Türk milletinin ancak bu prensiplerin tamamıyla tatbiki sayesinde refah ve saadete kavuşacağı kanaatine bağlanmış olan vatandaşların bütün memlekette ve bilhassa partimiz mensupları arasında en büyük ekseriyeti teşkil ettikleri şüphesizdir. İşte bu kanaatledir ki, milletçe özlenen bu amacın gerçekleşmesi için lüzumlu gördüğümüz tedbirleri partimizin Meclis Gurubuna arz ve teklif etmeyi borç bildik.

Atatürk'ün ölmez adına bağlı olan mukaddes Kurtuluş Savaşımızdan doğan Türkiye Cumhuriyeti, ilk Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile dünyanın belki en Demokratik Anayasasını meydana getirmiş ve bu sayede gerek ferdi hürriyetleri, gerek milli murakabeyi en geniş surette sağlamak imkânı vermiştir.

Memleketi, Ortaçağ'dan kalma bir takım zararlı müesseselerden koruyabilmek ve irticaı kırmak maksadıyla, 1925'den sonraki yıllarda siyasi hürriyetlerin bazı takyitlere uğratıldığını, biliyoruz. Lakin Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun demokratik ruhuna daima sadık kalmış ve Cumhuriyet Kurucusu Büyük Atatürk'ün, bunu tamamı ile demokratik bir sekile ulaştırmak idealinden ölünceye kadar ayrılmamıştır.

Burada izahına lüzum görmediğimiz türlü sebeplerden dolayı muvaffakiyetsizlikle neticelenen Serbest Fırka tecrübesi bu maksatla yapılmış hareketti. Bu talihsiz tecrübenin uyandırdığı tepkiler neticesinde siyasi hürriyetlerin yeni bir takım tahditlere uğratıldığı inkar edilemez. Bununla beraber, Cumhuriyet idaresinin her şeye rağmen demokratik tekâmül yolunda ilerlemek istediğini gösteren teşebbüsler de vardır. Büyük Millet Meclisi seçimlerinde müstakil mebuslara gittikçe daha artacak bir nispette yer ayrılması tecrübesini, buna bir delil olarak zikredebiliriz.

İkinci Dünya Savasının belirmeye başlamasını ve harp tehlikesinin memleketimizi daimi bir tehdit altında bulundurması, pek tabii olarak siyasi hürriyetleri bir kat daha tahdide sebep olmuş ve bu suretle Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun demokratik ruhundan biraz daha uzaklaştırılmıştır. Gerçi Cumhuriyet Halk Partisi içinde müstakil bir grup teşkili, milli murakabe isinin daha esaslı bir şekilde sağlanması ve tek parti usulünden doğan

zararların karşılanması yolunda bir tecrübe olmakla beraber, kuruluşundaki gayri tabiiyet sebebiyle bundan da müspet bir netice alınmadığını görüyoruz.

Bütün dünyada hürriyet ve demokrasi cereyanlarının tam bir zafer kazandığı, demokratik hürriyetlere riayet prensibinin milletlerarası teminata bağlanmak üzere bulunduğu su günlerde memleketimizde de, cumhurbaşkanından en küçüğüne kadar bütün milletin aynı demokratik ülküleri taşıdığından hiç şüphe edilemez.

Uzun asırlardan beri müstakil bir devlet olarak yasayan Türkiye’de, hatta okuyup yazma bilmeyen vatandaşların bile siyasi hürriyetlerini şuurlu kullanacak bir seviyede buldukları inkâr edilemez bir hakikattir.

Okuyup yazma bilmeyen köylüler arasında bile dünyanın en değerli idare ve siyaset adamları yetiştirmiş olan milletimizin, bilhassa Cumhuriyet idaresinin kuruluşundan beri yapılan büyük hamleler neticesinde, bundan yirmi yıl evveline nispetle çok daha yüksek bir seviyeye erişmiş bulunduğu övünülecek bir gerçektir.

İşte, bir taraftan, iç hayatımızdaki bu mesut tekâmülün yarattığı siyasi olgunluk, diğer taraftan, bugünkü medeniyet dünyasının umumi şartları daha ilk Teşkilat-ı Esasiye kanununuzda hâkim olan demokratik ruhu bu günkü siyasi hayat ve teşkilatımızda kuvvetle tecelli ettirmek zamanı geldiği kanaatine bizi sevk etmiş bulunuyor. Bunun bir an evvel gerçekleşmesi yönündeki düşüncelerimizi şöyle hülâsa ediyoruz:

1. Milli hâkimiyetin en tabii neticesi ve aynı zamanda dayanağı olan Meclis murakabesini, Anayasamızın yalnız sekline değil, ruhuna da tamamıyla uygun olarak tecellisini sağlayacak tedbirlerin aranması.

2. Yurttaşların siyasi hak ve hürriyetlerinin, daha ilk Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzun gerektirdiği kullanılabilirlik imkânlarının sağlanması.

3. Bütün Parti çalışmalarının, yukarıdaki esaslara tamamıyla uygun bir şekilde yeni bastan tanzimi.

Muhterem milletvekili arkadaşlarımızın yüksek tasviplerine sunduğumuz bu teklifimizle, daha ilk kuruluşundan beri hâkimiyet gayesine erişmeyi, onu gerçekleştirmeyi hedef tutan Cumhuriyet Halk Partisi’nin ve bütün Türk milletinin yüksek arzularına tercüman olduğumuza, Atatürk’ün idealine sadık kaldığımızı tamamı ile inanmış bulunuyoruz.

Cumhurbaşkanımızın 19 Mayıs 1945 tarihli nutuklarında: “Siyaset ve fikir hayatımızda demokrasi prensiplerinin daha geniş bir ölçüde hüküm süreceği” hakkındaki ifadeleri, bu teklifimizin vakitsiz ve yersiz olmadığı hakkındaki inancımızı büsbütün kuvvetlendirmiştir.

Milletimizin bütün kuvvet ve ifadesini temsil eden Büyük Millet Meclisi Parti Grubu arkadaşlarımızın, Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk milletine dünya demokrasileri arasında şerefli bir mevki sağlayacak olan bu teklifi, kendi öz düşüncelerinin bir ifadesi gibi telakki edeceklerinden asla şüphe etmediğimizi bir defa daha tekrar eder, ve bu takririmizin açık oturumda müzakeresini saygılarımızla rica eyleriz.

İzmir

Celal Bayar

Kars

Fuat Köprülü

İçel

Refik Koraltan

Aydın

Adnan Menderes

Kaynak: Mustafa Albayrak,(2004), Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti(1946-1960), Phoenix Yayınları, Ankara: s.597-598.

EK-II**HÜRRİYET MİSAKİ(ÖZGÜRLÜK ANDI)****(7 OCAK 1947)**

Yüksek heyetimiz dört maddeyi ihtiva eden takririn incelenmesini ana meseleler diye adlandırarak ve diğer dilekler ve meselelerden ayırmak suretiyle hususi bir heyete atfederek ayrıca seçtiği komisyonumuza havale etmiştir.

Bu takririn ana meseleler diye ayrılmasının ve adlandırılmasının çok yerinde olduğunu bildirmekle söze başlayalım.

Dört maddelik bu takrire dikkat edilecek olursa, bütün olarak mütalaayı icap ettirecek ve birbirine bağlı ve birbiri içinde bulunan meseleleri ihtiva ettiği kolayca görülebilir. Filhakika takririn ihtiva ettiği maddeler anayasaya aykırı kanunlar, idare cihazı karşısında partimizin durumu, seçim kanununun değiştirilmesi ve Demokrat Parti Meclis Grubu'nun durumu gibi meseleler olduğuna göre bunların birinin halli diğerinin halline bağlı ve müessir olduğu açıktır.

Bu takririn verilmesini icap ettiren sebepler olarak kısaca, partimizin kuruluşundan beri karşılaştığı gayri tabii şartlar gösterilebilir. Bunlar üzerinde partimiz genel başkanının açış konuşmasında da ehemmiyetle durulmuştur.

Kanunlar arasında Anayasa'nın ruhuna ve metnine aykırı olan kanun hükümlerinin mevcut olduğuna ve bunların vatandaş hak ve hürriyetlerini baskı altında bulundurmakta ve milli iradenin serbestçe tecellisine engel teşkil etmekte olduklarına şüphe yoktur.

İdare cihazının tek partili devrede olduğu gibi kayıtsız şartsız iktidar partisi emrinde çalışmakta devam ettiği ve partimizin kurulmasını önlemeğe, geciktirmeğe ve partimiz mensupları ile partimize taraflar olan vatandaşlar üzerinde her türlü tazyiklere tevessül ettiği, kuruluşundan beri partimizin muhtelif faaliyetlerinde vazifeler almış olan sizlerce de gayet iyi bilinmektedir.

Devlet faaliyet ve idaresine milletçe el konmamasına ve topluluk hayatımızda millet murakabesinin bir türlü tahakkuk ve bir kelime ile millet hâkimiyetinin teessüs edememesine başlıca amil olan vatandaşın reyini kullanırken her türlü tesirden azâde olarak vicdanının emrettiği gibi reyini kullanabilmesi ve kullandığı rey de emniyet altında bulunması ve amme vicdanının buna inanması şartlarının temin edilememesine sebep olan seçim kanununun değiştirilmesinin bütün milleti alakalandıran bir mesele

haline geldiğini takdir etmeyen kalmadığı gibi taşıdığımız temsil sıfatı dolayısıyla hepimiz bu meselenin halini basta gelen bir vazife olarak deruhte etmiş bulunuyoruz.

Grubumuzun Meclisteki durumuna gelince: Tek parti zihniyetinin devam etmekte olmasının türlü tecellileri, bilhassa milletvekili seçimlerinin malûm şartlar altında cereyan etmiş olması neticesi olarak grubumuzun Meclisteki durumunun nezaket ve ciddiyet arz etmekte olduğu hiç kimsenin gözünden kaçmayacak açıktır. Son günlerde grubumuzun Meclisi terk etmek mecburiyetinde kalması bu halin yeni bir delilini teşkil etmektedir ki, yüksek heyetinizin henüz bu hadisenin tesir ve teessürü altında bulunduğunu da

bugüne kadar devam eden idare cihazının vatandaşları ve muhtelif partileri tesir altına alabilmesi anayasanın ruhuna ve metnine aykırı olan bir takım kanuni hükümlerin meriyette bulunmasına; vatandaşlar ve muhtelif partiler üzerindeki böyle bir baskının ise; seçimlerde vatandaş iradesinin serbest tecelli edememesine, reylerin masum bulunmamasına sebep olduğu ve bunun ise doğrudan doğruya millet hakimiyetinin tamamen tahakkuk edememesine ve hatta devletin kuruluşuna kadar tesirler icrasına yol açtığı ve nihayet bütün bunların da partimizin grubunun Meclisteki vaziyetini ağırlaştırarak tehlikeler doğurduğu, reddine imkan bulunmayacak bir hakikat olarak ortada durmaktadır. Görülüyor ki takririn ihtiva ettiği meseleler tamamen birbirine bağlı ve birbirinin sebep ve neticesidir.

Yüksek Heyetinizin Ana davlar diye adlandırdığı ve bir bütün teşkil eden bu meselelerin hal yolunun bulunması partimizin kuruluş maksatlarıyla doğrudan doğruya alakalı olduğu kadar Türk demokrasinin gerçekleşebilmesi için de halli mutlak zaruri meseleler olarak ortada durmaktadır. Kongremizin ruznamesine dahil diğer meseleler bugün arzettiğim manzara karşısında tali bir ehemmiyette kalmaktadır.

Diğer tarafından yukarıda da temas ettiğimiz gibi kongre açılış nutkunda üç maddede ifade edilen ve her hangi bir partinin görüşü olmaktan ileri, milli vicdanda şuûrlaşan davalar olarak ele alınan üç meseleyi hatırlatmak isteriz.

1- Vatandaş hak ve hürriyetlerini haleldar eder mahiyette olan ve Anayasamızın ruhuna ve metnine uymayan kanun hükümlerinin kaldırılması,

2- Vatandaş reyinin emniyet ve masuniyetini sağlamak ve milli hakimiyet prensiplerini teminat altına almak maksatlarıyla seçim kanununda değişiklikler yapılması,

3- Devlet reisliği ile fiili parti reisliğinin bir zat uhdesinde birleşmemesi esasının kabulü.

Kongre açılış nutkunun ve binnetice bu üç esasın yüksek heyetinizce tasvip edilmiş olması ve tahrir muhteviyatının da bu meselelerle sıkı sıkıya bağlı ve hatta aynı mahiyet taşımakta bulunmasını bir defa daha müşahede etmek yerinde bir istird.

Asıl kayda sayan olan nokta gene yukarda da temas ettiğimiz veçhile vilayetlerden gelen delegelerin ekserisinin de komisyonumuza tevdi edilen tahririn ihtiva ettiği dört meseleyi ele almış olmasıdır. Nitekim bu delillerin hemen hepsinde seçim kanununun vatandaş iradesinin serbest tecellisini, reylerin masuniyetini teminat altında bulunduracak şekilde tadilinin temini, Anayasaya uygun olmayan kanun hükümlerinin ortadan kaldırılması ve idare cihazının tarafsızlığından doğan ve bir arada mütalaa her vatandaşın yüreğini sızlatan, endişeye düşüren idari tasarrufların nihayete ermesinin ilk şartı olmak bakımından da Devlet Reisliği ile fiili parti reisliğinin bir zatın uhdesinde birleşmemesinin kabulü milli hâkimiyet esasının zaruretleri olarak tespit edilmiş ve bu meseleler karşısında parti grubumuzun Meclisteki durumunun günün şartlarına göre mütalaa edilerek bu hususta bir karar alınması yüksek heyetinize bırakılmış bulunmaktadır.

Bu itibarla komisyonumuz tahririn ihtiva ettiği ilk üç mesele hakkında ayrıca bir mütalaa serdine lüzum görmeyerek üç günlük çalışmalarını parti meclis grubumuzun durumu üzerinde toplamıştır.

Çok kısa bir zamanda yurdun her kösesinde, geniş ölçüde vatandaşların partimiz etrafında toplanmış olması ve bilhassa seçimlerde milyonlarca vatandaşın reylerini partimiz lehinde kullanması ve seçimlerden sonra da cereyan eden hadiselerin ümit kırıcı ve üzücü olmalarına rağmen parti içinde çalışmalarına azimle devam etmesi ve bu azim kararını yüksek heyetimizle temsil edecek kadar bütün bir varlık meydana getirmesi elbette ve elbette muayyen milli maksatların elde edilebilmesi için yapılmış fedakârlıklardır. Grubumuzun Meclisteki faaliyetleri bu maksatlar istikametinde en küçük bir inkişaf elde edilmesi söyle dursun bilakis tek parti zihniyetinin bütün devlet faaliyetlerini tanzim edecek olan Büyük Millet Meclisi'nde de eskisi gibi hüküm sürmekte olduğu meydandadır.

Demokratik gelişmemizin uzun bir sürüncemeye düşmesi demek olan ve parti faaliyetlerimizin akâmete uğraması gibi bir netice doğurabilecek bu hali daima göz

önünde bulundurmak lazım gelmektedir. Doğuşundan beri her istikametteki faaliyetlerini kanunlara ve meşruiyet esaslarına göre devam ettirmekte olan, her hal ve karda daima bu yolda yürümek azminde olan partimizin, Meclis Grubumuz'un durumunu ciddiyetle ele alması bir zarurettir. Tek parti zihniyetinin milli vicdana mal olan meseleler karşısında gidiş istikametinde memleketin demokratik inkişafını sağlayacak mahiyette küçük belirtiler göstermemekte devam etmesi karşısında Grubumuzun Meclis'ten çekilmesi Partimiz için içtinabı mümkün olmayan tabii bir karar olacaktır.

Partimiz kuruluş maksatlarını sürüncemeye ve sürüklenmeye bırakmak suretiyle memleketimizde demokratik inkişafın gecikmesine göz yummak Demokrat Parti'nin asla kabul edemeyeceği bir neticedir. Bu sebeple böyle bir kararın devlet kuruluşunda meydana getireceği akisler üzerinde durmayarak bu tarihi kararı almak Partimiz için zaruret olacaktır.

Yüksek heyetimizin toplanmasıyla ve Parti faaliyetlerine el koymasıyla bir dönüm noktasına ulaşmış olan Partimiz Grubunun Meclisteki faaliyeti hakkında bugünden kati bir karar almayarak hadiselerin inkişafını bundan sonra da sıkı sıkıya takip ederek her yolda bir karar alması salahiyetini seçiminizle teşekkül edecek Genel idare Kuruluna vereceğimiz bu salâhiyet ve bu selhiyetin gerektiği zaman kullanılması keyfiyeti Parti Meclis Grubumuzu demokrasi aleyhindeki tecellilerine şahitlik etmek mevkiinde kalmak gibi bir durumdan kurtaracak ve yüksek heyetimizde tam ve kati ifadesini bulmuş olan Türk demokrasisi davasının mutlak gelişmesini temin yolundaki azim ve kararımızın bir ifadesini teşkil edecektir.

Hadiselerin icap ettirdiği zaman karar almak üzere yüksek heyetimizin toplanabilmesindeki müşkülâtın bu yetkinin Genel idare Kuruluna kayıtsız ve şartsız olarak verilmesi hususunda ayrı bir sebep teşkil ettiğini arz etmek isteriz.

Karar yüksek heyetinizindir.

Kaynak: Mustafa Albayrak,(2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti(1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara: ss.612-614.

EK-III**12 TEMMUZ BEYANNAMESİ**

“Hükümet Reisi ile ve muhalefet lideri ile son günlerde memleketin iç durumu üzerindeki konuşmalarımı ve bu hususta kanaatlerimi ve fikirlerimi söylemek zamanı gelmiştir.

7 Haziran tarihinde, görüşmek için çağırdığım Bay Celal Bayar bana: Demokrat Parti'nin, idare mekanizmasının baskısı altında bulunduğunu beyan ve şikayet etti. Haberdar ettiğim başbakan, aynı mevzuları daha evvel aralarında görüştiklerini hikâye ederek, böyle bir baskının olmadığını, idare mekanizmasının memleketin huzurunu bozacak mahiyette tahriklere karşı çok güç durumda kaldığını beyan eyledi. Bundan sonra, iki tarafı bir arada dinlemek için, 14 Haziran tarihli buluşmayı tanzim ettim.

Başbakan ve yardımcısı Devlet Bakanı ile, Demokrat Parti Başkanı hazır bulundular. İki taraf arasında karşılıklı tartışma içinde iki buçuk saat devam eden bu konuşma, başladığı noktada bitti. Demokrat Parti Başkanı, partisinin baskı altında bulunduğu noktasında ısrar ve partisinin kanun dışı maksatlar ve ihtilal usulleri takip ettiğine dair ihtimalleri reddetti.

Hükümet reisi, mekanizmasının baskı yaptığı, iddiasını kabul edemeyeceğini ve şikâyet vesikalarını takip ve tetkike hazır olduğunu tekrar söyledi ve muhalif partinin çalışma usullerini düzeltmesi lazım geldiği iddiasında kaldı.

17 Haziran tarihinde Bay Celal Bayar'ı tekrar kabul ettim; Bana vaziyeti arkadaşlarıyla görüştüğünü, benim durumuma karşı teşekkürle mütehassis olduklarını söyledikten sonra, baskı vardır kanaatinde olduklarını teyit etti. Bunun üzerine, iki defa görüştüğümü Başbakan, iktidar partisi ile muhalefet partisinin Büyük Meclisteki münasebetleri ve karşılıklı çalışmaları yolunda hayırlı terakkiler olduğunu takdirle söyledikten sonra, “Biz de kendimize düşen vazifeleri sadakatle ifa edeceğiz. Size söz veriyorum!” dedi ve iki ay sonra, Büyük Meclis toplanıncaya kadar partileri münasebetlerinde itimadı artıran terakkiler olacağına ümidi kuvvetli olduğunu ilave etti.

Bu beyanatı Bayar'a 24 Haziran tarihinde naklettim. Bay Bayar bana fiili neticeye intizar edilmesi lazım geldiğini bildirdi. Bundan sonraki tartışmalar, muhalefet liderinin Sivas nutkunda ve hükümet reisinin 2 Temmuz tarihli beyanatında ve ondan sonraki karşılıklı cevaplarda görülmüştür. Vaziyet hülasa olunursa, iki taraf şikâyet ve savunmasında ısrar etmiş ve şiddetli tartışmalar esnasında, karşılıklı iyi niyetlerin ifadesi olan, bazı tatmin edici parçalar hatırlarda kalmıştır. Siyasi havayı yumuşatan bir iyilik

olmak üzere, dertleri bilenlerin, kendilerinden, karşı tarafı teskin edici tedbirler alacakları ümidi uyanmıştır. Bunun dışında olarak durum, muhalefet partisinin liderinin: “fiili bir netice bekleme” şeklinde ifade ettiği hükümde görünüyor. Yani, bir başka türlü söylenirse, vaziyet, karşılıklı iddialar

bakımından düğüm halini muhafaza etmiştir.

Şimdi ben bu düğümü çözmeye çalışacağım. İki tarafın şikâyet ve müdafaalarının delillerini tafsil etmekte fayda görmüyorum. Zaten bunlar, umumi efkârca da kâfi miktarda bilinmektedir. Görüyorum ki, taraflardan hangisinin haksız veya hangisi dava evvel karşısındakini kırmaya başlamış olduğunu aramakta da fayda yoktur. Ben, idare mekanizmasının baskı yaptığını hükümet reisinin kabul etmemesini, böyle bir hareketi tasvip etmeyeceğini katiyetle beyan eylesen, bir teminat ifadesi olarak aldım; ve bunu Bay

Bayar’a söyledim. Sen, muhalefet liderinin kanun dışı maksatlar ve metotlar isnadını reddetmesini, muhalif parti çalışması için şart olan kanun içinde kalmak esasının göz önünde tutulduğuna ve tutulacağına dair, tatmin edici bir teminat olarak kabul ettim ve başbakana bunu söyledim. Her iki tarafla da yaptığım uzun konuşmalardan çıkardığım bu neticelere inanmak istiyorum, Bizi, bu inanışa getiren bugünkü durumu, memleketteki siyasi partilerin çalışıp gelişebileceğine, kati ümit veren en mühim merhale sayıyorum. Şimdiye kadar memlekette geçen iktidar-Muhalefet tecrübesinin muvaffak olmasını, bir seneden beri geçirdiğimiz tecrübeler, onların dayanamamış ve bugünkü siyasi durumu elde edememiş olmalarında görüyorum. Benim kanaatimce, bir buçuk seneden beri geçirdiğimiz tecrübeler ağır ve bazen ümit kırıcı olmuştur ama, gelecek için her türlü ümitleri haklı çıkaracak bir muvaffakiyet de temin edilmiştir. Bu durumu muhafaza etmek ve onun gelişmesini sağlamak, iktidar ve muhalefet partilerinin vazifeleri olmak lazım gelir.

Gelecek için tedbirler, benim kabul ettiğim gibi, su noktadan hareket etmekle bulunabilir. Benim bu son dileğim, karşılıklı şikâyetleri için mübalağa payı ne olursa olsun, hakikat payı da vardır. ihtilalci bir teşekkül değil, kanuni bir siyasi partinin metotlarıyla çalışan muhalif partinin, iktidar partisi şartları içinde çalışmasını temin etmek lazımdır. Bu zeminde ben, devlet reisi olarak kendimi her iki partiye karşı müsavi derecede vazifeli görürüm.

idare mekanizması, yani vekillerimiz ve maiyetleri, bir seneden beri ağır bir tecrübe geçirmişlerdir. Öyle zamanlar oldu ki, memlekette hükümetin mevcut olup olmadığı bile şüphe götürür idi.

Sorumlu hükümetin, huzur ve asayiş vazifesi münakasa götürmez. Fakat meşru ve kanuni siyasi partilere karşı tarafsız, eşit muamele mecburiyeti, siyasi hayat emniyetinin temel şartıdır. Bu arada siyasi partilere mensup olan veya görünen hususi maksat sahiplerinin şirretliklerini pervasız olarak tesirsiz bırakmak hususunda partilerin dikkat göstermeleri icap eder. Siyasi partilerin hangisi iş basına gelirse gelsin, onlar, idare mekanizmasında çalışanların haklarına ve itibarlarına karşı adaletli bir zihniyette olacaklarına inandıracaklardır.

Zannediyorum ki, hükümet reisi ile muhalefet lideri arasındaki son tartışmada, iki taraf, sebat ettikleri noktadan ayrılmak gayretine düşmeksizin, her iki tarafın bekledikleri şeyleri söylemiş ve temin etmiş oluyorum.

Vatandaşlarıma hükümet ile ve iktidar partisi ile muhalefet partisi arasında görüşme ve araya girme safhalarını olduğu gibi anlatmış olduğumu ümit ederim. Varmak istediğim netice, başlıca iki parti arasında temel şartın, yani, emniyetin yerleşmesidir. Bu emniyet, bir bakıma, memleketin emniyeti manasını taşıdığı için, gözümde çok ehemmiyetlidir. Muhalefet, teminat içinde yasayacak ve iktidarın kendisini ezmekten başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır. Büyük vatandaş kitlesi ise, iktidarın su partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini, vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir. Bu neticeye varmak için karşılaştığım güçlükler, çok zaman, yalnız ruhi mahiyette olan amillerdir.

Bu güçlükleri yenmek için, siyasi hayatımızı idare eden iktidardaki ve muhalefetteki liderlerin samimi yardımlarını isterim.

Bu beyanatımı, nesrinden önce, Başbakan ile muhalefet lideri görmüşlerdir.

Cumhurbaşkanı
İsmet İnönü

Kaynak:Mustafa Albayrak,(2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti(1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara: ss.615-617.

EK-IV**MİLLİ TEMİNAT MİSAKI**

Kongremize sunulan Genel idare Kurulu raporunun “antidemokratik kanunlar değiştirilmez, seçim kanunu emniyet verecek ve adli teminatı ihtiva eden bir şekilde konmaz, az veya çok farklarla 21 Temmuz metotlarının önümüzdeki umumi seçimlerde de tatbikine kalkışılacak olursa ne olacaktır?”

Suallerini inceleyen komisyonumuz birinci büyük kongrede tesbit edilen Hürriyet Misakı ruhuna sadık kalarak aşağıdaki hususatı yüksek kongrenin tasvibine arz eder.

1- Seçim kanununun ve seçimlerde alakalı hükümlerin vaz'ından maksat millet iradesinin serbestçe tecellisini teminden ibarettir. Mevzuu kanunlara ve müesses nizama aykırı hareket kuvvet darbesi, millet ve vatandaş haklarının ihlali neticesine varacağından buna meydan verilmemek üzere memleket için büyük zarar ve tehlikeleri mucip olacak bu hale müsaade edilmemesi, bu mevzuda haklarına tecavüz olunan bütün vatandaşların meşrû müdafaa halinde kalmaları, haklarını Anayasa ve Türk Ceza Kanunu'nun müeyyidelerine dayanarak hareket etmeleri kaçınılmaz bir zaruret olacaktır. Bu hususların rey sahibi bütün partililere ve Türk umumi efkârına bildirilmesi, ayrıca hükümetin ve vazifelilerin keyfiyetten haberdar edilmelerinin temini zaruri görülmüştür.

2- Ancak tek parti zihniyetinin ve Halk Partisi iktidarının, kanunların ihlali pahasına da olsa, devamını kararlaştırmış olanlar kongremizin bu kararı almış olmasını, ihtilale teşvik mahiyetinde tefsir etmeye kalkışabilirler. Halbuki ihtilal mevcut ve müesses içtimai ve siyasi nizamın cebren değiştirilmesine matûf bir hareket olup, yukarıda tavsif edilen hareketler, ihtilal tabirinin tamamıyla şümulü dışında, meşru hakların ve meşrûiyetin müdafaası mahiyetindedir. Bu itibarla vatandaş siyasi hak ve hürriyetlerinin kullanılmasına ve milli hâkimiyet esaslarının tahakkukuna her hangi bir surette engel olacak kanun dışı hareketlerden tevakkî olunması lüzumunu memleketin en yüksek menfaatleri hesabına belirtmek isteriz. Aksi yolda harekete teşebbüs edenlerin ise, milli vicdanın ifadesi olan millet husumetine maruz kalmak gibi ağır ve tarihi bir mesuliyete mahkûm olacakları muhakkaktır.

Kaynak: Mustafa Albayrak,(2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti(1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara: s.618.

EK: V

ATATÜRK'ÜN MİRASI

Malik olduğu bütün nutuk ve hisse senetleriyle Çankaya'daki menkul ve gayri menkul emvalimi Cumhuriyet Halk Partisi'ne atideki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum

1. Nutuk ve hisse senetleri , şimdiki gibi İşbankası tarafından nemalandırılacaktır.
2. Her seneki nemadan bana nisbetleri şerefi mahfuz kaldıkça , yaşadıkları müddetçe, Makbule'ye ayda (1000), Afet'e (800), Sabiha Gökçen'e (600), Ülkü'ye (200) lira ve Rukiye ve nebibe'ye şimdiki yüzer lira verilecektir.
3. Sabiha Gökçen'e bir ev de alınabilecek para verilecektir.
4. Makbule'nin yaşadığı müddetçe Çankaya'da oturduğu ev emrinde kalacaktır.
5. İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.
6. Her sene nemadan mütebaki miktar yarı yarıya Türk Tarih kurumuna ve Türk Dil Kurumlarına tahsis edilecektir.

Kaynak: “Atatürk'ün Vasiyetnamesi”, *Sakarya*, 16.12.1953, s.1.

EK-VI**CEMAL GÜRSELİN MEKTUBU****(3 Mayıs 1960)**

“Aziz Vekilim,

Dün geceki konuşmalarımızın ışığı altında, zatıalınıza memleketin huzur ve istikrarı için alınması lazım gelen tedbir ve kararlar hakkındaki görüşleri arz etmeyi milli ve vatani bir vazife bilirim.

Sayın Başvekilin açıklamalarını dinledim ve okudum. Bunlarda benim düşüncelerimin kabulüne müsait bir zemin henüz mevcut olmadığı aşikar olarak belli ise de, gene de düşüncelerimizin sizlere iblağının zaruretine inanıyorum.

Muhterem vekilim, şu hakikati kabul etmek lazımdır ki, Kayseri hadiseleriyle başlayıp son karar ve feci olaylara kadar devam eden vakalar, vatandaş ruhunda derin tesirler ve hükümete karşı telafisi güç hoşnutsuzluklar yaratmıştır. Hele, ordunun talebelere karşı akılsızca kullanılması işin vahametini artırmış, ordu mensuplarında huzursuzluk ve güvensizlik hisleri belirmiş, korkulan şey olmuş, ordu politikaya karıştırılmıştır.

Sayın vekilim, bu ahval küçümsenecek, cebir ve şiddetle geçirilecek şeylerden değildir. Memleketi, hükümeti ve partinizin düştüğü müşkül vaziyeti kurtarmak için sükunetli, fakat, ciddi ve cezri tedbirler almak lazımdır. Bu tedbirler

şunlar olmalıdır

1-Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Çünkü, bütün fenalıkların bu zattan geldiği hakkında memlekette umumi bir kanaat vardır.

2-Kabinede iyi kabul edilmeyen ve kötü halleri bütün memlekette yayılmış bulunan zevat çıkartılmalı ve yeni kabine mutlak dürüst, makul, zorcu değil, adalet ve şefkat hissi taşıyan kimselerden kurulmalıdır.

3-İstanbul, Ankara valileri ve emniyet müdürleri süratle değiştirilmelidir.

4-Ankara Sıkıyönetim Kumandanı derhal değiştirilmelidir.

5-Son çıkarılan ve tahkik komisyonları kuran kanun kaldırılmalıdır.

6-Hapsedilmiş gazeteciler bir af kanunu ile, kısa zamanda tahliye edilmelidir.

7-Son olaylarda tutuklanan öğrenciler serbest bırakılmalı, ilim müesseseleri, yeniden faaliyete geçirilmelidir.

8-Şimdiye kadar çıkarılan bütün antidemokratik kanunlar yavaş yavaş kaldırılmalıdır.

9-Vatandaşın hürriyet ve eşit muamele hakkına mutlak surette riayet edilmelidir.

10-Ordunun meseleleri süratle halledilmelidir.

11-Din istismarcılığından vazgeçilmelidir.

12-Suiistimaller oluyor mu, bilmiyorum. Fakat olduğu hakkında umumi kanaat mevcuttur. Ve milletin hükümete karşı itimsizliğine sebep olmaktadır. Bu gibi kötülüklerin şiddetle bertaraf edilmesi lazımdır.

13-Müstesna zamanlar ve günler haricinde, hükümet büyüklerinin memleket gezilerinde suni büyük vatandaş topluluklarıyla karşılaşmaları usulü terk edilmelidir.

Muhterem vekilim, bu yazdıklarım asla, bir parti ve politika mülahaza ve tesiri ile yazılmamıştır. Memleketin durumunun bu tedbirlerin alınmasını zaruri kıldığına inandığım için arz edilmiştir. Sizlerin vatanperverlik ve vicdanlarınıza hitap ediyorum. İyi düşününüz, iyi hareketler yapınız. Memlekette çok şeyler yaptığınız muhakkaktır. Fakat, bu asla kafi değildir. Bu yapılan işleri müstemleke işçileri de yapar, yapıyor ve yapmıştır. Asıl mühim olan toplumun ruhunda yaşama şevk ve azminin geliştirilmesi, hak ve hürriyet aşkının kökleştirilmesi ve vatandaş idrakinin yüksek ve necip hislerle donatılmasıdır.

Olaylar, bu yolda olmadığımızı göstermektedir. Öğrencilerin hürriyet duygusu ile yaptıkları masumane tezahürata karşı kıtalar sevk edilmesi ve onların desteğiyle emniyet kuvvetlerinin ilim yuvalarının içine kadar girerek, öğrencileri, profesörleri ile beraber, coplarla ve kurşunlarla tedip (cezalandırma) etmesi

dünyada görülmemiş çok feci bir şeydir. O hengamede (kavga) kız öğrencilerin yürekler parçalayan çığlıklarının, analar, babalar ve halk ruhunda unutulmaz yaralar açtığını anlamamanın, memleketin huzuru bakımından, büyük bir hata ve hazin bir gaflet olduğuna kaniim. Bizim gençlerimizde hak, adalet ve hürriyet duygularının gelişmesinden ve kemalinden memnun olmamız lazım gelmez mi?

İstikbali hissiz, duygusuz, müstemleke ruhlu, yalnız maddeci, bedbaht insanlara mı bırakmak istiyoruz?

Sayın vekilim, maruzatım muhakkak ki, çok mühim ve hatta çok cüretkaranedir. Fakat, memleket için, milletin selameti için, hükümet ve hatta partinizin kurtarılması için, dikkate alınması lazımdır. Ve hafta çok lazımdır.

Saygılarımla.”

Kara Kuvvetleri Kumandanı
Orgeneral Cemal Gürsel

Kaynak:Mustafa Albayrak,(2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti(1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara: ss.624-625.

EK-VII

SİLAHLI KUVVETLER BİLDİRİSİ
(27 MAYIS 1960)

Dikkat! Dikkat! Muhterem Vatandaşlar,

Radyolarınızın basına geçiniz. Güvendiğiniz Silahlı Kuvvetlerinizin sesi bir dakika sonra size hitap edecektir.

Bugün, demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini ele almıştır.

Bu harekete, Silahlı Kuvvetlerimiz, partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır. Girişilmiş olan bu teşebbüs hiçbir sahse ve zümreye karşı değildir. idaremiz hiç kimse hakkında şahsiyata müteallik tecavüzkar bir fiile teşebbüs etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup olursa olsun, her vatandaş, kanunlar ve hukuk prensipleri esasına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların, partilerin üstünde, aynı milletin aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeden birbirlerine karşı hürmetle, anlayışla muamele etmeleri, ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir.

Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine tamamıyla riayettir. Büyük Atatürk'ün “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadıkız. NATO'ya, inanıyoruz ve bağlıyız. CENTO'ya bağlıyız.

Tekrar ediyoruz, düşüncelerimiz, yurtta sulh, cihanda sulhtur. Türkiye dâhilinde bütün garnizonlardaki garnizon komutanları o yerin mülkî ve askerî idaresine el koyacaklar ve vatandaşların her hususta emniyetini sağlayacaklardır.

Kaynak:Mustafa Albayrak,(2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti(1946-1960)*, Phoenix Yayınları, Ankara: s.626.

EK-VIII**ESKİŞEHİR ASKERİ VALİSİ SÜLEYMAN TULGAN'IN KONUŞMASI**

Muhterem Eskişehirliiler

28 Mayıs 1960 gününden beri Eskişehir askeri valisi olarak uhdeme tevdi edilen çok ağır ve bu nispetle mukaddes bir vazifeyi ifa etmekteyim. Çok müteşekkirim ki, günden beri bütün vatan sathında olduğu gibi vilayet hudutları içindeki hiçbir fert Türk Silahlı Kuvvetleri'nin giriştiği ideal ve çok şerefli ir gayenin tahakkuku uğruna sarfettiği gayrete mugayir harekette bulunmamış bütün yasak ve emirlere harfiyen riayet etmiştir.

Kazaların tamamını nahiyelerin kısmı azamını bizzat dolaşıp idare amirleri ve halkla temas ederek durumu kendilerine arz ettim. Her gittiğim yerden çok müşet ve iyi fikirlerle ayrıldım. Çalışmalarımıza gösterilen yakın alaka ve anlayış sebebiyledir ki enerjimizin çoğu esas gayenin tahakkuku uğruna harcanmakta ve bu durum idare organlarını memnun etmektedir.

Bu yüzden muhterem Eskişehirliilere sonsuz şükran ve minnetlerimi arz etmek benim için iftihar vesilesi olmaktadır.

Durumu ilk günden beri yakinen radyo ve gazetelerden takip etmektesiniz. Türk Silahlı Kuvvetleri bütün gücü ile bu gayenin sonuna erişmeye kararlı ve muktedir durumdadır. Ancak bu yolda yürürken hiçbir vatandaşın incinmemesi ana gayemizdir. Bu ise sizlerin askeri idareye karşı göstereceğiniz yardım ve samimi bir anlayışla mümkün olacaktır. Aksi halde kalkacak ilk baş mukaddes gayenin ifası uğruna en zecri ve en sert usullerle ezilecek ve akacak kan Türk kanı yani kendi kanımız olacaktır. Hepimiz inanıyoruz ki, bu yol arzu edilen yol değildir. Ve yine inanıyoruz ki, tuttuğumuz yol doğru muhakkak sonuna erişilmesi icap eden bir yoldur. Zira başlanan hareket esasen kardeş kanının akmasına sebep olmamak ve özlenen hür bir rejim için değil mi? Gayelerimiz aynı ve tek değil mi?

HÜR VE KUDRETLİ BİR HUKUK DEVLETİ OLMAK....İşte parolamız budur.

Biliyorsunuz bütün partiler kapatılmıştır. Ancak hiçbir vatandaşın konuşma ve yazma hürriyeti elinden alınmamıştır. Partilerin kapatılması muvakkat ve kısa bir zaman içindir. Neticede yine bütün partiler açılacak ve kendi arzu ettiğiniz hükümet iş başına getireceksiniz. Bu günkü durum hiçbir parti ve şahıs istihdaf etmemektedir.

Ancak en kritik devre olan bu günlerde eski husumet ve menfaatleri yeniden tazeleyerek hasıl olacak münakaşa ve nahoş hareketler belki bizim işlerimizi zorlaştıracak fakat buna teşebbüs edenleri de önce vicdanen ve bilahare şahsen sorumlu duruma sokacaktır. Fakat neticede biz yine gayemize erişeceğiz. Esasen böyle bir durum hasıl edecekler ki bir gayeye erişemeyeceklerdir.

Binaenaleyh bu intikal devresinde ilk şart parti münakaşalarının ve asılsız dedikoduların husule getirilmesidir.

Kendi işlerinizle büyük bir vicdan huzuru içinde meşgul olun. Bize inanın ve güvenin. Taşındığımız mesuliyet ve vazifeyi tamamen müdrikiz. Özlenen günler çok yaklaşmıştır. Bu gayeye el birliği ile koşalım ki çok kısa zamanda netice hasıl olabilsin. Ve neticede biz de esas vazifemiz olan askerliğimize dönelim.

Vatan hepimizindir. Temiz vicdan ve hür fikirlerinize inanıyoruz bütün enerjimizle hizmetinizdeyiz.

Hepinizi hürmet ve muhabbetle selamlar, mukaddes gayemiz için başarılar diler tekrar gösterilen anlayış ve yardımlarınıza sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Tuğgnl. Süleyman TULGAN

Eskişehir Askeri Valisi

Kaynak: “Muhterem Eskişehirliiler”, *İstikbal*, 01.06.1960, s.1.

EK-IX

**SÜLEYMAN TULGAN'IN YARDIM PARASI TOPLANMASINA DAİR
KONUŞMASI (11/06/1960)**

Muhterem Vatandaşlarım

Sabık iktidarın müflis ve hesapsız hareketi neticesi milyarlarca baliğ olan iç ve dış borçların kısmen olsun kapatılması suretiyle müstakar bir iktisadi düzen ve refaha kavuşmamız için Milli Birlik Komite ve Hükümetimizi manen ve maddeten desteklemek amacı ile civanmert milletimiz tarafından Milli Birlik ve Komitesine ve Hükümete vaki yardım talepleri memleket şumul bir hal almış bulunmakta yardımların bir an evvel kabul edilmesi için isticai gösterilmektedir.

Aziz milletimizin bu asil ve derin duygu ve heyecanı Milli Birlik ve Komitesi ve Hükümetimiz tarafından şükranla karşılanmış teberruların aşağıdaki esaslar dairesinde kabulü kararlaştırılmıştır.

Teberruları kabul etmek üzere aşağıdaki tertipler alınacak teberruda bulunacaklar Vilayet ve Kaza Merkez Komitelerine veya muhitlerinde kurulu aşağıda belirtilen tali komitelere müracaatda muhtardırlar.

1. Teberrular Para , Zikıymet eşya, Altun ve mücevherat olarak kabul olunacaktır.
2. Bil'umum müessesat müessese müdürünün başkanlığında mahalle ve köylerde Muhtarın Başkanlığında en az üç kişiden mürekkep hey'etler marifetiyle kabul edilecek teberrular ilişik numunesine göre tanzim edilecek iç nüsha cetvele kopyeli olarak kaydedilecek ve teberru edilen kıymetler Hey'etler tarafından Vilayet ve Kazalarda Vali ve Kaymakamların Başkanlığında teşekkül eden üç kişilik Yardım Komitesine Liste mucibi ve imza karşılığında teslim edilecektir.

3. Bil'umum birliklerde teşekkül eden komite azalarının ad ve soyadları ile ikametgah adresleri Vilayet ve Kaza merkezlerindeki Vali ve Kaymakamların başkanlığında teşekkül eden hey'ete derhal bildirilecektir.

4. Vilayet ve kazalarda Vali ve Kaymakamların başkanlığında kurulu heyetler, yardımların sonu alındığında Devlet Ayniyat talimatnamesinin 4. maddesinin 2. fıkrası hükmü dairesinde takdir olunacak kıymetini gösterir müşterek imzalı bir liste ile teberru edilen para ve maddeleri mahal mal sandığına makbuz karşılığında teslim edecektir.

5. Listelerin bir nüshası bağışı kabul eden komitede kalacak iki nüshası Vilayet ve Kazada kurulu ana komiteye tevdi olunacak. Kaza merkezlerindeki komite listeler muhteviyatının hazinece tesellümüne dair makbuz tarih ve numarası işaretlenmek suretiyle listenin bir nüshasını merkez teberru komitesine göndereceklerdir.

6. Toplu olarak çalışacak gezici yardım kabul komitelerini bizzat Vali ve Kaymakamlar teşkil edeceklerdir.

Yardımların kabulüne başlanmış olduğunu muhterem halkımıza duyurur kampanyanın Vatan ve Milletimiz için hayırlı neticeler doğuracağı hususundaki inancımızı beyan eder, en halisane temenni ve duygularıyla vatandaşlarıma saygı, sevgi ve şükranlarımızı sunarım

Tuğgl. Süleyman Tulgan
Eskişehir Vali ve Belediye Reisi

EK-X

İNCELENEN GAZETELERİN BİRİNCİ SAYFA ÖRNEKLERİ

MİHR AK

Siyasî Müstakil Haftalık Gazete
Hak: Mihrakın Mihrabında Münclidir.

10 Kuruş

23 Haziran 1950 Cuma

SAHİBİ ve NEŞRİYAT MÜDÜRÜ
NECMETTİN RIFAT
İdarehane : Kölehan No: 8
AFYON

Teganni eden ruh
ölmez!

Basıldığı Yer YENİ MATBAA-AFYON

Sayı : 20

Din hürriyetinin bizlere bahşettiği bütünden yalparçasını arapça ezana müsade edilmesi gibi basit bir dir. Herbiri birer sanat ve marifet hüclegâhi olan hanikâhlarımızın ve adetleri tahdit, tekmil edilerek Buna (irtica) diyeceklerin alınlarına bizimde vuracağımız bir damga bulunur elbet!..

Fransız hakimi «Viktor Hugu» derki: «Denizin dalgalarını sâhile çarpmaktan nasıl men' edemesek, bize âriz olan fi'kirlerde öylece defütard edemeyiz.»

Bu nushamızda İtalya'ya ait yazımızı, mühim bir noktanın te'bârüzü zımında y a z d ı k yalnız İtalya değil Avrupa milletlerin her biri, dinin, ruh ve ahlak üzerindeki müsbet tesirine inanmış, kiliselerin bu yoldaki hizmetlerini hiç bir zaman inkâr etmemiştir.

Filhakika, yüzlerce kişiden mürekkep koroların icra ettiği bu mâbetlerde genç kızlar, lâhûti gavanın tılsımlı ilhâmî içinde müstağrakı hayal olarak vicdanlarının lâyemût sesterini dinliye dinliye semâlara doğru yükselirler, melekleri görür gibi olurlar, ve kendilerine geldikleri zaman bir genç kızın ne demek olması lâzım geldiğini idrak etmiş bulunurlar.

Fezâilî ahlâkiyyeye sahib olmak için hristiyanların elinde bulunanlardan daha mebzûl, daha mütelevvi vasıtalara mâlik bulunduğumuz halde, seneler ve senelerce onlardan mahrum olarak yaşamamız, bu günkü akibetimize sebep olmuşturki, bunun günahını hâmile olanların Allah huzuruna ne yüzle çıkacaklarını düşünmek bile fâideden hâli olamaz.

Evvel, dini eşkâli musikiyemizin firenk âyinleriyle rekâbet kabul etmeyecek kadar mübdi-âne terkiib edilmiş oldukları muhakaktı. Dini eşkâli musikiyemizle müterâfik dini rakıslarımızın ise beden terbiyesinin en mükemmel vasıtasıdır. Bu bedâhaf karşısında bizi mukaddesatımıza bağlayacak âmillerden neden müstefid olmalıyız? ilâhilerimizin, cumhurlarımızın, duraklarımızın, tevşihlerimizin her biri, rasin ve âhanın birer oratöryo oldukları halde, bizimde bir islâm milleti bulunmamız itibâr ve şerefile bnnlardan neden cüda düşmüş olalım?

Onların yeri, gazinolar, ka-feşantanlar değil, mitriplar, hanıkahlardır. hiç olmasa adettelerini tahdit ve tekmil ederek onların ihyasına çalışalım. bundan başka, eodâdımız, beledi-yenin ölü arabalarıyla kabre götürülmedi. Genaza âlaylarımız şumanın matem marşını terennüm etmedi bizim ebediyete bir gidış tarzımız vardı. bu gibi âdet ve ananelerimizde serbest olmasın istemek hiç bir zaman irtica olamaz eğer bunu söylemek cesaretini gösterecek bulunursa, onların alınlarına bizimde vuracağımız bir damga bulunur elbet!..

Rabbim muhâfaza buyursun!

Melâhat Güven

Hayli zaman geçtiği halde unutmadım vesselâm.. İzmirde bir ölünün defin il-mihaberi teehhür etmiş cenaze musalla taşında saatlerce kalmış.

İşini gücünü terk ile namazını kılmaya gelenlerin, kızgın güneş altında pekle-mekten bizar olupta duvar diplerine çömelerek burunlarından soluya soluya zavallı

ölünün yedi ervahına fatihalar savurduklarını düşünüyorumda ne yapıp yapıp ölmemeye karar veriyorum.

Dokor Abdullah Cevdetin cenazesinde böyle ortada kalmıştı. İmam namazını kıldır-mıya yanaşmadı. Malumya onun «içtihadı» bir dinsizlik rehberi addedilirdi. Bu sebeble küfrüne haml edilerek Devâm 2. Sahifede

Ölmüyen demler

Tâ kala bir yar

Eskiden kompetanları tarafından on bir iple, şimdi ise diplomatlarımızın tek iple kurdukları «Karagöz» perdesi, bize hayli ibret dersleri verirdi.

Hacivatın «ferahnâk» semâiden sonra ikincidefa gelir-ken söylediği şu şarkı, nekadar mânâlıdır:

On kere demedimmi sana sevme dokuz yar
Seizde vefa yok dediler, yedide zinhar!
Altı ile beş, dört ile hiç başa çıkılmaz
Üçün ikisin terk ide gör tâ hâla bir yar!

Sahte etiketlerin cilâli ve yaldızlı yüzlerini kazırsanız, bize ancak tek partinin yar olabileceğini anlarsınız...

MİLLÎ KOTON VE
ANKARA

CUMA
3
KASIM
1950

Sakarya

SAKARYADAKI KADAR İNANLI, SAKARYADAKI GİBİ GÜÇLÜ
(Gündelik Siyasî Gazete)

İmtiyaz Sahibi : Abdurrahman Özgür
Yayıncıları : Hasan Sarı
Basıldığı Yer : Güneş Matbaası - Eskişehir
Yıl : 4 Sayı : 425
Yılığ: 15 lira - Altı aylığı 8 liradır.
Fiatı : 5 kuruş

Büyük Millet Meclisi Açıldı Cumhur Başkanı

İktidarın iç ve dış Politikasını uzun bir nutukla izah etti

Meclis Başkanlığına gene R. Koraltan, Başkanvekilliklerine Sıtkı Yırcalı, Hulüsi Köymen ve Fikri Apaydın seçildi

Türkiye Büyük Millet Meclisi 9 uncu dönem birinci devre çalışmalarına çarşamba günü saat 15 te başlamıştır.

Büyük Millet Meclisinin merasim salonunda Cumhur başkanlığı locasında Bayan Bayar, sağındaki locada Yargıtay Başsavcısı Kâzım Berker, Sayıştay Başkanı Seyfi Örm, Üniversite Rektörü Hikmet Birant, sol tarafaki locada Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamaç bulunuyorlardı. Davetlilere ayrılan locada generaller, daire müdürleri, Ankara Valisi, Merkez komutanı, Belediye Başkanı, davetliler, kordiplomatige ayrılan locada büyükelçiler, elçiler, elçilik ileri gelenleri ve basın locasında yerli ve yabancı basın mensupları yerlerini almış bulunuyorlardı.

Saat 14,50 de Büyük Millet Meclisi başkan vekilliklerinden Hulüsi Demirelli kürsüye gelerek oturumu açtığını ve yoklama yapılacağını bildirdi. Yoklama yapıldıktan sonra Başkan vekili Hulüsi Demirelli Cumkur başkanı Celâl Bayar'ın nutkunu söyleyeceğini bildirerek kürsüden indi.

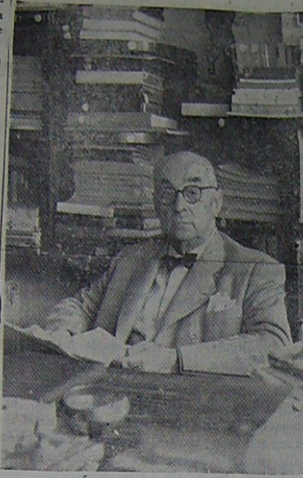
Saat tam 15 te Cumhur başkanı Celâl Bayar aşağıda geniş özeti verdiği nutku iradetti.

"9 uncu Büyük Millet Meclisinin birinci toplantısını açıyorum.

Türk Milletinin hür iradesiyle ve serbest bir seçimle burada toplanmış bulunan siz hakiki mümesillerini hürmetle selamlarım.

Sayın milletvekilleri arkadaşlarım.

Memnuniyetle görmekteyiz ki demokrasi rejimi yurdumuzda huzur ve sükun içinde yerleşmiş bulunuyor. 14 Mayıs seçim-

Sayın Cumhur Başkanımız Celâl Bayar

leri, memleketimizde hukuk devletinin tam temellerini, hiçbir kuvvetin sarsamayacağı bir şekilde atmıştır.

Vatandaşlar, ve yurdumuzda oturanlar, emniyet şartları altında insan hak ve hürriyetlerinden kolaylıkla istifade etmek imkânını bulmaktadırlar.

Bugün milletimiz yurdun her tarafında, hakları koruyan bir idarenin, vicdanlara verdiği hakiki huzur ve sükun içinde iktisadi ve içtimai kalkınması için hükümetle elele çalışmaya başlamıştır.

Devletle vatandaş karışıklık itimat ve saygı ile birbirine bağlayan ve aynı hedef ve gayeye doğru yürütmeğe başlayan bu mesut vakianın, istikbalimizi, her zamankinden daha çok emin olarak teminat

altına aldığına şüphe yoktur.

Arkadaşlar, Şimdi memlekette umu-

Devami sayfa 3 de -

Pamuk ipliği tanzim satışları

Evvelki gün Ticaret ve Ekonomik Bakanlığının bir siğüleri yayımlayarak iplik imal eden Sümerbank fabrikaları ipliklerin % 30 unun dokumacı san'at kooperatiflerine verileceğini yazmıştı.

Liberasyon listesine göre 40 numaradan yukarı ipliklerin ithali de serbesttir. Bakanlığın bu siğülerine ek olarak gönderdiği yeni bir tamim de yerli fabrikaların imal et-

Türkiyede tarımın Makineleşmesi

1950 Yılında ziraatin makinalaşmasına dağru Türkiye'de mühim adımlar atılmıştır. Bu ara belli başlı ve zengin tarım işitsial bölgelerinin tam bir makineleşmeye dağru yaklaşıtları müşehede edilmiştir. Bu hususta bilhassa Çukur ova bölgesinin mühim tarakki kaydettiği ve ziraatini tamamıyla makineleşirmek üzere bulunduğru kayde-

dilmektedir. 1950 yılında Çukurovada üç gift ökülle derin nadas yapan Devami sayfa 2 de -

İlimiz Teknik Tarım Müdürlüğü

Haber aldığımız göre Erzurum Tarım Müdürlüğü Bay Refik Kokol ilimiz Teknik Tarım müdürlüğüne atanmıştır.

Başak Kurdunun kontrol altına alınması

Birleşik Amerikada Tarım Bakanlığında bildirildiğine göre, mısıru başak kurdunun koruyabil-

mek için Birleşik Amerikada müabet bir metod geliştirilmiştir. Başak kurdu Devami Sayfa 3 de -

M. Truman'ın Evine Tecavüz

Silâhli iki şahısla muhafızlar arasında çarpışmalar oldu, mütecavizlerden biri öldürüldü

Londra Radyosu (Basın Yayın) — Alınan bir habere göre, Amerika Başkanı Truman'ın evi önünde bazı şahıslarla Başkan'ın muhafızları arasında bir çarpışma olmuş ve bir kaç kişi ölmüştür. Başkan Truman bu sırada evinde bulunmaktaydı. Truman'ın muhafızlarından üçü yaralanmıştır. Hadisenin mahiyeti hakkında henüz bir malumat alınmamıştır.

Vaşington, 1 a.a. (Afp) İki silâhli adam bugün başkan Truman'ın ikamet ettiği "Blair House" a zorla girmeye teşebbüs etmiş ve muhafız polisleri tarafından öldürülmüşlerdir.

Başkan Harry S. Truman bir kanun tasarısını imzalarırken

Polis makamlarından bildirildiğine göre eve zorla girmeye teşebbüs eden adamların üzerinde "Lu-

Devami Sayfa 2 de -

Devami sayfa 2 de -

Zaman

İmtiyaz Sahibi: H. SARILI
Yazı İşleri Müdürü: F. Ş. YERSEL
Basıldığı Yer: GÜZELİŞ Matbaası
İdare: ESKİŞEHİR-Savaş Cd. Hususi Daire
ABONE: Yıllığı 10 Lira
Sayısı 5 kuruş

Yıl 1 Sayı 1

Günlük Müstakil Siyasi Gazete 26 Temmuz 1950 Çarşamba

Ulaştırma, Çalışma ve İşletmeler

BAKANLARI TEVFİK İLERİ, HASAN POLATKAN ve MUHLIS ETE DÜN AKŞAM ŞEHİRİMİZE GELDİLER. BAKANLAR SALI GÜNÜ TETKİKLER YAPTIKTAN SONRA ANKARAYA GİTTİLER

Çalışma bakanı ve değerli hemşerimiz Hasan Polatkanla ulaştırma bakanı Tevfik İleri ve işletmeler bakanı Muhlis Ete pazartesi günü akşamı

Hasan Polatkan

saat 21.20 de Ankaradan şehrimize gelmiş, istasyonda vali bay Ahmet Kınık, emniyet müdürü, vilâyet erkânı, garnizon komutanı, şeker, D.D.Y. fabrikaları temsilcileri, D.P. liler ve kalabalık bir halk tarafından karşılanmışlardır. Bakanları karşıyanlar arasında, biraz önce Sivrihisardan gelen millet vekilimiz ve D.P. meclis gurup reis vekili Abidin Potoglu ile millet vekilimiz ve il idare kurulu başkanı Muhtar Başkurtta bulunmuşlardır. Garda bulunan halk, işçiler ve iş verenler tarafından canlı bir alaka ile karşılanan bakanlar otomobillerle doğrudan D.P. ye gitmişler ve bir müddet istirahatten sonra, ayrılmışlardır. Salonunda bulunonlarla kısa hasbâhallerde yapmışlardır.

Bakanlar dün D.D.Y. şeker fabrikası ve Ty. fabrikası ile şehirde mevcut diğer hususi fabrikaları gezerek, iş verenler ve işçi mümecilleri ile temas etmiş muhitin ihtiyac ve dileklerini tesbit etmişlerdir.

Yıldan yıla sını bir inki.

(Devamı sahife 3 de)

Bakanlar Kurulu

Olagan üstü toplandı. Cumhurbaşkanlığı ve şehrimizdeki üç bakan ankaraya döndüler.

Şehrimizde iki gün kalarak muhtelif sını müesseselerde tetkikat yapmak ve halk ile temas edip mahalli ekonomik ihtiyaçları tesbit etmek üzere şehrimize gelen çalışma ulaştırma ve işletmeler bakanları Ankaradan yapılan bir işar üzerine salı günü saat 13.30 da uçakla şehrimizden ayrılmış Ankaraya gitmişlerdir.

Bakanların programları harici olarak böyle apansız davet edilmelelerinin vekiller he yetinin acele toplanması lüzumundan ileri geldiği anlaşılmiş ve nitekim aynı gün öğleden sonra bu toplantı yapılmıştır.

(Devamı sahife 3 de)

BAŞKURT DEDİKİ

Hiç bir memurun Mukadderatı ile meşgul değiliz.

Geçen Cumartesi günü il merkezinde bir basın toplantısı yapan Milletvekili Muhtar Başkurt buhâsa olarak demiştir:

— İlimizde yapılan bazı nakil ve tayinlerin göya D.P. nin hazırladığı liste icabı olduğu söylenmekte imiş Bunun katıyen aslı esası yoktur. Biz bütün memurların huzur ve emniyet içinde çalışmalarını isteriz. Eğer bazı memurlar nakil edilmiş ise bu da kendi dairelerinin gördükleri lüzum üzerinedir. D.P. nia en büyük emeli memlekette kanunu hakim kılmak, yurdtaşları emniyet ve huzur kavuşturmaktır. Bizim memurların mukadderatına tesir yapacak listelerle hiç bir alakamız yoktur ve olamaz.

Tarım Bakanı

Rüzgar gibi geçti

Tarım Bakanımız bay Ni Nihat Egriboz pazar günü refâketlerinde eski teknik tarım müdürü Nûman Kırâç olduğu halde şehrimize gelmiş ve doğrudan şeker fabrikasında misafir edilen bakan şehrin zirai muhiti ile hiç bir temasa lüzum görmeden ve ancak fabrika mümecilleri ile konuşmuş kafi görerek derhal Ankaraya hareket etmiştir. Hatta bakan D.P. il idare kurulu başkanı Muhtar Başkurtu vâki davetinde kabul etmemiş ve bu hareket şehirde teesürle karşılanmıştır.

Bir yurddaş bakanın bu acele azimet ve avdetini şu cümle ile izah etmiştir:

— Rüzgar gibi geçti..

Evsiz kalan işçiler

Ve muhteşem havuzlu lokal bahçesi

Himmete muhtağ şehrimizden bir görünüş

5 mart felâketi binlerce yurddaşımızı evsiz bırakmıştı. Sıra, D.D.Y. genel müdürlüğü bir şefkat ve alaka jesti ile şükranımızı kazanmış ve bizi büyük ü.

mitlere düşürmüştü.

Felâqettede işçilerini, vagonlara ve idare binalarına süratle yerleştiren, bunlara sadah akşam sıcağın ikramı (Devamı sayfa 3 de)

1 Temmuz 1951

kişehirli

LAR

etleridir her millet
günür

e üye ol

IUR

lumanların gazetesi
afaa edecek. Daimi
mağa çalışacaktır.
yucular. Yeşilnuru
rınız dileklerini
im.

Yaşılây şubesi

ve okunması te

eti

KASI

63

00 lira

yanın her

r.

leri

ve dolgun

iz

v i

re

No. 37

SAHİBİ

ve
yani işlerini fiilen idare eden
Necipyat Müdürü
Mehmet Nuri Akynrİdare yeri: Manifaturacılar çarşısı
Nuri Akynr ucuzluk manifatura
Ticaret hanesi
Yıl 2 - Sayı 9 - 10 Kurus

CUMA

3
Ağustos
1951Basıldığı yer
Sarıçik Mat
ESKİŞEHİR

YESİL NUR

İki haftada bir çıkar
Dini içtimai ve siyasi Gazete

SORUYORUZ:

Dün vatansız kızıl şairi müdafaa edenler, bugün hesap
vermeyecekler mi?..Fırsat düşünleri
ve biz

Yazan: M. N. AKYAR

SON günlerin dahili
hâdiseleri malûm:
Aşağı yukarı bütün şehir,
kasaba, hattâ köylerimiz-
de bulunan Atatürk büst-
leri; üç, beş yerde birkaç
Ticani serserisi, hem de
raporlu delinin tecavü-
züne uğramaktadır.Bu hâdiseler, bazı
açık gözlerle âdeta istis-
mar sermayesi oldu. Zaten
böyle bir fırsat kol-
layarak D. P. iktidarının
- bir nebze de olsa - ver-
diği din, söz ve yazi
(Devamı sahife 3 de)

İnsan oğlu kendini arıyor

Eğer isterseniz siz
de o şehre gidinizHer sabah olduğu gibi
yine bir sabah hayatla mü-
cadeleye gidiyorum: Yo-
lumun üzerinde büyük bir
kalabalık vardı. Tahta bir
perde ile kapatılmış bir
bahçenin giriş kapısında
bulunan bir levha nazarı
dikkatimi çekti. Bu levha
da aynen şunlar yazılıydı:"Buraya girebilmek için
görebilmek, işitebilmek
(Devamı sahife 3 de)(Komünizme Karşı Mü-
cadele) gazetesinin 15-tem-
muz- 1951 tarihinde)çika-
n23 üncü sayısında oku-
duk:Bundan bir müddet ev-
vel Moskof cehennemine kaç-
mak suretile eski ihanet-
lerinin üstüne tıy dikmiş
(Devamı sahife 3 de)

Nâzım Hikmetof Yoldaşın affı dolayısıyla:

Protesto ve Lânet

Dilinde mâhut şarko [1], elinde Orak - Çekiç,
Çıkıyor hapsaneden bir soysuz, piç oğlu piç!..
Artık dünya onundur, dolaşarak köy - şehir,
Durmadan, dinlenmeden saçacak yine zehir!..
Olmuş alın yazımız - yıllar var ki - keder, gam,
Daha ne vakte kadar csecek bu kızıl sam?..
Hükmeden kimdir bize, kimden acep korkumuz?
Kaçıyor niçin böyle zaman zaman uykumuz?..
Çağ oldu ki ettik biz kıralları bile af,
Yapmadık fakat - hayır! - hiç bir zaman böyle gaf!..
Bu ne korkunç gaflettir, bu nasıl saçma karar?
Bir hâinin dostları (KAMUTAY) da ne arar?..Getirmek için onlar yurda türlü nikbeti,
Türk şairi saydılar İslâv Nâzım Hikmet'i!..
Eder mi hiç Türk olan milletine ihanet?
Lânet onun ceddine, ırkına yüz bin lânet!..
Lânet onun taptığı Allahsız dine lânet,
Lânet bu dini yayan "Marks,, a, "Lenin,, e lânet!..
Lânet onun ufkuna doğan yıldız [2] lânet,
Lânet ona bağlanan erkeğe, kıza lânet!..
Lânet onun kalbini fetheden şehre [3] lânet,
Lânet onun affını isteyen dehre lânet!..
Lânet onu şımartan o "Şimal Ayısı,, na [4],
Lânet onu kurtaran o meb'us dayısına!..
14-7-1951 F. C. O. ÖCAL

- [1] Komünist Enternasyonal marşı.
-
- [2] Rus bayrağındaki yıldız kasededilmiştir.
-
- [3] Moskova şehri.
-
- [4] Kızıl Rus diktatörü Stalin Yoldaş...

Yine insanlara
mektupDevrimizi tekin gör-
müyorum Normal Anormal
Mevhuaları karıştı. Ga-
zeteleri Okumak İnsan
Ürpertiyor. Aktörler
ortada acıklı bir piyes
oynuyorlar. İnsanlar a-
mansız bir mücadeleye
atıldılar. Ana, Baba, Kar-
deş, Komşu, Millet mef-
humları tâli dereccye in-
di. Yaşamak, yaşamak.
Apartman, kadın mad-
di endişe el üstünde. Bu
satırların sahibi bu hal-
lerden mustarip köşeyi
uzletinde insanların dü-
Devamı sahife 5 te

İlmi islâmiyet

Bir macar profesö-
rünün islâmiyet hak-
kındaki görüşleriAvrupanın ileri millet-
leri 18 inci asırdan iti-
baren islâm kültürü ile
daha fazla alakadar ol-
maya başlamışlardır. Bu-
gün Şark ve islâm kül-
türüne ait ilmi ve tarihi
kıymetlerden faydalan-
mak üzere Avrupa ve
Amerikanın ileri gelen
üniversitelerinde birer
(Devamı S. 6 da)**DİKKAT:** Gazetemizde Ayeti kerime ve Hadisi
şerif yazılıdır, yerlere atılmaması rica olunur.

Cuma
22
ŞUBAT
1952

Sakarya

SAKARYADAKİ KADAR İNANLI, SAKARYADAKİ GİBİ GÜÇLÜ
(Günlük Siyasal Gazete)

Devlet Binası
Sahibi ve Nefisatını İfraz eden
Abdurrahman ÖNÖĞÜR
Başlığı yer : Güneş Mahallesi - Çarşı
Yıl : 5 Sayı : 893
Yılığ 28 lira - Aylık 15 liradır.
Fiatı : 10 kuruş
Buna girmiş nüshalar 25 kuruş

Atlantik konseyi Lizbon'da toplandı.

Dışişleri bakanı Fuat Köprülü, yeni müttefikiniz tek blok halinde aranızda yer almalıya geldi, dedi. Muazzam Amerikan yardımının kongreden kesintiye uğramadan geçilmesi istendi.

Lizbon (ŞP) On iki Batılı devlete ilk defa olarak iltihak eden Türkiye ve Yunanistan'ın da iştirakile şimal Atlantik konseyi tarihi bir içtima yapmıştır.

Portekiz Milli meclisinin renk renk çiçeklerle süslenmiş beyaz mermer kürsüsünde Reis Kanada Lester Pearson bu 9cu konsey celsesinin Atlantik koalisyonunun sulhu korunması hususunda sağlam ve devamlı bir birliktir yoksa sadece sakat mükül bir iltihak olarak kalacağını gösterdiğini resmen hatırlattı.

Meclise çıkan merdivenlerin basamaklarında parlak üniformalar içinde Portekizli muhafızlar sıralanmıştı.

Celase en güc celselerden biriydi, zira Avrupa'nın yeniden silâhlanması için elzem olan muazzam Amerikan yardımının Amerikan kongresinden budanmadan geçebilmesini temin etmek için bahutları askerî ve sivil işbirliğinde kâfi derecede mübahhas neticeler elde etmek için icabeden meseleler görüşülecektir.

Köprülü'nün demeci

Lizbon a.a Yunanistan başbakan yardımcısı ve dışişleri bakanı Sofokles Venizelosun nutkunu müteakip söz alan Türkiye dışişleri bakanı Fuat Köprülü Türkiye'nin Atlantik paktına iştirak ve iltihakı sırasında memleketine gösterilen hararetli tezahürden dolayı konseye teşekkürlerini bildirdikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinin Atlantik anlaşmasına iştirak kararının tasvip ettiği esnada gösterdiği heyecana işaret etmiş ve demiştirki:

"Yeni müttefikiniz sırtta ve tek blok halinde aranızda yer almalıya gelmiştir," dedi.

Achesonun demeci

Lizbon a.a Birleşik Amerika dışişleri bakanı

Dean Acheson burada toplanan kuzey atlantik paktı teşkilât konseyinde söz alarak Sovyet tecavüzünü durdurmaya yetecek derecede askerî kuvvet meydana getirilmesi vazifesinin bir an evvel bitirilmesini istemiştir.

Avrupa ordusunun kurulması işini geri bıraktıran başlıca siyasi meselelerde Almanya ile Fransanın anlaşmalarını tomin eden Amerika dışişleri bakanı şöyle demiştir.

"Yolumuzun en mükül kısmına henüz varmış değiliz. Kararlarımızı iyidüştürdükten sonra vermemiz hepimizi son derece fedakârlığa sevk edecek tedbirler almamız. Daha şimdiden muvaffakiyet temellerini atmış, bu temeli kurmak kuvvet ve hürriyetin sağlam, dayanıklı bina inşa etmek gibi uğruş vazifeye yaklaşmakta bulunuyoruz."

Eskrim Takımımız İstanbul'a gitti

Takımımız Türkiye birinciliklerine iştirak edecek

Bu akşam saat 19 da İstanbul'da Eskrim tenis ve dağıcılık kulübünde yapılacak olan Türkiye bölgeler arası Eskrim müsabakalarına katılmak üzere 9 kişiden ibaret takımımız Abdurrahman Çetin'in başkanlığında İstanbul'a hareket etmiştir. Tecrübeli ve tecrübesiz eskrim müsabakalarına kılıç, Flöre ve Epe silâhlarından girecek olan takımımızın bu müsabakalarda iyi dereceler alacağını tahmin etmekteyiz. Başta İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa takımlarının iştirak edeceği müsabakanın çok çetin olacağı söylenmektedir.

İslâm Demokrat Partisi Ege bölgesinde yayılıyor

İzmir, (Anka) — Merkezi Bursada bulunan İslâm Demokrat Partisi bölgemizde de yavaş yavaş yavaş taazzuva başlamaktadır.

Bilhassa ödemiş ve Menemende yeni parti

büyük alaka toplamış geniş bir reaksiyon yaratmıştır.

İslâm Demokratlar da ticaniler gibi sakal bırakmakta, bilhassa laiklik anlayışında geniş ölçüde propaganda yapmaktadır.

Yazık ve Ayıp

bir bakan böyle konuşamaz.

D. P. nin eski Tekel Bakanı ve şimdiki Genel İdare Kurulu üyesi Erzurum Milletvekili Rifik Salim Boşnak, şüphesiz parti sözcüğü olarak kürsüye çıkmış, Atlantik Paktına girmek fikrini C.H.P. terk etmiştir, bu meseleye iltihakımız yalnız D.P. nin arzusudur, demiş ve bu gullünc iddiası iptal edilmiştir!

Kendisine C.H.P. adına Faik Ahmet Barutçu ne güzel cevap vermiş!

— Dışişleri Bakanlığı dosyaları elimindedir. Hakiki durumu oradan öğrenebilirsiniz.

Bu sözce şunuda hâve edelim.

Başkan Truman'ın Ottowa'da Türkiye'ni paktta almaması karar verildikten sonra Cumhurbaşkanı'na göndermiş olduğu mesajı okuyunuz ve ondan ibret alın.

No ise. İgin daha ayıp ve acıklı olan tarafı baş-

— Devamı sayfa 3 de —

Mübadele edilecek esirler meselesi

Komünistler değiştirilecek esirler sayısının 30 bin olmasından ısrar ediyorlar

Oanmunjon, a.a — mütarekenin k o n t r o l r o l t i meselesini müzakere eden kurmay subaylardan müteakip komisyonun bu sabahki toplantısında müteakip delegeler bir tavizde bulunarak mübadele edilecek esirler sayısının 40.000 den 35.000 e indirilmesini kabul etmiş. Komünistler bu rakamın 30.000 e indirilmesi hususunda ısrar etmektedir.

Kısaca :

Eşekler Rağbette..

Memleketimizde eşek fiatları birdenbire yükselmiş. Sebep, Yunanlıların yurdumuzdan bol miktarda eşek satın almağa karar vermiş bulunmaları. İlk partide üç bin adet eşek satın alınacak, sonra da bunu yeni partiler takip edecekmiş. Şimdiden birçok eşek, komisyoncular köylere, kasabalara dağılmışlar, harlı harlı eşek arıyorlar.

Devir devir eşeklerin rağbet görüp kıymetlendikleri bizce meçhul bir hakikat değildir. Binaenaleyh bu habere şaşmadık. Yalnız korktuğumuz nokta, bu ihracatın hayat pahalılığına yeniden yapaçağı tesirdir. İlk hamelede bir defa pastırma fiatları yüzde 25 artacaktır. Diğerleri de ona göre hesap edin. Nedir bu eşeklerden çektiğimizi!

Güreş ve Saat

Yeni güreş milli takımı seçmeleri yapıyor. Tanınmış eski şampiyonlardan bazıları yeniliyor, bazıları ise gençleri yenmek suretine halâ eski kuvvet ve kudretlerini muhafaza etmekte olduklarını isbat ediyorlar. Kiş olimpiyatları şimdiden başladı. Altı ay sonra Finlandiyada yaz olimpiyatları başlayacak. Tabii bizim pehlivanlarımız da o zamana kadar elene eleme tam kıvamlarını bulacaklar. 1948 de Londrada dünya şampiyonluğunu kazanan arslanlar bu defa da herhâlde kendilerini göstermek fırsatını bulacaklar. Yeni şampiyonluklarla dönmek için var kuvvetlerle çalışacaklar. Bundan eminiz...

Yalnız daha evvel kimse gücünmesin, bir tavsiyede bulunmak istiyoruz. Dünya şampiyonluğunu kazanacak olan arslanlarımızı dönmelerinde Federasyon nasıl olsa birer altın saat hediye etmeyecek mi? Şu hediyeler Helsinkiye gitmeden evvel güreşçilere peşinen verilmesi mi?

ROJAN
Cumartesi
2-12-953
STANBUL

Pazaritesi
14
ARALIK
1953
Yıl 7 - Sayı 1527

Sakarya

SAKARYADAKI KADAR İMANLI, SAKARYADAKI GIBİ GÖÇLÜ
(Günlük Siyasal Gazete)

KANIT
Abonelikler için
Talep edenler için
K. Hakkı Yayınları
Sakarya
Göztepe Mevzii
Karaköy
Yık. 18 Lira
4 Ay için 9 Lira
Yıllık 15 Lira

Acılı program
Haberciler
Karyük çekimler
Sarkılar
Dans cur müziği
Sarkılar
Küçük öğle konseri
Piyano eseri Vild
Kapanış
Acılı neşeli me.
Acılı ve müzik
Çoklular
Orneman
az müziği
Eserler
Çuk Saati
esiz beşer
İtirze
Ayarı
dur orkestralar
Eserleri
yo gazetesi
Müziği
İlar
İma
Müzikisi
lar

İre
İmla-
Müziği
ARA
ve program
çalışmalar
hava raporları
estra müzik
müziği
rog ve ka
e program.
İatı

haberler
Orkestr
esesi
ama ta
len şar
fuzikası
ktuplar
rog ve ka
rogram
saati
ur fasli)
İngilizce

haberler
prak
nusukaba
Taksi
esi
müziği

ları
00
175
121
010
762
264

CHP Malları kanun teklifi Mecliste

Teklifin Mecliste bu gün görüşülüp kanunlaşması bekleniyor

Halk Partisinin bütün mevcutlarının bu meyanda (ULUS) maibaasının da hazineye intikal edeceği anlaşılıyor

Ankara Halk Partisinin mallarına dair kanun teklifi, bugün Meclise verildi. Geçici Komisyonunda görüşüldü. kabul edildi gündeme alındı, geçirilmesi ve raporize edilme

te bu gece basılarak yarın azaya dağıtılacak, en kuvvetli ihtimalle bu gün kanunlaşacaktır. Kanun teklifi komisyonunda, sadece ve tabii kat bakımından hafif bir

değişikliğe uğramış, far- kat prensipini zedeleyecek ilâveler, izahlar veya taddilere gidilmemiştir. Binnettece hükümlerinde herhangi bir hafifleme olmamıştır. Halk Partisinin gayrimenkul mülkleri mukabilinde ancak elinde ki menkul ve gayrimenkul mülklerin tahsilatı kararlaştırılmıştır. Bu suretle bütün mevcudları ve bazı ümit tahminler hülâfına (Ulus) matbaa ve tesisleri de hazineye intikal edecek- tir.

Geçici Komisyon görüşmeleri arasında Maliye Bakanlığı temsilcisinden başka herhangi bir hükümet mümessili bulunmamıştır. Komisyonunda görüşmeler (Devamı sayfa 2 de)

Hâyâsız beslemeler in taktiği

Ankara (Halk ajansı) Bu sabki bütün gazeteler C.H.P. genel başkanlığının dünkü tebliğini büyük puntularla neşretmişlerdir. Hürriyet, Cumhuriyet, Vatan, Dünya, Yeni İstanbul, Yenısabah ve hatta sonposta gazetesi tebliği layık olduğu ehemmiyette baş sütunlarda ve büyük puntularla neşrettikleri halde bazı hayasız beslemeler bu tarihî tebliği minnacik puntularla sütunlarının bir köşesine sıkıştırmak nankörlüğünden kaçınmamışlardır. Gazete kılığında, fakat buluşuk sabun köpüğünden farksız olan bu paçavraların sahipleri böyle yapmakla resmi ilan gelirlerini devam ettirmek için iktidara yaranmak gayretini böyle bir günde bile ihmal etmemişlerdir.

Ajansımızın notu

Dünkü 61 numaralı bültenimizde Diyarbakır D.P. idare kurulu çekildi başlıklı haberimizin metninde D.P. yerine C.H.P. yazılmıştır. İlk uçak postalarımızın verilmesinden sonra bu yanlışlık düzeltilmiş olmakla beraber keyfiyeti tanzih ederiz.

muş ve gününü gün etmiş bu maskara politika palyaçoları artık son günlerini yaşamaktadırlar. Eğer matbaa tesisleri elinde alınsa bile Ulus gazetesi gene neşir vazifesine devam edecektir. Fakat utanmaz beslemeler resmi ilan ihasıyle hayatları asla idama ettiremeyeceklerdir.

Osman Bölükbaşı neler diyor?

Ankara (Halk ajansı) Kırşehir Milletvekili Osman Bölükbaşı, C. H. P. emvalinin müsadere mevzuunda basına demekte bulunarak ezcümle şöyle demiştir:

"Halk Partisinin mallarını Ulus Matbaası ile beraber müsadere için iktidarın giriştiği teşebbüs muhalefeti yoklemek tertibinin ikinci perdesini teşkil etmektedir. Bu mal meselesi yıllardanberi bir tehdit vasıtası olarak kullanılmakta idi. Gündümü kukla bir muhalefet yaratmanın imkansızlığı anlaşıncı bu kanunsuz yola sapılmıştır. Bütün vatandaşlarımızın meseleyi ehemmiyetle mütelaâ ederek ona göre hareket etmeleri lüzumuna şahsen inanmaktayım. Böyle ha-

reket edildiği takdirde vatani bir zümre için cennet ve bir millet için mahbes haline getirmek isteyenlerin mağlup olacaklarından asla şüphe etmemek lâzımdır.

C.H.P. nin gensoru önergesi

Ankara (Halk ajansı) C.H.P. nin gensoru önergesi bugün meclise sunulmuştur. Ferit Melen, Cahit Zamangil, Cemal Reşit Eyuboğlu ve Server Somuncuoğlu ile Mehmet Sadık Eti'nin imzalarını taşıyan bu önergeye, dış ticaretimizle on dört aydanberi hüküm süren dış ödeme zorluklarının ve çeşitli menfi neticelerinin ne kadar zamanda ve

Türk basınının acı bir kaybı Sedat Simavi vefat etti

Teessürle haber aldığımız göre, Hürriyet Gazetesi sahib ve başyazarı Sedat Simavi uzun zamandanberi muzdarip bulunduğu hastalıktan kurtulmıyarak Cuma günü 20.05 te Kanlıca'da ki evinde vefat etmiştir.

Sedat Simavi 1311 tarihinde İstanbul'da doğmuş, ilk tahsilini burada yaptıktan sonra sen Joset ve Galatasaray Lisesinde tahsiline devam etmiş ve çok genç yaşta gazeteciliğe atılmıştır. Gazetecilik hayatına ilk adımı karikatürist olarak atan Sedat simavi müterake yıllarında Güler yüz adıyla çıkardığı siyasi mizah gazetesi ile Anadolu'daki kurtuluş hareketini desteklemiştir.

Sedat Simavi 35 yıl süren meslek hayatı içinde çeşitli mecmua ve gazeteler kurmuştur. Harf inkilabından sonra 7 gün ve Karikatür mecmualarıyla Türk basın hayatına yenilikler getirmiş ve 1948 senesinde Hürriyet gazetesini kurarak memleketimizin matbuat yolundaki inkişafına hizmet etmiştir.

Merhumun Cenazesi Pazar günü Kanlıca'dan alınarak Beyazıt Camiine getirilecek, öğle-yin namazı kılindikdan sonra, matbaasının önünde geçirilerek, Sirkeci'den busu vapurla tek rar Kanlıca'ya götürülecek, oradaki aile kabristanına defnedilecektir.

Haksız iktisap böyle mi olur?

Ankara (Halk ajansı) Ulus gazetesi yarın ebedi Şef Atatürk'e ait bir vesika yayımlayacaktır. Bu vesikada Atatürk'ün Ulus müessesesine C.H.P. ye nasıl devrettiği kayıtlıdır. Noterden müsaddekan olan bu vesika Mustafa Kemal'in, öz malı olan müesseseyi partiye verdiğini gayet sarıh surette belirtmektedir.

Nusaybinde D. P. ikiye bölüne

Ankara (Halk ajansı) Gelen haberlere göre Nusaybin'de D. P. ikiye bölünmüştür. Partiden yüzlerce istifa olmuş, idare heyeti birbirine girmişti.

Ortaklık Adına
Sahibi
Yusuf Çelik

İdare: İstasyon Cđ. No 131
DEĞİRMİSAZ

Yıl : 1 Sayı : 5

YÜKSELİŞ

Siyasi, İctimai, haftalık Müstakil Gazete

Müessesi : Sadettin Hergüner

25 Temmuz - 1953 Cumartesi

Yazı işlerini İfelen
idare eden
A. N. Gelendoat

Bastıldığı yer
Eskişehir Matbaası

Fiatı 10 Kuruş

En gerçek dostumuzu kaybetmenin teessürü içindeyiz

İşçi Dünyası Gazetesi sahibi M. Kutluk hayata ebediyen gözlerini kapadı

İşçi davası uğrunda yılmadan gece ve gündüz çalışan idealist ka-
dın gazeteci Allah rahmet eylesin Nur içinde yat!..

Haftadan haftaya:

Sayın A. Aydın'a açık mektup

Yazan : Memduh Şevket

Tezek yakın milyonların kaderini değiştiren tahakkuk uzun sücek bir hayal olduğuna göre, mensesede çalışmakta olan binlerin kaderi üzerinde durmak icab eder. Bugünkü iktidar işçi davalarına el almakla beraber, bunların hepsi istenilen ceza tahakkuk ettirilmeyi ve tahakkuk yoluma girmiş değildir. Memur dââsının ise hic elie alınamayacağı plânda kalması mevzuunda da leyhte ve aleyhte bir çok şeyler söylenebilir.

Sayın müdür, memlekette, diğer memleketlere nisbette az da olsa pahalılığın arttığı, paramın iş-tura kabiliyetini inkâr edilmez bir gerçektir. Burada bunun imi tahilini yapacak, sebeplerini arayıp, sonuçlar çıkaracak değiliz. Ancak u durum karşısında memur ve işçinin aylık kazancının her türlü ihtiyaca kifayet etmediğini hayal standadının çok düşük olduğunu takdir buyurursunuz. Memur ve işçiye sağlanacak maddi imkânlar kanun ve nizamla başlı bulunduğuna, gelirin hayat pahalılığına muvaziri olarak daimi bir ayarlanmaya tabi tutulması selâhiyetlerinizin dışında olduğuna göre, her halde geriye, bugünkü paramın işçi kabiliyetini artırmak u ezou kalıyor.

Medeni memleketlerde uzun seneler kalmış bir şahsiyet olarak, kooperatifliğin kazandığı te-

kamülü, müsyen sınıflara sağladığı geniş imkânları tetkik etmişimdir. Bugün her mintakada birer EKONOMA vardır, fakat bunlar işçi ve memurun giyecek ve yiyecek abasındaki ihtiyaçlarını temamine karşılama imkân bulmamakta. İstenilen ölçüde ucuzluk sağlanmamaktadır. Bu hâle olur.

— Devamı Sa: 4 de —

Ankara'da Menteşir ve Türkiye'de ilk defa memleket çapında bir gazete olarak tanınan İşçi Dünyası gazetesinin sahibi ve neşriyat müdürü Mediha Kutluk 29 yaşında doğum esnasında yedi aylık yavrusuyla beraber şehit düşmüştür. En gerçek dostumuzu kaybetmenin teessürü içindeyiz. İşçi kardeşleri uğrunda çeşitli mesakatlere göğüs germiş ve idiraplar çekmiş bulunan bu idealist kadın gazeteciye Allah'tan rahmet temenni ediyor, Nur içinde yatmasını diliyoruz..

Oğuz Çelikel M. P. istifa etti

Millet Partisi Oesk Başkanlığına — Değirmi az —

Aziz vatanımızda h ki ki bir hukuk devleti kurulması tüzüğüne atarak bu perde altında bedi Şef atamızın inkilâpları-

Ramazan karamese D. P. bucak idare kurulundan istifa etti

Öğrendiğimize göre D.P. nin kurucularından olup yıllarca, üst üste parti başkanlığında iki seneden beride sadece idare kurulu azabın da bulunan karamese D.P. Bucak idare kurulundan istifa etmiştir.

Senelerdir D.P. ye saygı ve hizmetlerde bulunan Karamese'nin istifası alkışlı çevrelerde çeşitli yorumlara yol açmıştır.

Kütahya Valisi mintıkamızda

İşletmenin bütün tesislerini gezen sayın valimiz gazetemize tatmin edici beyanatta bulundu

Değirmisaz üç kişilik bir polis kadrosu ihdas edeceğini vadeden vali muhitin kalkınması için bütün imkânlardan istifade edeceğini söyledi

Kütahyada ki vazfesine yeni başlaması do ayisiyle vilâyet teşkilatını gezen vali sayın Fahrettin Akkutluğ, Tavşanlı, Domaniç ve Emetten sonra beraberlerinde Emet kaymakamı, Vilâyet maarif müdürü, Jandarma kumandanı, Emet Belediye reisi ve diğer bazı zevat olduğu halde geçen Çarşamba günü geç vakit mintıkamıza gelmişlerdir. Geceyi işlet misafirhanesinde geçiren

— Devamı Sa: 4 de —

G.L. İ. si müessesesi merkezinde işçi mümessili seçimi yapılamadı

Burada bulunan 35 işçinin şikâyetine tercüman oluyoruz

Tavşanlı (Hususi) — Müessese merkezinde 35 kadar işçi bulunmaktadır. Buna rağmen burada muhtat işçi mümessili seçimi yapılmamıştır. İşçiler haklı olarak bu halden şikâyet etmektedirler ve seçimin yapılmasını bekliyorlar.

Haftanın Şakası

Acaba ne konuştular ?

Bir kaç gün evvel Tunçbilek lokalında milletvekili Ahmet Kavuncu beyle, müstakbel milletvekili doktor Mehmet bey arasında bir konuşma vâki olmuş C.H.P. kurultayına takaddüm eden günlerde bu konuşmanın ehemmiyeti muhakkak ki büyüktür. Acaba ne konuştular? Alnan kararlar Ankaraya tellendi mi? Biz de amma mütecessis insanlarımız Canları ne isterse onu konuşurlar, kim ne karışır Yoo, mesele o kadar da basit değil. Sayın doktor, yânlınca doktor kalma tehlikesini sezince elbette ki telâşlanacak, ve... Haydi devam etmiyelim de, İngilizlerin bir atasözünü burada tekrarlayıverelim.

Çıkarken etrafına iyice bak: inerken de aynı insanları göreceksin..

23 Haziran 1954

HÜR DEMOKRAT TÜRK KÖYLÜ VE KOYÇUSUNUN SESİ

BAŞAK

— MİLLİ BİRLİK VE MİLLİ DİRLİĞİNDİR —

Çarşamba günleri çıkar haftalık sayı ve içtimai gazete

Sahip ve Başmüdürlüğü CEVDET SAYGAR KIRATLI	3 HAZİRAN 1954
İdarehane Muttalıp Cad. No. 41	YIL : 1
Baskıldığı yer GÜVEN MATBAASI Eskişehir	SAYI : 1 10 Kuruş

DOKTOR
M. NURİ KUTKAN
Birinci Sınıf

İç hastalıkları Müttehassısı

Misyonu : Kızılları Köy Hast. No. 2
Ev : Kızılları Paşalısı, İstanbul No. 6

Telefon : Mu : 2888
Ev : 1666

Eskişehir

Yurdumuzda vicdanları sızlatan cinsi sapıklıklar zuhur etti

**Bir baba gelinini - bir imam genç bir kızı - Jandarma
erleri bir kadını kirletti**

Başak çıkarken

Hepimiz bilirizki Başak: Rizkımızın esası, Türk köylüsünün en baş istihsal madde ve ansuru olmakla beraber toprak ananın bağrında beslenerek filizlenen tohumun Kemale erşi ve olgunluğun timsalidir.

Bizim cumhuriyet nesli: İnkilap tarlasında yetişen ve Mustafa Kemal Güneşinin Ülkü şualarıyla Kemale erişerek olgunlaşan birer başaktır.

Bu gün neslimiz memleket mukadderatını ele alacak ve mesuliyetlerini taşıyacak çağa gelmiş ve hatta Büyük Millet Meclisimizde de yer almıştır.

Bu mana ve oluşla yayınladığımız Başaktaki gayemiz: Milli kültürümüzün temeli, Millî Savunmamızın kaynağı ve milli bünyemizin özü olan köylümüze doğru gitmek ve münevver varlığımızın ona borçlu olduklarını neşriyat (yayın) yolu ile vermektir.

Bu gaye ile yayınlamaya çalışacağımız Başağın sayfalarında köylümüzü köylüye tanıyacak; köylü köylüye medeniyeti sunarken milli kültürü alacaktır.

(Devamı sayfa 3 de)

Yeni Basın Yayın umum müdürü

Ankara (T.H.A.) — Kendisine iki aylık mazeret izin verilen Dr. Halim Ayyo'un yerine Basın ve Yayın Trizim' Umum Müdürlüğüne Muammer Baykanın tayini tekrar etmiştir. Muammer Baykanın tayinine ait kararname önümüzdeki günlerde tasdikten çıkacaktır.

İstanbul, (Husul) — Sultanamet camii ikinci imamı Hacı Hafız İbrahim Hilmi'nin Kur'an ders verdiği 16 yaşındaki bir genç kızı işgal ettiği bildirilmiştir. Zabıtaca imam hakkında açılan tahkikat sona erdirilmiş ve üçüncü sulh ceza mahkemesine verilerek tevkiif edilmiştir.

İmam ve işgal edilen Emine Ayçiçek adlı kız ile annesi polis nezaretinde adliye getirilmiştir. Müddeiumumilikte ifadesi alınan Hilmi, dışarda beklediği sırada bir ebbabi ile konuşmalarında bulunmuştur. İki defa hacca gittiği söylenen imam 35 40 yaşlarında olmasına rağmen daha genç göstermektedir. Biraz şişmanca olan imam aynı zamanda da yakışıklıdır, siyah gür bir sakalı vardır.

(Devamı sayfa 3 de)

Öğretmen okulunda hırsızlık

**Çifteler Öğretmen Okulu
kooperatifi kasası çalınmak istendi**

Merkezi Hamidiyede bulunan Çifteler Öğretmen okulunun Nail Engin adındaki şahıs tarafından çalıştırılan Kooperatifin 27-Mays-954 gecesi

Türkiye Polis radyosu deneme yayınlara geçti

Türkiye polis Radyosu Emniyeti Umumiye'nin yeni yaptırdığı binadaki stadyodan faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Neşriyat sabahları 9 - 10 arası, akşamlarında 16 - 17 arası 47,6 metre üzerinden yapılmaktadır. Bir müddet devam edecek deneme yayınlarından sonra esas yayınlara daha etraflı şekilde geçilecektir.

Genç kız rızaasiye gölmüş

Nüfus kâğıdında 16 yaşında gözükken fakat yüzüne bakılınca yirmi yaşlarında olduğu tahmin edilen Emine ise imam sevdiğini ifade ederek kendisinden davacı olmadığını söylemiştir. İmam Ramazan olması dolayısıyla kız fazla hırpalamadığını, kendi arzusuyla münasebette bulunduğunu, ayrıca dini nikâhta kıldığını ve halen din nazarında evli olduklarını ifade etmiştir.

**İmanın başka bir
karısı varmış**

Diğer taraftan imamın yakınlarının beyanına göre, imam dini bir nikâhta başka bir kadınla evlidir. Bu kadın dört senedir hasta yatmaktadır. İmam adliyede bir odada bekletildiği sırada

(Devamı sayfa 3 de)

Atatürk Üniversitesinin kurulması için çalışmalar hızlandı Maarif Vekâletinde bir toplantı yapıldı

Celâl Yardımcı'nın Başkanlığında bir heyetin tesis sahalarının istismlak işleri vesair problemlerle meşgul olmak üzere Haziranın altısında Doğuya gitmesine karar verildi

Maarif Vekili Celâl Yardımcı'nın Başkanlığında Maarif Vekâleti müstesarı, Taim ve Terbiye dairesi reisi yapı işleri müdürü, Atatürk üniversitesi merkez jera kurulu ve Nafia vekâleti temsilcisinin iştirakiyle bir toplantı yapılmıştır.

Maarif Vekili Celâl Yardımcı, toplantıyı açtıktan sonra bugüne kadar Atatürk üniversitesinin kuruluşu ile ilgili işler hakkında merkez jera kurulu üyelerini en etraflı izah almıştır. Bu izahattan sonra, Doğunun kül halinde kalınmasını ve Atatürk Üniversitesini tesislerinin süratle kurulmasını sağlayacak olan tedbirler etrafında görüşüldükten

1 - Atatürk üniversitesi tesislerinin kurulacağı Elazığ, Diyarbakır, Van ve Erzurum da istismlak işlerinin tekemmül ettirilmesi ve arazinin pürüzsüz olarak inşaatla hazır bir hale getirilmesi,

2 - Atatürk üniversitesinin tesis sahalarının detaylı haritalarının hazırlanmasından sonra tesis projelerinin yapılması metraj ile keşif cetvellerinin hazırlanarak inşaat işlerinin altı ay sonunda ihaleye hazır

bir şekle getirilmesi,

3 - Atatürk üniversitesi hazır bürosunda projeleri ihzarda çalışmak üzere کافی miktarda yüksek mimar ve yüksek mühendislerden mürrekkep bir teknik ekibin kurulması,

4 - Tesisiere ait projelerin kısa bir zamanda ikmal edilerek Diyarbakırda mühendis kolejinin, Elazığ'da ziraat ve veteriner fakültelerinin tesislerinin biran evvel inşasına başlanması,

5 - Atatürk üniversitesinin kurulacağı bölgelerdeki devlet müesseseleriyle işbirliğinin sağlanması,

6 - Atatürk üniversitesi tesisleri sahalarının açığa çıkarılması için mütehasıslardan mürrekkep açığaçtırma ve kültür teknik ekibinin teşkil edilmesi,

7 - Maarif Vekili Celâl Yardımcı'nın başkanlığında Atatürk üniversitesi tesis sahalarının istismlak işleri vesair problemleri etrafında gerekli tedbirlerde bulunmak ve inşaat eden yeni ve acil tedbirleri almak üzere 6-6-954 Pazar günü bir heyetin Doğu'ya gitmesi kararlaştırılmıştır.

Birleşik Amerika Deniz Harekât başkanı birlik istiyor

Nevyork, (USIS) — Birleşik Amerika Deniz Harekât Başkanı Amiral Robert Carney yaptığı bir konuşmada Birleşik Amerikanın hürriyetleri ne bağlı bütün milletlerin komünist tecavüzüne karşı koymada bir araya gelerek gerekli yardımlarda bulunmaları lüzumuna inandığını söylemiştir.

Milli güvenlik sanayi birliğine hitaben hazırlanmış bir konuşmada Amiral Carney komünistlerin his veya arzularında bir değişiklik olduğunu gösterecek her hangi bir sebebin mevcut olmadığını söylemiştir.

Carney Hindi Çini'deki durumu komünistlerin hiç bir engelle uğramadan kuvvetle faaliyette buldukları bir vaziyet

olarak tavsif etmiş ve bu şartlar altında komünistlerin ileri hamlelerde bulunmaktan vazgeçmelerini beklemenin tamamen gayri realist olduğunu söylemiştir.

Amiral Carney mafih, bütün hür insanların, insanlığın en kıymetli hakkı olan, insan-

(Devamı sayfa 3 de)

1250 parasız yatılı talebe alınacak

Ankara (ANKA) — Maarif Vekâleti lise ve orta okulların 1954-55 ders yılı için parasız yatılı öğrenci kadrolarını tesbit olmuştur. Bu husustaki tamime göre 1954 55 ders yılında lise ve okullara 1250 parasız yatılı öğrenci alınacaktır.

5/11/1954

Şesi

almadık tomurcuklar. Bununla beraber yabancı bir taraf olursa ve dışla bunla kaparsın. Çiçek tozu = Eserde bulunur. Çiğri vardır. Arız eslemek için e ile bunu koyun. Bu toz dışı şeder.

n dönümlük

gışı hareketi ni (H.H.S.) - e serbest topa e 15 milyon nda toprak barmıştır.

l önce beşle ketin gayesi, azi bulunma mukabilinde lıp, toprak tır. Değsına göre ya u 15 milyon 0,000 dönü le arasında le.

n

ası Belediye (16) Noyu ettüğüm çagım çadığı. İla

elerde Yaman

ğinden

oyünden et Ede mal mizafete sının ş

n İttv, şimz arılı ş in eder e 633) plıman

SAHİBİ:

H. Nazmi Keskin

Yazı İşlerini İdaire Eden

H. Nazmi Keskin

İDAREHANESİ:

Kurtuluş Mahallesi Çifteler

Caddesi No. 99

ESKİŞEHİR

Devlet Nüshası

Demokrat

ÇİFTELER

FİYATI
5Kuruş
Basıldığı Yeri
VESİLNUR
MATBAASI
ESKİŞEHİR

HAFTALIK SİYASİ GAZETE

YIL: 1 - SAYI: 15.

12-KASIM - 1954 Cuma

Zafer yolu Seçim münasebetile

Tarih boyunca her ülkede zafer ve demokrasi varlığı kurtun bu Türk milleti yine imtihanı girmiş ve kendi eserini büyük bir sükûnetle başarmıştır.

Taribin en eski çağından itibaren tetkik edilirse dünya milletleri arasında demokrasiye hizmet etmiş ancak Türk milleti görülür. Bu gün yalnız kendi toprağında demokrat geçişenler gibi değil. Arzın her hangi kısmını Türk ayağı girmişse orada ilim, birleşme ve demokratik hayat yaşamıştır. Fakat zaman zaman bazı siyasi sebepler ve bazı unsurlar ve mezhep, din, politikaları buna mani olmuş ve asırlarca bu inkişafın önüne set çekmiştir. Ceddimiz Oğuz, Atilla, Fatih Yavuzun ve daha binlerce misâlini gösterebileceğimiz Türk ve İslâm büyüklerinin vardıkları ülkelerdeki hareketleri demokratik değildir?

Türk milleti müslüman dinini kabul etmesinin başlıca âmili bu dinin demokratik olmasından ve Türk milleti kendi ruhundaki prensibi müslüman dininin esaslarında bulmasındandır.

Türk milleti hürriyeti adaleti ve fazileti ve insan lığa hizmeti sevdiği için müslüman dinini benimsemiştir.

Tetkik edilirse arzın her köşesinde Türk orduları devlet kurmuşsa orada sanayi, devletçilik, hürriyet esası kurulmuş ve zülüm denilen şey oradan kalkmıştır. Amerika devleti bize

ilk eli uzattığı zaman hiç bir şeyden yılmadan ilk Devamı sahife 2 de

Yeni bir cami teşebbüsü

Geçenlerde Çifteler idare amirinin ve fedakâr

Çiftelerde Atatürkü anma töreni

On altı yıl önce ebedi hayata kavuşan Büyük Atatamızın ölüm yıldönümü olan 10 Kasım 1954 çarşamba günü Kazamız merkezinde başta mülkiye ve adliye amirleri ve bütün memurun ve okulların iştirakile saygı duruşu yapılmış ve o günü yaratan ve biz nutuklar söylemiştir. Gazetemizde bu dünya çapındaki büyük atanın ölüm acısına iştirak eder ve neçip milletimize sabırlar dileriz. D. Çifteler

halkın deâlet ve yardımla 10 bin lira meydana geldiğini ve gerek şehirde gerek köylerde işe başlandıktan sonra daha birçok yardımın yapılacağını haber alıyor. Bu sevinçli haber karşısında göğsümüz kabardı. Çünkü Çiftelerde tarihi bir minare mevcuttur. Bu minarenin camisi çok harap bir haldedir. Bu ecad eseri olan abideyi canlandırmak ve ihya etmek her vatandaşın borcudur. Kazamızda hayır perver zevat ile sermayeli zenginlerimiz bu işte ellerinden geldiği kadar yardıma bu lunacağını öğrendik biz bu işte yalnız Çifteler kazasının değil Eskişehirdeki hamiyetli zevatında alakadar olmasını diliyoruz. Bu dini ve tarihi abidenin ikmalile beraber kazamıza birde orta mektep kondurabilirsek işte o zaman iki cepheden çalışmış oluruz. Zira bugün Çifteler kazası Devamı sahife 2 de

Türk tarihine giriş

Sibiryanın güneyinde hüyük şeklinde çok eskiden kalma yığıntılar vardır. Burada Türk Milletinin ecdadının eski eserleri çıkmaktadır. Bunların adına halk arasında (Tumba) ve umumi Tarih dilinde de (Türmilüs) denir. Bunlar Anadolumuzun içiçide bir istikamet te olmak üzere binlerce vardır. Kazalarda büyük olanlarında, Eskişehir, Bakıyeleri Küçüklerde de eski devirlere ait büyük ailelerin mezarları çıkmaktadır.

Ural Dağlarında (Yeni Çay) suyu boyundada ecdadımızdan kalma binlercesi vardı. O havalide bunlara (Kurgan) denir. Oralarda halen yaşayan ırkdaşlarımız vardır. Onlar bu Kurganlara ata yadığı diye çok hür-

Devamı sahife 4 de

Eskişehir

TELGRAF

SİYASİ BAĞIMSIZ GAZETE

TEKNİK Yazı ve Hesap Makineleri Tamir Aletleri
HİLMİ KARADA
 Makineleriniz Garantili tamir edilir.
 Bozalıq İşleri No. 10
 Tel: 1286 Eskişehir

Yarışmacı Bozalıq İşleri Han 13 Tel: 1286 Yıl: 1 Sayı 40 Meselesi A. Naci Gelendost 24 Temmuz 1954 Çarşamba Pazarı 10 kurşun

Vicdân huzuru ve HUKUK ANLAYIŞIMIZ

Es. Telgraf
 Dâve. Dâve. Melkûre. Melkûre. İdeal. İdeal. Küçük yapımdan beri bunları duymuş, bunları görmüş, bunları benimsemiş ve bunların ateşle yanan bir insan sıfatı ile bidden iki satır bir şeyler yazılmamızı istedikler. Gazetecilik tarihinde kalem erbabının kalemini es zor ve güç şartlar altında kullandığı zamanlarda acı hakikatleri ifade etmekten mahrum edilmiş fakat hakikatin hilafına da bir tek satır yaz yazmayacak bir insan olmak hayiyetle bu tekilifi tereddüde karşılıktık.

noktadan bütün huzurluklarımızı rağmen kendimizi huzur içinde sayıyoruz.
HUKUK ANLAYIŞIMIZ
 Efkârı umumiye önünde en çileli bir şekilde nefis muhasebesinden yürünün akl ile çıkış, doğruluğuna inandığı iman ettiği fikirlerinden prensiplerinden idealinden bugüne kadar bir rebze fedakârlık etmemiş bir kalem sabibi olarak ona prensibimizi en kat'i hatlarla Türkiye'de müstakil olarak hakikati müdafaa eden 2 gazetede pervasızca fütüratca şöyle ifade etmiştik.
 — Devamı Sa: 8 de —

Kurban Bayramında mahkûmlar sevinecekmi?.

Menderes hükümetinin en hayırlı kararı demir parmaklıklar arkasında bekleyen kader mahkûmlarını Hürriyete kavuşturacak bir af kanunu çıkarmak olacaktır

Kurban Bayramına çok az bir zaman kaldı. Bugün Yurdumuzun muhtelif yerlerindeki hapisanelerde Çile dolduran kadar mahkûmları iki bayram bir arada yapmanın sevinç ve ümidiyle Hürriyetlerine kavuşacakları günü bekliyor, sabır çetellerine çizgiler çekiyorlar.
 Kurban bayramında iki

Menderes hükümetine Mahbûn kardeşlerimize namına şöyle yalvarıyoruz.
 En hayırlı kararınız Demir parmaklıklar arkasında bekleyen kader mahkûmlarını hürriyete kavuşturacak bir af kanunu çıkarmak olacaktır.

Katiller Konuşuyor
 YAZAN:
FERDA GELENDOST
 Gelecek Sayımızdan itibaren gazetemiz sütunlarında

sevindir bir den tesli etmemin istiyâkıyla yanan mahkûm kardeşlerimiz esaburlar temenni ederken, Memleketimizin refahı için her türlü fedakârlığı yapar

Hava sanayii işçileri sendikası

HV. Sanayii işçileri sendikasının tertiplediği zengin eşya piyangoğu çekilişi 25 Temmuz Pazar günü saat "15, te iş ve işçi bulma kurumu lokalinde yapılacağı öğrenilmiştir. Çekiliş noter huzurunda yapılacaktır. Bilet sahiplerine şanslar temenni ederiz.

RÖPORTAJ

Yazan: K. İÇLİ

Hastalarla bir arada

Askerlik ve hastahanedede en ufak rütbe- Resmî ve sivil onbaşılar. Hastalara kur'an okuyan doktor..

Askerlikte insanın en fazla çekindiği ve korkduğu en ufak rütbeli onbaşıdır. Rütbe yükseldikçe merhamet fazlalaşır. Onbaşıdan tekdirden dayığa kadar her şey beklebilirsiniz. Fakat Albay sizi müşfik bir baba gibi okşar. Ani bir kriz neticesi hastalanan arka-

daşımı memleket hastahanesinde ziyaret ederken asker ocağı gözle inde canları verdi. Çünkü hastanedeki fikir fukarası odacılarda birer onbaşı hüviyetine bürünmüşlerdi. Temdidi hayat etmek maksadıyla hastahanedede sıhbatte kavuşmayı bekleyen zavallı hastalar bu

onbaşıları gördülermi ne ateşleri kalıyor nede derinleri... Hemen yorganların içine sokulu veriyorlar... Ve gene askerlikte olduğu gibi odacılardan her türlü eza ve cefayı görürsünüzde Prof. Doktorlar sizi şefkatle kucaklıyorlar. Ben şehrimiz hastahanesinde...

ANLIYANA

KARADA KAYIK

Sadece Fatih Sultan Mehmet Kadırgaları Karadan yürütme maharet ve cesaretini göstermez ya?
 Bizimde yegâne gezinti ve eğlence yerimiz olan yaliman adasında sandalları karaya çıkmış görüyoruz, perdesi evlere girip muhasıra edecek sandalcılara mükâfat verecek Belediyede nerede?
 K. İÇLİ

Zihniyetimizin en müshhas ifadesi her münevver insanın bildiğimize tarihî hadisedir. Sokratî talepleri kaçırarak istemeler. Sokrat.
 — Benki sizlere kanunlara hürmetli vaz ettim. kendim velv haksız yere ölüme mahkûm olsamda kanunlara hürmet etmeyip canımı kurtarmak için kaçarsam benim sözlerimin ne kıymeti kaır.
 İşte bizim kanunlara hürmet anlayışımız.
 Bunun üzerine Sokratın bir talebesi ağlamaya başlıyor.
 Sokrat soruyor: Niçin ağhyorsun.
 Efendim sizi haksız yere öldürcekler.
 Bu söze o asırların ötesinde kalan fakat bugün dahi hiç bir milliyet farkı gözetilmeksizin hak şınas, ilmin istiklâline inanmış ve bunu kabul etmiş olan bütün insanların gönüllerini fetheden o büyük mütefekkir şu veciz sözlerle mukabele diyor.
 Peki haklı yere öldürülmüştü?
 Bizim gönül tahtımızın anayasasının ilk maddesi belkide budur ve işte bunun için bu zihniyetin gerçek ahlak ölçüleri içinde kendimizi mesut olarak buluyor ve bir tek bu

11 - 7 - 1955
RLIK KREDİ
 decek mallar
 k müsaadesi
 şladı

Edilen meblağlar...
 kredi olu...
 m dolarlık kredi...
 ik müsaadesi...
 dir.
 kredi ile temin...
 addelerin gerek...
 gereksiz husus...
 en adil ve hak...
 ta uygun bir...
 zii ile alakalı...
 devam etmekte...
 dilerin müsabet...
 n iki ay içinde...
 ceği ve piyasa...
 ihhk olacağı...
 lmektedir.

'a kaçan
 için
 ildi
 de edeceğim
 ayid etti
 et cevap verne
 haber, bugün
 iz tarafından
 ıştır. Haricte
 kaçan pilot ve
 n da iadesi me
 anda teşebbüs

SI

ia

dedir.

ehir

12
 TEMMUZ
 1955
 Sah
 Yıl 1 N: 5 Fı. 10 K.

Son Söz

MİLLETİNDİR!

**MÖHİM
 İFŞAAT
 ?..**

Belediye Meclisinin olağanüstü toplantısı

Dr. Salih Güvenç tertipli ve maksatlı tavrı madde madde çürütme rek masum ve tertemiz olduğunu vicdanının sesine uyanlara kabul ettirdi

Bu netice ile Otobüs Şirketinde ortaklıkları şayi olanlarla onların peyki haline gelenlere hak ettikleri şamar indirildi

Belediye Reisi
Dr. Salih Güvenç

Belediye Meclisi dün saat 10 da olağanüstü toplantısını yapmıştır.

Günlerden beri heyecan ve merakla beklenen bu toplantıda 26 aza ve basın mensupları ile kalabalık bir samimiyetle bulunmuştur.

Belediye Reisi Dr. Salih Güvenç tarafından cel se açıldıktan sonra 22 imza ile verilen 3 maddelik tavrın görüşülmesine geçilmiş ve Dr. Salih Gü-

venç maksatlı ve tertipli tavrı madde madde çürütme rek masum ve tertemiz olduğunu vicdanının sesine uyanlara kabul ettirdi.

Belediye Reisinin izahatını müteakip söz alan H. Güvenç'in verilen tavrı bahsedilen mevzularda Reisin en ufak bir günahı olmadığını, delilsiz ve mesnetsiz olarak bir insanı lekelemenin vicdan sahibi insanlara ya-

kıymıyacağını izah etmiştir.

Bilahare söz alan Fazıl Gençoğlu dünkü fikirleri ne yüz seksen derece zıd bir konuşma yapmış ve çok zayıf olan hitabeti ile ademi itimat tezinin müdafiliğine kalkışmıştır.

Seçmenleri adına söz ettiğini iddia eyliyen bezi mi ekabir meclise en son gelenlerden olduğunu unuttarak düne ait mevzular (Devamı sahife 4 de)

Feci bir cinayet

Aşık olduğu 11 yaşındaki yeğenin başkasiyle evlenmesine kızarak boğazını kesmek suretiyle öldürdü

Mihalıççık kazasının Ermenek köyünde mües-sif bir hadise cereyan etmiştir. Hadisenin tafsilatını veriyoruz :

Mezkr köyde ikamet eden Halil kızı 11 yaşlarında Fatma Çetin adında bir kızı seven 18 yaşında Amcazadesi Galip Çetin köyden başka birisiyle ev-

lendirilmesine ve kızında bu işe rızasıyla yaptığına içerliyerek ervelki gece kimse bilmediği bir sırada eve girerek Fatmayı bıçağı ile boynundan kesmiştir.

Genç suçlu yakalanarak adalete teslim edilmiştir.

BAŞVEKİLE GÖNDERİLEN TELGRAFLAR

Muhtekirlere karşı mücadelenin şiddetlendirilmesi, büyük bir memnuniyetle karşılanmış bulunuyor

Başvekilimiz A. Menderes

(Anadolu Ajansı) İhtikâr ve karaborsa hakkında hükümetimizin almış olduğu yerinde ka-

rar münasebetiyle, Başvekil ve Hariciye Vekâleti Vekili Adnan Menderes'e, Manisa Demokrat Parti İlçe Başkanı Muvafak Adana'lı şu telgrafi göndermiştir:

"Sayın Adnan Menderes Başvekil

Hükümetimiz adına Ticaret Vekâletince yayınlanan iktisadi haberler hakkında gerek İzmir matbuatının ve gerekse Anadolu ajansının yayınladığı koordinasyon kararına göre ihtikâr ve karaborsa hakkında hükümetimiz (Devamı sahife 3 de)

Doğu Almanyaya Buğday satıyoruz

(Ankara) — Bonn Ticaret müşavirliğimizden alâkahlara gelen bir yazıdan anlaşıldığına göre Doğu Almanyaya memleketimizden 250 bin ton buğday mübayaa etmeği kararlaştırmıştır.

Diğer taraftan bu hususa ilgili temaslara yakında başlanacağı haber verilmektedir.

Ayrıca da Toprak Maaşulleri Ofisince Romanya'ya 1900 ton piriñ satılması tahakkuk etmiştir.

Çarşamba
1
ARALIK
1955
Yıl 9-Sayı 2125

Sakarya

SAKARYADAKİ KADAR İMANLI, SAKARYADAKİ GİBİ GÜÇLÜ
(Gündelik Siyasal Gazete) Devlet Nüshası

SAHİBİ
Abdurrahman Ünöğür
Yas: İktisat ilmi
İktisat ilmi
Cemal Kağıncıoğlu
İstanbul, 1917
70222150 Mektep
Eskişehir
Yılı: 18 Lira
6 Aylık: 9 Lira
Platı: 6 krs.

D. P. Meclis Grubunun Zaferi

Kabinede Menderes müstesna bütün vekiller istifa ettiler

Bazı vekiller hakkında Meclis tahkikatı açılacak

Ankara — D.P. Meclis Grub 6.30 saat süren gizli bir toplantı sonunda tarihi bazı kararlar almıştır. Toplantı sonunda Menderes müstesna bütün vekiller istifalarını vermişlerdir.

Beş yıldanberi iktidar partisi tarafından ilk defa bu derece heyecanlı ve müphem bir toplantı yapılmıştır. Alınan kararlara hayat pahaslığı ve zararı ihtiyacı maddeleri üzerinden türlü muhtemel ya paldığı iddiası sebeb ol-

muştur. Toplantıya ilk olarak geçen hafta grup reisliğine verilen istizab takririnin okunması ile başlamıştır. Bunu müteakip Kastamonu mebusu Muzaffer Kuşakçıoğlu'nun verdiği diğer istizab takririni okunmuştur. Bu takrirler rey'e konarak kabul edilmiştir. Ticaret vekili Sıtkı Yırcalın konuşma

tahsisin üzerinde durdu ve Maliye vekiline t. imib lerce buldu. Tekirdağ mebusu Samim Yücedere'de İktisat ve Ticaret Vekâletini ağır ithamlarda bırakan konuşmada bulundu.

Diğer mebusların söz almalarını müteakip Adnan Menderes Kursüye gelerek konuşup, ispat ve iskat mevzularına temas edince bu sözlerin takrirle alakası yok, sa adede gel sesleri salonda yükselmiştir. Konuşmalar bitince evvelâ kürsüye gelen Polatkan, onu takibe Fatin Rüşti Zorlu istifa ettiklerini bildirmişlerdir. Bu sırada salonda bu istifalar grubu tatmin etmemiştir. Yeni istifalar bekliyoruz sesleri yükselmiştir. Bunun üzerine bütün vekiller teker teker

Yeni kabineyi yine Menderes kuracak

Ankara — Başvekil Adnan Menderes Grup toplantısından sonra doğrudan Çankaya köşküne giderek, Reisicumhur Celâl Bayar'ın istifasını sunmuştur.

Yeni kabinenin teşkiline yine Menderes memur edilmiştir.

sını takiben Çorum mebusu Hüseyin Ortakçıoğlu grupta heyecan yaratmış konuşmasında bazı mübim lâstik ithalâtçıları firmaların bu hususta yaptığı taleplerin is'af edilmeyecek Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın kayın biraderi olan Yakup Soyugenci firmasına yapıla-

salonu terketmişlerdir. Menderesin başkanlığında yapılan toplantıyı müte-

Milkin Esası Adalettir

Yazan: Berril ÜZEL

Mevzuumuzu bilinen bir söz halinde incelemek istiyoruz. Esasen objektif olan yani herkesin bildiği şeyler beşer vicdanında yer tutmuş olan kavimlerin ibarettir. Malum olduğu üzere hayatta müs bet veya menfi dedikimiz iki mefhum vardır. Bu mefhumları fiiliyat yolunda havsalamıza ve niyetlerimize göre neticelendirebiliriz hislerimiz, fikir ve emellerimizin müs bete veya menfiye kaçması hedef ve maksatlarımızı teşkil eder, demek istedikimiz şokti, insanlar hayatta iki yolun yolcusudur. Ya adalet hislerine bağlı kalmaktır. Bu mütearifiy kimse inkâr ve ihmâl edemez Bu itibarla adil kuvvet hakktır. Haksız kuvvet zalimdir düsturunda ayrılmışa imkân yoktur. Böylece, milkin esası adalettir düsturuna bağlanıyoruz. Bu bakımdan mesuliyet mevkiini izgal edenlerin bu müte-

arifiye bağlı kalmaları zaruridir.

Adalet hisleri zaafa uğrayan bir cemiyette huzur ve emniyet dedikimiz manevi mefhumlardan eser kalmaz. Böyle anormal bir geçidin yaratacağı aksülameli takdir güç değildir. Vatandaşlar arasında herbağı farklı bir memleket cemiyetinin insanlarını sararsa, Bu elbette çok kötü ve anarşik bir harekettir. Adaletle olan insanca sarılmış olan bir kimseyi ikna güçtür. Bir memleketle adaletsizliğin revaç bulması o memleketi uçuruma götürür. Fert mohakkak ki, kendine ait olanı ister. Hakını her an talep etmek temayülindedir. Hakkin müstahakkına verilmesi düsturunu bir hedef ve bir umde olarak kabul etmek, cemiyette hizmetlerin tevziinde adalet terazisini elden kaçırmamak ve şahsi tasarruflara imkân vermemek lâzımdır. Milkin esası adalet düsturunun esası işte budur.

İnönü bugün şehrimizden geçiyor

İnönü parti meclisi toplantısında bulunmak üzere 12 de motorlu trenle şehrimizden geçecek

2 Aralıkta Sakarya vilâyetinde toplanacak olan C.H.P. parti meclisine başkanlık edecek olan Sayın İnönü bugün saat 12 de Ankaradan gelecek olan motorlu trenle şehrimizden geçecektir.

kip başvekil kabinesinin topyekün istifa ettiğini bildirmiştir. Söylenelelere göre grupta adı geçen bazı vekiller hakkında Meclis tahkikatı açılacaktır.

C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü

2 Ocak 1957

BİRLİMİZ HEYKELİMİZ BİRLİMİZ İÇİN

K. ATATÜRK

Fiyatı 10 Kuruş

İki Eylül

SİYASİ TARAFSIZ GAZETE

Devlet Nisabı

ÜÇDAL

TİCARET

EHVEN FİYAT

SAĞLAM HAL

Bağlar cad. 44

EKİŞEHİR

Yıl 1 Sayı 2

Kurucusu: A. Naci Gelandost

1 Kasım 1957

BAŞVEKİLİN TÜRK MİLLETİNE MİNNET VE SÜKRAN MESAJI

D.P. 426 mebusla her şüpheden arı olarak ekseriyetle işbaşında

Elektrik fiyatları ucuzluyacak

Haber alduğumuz göre, kilovattı 35 kuruştan 20 kuruşa düşen aydınlatma cereyan fiyatları bu günlerde daha fazla bir ucuzlama kaydedilecek. Yandaki resimde trafo merkezini görüyorsunuz.

(Anadolü Ajanı)
Ankara, Alınan resmi kuyuda müstehid kat'ı malumata göre, partimiz 426 mebusluk kazanmak suretiyle ve her türlü şüpheden uzak olarak iktidara gelmiş bulunmaktadır.

İki itihap devresinde ve sekiz seneye yaklaşan bir zaman içinde vazife veren Demokrat Partiye, büyük milletimizin iktidarı tekrar tevcih etmesini Demokrat parti namına ender bir minnet ve şükran hisleri ile karşılamağa olduğumuz asli milletimizle ifada etmekten en derin bahıyarlığı duymaktayım.

Başvekil ve D.P. Genel Başkanı
Adnan Menderes

Yugoslav Metteliz takımı Şehrimizde

Yugoslavyanın kuvvetli takımlarından biri olan Metteliz iki maç yapacak üzere şehrimize gelmiştir. Bu maçların şehrimizin kuvvetli takımlarından Demirespor ile Şekerspor la yapacağı maçlardır.

İlk maçın cumartesi günü 14.30 da Şekerspor la pazar günü 11.30 da Demiresporla karşılaşılabilecektir. Şüphesizki bu maçlar çok zevkli ve heyecanlı geçecektir.

Dökümcüler Derneği ana sözleşmesi

Ünvan, Merkez, Maksat, Kurucular

Madde : 1- Derneğin adı DÖKÜMCÜLER DERNEĞİDİR.

Madde : 2- Derneğin merkezi Muvakkat merkezi Kurtuluş mah. Asaretkli caddesi No. 91

Madde : 3- Derneğin maksadı: Üyelerin mesleki, içtimai ve iktisadi ihtiyaçlarını gidermek, mesleklerinde ilerlemelerini sağlamak, mesleki ahlak ve tesanüdünü korumak, Müşterek verimliliği ve ahenkliği çalışmasını sağlamaktır.

Madde : 4- Derneğin kurucuları, Aşağıda adları ve ikametgahları yazılı kimselerdir.

- 1- Fethi Özder 922 İstanbul T. C. Kırmızı Toprak Kütahya Cad. No. 49 Dökümcü
- 2- Mehmet Tunç 922 Eskişehir T. C. Yeni sanayi çarşısı karşısında Dökümcü
- 3- Sadettin Maksunlar 919 Boziyuk T. C. Güllük mah. Şafak Sok. No. 5 Dökümcü
- 4- İbrahim Olgun 927 Silistre T. C. Seylâp Evleri Sakarya Cad. No. Bilâ Dökümcü
- 5- Ahmet Kızılkaya 928 Bursa T. C. Yeni mah. 9 dere sokak No. 93 Dökümcü

Dernege girme, çıkma ve çıkarılma Üyelik hak ve vebiceleri

Madde : 5 - Dernege girebilmek için:

- A) Türk vatandaşı olmak,
- B) 18 yaşını bitirmiş olmak,
- C) Medeni haklara sahip bulunmak
- Ç) Ağır hapis veya haysiyet kırıcı bir suç yüzünden hapiscezası ile cezalanmamış bulunmak.
- D) Derneğin mevzu'u ile ilgili hususlarda şahsi bakında herhangi bir menfiyet bulunmamak,
- E) Dernek ana sözleşmesinin hükümlerini kabul etmektir.

Madde : 6 - Dernekten çıkılmak ve çıkarılmak için:

- A) İstifa etmek,
- B) Esnaflık lasını devamlı olarak kaybetmek,
- C) Altı aylık dernek aidatını ödememek,
- Ç) Şeref ve haysiyet kırıcı hallerde bulunmak,
- D) Mesleki kararlara riayet etmemek,
- E) Daimi olarak derneğinin faaliyet bölgesi dışına çıkmiş bulunmak, hallerinden birinin tahakkuku lazımdır.

Madde : 7 - Derneğin üyeleri bu ana sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhüt edecek aidatı mun tazaman vermek ve organların, yetkileri dahilinde olarak verecekleri kararlara uymak mecburiyetindedirler.

Madde : 8 - Aidatını ödememiş bulunan üyeler dernek tarafından sağlanacak her türlü imkânlardan faydalanmak hakkını kazanırlar.

Dernege kayıtlı olmayan esnaf bu haklardan istifade edemezler.

Derneğin organları görev ve yetkileri derneğin gelirleri

Madde : 9 - Derneğin organları şunlardır:

- 1- Genel kurul,
- 2- Yönetim kurulu,
- 3- Denetçiler,
- 4- Haysiyet divanı,

Madde : 10 - Derneğin kayıtlı üyeleri genel kurulu teşkil ederler.

Genel kurulun başlıca görev ve yetkileri şunlardır:

- A) Yönetim kurulu üyeleri ve yedeklerini seçmek
- B) Denetçileri ve yedeklerini seçmek.

Dernege kayıtlı üyelerin derneğe ait hak ve yetkileri şunlardır:

- A) Derneğin faaliyet bölgesi dışına çıkmiş bulunmak, hallerinden birinin tahakkuku lazımdır.
- B) Derneğin üyeleri bu ana sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhüt edecek aidatı mun tazaman vermek ve organların, yetkileri dahilinde olarak verecekleri kararlara uymak mecburiyetindedirler.
- C) Derneğin üyeleri bu ana sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhüt edecek aidatı mun tazaman vermek ve organların, yetkileri dahilinde olarak verecekleri kararlara uymak mecburiyetindedirler.
- D) Derneğin üyeleri bu ana sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhüt edecek aidatı mun tazaman vermek ve organların, yetkileri dahilinde olarak verecekleri kararlara uymak mecburiyetindedirler.

Dernege kayıtlı üyelerin derneğe ait hak ve yetkileri şunlardır:

- A) Derneğin faaliyet bölgesi dışına çıkmiş bulunmak, hallerinden birinin tahakkuku lazımdır.
- B) Derneğin üyeleri bu ana sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhüt edecek aidatı mun tazaman vermek ve organların, yetkileri dahilinde olarak verecekleri kararlara uymak mecburiyetindedirler.
- C) Derneğin üyeleri bu ana sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhüt edecek aidatı mun tazaman vermek ve organların, yetkileri dahilinde olarak verecekleri kararlara uymak mecburiyetindedirler.
- D) Derneğin üyeleri bu ana sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhüt edecek aidatı mun tazaman vermek ve organların, yetkileri dahilinde olarak verecekleri kararlara uymak mecburiyetindedirler.

Bazı ilâç Fabrikalarının Faaliyetini Daraltıyor

Fındık ihracı karşılığında iki milyon ikiyüz elli bin liralık ilâç ham maddesi ithal edilecek

ilâç sanayiine lüzumlu hammaddelerin yeter derecede temin edilememesi yüzünden bir kısım fabrikaların faaliyetlerini daraltmak zorunda kalmışlardır.

Ticaret vekâleti fabrikaların ilâç ham maddesi temin için, ilk parti olarak 2.250.000 dolar ilâç ve ilâç ham maddesi ithaline karar verilmiştir.

Fındık karşılığı yapılabilecek ilâç ithalâtı ait ham maddelerin tamamlandı bildirilmektedir.

Diğer taraftan, EPU içi ve dışı memleketlerden ilâç ithali devam etmektedir. İCA'dan 300 bin dolarlık ilâç ithali için de yeni bir tasıs verilmiştir.

Bundan başka, İsviçre krom karşılığı 2000.000 dolarlık ilâç ham maddesi ithali için teyebbeler geçmiştir.

D) Kesin hesapları kabul veya etmemek.

E) Yıllık raporları tetkik ve yönetim kurulunu ibra etmek.

F) Mesuliyeti görülen yönetim kurulu üyeleri aleyhine dava açılmasına karar vermek.

G) Mesleki gelişmeler için her çeşit kararlar almak.

İ) Esnaf kulüpleri müzeler, Kütüphaneler, Hastahaneler, Dispansetler ve üyeler için kredi müesseseleri ve daimi sergiler ve benzerlerini açılmasına dernek üyelerini piri mi k endilerine ait olmak üzere, gurup halinde sigorta ettirmeye karar vermek.

J) Dernek Birliği kurulmasına veya mevcut birliğe itihaka veya birliğe çıkınmaya karar vermek.

J) Derneğin Birliğe gönderilecek üyelerini ve yedeklerini seçmek.

K) Derneğin feshine karar vermek.

Madde : 11 - Genel kurul her yıl (Mart) ayında dernek merkezinde (veya ilân edilecek mahalde) adliyen toplantılarını yapar. Genel kurul üyelerinin yüzde 20 sinin istekleri veya yönetim kurulunun veyahut denetçilerin gösterdikleri lüzum üzerine her zaman olağan üstü toplanabilir.

Madde : 12 - Genel kurul toplantısı için, Toplantının yeri, günü, saat ve görüşülecek hususlar en az 15 gün önce iki mahalli gazeteyle ilân olunur.

Toplantıda ekonomi ve Ticaret bakanlığının bir mümessili müsait olarak bulunur. Bu maksatla toplantıdan 15 gün önce keyfiyet Ekonomii ve Ticaret bakanlığına (Bölge Ekonomii ve Ticaret müdürlüğü varsa bu müdürlüğe) yazılı ile bildirilir.

Madde : 13 - Toplantılarda üyelerin birizat hazır bulunmaları lazımdır. Vekâlet caiz değildir. Toplantıya katılanlar, üye olarak kabul edilir.

Ç) Gelir ve gider tahminlerini ihtiva eden bütçe ve çalışma programını onaylamak veya etmemek.

Sakaryadaki kadar imanlı
Sakaryadaki gibi güçlü

Sakarya

GÜNLÜK SİYASİ SABAH GAZETESİ

CUMARTESİ
2
MAYIS 1959
Fiat 25 Kuruş
Yıl 13 Sayı 3172

UŞAK D. P. İllerinin ÇİRKİN TERTİPLERİ!..

İnönü'nün ikametine tahsis edilen evin bodrumuna yağlı paçavra atılmak suretile yangın çıkarıldı

Sağdan soldan devşirilen yakası D.P. rozetli 500 kadar sokak takımı C.H.P. lideri aleyhine nümayişe kalkıştılar
GAZETECİLER DÜĞÖLÜ - İNÖNÜ VE ARKADAŞLARINI MANISAYA GÖTÜREN TREN NÜMAYİŞÇİLER TARAFINDAN TAŞLANARAK CAMLARI KIRILDI

Uşak (Arkadaşımız Celal Kağançoğlu telefonla bildiriyor) — İnönü'nün Uşak'a geldiğindeki teşküratı haz medemiyen Demokrat Partililer gece yarısından sonra bir taraftan diğer kaza ve köylerden kamyonlarla adam toplarken diğer taraftan saat birde İnönü'nün ikametine tahsis edilen Uşak Milletve-

killeri İsmet İnönü'nün evinin bodrumuna meşhur şahıslar tarafından yağlı paçavra atılmak suretile yangın çıkarılmıştır.

Sabahın beşinden itibaren Demokrat Parti önünde toplanan yakaları rozetli 500 partili ellerinde İnönü'nün aleyhinde yazılı dövizlerle İnönü'nün ikamet ettiği evin önünde nümayişe başlamışlar ve avaz avaz bağırışlardır. Nümayişçiler rastladıkları bütün gazetecileri dövmüşler bu arada Bekir Çiftçinin fotoğraf makinesini kırmaslardır.

C.H.P. Genel Başkanı
İSMET İNÖNÜ

Nümayişçiler bir pastahane de kahvaltısı yapmakta olan 7 milletvekili ile bina hücum etmişlerdir. Burada pastahanenin camları nümayişçiler tarafından kırılmıştır. Sahibi bir Halk partili olan dokuma fabrikasına hücum eden nümayişçiler fabri kayı hasara uğratmakla beraber sahibini de dövmüşlerdir.

Safiye Ayla Kocacı

Kabiliyetli Çocukları Koruma derneği tarafından bir konser vermek üzere şehrimize davet edilen kıymetli sanatkar Safiye Ayla Kocacı bu akşam saat 20.30 da Şeker sahnelerinde verecektir.

Nümayişçiler bundan sonra istasyona gitmişler İnönü ve arkadaşlarının tren binmesini beklemişler ve trenin hareketi sırasında tren taşlanmış ve trenin camları kırılmıştır. Bu arada bir polis memuru görülmüyordu. İstasyonda mahdat bir kaç polis ise hadiselerle seyirci kalmıştı.

İnönü ile beraber giden gazeteciler bina bir yıldırım telgrafı (Devamı 2 de)

BAŞYAZI

Kim Bu Müdafî!

Feyyaz Arseven

Vilâyetimizin adını başına iktidar partisinin namını ekleyen bir gazetecilik. Eskişehir çimento fabrikasının sokak taraflarına temas eden neçiriyatımız; C.H.P. mahallelerinin gözlemleri. Bu çerçevede boyuna bosmuş ve formaz sü-

malımlarına bakılacak olursa, okuyucuların mü-

rettirilen başkası ol-

madığı anlaşılır. Bu

maibada gazete m i z

aleyhine kalem sallayan

bu hüviyetli gilemesi

ile ihtimadlı açık

kasıtan öpürmesinden

dir.

İler hücumu yelten-

miş bir tek yaparın

iktidar partisine sahi-

biye bahsettiği çeşitli

sinetlere mukabil gün-

ran borçlarını ödemek

elbette elzemdir. Fakat

buna vaki bu ihtimad-

lı yazıların altında ve-

ya bulunduğu çerçevede

şahıplı ve meşhur müstah-

şahıplı ve meşhur müstah-

UMUMİ SEÇİMLER ÖNE mi Almıyor?

Ankara'da Menderes'in riyasetinde Vekiller, D.P. Genel İdare Kurulu, Grup İdare Heyetinin yaptığı mühim toplantıda, bu mevzuun müzakere edildiği ileri sürülüyor

Ankara (Husus) — D.P. Genel İdare Kurulu, grup idare heyeti ile birlikte Ankaradaki Vekillerin de iştirakiyle Bayvekil ve D.P. ge-

nel başkanı Adnan Menderes'in başkanlığında mühim bir toplantı yapmışlardır. Toplantı sebebiyle DP. Meclis grubu içti-

C.H.P. Merkez Köyler İlçesi Kongreleri

Öğrendiğimize göre C. Halk Partisi Merkez köyler ilçesinin ocak kongrelerine 10 Mayıs'tan itibaren başlanacaktır. Kongrelerin günleri İlçe başkanlığı tarafından ayrıca yayınlanacaktır.

Halkyolu Gazetesi aleyhine takibat

Uşak (Husus) — Eskişehirde intişar etmekte olan ve son nüshasını Uşak'a tahsis etmiş bulunan Halkyolu gazetesi hakkında tahkimatı cavgılığında takibata geçildiği öğrenilmiştir. Halkyolu gazetesi-

nin son nüshasında intişar eden (Yeter) başlıklı manzum kitadan dolayı kitana yazarı Gürol ile gazetinin sahibi Celal Kağançoğlu ve Yazı işleri müdürü Hüsamettin Özçetin Bayvekil Adnan Menderes hareket ettikleri iddiası ile mahkemeye sevk edilecektir.

Emniyet ve Jandarma UMUM MÜDÜRLERİ ŞEHİRİMİZE

Uçakla şehrimize gelen umum müdürler otomobile Manisaya hareket ettiriler

Öğrendiğimize göre Emniyet ve Jandarma

C.H.P. Ahmet Barutçu bucağı bugün açılıyor

Köprubazında Garanti bankasının üstündeki binada açılacak olan C. Halk Partisi Faik Ahmet Barutçu bucağının açılış töreni bugün saat 14 yapılmaktadır.

İş'arı ahire kadar Parti Kongreleri Yasak Edildi

İzmir (Husus) — İzmir valisi Kemal Hadimli geceyarısı İç İşleri Bakanlığından alınan bir talimatla, bütün siyasi partilerin her kademedeki toplantılarına iş'arı ahire kadar son verildiğini bildirmiştir. Kazanın mucib se-

bebi olarak vatandaş buruz ve sıkıntısının muhafazası lüzumu gösterilmektedir. Ege gezisine çıkmış olan C.H.P. Genel Ba-

Ş. Nahit tahliye edildi

(Yazısı sayfa 2 de)

YENİ KİM

Hollivod yo ni bir Kim daha kazanmıştır. Sarışın olan Kim No vak'ın yeni rakibinin adı Kim Par ker'dir. Yeni Kim esmer güzeldir.

(Devamı 4 de)

ESKİŞEHİR 30. 6. 1959

Yıl : 1 - Cilt : 1 - Sayı : 2

100 Kuruş

EL EMEĞİ - ALİNERİ - GÖZ NURUNUN MÜDAFİİ

Hürbiye

ONBEŞ GÜNDE BİR ÇIKAR SIYASİ DERGİ

Sana Uzanan Eller!...

BU SAYIDA :

OKUYUCULARA MEKTUP..

Öğrenmek İstiyoruz Menderes?
Abdülkadir Gürol

VESİKALAR KONUSUYOR

Kurtardığı Topraklarda Taşınan
İSMET İNÖNÜ KİMDİR?
Celâl Bayar'dan Öğreniniz!

SEN, EY HAKİKAT!

DÂVANIZ - DÂVAMIZ

SEÇİME GİDİLMELİDİR

Feyyaz Arseven

Bize Gelen Mektuplara : CEVAPLAR

GÜNÜN İLHAMLARI :

U; Sağmal İneğin İstisi!

Emil Galip Sandalci

Tarih Önünde Suçlular!

Y. Kenan Karacanlar

BİR PERDELİK :

TRAJEDİ!

1949'da Menderes'in İsmir Nethi

İŞSİZLİK

ADİL AŞÇIOĞLU

ÇALIŞMA

TEVHİFATLIK TUZAKI

Eskişehir Şeker Fabrikası İşçileri

Zonguldak Kömür İşçileri

İŞSİZLİK KRİZİ GENİŞLİYOR

FİSKELER...

50 KELLİMEYLE

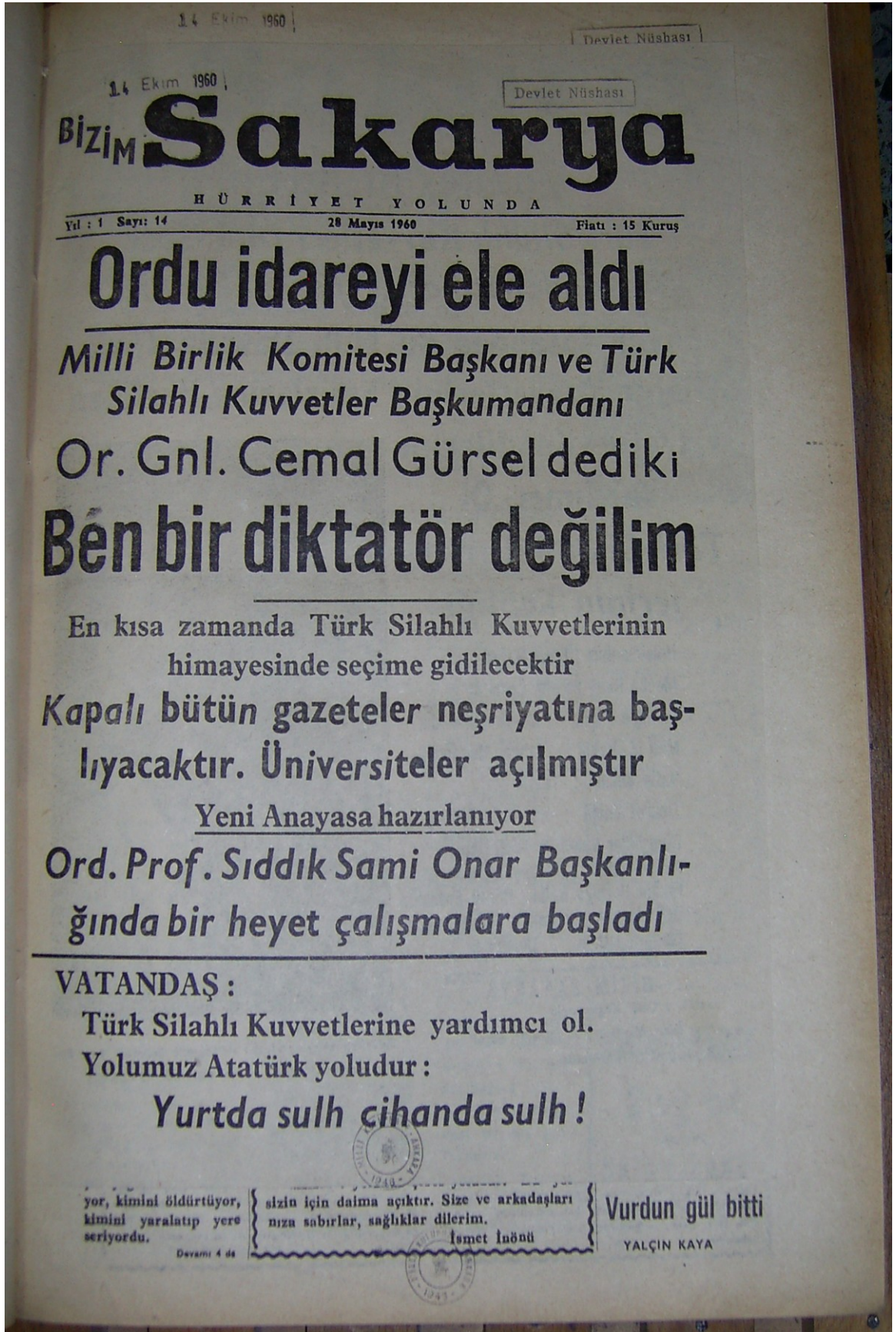
SANAYİ

YAPI ENDÜSTRİSİ

KILIÇOĞLU KİREMİT VE

TUĞLA FABRİKASI

20/5/1960

14 Ekim 1960

Devlet Nüshası

30 MAYIS 1960

Pazartesi

Yıl : 10 — Sayı : 2720

Müstakil

Günlük Siyasal Gazete

E SKİ ŞEHİR

Sahibi ve Baş yazarı
ZİYA SUROLYazı İşleri ve Mesul
M ü d ü r :
TAHIR YAZ

Telefon : 1974

İstikbâl

MİLLÎ BİRLİK ve BERABERLİĞİNDİR

Selâm Sana Türk Ordusu

Türk Ordusu, yalnız harp meydanlarında değil, Demokratik nizam ve müesseselerin müdafaası ve muhafazası alanında da bütün dünyaya nasıl sarsılmaz bir azim kalesi olduğunu bugün işte en belîğ şekilde gösterdi

Eskişehir Valisi Hava Tuğg. Süleyman Tulgan'ın Biyografisi

1915 yılında burada doğmuştur. 1933 yılında Bursa Askeri Hissinden 30 Ağustos 1935 tarihinde Harp okulundan mezun olmuş ve topçu sınıfı okulunu bitirerek 10 Eylül 1939'da Hava subayı olarak kılıya tayin olmuştur.

4 nci Hava alayı ve Hava Kuvvetleri Kumandanlığında vazife almış Hava harp akademisini

bitirerek sırayla 5 nci alayı, 9 ncu ve 6 nci üslerde bulunmuş ve bilahare güney Avrupa Müttefik hava kuvvetleri NAPOLİ karargahında 2 sene bulunarak 28 Ağustos 1958 tarihinde Eskişehir 1 nci Hava Üs kumandanlığına tayin olmuştur. 30 Ağustos 1959'da Generalliğe terfi etmiştir.

Halen evli olup 3 çocuk babasıdır.

Demokrasimizin içine düşürüldüğü buhran arktık Türk silahlı kuvvetlerinin hakemliği altında yapılacak adil ve dürüst seçimlerle sür'atle hal yoluna girecektir.

Türk milletinin her türlü parti farklarını üstünde vatan menfaatinin düşünmeden şüphe edilmez. Gün görmüş bir millet için çocukları olarak bu vatanın menfaatinde başka hiç bir endişesi olmayan kahraman ordumuzun vazifesini kolaylaştırma devâm edelim. Dost düşman bütün dönün yanın gözü üzerimizdedir. Büyük imtihan günlerinde daima vekar içinde kalabilmiş bir millet için çocukları olduğumuzu bir defa daha ispat edeceğiz.

Bu vatan hepimizin dir Kahraman Türk ordusu sana selâm!

Bedil Faik

Boğularak ölmüş

Merkez Kazaya bağlı Boyacıoğlu köyünde dana cöbanlığı yapan 12 yaşlarında İsmail Bozkurt, Bent mevkiinde sarıya yıkanmak üzere girdiğinde boğularak öldüğü anlaşılmıştır.

ASKERİ İDARE KUMANDANI Hava Tuğg. Bedii Kireçtepe'nin Biyografisi

1913 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1932'de Harp okulunu bitirerek rasyile piyade atış okulu nu ve hava okullarını ikmal etmiş ve 1934 yılında 2 nci tayyare alayına tayin olmuştur.

1948 yılında harp akademisini bitirerek sırayla E.U.R.s.lığı 15 nci şubede 7 nci tayyare alayında 5 nci tayyare alayında bu-

Junmuş 1952 yılında Balıkesirde ilk jet üssünü kurmuş ve kumandasını derubte etmiştir.

21 Mart 1955'de Alibaylıya ve 30 Ağustos 1958'de Tuğgeneralliğe terfi ederek, 28 Ağustos 1959 tarihinde Eskişehir 1 nci hava kuvveti kumandanlığına tayin edilmiş ve halen bu görevdedir. Evli olup bir çocuk babasıdır.

Bıçakla yaralama

Hayriye mahallesi Sakarya caddesi 126 sayılı firmasında bir alseak yüzünden aralarında çıkan münakaşa sonunda Osman Şentürk adındaki şahsın; Mahmut Kılıç'ın bı-

çakla yaralayarak firarı ettiği anlaşılmış ve bu hususta gereken tahkikata ve firarı mazunun araştırılmasına devam edilmektedir.

Romörkten düşerek ölmüş

Sivrihisar kazasının Paşakadın köyü yolunda Enver Özene ait 90 plaka sayılı traktörün arkasına bağlı romörkte bulu-

nan Şerif Aydın'ın düşerek öldüğü anlaşılmış ve hadiseye C.Müddeiumumi ligence el konulmuştur.

HUKÜMET KURULDU

YENİ KABİNE

Başvekil ve M. M. Vekili	Orgeneral Cemal Gürsel
Devlet Vekili	Amil Artuz
Devlet Vekili	Şefik İnan
Adliye Vekili	Abdullah Görübüyük
Dahiliye Vekili	Tümgül M. İhsan kıziloğlu
Harcıye Vekili	Selim Sarper
Maliye Vekili	Ekrém Ali Can
Mearif Vekili	Profesör Fehmi Yavuz
Nafia Vekili	Daniş Koper
Ticaret Vekili	Cihat İren
Sihhat ve İct. M. Vekili	Profesör Nurettin Karasü
Gümrük ve İc. Vekili	Fethi Aşkın
Ziraat Vekili	Feridun Üstün
Münakaşat vekili	Tuğgeneral Sıtkı Ulay
Çalışma vekili	Profesör Cahit Talay
Sanayi Vekili	Muhtar Uluer
Basın Yayın ve Tr. Vekili	Zahtü Tarhan
İmar ve İskân Vekili	Orhan Kubat

KAYNAKÇA

RESMİ YAYINLAR

TBMM Tutanak Dergisi
Resmi Gazete

KİTAPLAR VE MAKALELER

- AĞAOĞLU, Samet, (1967), **Arkadaşım Menderes**, REK-TUR Yayınları, İstanbul.
- AHMAD, Feroz, (1994), **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Ahmet, Fethi, (Çev), Hil Yayınları, İstanbul.
- AHMAD, Feroz, (2006), **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, Sedat Cem, Karadeli (Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- AKANDERE, Osman, (1998), **Milli Şef Dönemi (Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler)**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- ALBAYRAK, Mustafa, (2002), “DP Hükümetlerinin Politikaları”, **Türkler**, C:XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss.855-877.
- ALBAYRAK, Mustafa, (2004), **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınları, Ankara.
- ARMAĞAN, Servet, (1972), **Memleketimizde İç Tüzükler**, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- ARMAOĞLU, Fahir, (2007), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- BARAZ, Turhan, (1988), **Başlangıçtan Günümüze Eskişehir Basını (1908-1986)**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- BİLA, Hikmet, (1999), **CHP 1919-1999**, Doğan Kitapçılık, İstanbul.
- BİLGİÇ, Sadettin, (1995), **Türkiye’de Seçimler ve Seçim Kanunları**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- BİRAND, Mehmet Ali, Can, DÜNDAR ve Bülent, ÇAPLI (2007), **Demirkırat (Bir Demokrasinin Doğuşu)**, Doğan Kitap, İstanbul.
- BURÇAK, Rıfki Salim, (1976), **Yassıada ve Öncesi**, Çam Matbaası, Ankara.
- ÇAVDAR, Tevfik, (1995a), **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)**, C.I, İmge Kitabevi, Ankara.

- ÇAVDAR, Tevfik, (1995b), **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, C.II, İmge Kitabevi , Ankara.
- DEMİR, Hülya ve Rıdvan, Akar, (1999), **İstanbul'un Son Sürgünleri**, Belge Uluslararası Yayıncılık, İstanbul.
- DEMİRER, Mehmet Arif, (1995), **6 Eylül 1955 Yassıada 6/7 Eylül Davası**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- DOSDOĞRU, Hulusi, (1993), **6-7 Eylül Olayları**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- EROĞUL, Cem, (2003), **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, İmge Kitabevi, Ankara.
- ERSEL, Hasan, Ahmet, KUYAŞ, Ahmet, OKTAY ve Mete, TUNÇAY (2002), **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1941-1960)**, C.II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- GOLOĞLU, Mahmut, (1974), **Milli Şef Dönemi (1939-1945)**, Kalite Matbaası, İstanbul.
- GÜVEN, Dilek,(2005), **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları**, Bahar, Şahin, (Çev), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı İstanbul.
- KARATEPE,Şükrü, (1997), **Tek Parti Dönemi**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- KARPAT,Kemal, (1967), **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- KONGAR, Emre, (1997), **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, C.I, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Hikmet, (2002), "Demokrasiye Geçiş ve Menderes Dönemi", **Türkler**, C:XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss.878-900.
- ÖZTÜRK, Metin, (1993), **Ordu ve Politika**, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- SANAL, Türker, (1997), **Türkiye'nin Hükümetleri Muvakkat Encümen'den 55. Hükümete**, Sim Matbaacılık, Ankara.
- SHAW, Stanford ve Ezel Kural, Shaw, (1983), **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, E Yayınları, İstanbul.
- TANER, Timur, (2003), **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İmge Kitabevi, İstanbul.
- TEZİÇ, Erdoğan, (1976), **100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Partiler)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- TOKER, Metin, (1970), **Tek Partiden Çok Partiye**, Milliyet Yayınları, İstanbul.

- TÖKİN, Fûruzan Hüsrev, (1965), **Türkiye’de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)**, Elif Yayınları, İstanbul.
- TUNAYA, Tarık Zafer, (1995), **Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)**, Arba Yayınları, İstanbul.
- TURAN, Şerafettin,(1999), **Türk Devrim Tarihi IV-2 (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- UYAR, Hakkı, (2001), **Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi**, Büke Yayınları, İstanbul.
- ÜSKÜL, Zafer, (1989), **Siyaset ve Asker**, Afa Yayıncılık, İstanbul.
- VURAL, Ali Murat, (1999), **Yerel Basın ve Kamuoyu**, A.Ü.S.B.E., Eskişehir.
- YEŞİL, Ahmet, (2001), **Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2.Baskı, Ankara.
- YÜCEL, Serhan, (2001), **Demokrat Parti**, Ülke Yayınları, İstanbul.
- YÜCEL, Serhan, (2002), “Menderes Dönemi (1950-1960)”, **Türkler**, C:XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss.835-854.
- ZÜRCHER, Erik Jan, (1995), **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul.

DERGİ VE GAZETELER

- “14 Mayıs Marşı”, **Sakarya**, 17 Mayıs, 1951.
- “14 Mayıs Yıldönümü Yaklaşırken”, **Sakarya**, 22 Nisan, 1951.
- “4. Menderes Kabinesi”, **İstikbal**, 09 Aralık, 1955.
- “5. Menderes Kabinesinin Özellikleri”, **Sakarya**, 27 Kasım, 1957.
- “6-7 Eylül Davası”, **Bizim Sakarya**, 19 Ekim, 1960.
- “Acı Patlıcan”, **Sakarya**, 03 Eylül, 1951.
- “Adada Türklerin Kanı Akıtılıyor”, **İstikbal**, 24 Haziran, 1955.
- “Adalet Bunun Neresinde”, **Sakarya**, 11 Şubat, 1951.
- “Adalet Komisyonunda Hararetli Müzakereler”, **Sakarya**, 19 Nisan, 1951.
- “Af Kanunu”, **Sakarya**, 20 Temmuz, 1950.
- AKYAR, Nuri, “Radyoda Dini Konferans İstiyoruz”, **Yeşilnur**, 25 Ocak, 1951.
- “Ankara ve İstanbul’da Örfi İdare İlan Edildi”, **Sakarya**, 29 Nisan, 1960.

- “Ara Seçimler”, **Sakarya**, 25 Temmuz, 1951.
- ARSEVEN, Feyyaz, “Milletin Bağına Dönüş”, **Sakarya**, 25 Kasım, 1958.
- ARSEZEN, Feyyaz, “Vatan Cephesi”, **Sakarya**, 29 Aralık, 1958.
- “Ata’nın Doğduğu Evin Bombalanması Gençliği Sarstı”, **Sakarya**, 08 Eylül, 1955.
- ATAKAN, Tahsin, “Son Günlerin Manzarası”, **Sakarya**, 08 Aralık, 1950.
- ATAKAN, Tahsin, “Demokrasiyi Yaşatmak Gayesi”, **Sakarya**, 01 Mayıs, 1951.
- ATAKAN, Tahsin, “DP’nin Eskişehir’deki Durumunun Düşündürdükleri”, **Sakarya**, 03 Mayıs, 1951.
- “Atatürk Tasarısı Meclise Verildi”, **Sakarya**, 01 Nisan, 1951.
- “Atatürk’e Dil Uzatanlar İçin”, **Sakarya**, 05 Şubat, 1951.
- “Atatürk’ün Eseri Yıkılmaz”, **Sakarya**, 11 Aralık, 1953.
- “Atatürk’ün Mirasına Ait Kanun Teklifi”, **Sakarya**, 10 Şubat, 1951.
- “Atina’da Kıbrıs İçin Miting Yapıldı”, **Sakarya**, 10 Mayıs, 1952.
- “Atlantik Konseyi Lizbon’da Toplandı”, **Sakarya**, 22 Şubat, 1952.
- “Atlantik Paktına Kabul Edilmememizin Hikayesi”, **Sakarya**, 10 Mayıs, 1951.
- “Baladan Gelen Emir”, **Sakarya**, 02 Ağustos, 1951.
- “Barbara Davasından Koraltan ve Polatkan Mahkum Oldular”, **Bizim Sakarya**, 21 Aralık, 1960.
- “Basın Hürriyeti Ölüyor”, **Sakarya**, 17 Şubat, 1954.
- “Baştan Sona Hırsızlar”, **Bizim Sakarya**, 23 Kasım, 1960.
- “Başvekilimiz Şehrimizi Şereflendirdiler”, **İstikbal**, 26 Mayıs, 1960.
- “Başvekilin Gazetecilerle Hasbihali”, **Son Söz Milletindir**, 14 Temmuz, 1955.
- “Başvekilin Türk Milletine Minnet ve Şükran Mesajı”, **İki Eylül**, 01 Kasım, 1957.
- “Batı Trakya Türklüğü Mahvoluyor”, **Sakarya**, 20 Ocak, 1954.
- “Batı Trakya’da Yunan Zulmü”, **Sakarya**, 30 Ocak, 1956.
- “Bayar Yeniden Reisisumhur Seçildi”, **Eskişehir Telgraf**, 17 Mayıs, 1954.
- “Bayındırlık ve Çalışma Bakanlıkları”, **Sakarya**, 23 Aralık, 1950.
- “Belediye Başkanı”, **Sakarya**, 16 Eylül, 1950.
- “Belediye Seçimi”, **Sakarya**, 09 Eylül, 1950.
- “Belediye Seçimini Şehir’de DP Kazandı”, **Sakarya**, 07 Eylül, 1950.
- “Beşinci Menderes Kabinesi”, **Sakarya**, 27 Kasım, 1957.
- “Bir İstifa Dolayısıyla”, **Zaman**, 04 Ağustos, 1950.

- “Bir Kararnamenin Düşündürdükleri”, **Sakarya**, 12 Kasım, 1950.
- “Bizans Hülyası Peşinde”, **Sakarya**, 11 Şubat, 1958.
- BOZDAĞ, İsmet, “Paşamız Yine Yanıldı”, **İki Eylül**, 05 Kasım, 1957.
- “Bölükbaşı “Rejimin Bir Adı Noksan” dedi”, **Sakarya**, 06 Nisan, 1960.
- “Böyle Demokrasi Olmaz”, **Sakarya**, 20 Mayıs, 1954.
- “Böyle Olmamalıydı”, **Sakarya**, 08 Haziran, 1956.
- “Bu da Bizim İçin”, **Zaman**, 04 Ekim, 1950.
- “Bu Muazzam Krediden İyi Şekilde Faydalanması Bilinmelidir”, **Sakarya**, 04 Ağustos, 1958.
- “Bulgaristan Türkleri Sürgün Etmek İstiyor”, **Zaman**, 12 Ağustos, 1950.
- “Bulgaristan’dan Sürülen İrkdaşlarımız”, **Sakarya**, 16 Eylül, 1950.
- “Bulgarlar Göçmenlerin Diplomalarnı Alıyor”, **Sakarya**, 23 Aralık, 1950.
- “Bulgarların Göçmen Politikası Değişti”, **Sakarya**, 14 Ocak, 1951.
- “Bulgarların Notası”, **Sakarya**, 19 Ağustos, 1950.
- “Bütün Eskişehirliilerin Asil Tezahürü”, **İstikbal**, 02 Haziran, 1960.
- “Bütün Parti Kongreleri ve Her Türlü Siyasi Toplantılar Durduruldu”, **İstikbal**, 20 Nisan, 1960.
- “Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına Başladı”, **İki Eylül**, 02 Kasım, 1957.
- “Büyük Millet Meclisi İçtüzük Tadilatı”, **Sakarya**, 27 Aralık, 1960.
- “CHP Her Zaman Olduğu Gibi Bundan Böyle de Vatan ve Millet Hizmetindedir”, **Sakarya**, 01 Ocak, 1954.
- “CHP Yılmayacaktır”, **Sakarya**, 12 Aralık, 1953.
- “Cuma Günleri Radyoda Kuran”, **Zaman**, 07 Ağustos, 1950.
- “Cumhurreisine İstifasını Veren Menderes Yeni Kabinayı Teşkil Memur Edildi”, **İstikbal**, 01 Aralık, 1955.
- “Çok Fena”, **Sakarya**, 18 Mayıs, 1951.
- “Demokrasi Kuşa Dönüyor”, **Sakarya**, 21 Haziran, 1954.
- “Demokrasi Rejimi Tehlikede”, **Sakarya**, 16 Aralık, 1953.
- “Demokrasiyi Kurtaralım”, **Sakarya**, 15 Mart, 1951.
- “Demokrat Parti Büyük Kongresi”, **İstikbal**, 15 Ekim, 1955.
- “Demokratik Gelişme”, **Sakarya**, 03 Nisan, 1951.
- “Devletin Birinci Vazifesi İnkılabı Korumaktır”, **Sakarya**, 29 Ekim, 1950.

- “Din Hürriyetlerimizin Bizlere Bahşettiği”, **Mihrak**, 23 Haziran, 1950.
- “Dördüncü Adnan Menderes Kabinesi”, **İstikbal**, 05 Aralık, 1955.
- “DP Grubunun Zaferi”, **Sakarya**, 22 Aralık, 1955.
- “DP Kahir Ekseriyetle İktidarı Almış Değildir”, **Sakarya**, 31 Ekim, 1957.
- “DP Meclis Grubunun Tebliği”, **İstikbal**, 08 Mayıs, 1959.
- “DP Meclis Grubunun Zaferi”, **Sakarya**, 01 Aralık, 1955.
- “DP’deki Kaynaşma”, **Sakarya**, 31 Mayıs, 1951.
- “DP’nin Büyük Zaferi”, **İstikbal**, 06 Mayıs, 1954.
- “Dün 17 İlde Ara Seçim Yapıldı”, **Sakarya**, 17 Eylül, 1951.
- “Dün Kayserililerin Gönlüne Taht Kuran Büyük Adam”, **Sakarya**, 04 Nisan, 1960.
- “Düşüklerin Duruşmaları 14 Ekim’de Başlıyor”, **Bizim Sakarya**, 08 Ekim, 1960.
- “Eğriboz Açıklıyor”, **Sakarya**, 12 Mart, 1951.
- ERBİL, Mehmet, “CHP Kazandığı Seçimi Neden Kaybetti”, **Sakarya**, 01 Kasım, 1957.
- ERBİL, Mehmet, “Kabus”, **Sakarya**, 30 Mayıs, 1960.
- ERBİL, Mehmet, “Partizanlar Temizlenmelidir”, **Sakarya**, 03 Haziran, 1960.
- ERBİL, Mehmet, Tehdidin Demokrasilerde Yeri Yoktur”, **Sakarya**, 09 Eylül, 1958.
- “Eskişehir Askeri İdare Kumandanı Gnl Kireçtepe Basın Toplantısı Yaptı”, **Sakarya**, 28 Mayıs, 1960.
- “Eskişehir Barosunun Telgrafı”, **Sakarya**, 31 Mayıs, 1960.
- “Eskişehir Mebusları Millet Hizmetinde Çalışma Sözü Verdi”, **İki Eylül**, 02 Kasım, 1957.
- “Evet! Hem de Büyük Esefle”, **Zaman**, 21 Eylül, 1950.
- “Garip Bir Hadise”, **Sakarya**, 20 Kasım, 1953.
- “Gazeteciler Cemiyetinin Şükran Telgrafı ve Gürselin Cevabı”, **Bizim Sakarya**, 30 Mayıs, 1960.
- “Geçici Anayasa Hazır”, **İstikbal**, 10 Haziran, 1960.
- “Geçici Anayasa Radyo ile İlan Edildi”, **Sakarya**, 12 Haziran, 1960.
- “Genç Cumhuriyeti Korumak Bahsinde”, **Sakarya**, 18 Mart, 1951.
- “Genç Demokratlar Teşkilatı”, **İstikbal**, 25 Şubat, 1954.
- “Gençlerin Asil Bir Hareketi”, **Sakarya**, 08 Ocak, 1951.
- “Gençlik Bir Miting Hazırlıyor”, **Sakarya**, 19 Ağustos, 1950.
- “Gıda Maddesi Fiyatları Gün Geçtikçe Artıyor”, **Sakarya**, 22 Mayıs, 1954.

- “Göçmenlere Yardım Cemiyetinin Müsameresi”, **Sakarya**, 27 Kasım, 1950.
- “Güç Birliği Muvaffak Oldu”, **Sakarya**, 25 Kasım, 1958.
- “Güç Birliğinin Müşterek Temel Fikirleri”, **Sakarya**, 20 Kasım, 1958.
- “Güler misin Ağlar mısın”, **Sakarya**, 18 Kasım, 1952.
- “Ha Gayret İlerliyoruz”, **Sakarya**, 05 Nisan, 1951.
- “Hak Teslim Edilmelidir”, **Sakarya**, 11 Mart, 1951.
- “Hakikatleri Tevil Gayreti”, **Sakarya**, 22 Kasım, 1952.
- “Halk DP’den Neden Uzaklaşıyor”, **Sakarya**, 05 Şubat, 1951.
- “Halk Partisine Yardım İçin”, **Sakarya**, 21 Aralık, 1953.
- “Halk Partisinin İktisap Ettiği Kanunsuz Gayrimenkuller”, **İstikbal**, 01 Haziran, 1953.
- “Halk Partisinin Tebliği”, **Sakarya**, 05 Mayıs, 1954.
- “Halk Partisinin Zaferi”, **Sakarya**, 17 Kasım, 1953.
- “Hasan Polatkan’ın Meclisteki Konuşması”, **İstikbal**, 14 Ocak, 1956.
- “Hayat Gittikçe Pahalılaşıyor”, **Sakarya**, 05 Şubat, 1954.
- “Hayat Pahalılığını Önleyecek Murakabe için Esaslar Hazırlanıyor”, **Sakarya**, 01 Ocak, 1954.
- “Herkes Gider Mersine”, **Sakarya**, 15 Kasım, 1951.
- “Hesap Sorulmalıdır”, **Sakarya**, 10 Haziran, 1950.
- “Heykel Düşmanlığı”, **Sakarya**, 10 Şubat, 1951.
- “HP’liler Birleşme Kararına Kadar CHP’ye Tabi Olacak”, **Sakarya**, 04 Kasım 1958.
- “Hükümet Kıbrıs’a Müdahale Edecek”, **İstikbal**, 22 Nisan, 1955.
- “Hükümet Kuruldu”, **İstikbal**, 30 Mayıs, 1960.
- “Hürriyet Kahramanları”, **Sakarya**, 18 Ekim, 1955.
- “İrkdaşlarımıza Zulüm Yapılıyor”, **Zaman**, 31 Ağustos, 1950.
- “İsrarda Mana Yok”, **Sakarya**, 10 Ekim, 1956.
- “İç Politikada Mücadele Şiddetlenmeye Başladı”, **İstikbal**, 17 Eylül, 1959.
- “İhanet”, **Demokrat Çifteler**, 14 Ocak, 1955.
- “İktidardan Beklediklerimiz”, **Sakarya**, 24 Mayıs, 1950.
- “İktisadi Durumda Düzenli Bir Hayata Girilmesi Bekleniyor”, **Sakarya**, 04 Ağustos, 1958.
- “İlimizde DP’nin Altı Adayı Da 64 Bin Oyla Seçildiler”, **Sakarya**, 17 Mayıs, 1950.
- “İnönü DP Kayseri Kalesini de Fethedecek”, **Sakarya**, 02 Nisan, 1960.

- “İnönü’yü 35 Bin Uşaklı Karşladı”, **Sakarya**, 01 Mayıs, 1959.
- “İspat Hakkı Teklifine İki Yeni İltihak”, **Sakarya**, 16 Eylül, 1955.
- “İspat Hakkı Verilmelidir”, **Sakarya**, 24.10.1955.
- “İstanbul, İzmir, Ankara’da Yeniden Örfi İdare İlan Olundu”, **İstikbal**, 08 Eylül, 1955.
- “İstanbul’da Vuku Bulan Hadiseler Neşredilmeyecek”, **İstikbal**, 29 Nisan, 1960.
- “İstedikleri Şey”, **Sakarya**, 10 Mayıs, 1952.
- “İşbirliği Hususunda”, **Sakarya**, 23 Eylül, 1957.
- “İşbirliği Lafla Olmaz”, **Sakarya**, 25 Ağustos, 1956.
- “İşbirliği Mutlaka Tahakkuk Edecektir”, **Sakarya**, 14 Eylül, 1957.
- “İşi Fazla Uzatmayalım”, **Sakarya**, 14 Eylül, 1955.
- “İşte Bizim Demokrasimiz”, **Sakarya**, 17 Mayıs, 1954.
- “Kabine Teşekkül Etti”, **Sakarya**, 24 Mayıs, 1950.
- “Kabinede Değişiklik”, **Sakarya**, 17 Eylül, 1955.
- KAĞNICIOĞLU, Celal, “Muhalifler Birleşiniz”, **Sakarya**, 19.10.1955.
- “Kanunsuzluk Meydana Çıktı”, **Sakarya**, 11 Şubat, 1951.
- “Kayseri’deki Binbaşı Ordudan İstifa Etti”, **Sakarya**, 07 Nisan, 1960.
- KESKİN, Nazmi, “Zafer Yolu”, **Demokrat Çifteler**, 12 Kasım, 1954.
- “Kıbrıs İhtilafı Alevleniyor”, **Sakarya**, 11 Mayıs, 1952.
- “Kıbrıs İhtilafı Nihai Anlaşma İle Sona Erdi”, **İstikbal**, 21 Şubat, 1959.
- “Kıbrıs Piskoposu Adadaki Rumları Mücadeleye Davet Ediyor”, **Sakarya**, 16 Ocak, 1952.
- “Kıbrıs Tedhişçileri Türkleri Tehdide Başladılar”, **İstikbal**, 07 Temmuz, 1955.
- “Kırşehir Yeniden Vilayet Oluyor”, **Sakarya**, 05 Mart, 1957.
- “Kırşehir’i İlga Eden Tasarı”, **Sakarya**, 29 Haziran, 1954.
- “Kırşehir’in Vilayet Oluşu Memnuniyet Uyandırdı”, **Sakarya**, 14 Haziran, 1957.
- “Kore Cephesine Asker Gönderiyoruz”, **Sakarya**, 26 Temmuz, 1950.
- “Kore Meselesi”, **Sakarya**, 28 Haziran, 1950.
- “Kore’ye 4500 Kişilik Askeri Birlik Göndereceğiz”, **Zaman**, 26 Temmuz, 1950.
- “Köpek Davasında Savcı”, **Bizim Sakarya**, 15 Ekim, 1960.
- “Köylü Partisi Hafta İçinde Kuruluyor”, **Sakarya**, 24 Mart, 1952.
- “Köylü Partisi Seçim Neticesine Ne Diyor”, **İstikbal**, 10 Mayıs, 1954.
- “Kuraklık Yüzünden”, **Sakarya**, 04 Kasım, 1954.

- “Malatya’ya Tebrik Telleri Yağıyor”, **Sakarya**, 25 Temmuz, 1951.
- “MBK Üyeleri Bugün Mecliste Yemin Edecek”, **İstikbal**, 24 Haziran, 1960.
- “Meclis Fevkalade Toplantıda”, **İstikbal**, 14 Eylül, 1955.
- “Meclisin Kabul Ettiği Kanun Metni”, **Sakarya**, 29 Nisan, 1960.
- “Mecliste Güven Oyu Aldıktan Sonra”, **Sakarya**, 01 Nisan, 1951.
- “Meclisten Fevkalade Tahsisat”, **Sakarya**, 12 Eylül, 1955.
- “Memleketi İhya Edecek Olan Petrollerimiz Müstemleke Fiyatına mı Yabancılara Gidecek”, **Sakarya**, 04 Şubat, 1954.
- “Menderes Aleyhine Bir Dava Daha Açılacak”, **Bizim Sakarya**, 05 Aralık, 1960.
- “Menderes İkaz Edilmiş”, **Sakarya**, 07 Aralık, 1955.
- “Menderes Nasıl Yakalandı”, **İstikbal**, 01 Haziran, 1960.
- “Menderesin Demeci” **Sakarya**, 25 Haziran, 1956.
- “Menfur Bir Saldırı”, **Sakarya**, 07 Eylül, 1955.
- “Mersinli Bir Yobazın Söylediği Sözler”, **Sakarya**, 12 Mart, 1951.
- “Mevcut Kanunlar Karşısında İşbirliği Yapmaya İmkan Görülmediği Anlaşılmaktadır”, **Sakarya**, 21 Eylül, 1957.
- “Millet DP’den Ümidini Kesti”, **Sakarya**, 19 Aralık, 1953.
- “Millet Partisi Çöküyor”, **Sakarya**, 01 Temmuz, 1953.
- “Millet Partisinden İstifalar”, **İstikbal**, 05 Temmuz, 1953.
- “Milletvekili Değil Arsa Vurguncusu”, **Bizim Sakarya**, 03 Ağustos, 1960.
- “Milli Birlik Komitesi Üyeleri Bugün Yemin Edecek”, **Sakarya**, 24 Haziran, 1960.
- “Milli İrade Ayaklar Altında Çiğnendi”, **Sakarya**, 03 Mayıs, 1954.
- “Muhalefet Cephesi Birleşmelidir”, **Sakarya**, 20 Şubat, 1956.
- “Muhalefet İktidarı Vazifeye Davet Ediyor”, **Sakarya**, 11 Eylül, 1951.
- “Muhalefet Partileri İşbirliğine Gidemez mi”, **Sakarya**, 28 Haziran, 1957.
- “Muhalefetin Müşterek Tebliği Umumu Efkarada Sevinç Uyandırdı”, **Sakarya**, 06 Eylül, 1957.
- “Muhalefetsiz Demokrasi Olmaz”, **Sakarya**, 22 Haziran, 1954.
- “Muhtar Seçimleri”, **Sakarya**, 19 Ağustos, 1950.
- “Mukaddes Sille”, **Bizim Sakarya**, 30 Mayıs, 1960.
- “Müessif Hadisenin Faili”, **İstikbal**, 10 Eylül, 1955.
- “Mühim Bir Kararname Çıktı”, **Sakarya**, 20 Kasım, 1950.

- “Müsadere Kanunu Çıktı”, **Sakarya**, 10 Ağustos, 1951.
- “On Bir Mebus Demokrat Parti Yüksek Haysiyet Divanına Verildi”, **İstikbal**, 19 Temmuz, 1955.
- “Ordunun Şerefli Mensupları”, **Sakarya**, 07 Nisan, 1960.
- “Orhan Köprülü DP’den İstifa Etti”, **Sakarya**, 20 Temmuz, 1957.
- “Otomobil Saltanatı Yüzünden”, **Sakarya**, 20 Ekim, 1951.
- “Oy Kullanmamak İçin Meclisi Terk Etmek Mazeret midir”, **Sakarya**, 02 Temmuz, 1957.
- “Öteki Özyörükler”, **Sakarya**, 24 Ekim, 1951.
- “Övünme Siyaseti”, **Sakarya**, 02 Mayıs, 1951.
- “Parti Kurmak Hastalığı”, **İstikbal**, 30 Ocak, 1954.
- “Partiyi Kayırma Zihniyeti”, **Sakarya**, 27 Nisan, 1951.
- “Petrol Faciası”, **Sakarya**, 11 Şubat, 1954.
- “Petrol Kanunu Tasarısı Memlekete Değil Sermayedara Kazandıracak”, **Sakarya**, 02 Şubat, 1954.
- “Petrolde Devlet Hissesi Meselesi”, **Sakarya**, 06 Ocak, 1954.
- “Polatkan’ın Büyük Bir Suiistimali Ortaya Çıktı”, **Sakarya**, 03 Haziran, 1960.
- “Radyo Davası Başladı”, **Bizim Sakarya**, 29 Kasım, 1960.
- RIFAT, Necmettin, “Yeni İktidar Bizi Tatmin Edebilecek mi”, **Mihrak**, 14 Haziran, 1950.
- “Ruslar Mısırlılara Gözdağı Veriyor”, **Sakarya**, 03 Kasım, 1951.
- “Sabık Milletvekili Abidin Potuoğlu Evkafa Ait Araziyi Zapt Etmiş”, **Bizim Sakarya**, 16 Haziran, 1960.
- “Sabıkların Duruşması Yassıada’da Yapılacak”, **İstikbal**, 21 Temmuz, 1960.
- “Sakarya İki Yeni Tefrikaya Başlıyor”, **Sakarya**, 07 Nisan, 1960.
- “Seçim Kanunu Değişmelidir”, **Sakarya**, 16 Kasım, 1955.
- “Seçim Kanununda Yapılacak Tadilat”, **Sakarya**, 19 Haziran, 1954.
- “Seçim Kanunuyla Taban Tabana Zıt Bir Hareket”, **Sakarya**, 28 Ekim, 1957.
- “Seçim Nasıl Geçti”, **Sakarya**, 17 Mayıs, 1950.
- “Seçim Sistemi Değişmelidir”, **Sakarya**, 05 Mayıs, 1954.
- “Seçimlerin Neticesi Belli Oldu”, **Sakarya**, 19 Eylül, 1951.
- “Selanik’te Patlatılan Bir Bomba”, **İstikbal**, 07 Eylül, 1955.

- “Sıra Memurlarda mı”, **Sakarya**, 03 Temmuz, 1954.
- “Son Hadiseler Karşısında Hükümetin Hareket Hattı İttifakla Tasvip Olundu”, **İstikbal**, 08 Mayıs, 1959.
- “Son Hadisenin İçyüzü”, **Sakarya**, 03 Aralık, 1955.
- “Soyguncu Polatkan’ın Yeni Bir Marifeti”, **Bizim Sakarya**, 12 Kasım, 1960.
- SUROL, Ziya, Nisbi Seçim”, **İstikbal**, 05 Haziran, 1954.
- SUROL, Ziya, Muhtar Seçimleri”, **İstikbal**, 09 Kasım, 1954.
- SUROL, Ziya, Ondokuzlar ve Düşüncelerimiz”, **İstikbal**, 16 Kasım, 1955.
- “Susturulan Basın”, **Sakarya**, 06 Haziran, 1956.
- “Şanlı ve Kahraman Türk Ordusuna İthaf”, **Sakarya**, 28 Mayıs, 1960.
- “Şehrimizde Nezaret Altında Onlalar”, **İstikbal**, 01 Haziran, 1960.
- “Şehrimizde Nezarete Olanlar”, **Sakarya**, 01 Haziran, 1960.
- “Şehrimize On İki Bin Göçmen Geldi”, **Sakarya**, 02 Ağustos, 1951.
- “Şeker Fabrikasını Çiftliğe Çeviren Osman Bozok ve Arkadaşlarının Duruşması Başladı”, **Bizim Sakarya**, 04 Ekim, 1960.
- “Tasfiye Kanunu Çıkıyor”, **Sakarya**, 19 Haziran, 1954.
- “Tasfiye Kanunu Yürürlükte”, **Sakarya**, 09 Temmuz, 1954.
- “TBMM 12 Eylül Pazartesi Günü Toplanacak”, **İstikbal**, 08 Eylül, 1955.
- “Tek Bir Cephe”, **Sakarya**, 10 Temmuz, 1956.
- “Tek Bir Cephe”, **Sakarya**, 31 Mart, 1956.
- “Tek Suçlu Yunanistan’dır”, **Sakarya**, 09 Eylül, 1955.
- “Teklif Ediyoruz”, **Sakarya**, 14 Mayıs, 1954.
- “Türk Ordusu Çok Yaşa”, **Sakarya**, 02 Haziran, 1960.
- “Türk Silahlı Kuvvetler Kumandanlığından Bildirilmiştir”, **Sakarya**, 28 Mayıs, 1960.
- “Türk-İrak Güvenlik Paktı İmzalanıyor”, **İstikbal**, 25 Şubat, 1955.
- “Türkiye’ye Amerikan Yardımı”, **İstikbal**, 05 Temmuz, 1953.
- “Uşak DP’lilerinin Çirkin Tertipleri”, **Sakarya**, 02 Mayıs, 1959.
- “Uşak Seçimlerinden Ders Alınmalıdır”, **Sakarya**, 18 Kasım, 1953.
- “Üç Bakan Hakkında Tahkikat Açıldı”, **Sakarya**, 14 Ocak, 1956.
- “Vatandaşların Göçmenlere Yapacakları Yardımı Kabul Edecek Yerler”, **Sakarya**, 30 Aralık, 1950.
- “Ya Hafız”, **Mihrak**, 07 Haziran, 1950.

- “Yağma Hasanın Böreği mi”, **Sakarya**, 20 Mayıs, 1951.
- “Yağma Hasanın Böreği”, **Bizim Sakarya**, 15 Kasım, 1960.
- “Yağma Hasanın Böreği”, **Bizim Sakarya**, 18 Ekim, 1960.
- “Yalnız Üç Bakan Değişti”, **Sakarya**, 11 Mart, 1951.
- “Yeni Kabine”, **Sakarya**, 27 Mayıs, 1950.
- “Yeni Kabine”, **İstikbal**, 13 Aralık, 1955.
- “Yeni Kabine”, **Sakarya**, 30 Haziran, 1960.
- “Yeni Kabinede Değişiklik”, **Sakarya**, 15 Mayıs, 1954.
- “Yeni Kabinede Üç Bakan Değişti”, **Sakarya**, 11 Mart, 1951.
- “Yeni Seçim Tasarısı Meclis’te”, **İstikbal**, 16 Haziran, 1954.
- YERSEL, F. Ş, “Kazanırsınız Kaybetmeyiz”, **Zaman**, 31 Temmuz, 1950.
- YEŞİLYURT, Ali Haydar, “Artık Sabrında Bir Hududu Vardır”, **Sakarya**, 07 Eylül, 1956.
- YEŞİLYURT, Ali Haydar, “Her Şeyin Üstünde Vatan”, **Sakarya**, 21 Ağustos, 1956.
- YEŞİLYURT, Ali Haydar, “Kıbrıs Türk’ün davasıdır”, **Sakarya**, 25 Ocak, 1954.
- “Yunan Başbakanı Kıbrıs’ı İstedi”, **Sakarya**, 18 Şubat, 1951.
- YÜCEKUTLU, Ahmet Necati, “Milleti Temsil” **Yeşilnur**, 06 Haziran, 1951.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1954/mayis1954.htm>, (12.05.2009).

<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1954/kasim1954.htm>, (20.05.2009).

DİZİN

-A-

ABD, 11, 12, 13, 61, 64, 91, 93, 122, 128
 Abdulkadir Gürol, 5
 Abdullah Aker, 117
 Abdurrahman Nafiz Gürman, 35
 Abdurraman Ünügür, 3
 Abdülkadir Gürol, 4
 Abidin Potuoğlu, 32, 76, 116
 Adıyaman, 79, 80, 81
 Adnan Menderes, 8, 16, 17, 23, 33, 42, 46, 52, 72, 75, 76, 86, 90, 91, 96, 97, 99, 104, 113, 125, 126, 132, 140
 Afyon Valisi Abidin Özmen, 36
 Ahmet Dalkılıç, 121
 Ahmet Emin Yalman, 55
 Ahmet Gürkan, 36
 Ahmet Özel, 100
 Akif Sarıoğlu, 58
 Albay Alparslan Türkeş, 130
 Albay Celal Yıldırım, 122
 Ali Fuat Cebesoy, 32
 Ali İpar Davası, 137
 Ali Rıza Ilıcalı, 133, 134
 Almanya, 8, 11, 14, 107
 Altmışbirler, 46
 Amil Artus, 134
 Anayasanın İhlali Davası, 139, 140
 Ankara, 7, 12, 15, 16, 20, 21, 24, 27, 33, 36, 40, 52, 53, 55, 62, 78, 90, 91, 93, 94, 97, 129, 131, 136, 137
 Arıtma Koruma Partisi, 20
 Arif Demirer, 97, 100
 Arsa Davası, 138
 Ata Tan, 121
 Atatürk, 6, 17, 18, 21, 48, 49, 50, 58, 59, 76, 91, 97, 130, 135
 Atatürk'ü Koruma Kanunu, 48
 Atıf Benderlioğlu, 52
 Avni Başman, 33
 Aziz Zeytinoğlu, 133, 134

-B-

Bağdat Paktı, 93, 94
 Bahattin Yurtsever, 4
 Balkan Paktı, 70, 94
 Barbara Davası, 137
 Basın, 1, 22, 23, 41, 42, 51, 54, 61, 63, 70, 89, 96, 100, 103, 105, 117, 118, 129, 134
 Basın Kanunu, 61
 BasınYasası, 101
 Başak, 4
 Batı Trakya, 71, 127
 Bebek Davası, 137
 Bedii Kireçtepe, 135, 136
 Behcet Uz, 78
 Belgrat, 95
 Besim Atalay, 52
 Bilecik Valisi Şinasi Tolga, 36
 Birinci Büyük Kongresi, 24
 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 65
 Bizim Sakarya, 5
 Bled, 94
 Birleşmiş Milletler (BM), 11, 14, 64, 69, 95
 BM Beyannamesi, 14
 Bulganin, 95
 Bulgaristan, 64, 66, 67, 68
 Burhanettin Onat, 100

-C-

Celal Bayar, 8, 16, 18, 23, 24, 25, 33, 59, 77, 116, 137
 Celal Kağnıcıoğlu, 5, 89, 130
 Celal Yardımcı, 78, 99, 117
 Cemal Gürsel, 126, 130, 132, 134
 Cevat Rıfat Atılhan, 15
 Cevdet Savgar Kıratlı, 4, 133
 Cezmi Türk, 53
 Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 4, 6, 9, 10, 16, 17, 21, 22, 24, 26, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 40, 42, 43, 45, 46, 50, 52, 54, 55, 57, 58, 59, 61, 73, 74, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 87, 88, 101, 104, 106,

110, 111, 114, 115, 116, 118, 122, 123,
124, 129, 131, 133, 134, 135
Clarence Randall, 62
Cumhuriyetçi Millet Partisi(CMP), 53

-Ç-

Çanakkale Boğazı, 12
Çanakkale Olayları, 138
Çiftçi ve Köylü Partisi, 19
Çin, 64

-D-

Danimarka, 66
Daniş Koper, 145
Değirmen Davası, 148
Demokrasi, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 17, 18,
29, 43, 49, 76, 79, 84, 87
Demokrat Çifteler, 4
Demokrat İzmir Davası, 149
Dokuz Subay Olayı, 121
Dolandırıcılık Davası, 148
Dörtlü Takrir, 16
Demokrat Parti (DP), 3, 4, 5, 7, 16, 18,
21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32,
33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44,
45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 70, 73, 74, 75,
76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86,
87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 100, 101,
102, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 112,
114, 115, 116, 118, 121, 122, 123, 124,
125, 129, 130, 131, 132, 133, 138,

-E-

Ekrem Baysal, 52
Ekrem Hayri Üstündağ, 47
Emekli Sandığı Kanunu, 83
Emeklilik Kanunu, 41
Emin Kalafat, 78, 99, 117
Emin Sazak, 8, 16
Ergenekon Köylü ve İşçi Partisi, 20
Esat Budakoğlu, 100, 117
Eskişehir, 1, 2, 3, 4, 32, 37, 38, 39, 43,
44, 45, 52, 59, 60, 65, 68, 75, 76, 77, 78,
88, 97, 106, 115, 116, 127, 129, 130,
138, 139
Eskişehir Basını, 68
Eskişehir Mitingi, 138

Eskişehir Telgraf, 4
Ethem Menderes, 78, 98, 99, 117, 136

-F-

Fahrettin Ulaş, 100
Fahri Belen, 33
Faik Ahmet Barutçu, 34
Faruk Güventürk, 121
Fatin Rüştü Zorlu, 77, 78, 92, 100, 117,
118, 136, 137, 138
Fazıl Küçük, 129
Feridun Fikri Düşünsel, 16
Fehmi Yavuz, 145
Fethi Çelikbaş, 78
Fevzi Lütüfî Karaosmanoğlu, 33, 89
Fevzi Uçaner, 117
Feyyaz Arseven, 125
Fuat Arna, 55
Fuat Köprülü, 8, 16, 17, 33, 47, 69, 70,
78, 98, 99, 107, 108, 136, 137

-G-

Gayrimüslim Azınlıklar, 96
Genç Demokratlar Teşkilatı, 54, 59, 60
Geyikli Olayı, 131
Göçmen Meselesi, 66
Güney Kore Cumhuriyeti, 64
Gürcistan, 12

-H-

Hadi Hüsman, 100, 117
Hakkı Gedik, 47
Halil Akkurt, 116
Halil Ayan, 33
Halil Özyörük, 33, 47, 53
Halkevleri, 50, 51
Hamit Dedelek, 116, 144
Hamit Şevket İnce, 101
Hasan Polatkan, 32, 34, 47, 76, 78, 92,
100, 101, 115, 116, 117, 118, 136, 137,
138
Hasan Sabuncu, 121
Hasan Sarılı, 4
Haşmet İnönütepe, 144
Haşmet Uyar, 144
Hayrettin Erkmén, 78, 117, 137
Hayri Üstündağ, 89
Hicri Sezen, 38, 76, 116, 133

Hikmet Bayur, 16, 21, 55, 111
 Hürriyet Partisi (HP), 104, 106, 114, 115, 123, 124
 Hulusi Köymen, 47
 Hür Bilek, 5
 Hürriyet Misakı, 24, 27, 36
 Hürriyet Partisi, 107, 109, 110
 Hüseyin Avni Göktürk, 99
 Hüseyin Avni Ulaş, 15
 Hüseyin Orak, 55

-İ-

Irak, 93, 122

-İ-

İ. Tevfik Kutlar, 132
 İbrahim Us, 105
 İdealist Parti, 20
 İki Eylül Gazetesi, 4, 116
 İlhami Barut, 121
 İlhami Sancar, 57
 İngiltere, 12, 64, 70, 93, 95, 126, 127, 128, 129
 İran, 13, 94
 İslam Koruma Partisi, 20
 İsmail Berkok, 36
 İsmail Hakkı Çevik, 32
 İsmail Sayın, 76
 İsmet Anđı, 143
 İsmet İnönü, 6, 8, 14, 15, 18, 35, 104, 109, 116, 129, 132, 138
 İspat Hakkı, 62, 88, 89, 90
 İsrail, 93
 İstanbul, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 28, 31, 33, 36, 40, 52, 57, 64, 67, 69, 71, 77, 78, 90, 91, 92, 96, 97, 98, 99, 107, 110, 119, 121, 123, 127, 129, 130, 135, 136, 141, 146, 147, 149, 150, 151, 152
 İstanbul Ekspres, 97
 İstikbal Gazetesi, 4, 57, 73, 76, 89, 90
 İstimlak Davası, 150
 İtalya, 14, 68
 İzmir, 40, 52, 77, 78, 85, 91, 97, 118, 119, 130, 136
 İzzettin Çapar, 36

-J-

Japonya, 11

John Foster Dulles, 93

-K-

Kamil Kırıkoğlu, 105
 Kasım Gülek, 105, 131
 Kastamonu Valisi Tevfik Sırrı Gür, 36
 Kayseri Olayı Davası, 138
 Kayseri Valisi Ahmet Kınık, 132
 Kazım Özlüfat, 121
 Kemal Zeytinoğlu, 32, 47, 76, 78, 116
 Kıbrıs Başpiskoposu Makarios, 69
 Kıbrıs Meselesi, 68, 69, 70, 95
 Kıbrıs Türktür Derneği, 97
 Kırşehir, 48, 52, 79, 81, 82, 83, 107, 109, 110, 139
 Kocaeli, 80, 81
 Komünizm, 13
 Kore Savaşı, 42
 Köpek Davası, 135
 Kruşçev, 95
 Kur'an, 42, 52
 Kuzey Atlantik Paktı, 64, 73

-L-

Liberal Demokrat Parti, 19
 Liberalizm, 18
 Lord Radcliffe, 127
 Lübnan, 69, 93
 Lütfi Kırdar, 117

-M-

Malatya, 49, 50, 55, 73, 79, 80, 81, 83, 132
 Malatya Belediye Başkanı Muzaffer Akalın, 49
 Mareşal Fevzi Çakmak, 21
 Marsall Yardımı, 13
 Mayıs AnkaraMitingi, 136
 Mecit Hoca, 132
 Meclis İçtüzüğü, 118
 Medeni Berk, 117, 137
 Megalo Idea, 68
 Mehmet Aldemir, 56
 Memur Tasfiye Kanunu, 85
 Mısır, 69, 93
 Mihaliççık, 38
 Mihrak, 4
 Mihver Devletleri, 11

Millet Partisi(MP), 21, 26, 31, 32, 55, 56, 123
 Milli Husumet Andı, 28
 Milli Kalkınma Partisi, 15, 16
 Milli Koruma Kanunu, 9
 Milli Korunma Kanunu, 9
 Milli Muhalefet Cephesi, 105, 123
 Milli Şef, 6, 7
 Milli Talebe Federasyonu, 48, 96
 Milli Teminat Andı, 28
 Mithat Reşat Belger, 33
 Molotov, 11
 Montrö Antlaşması, 12
 Muammer Çavuşoğlu, 78, 100
 Muhalif partiler, 54
 Muhlis Ete, 34, 47
 Muhtar Başkurt, 32, 76, 116, 143
 Mustafa Çürük, 116
 Muzaffer Kurbanoğlu, 117
 Mükerrerrem Sarol, 78
 Mümtaz Kolonkaya, 132
 Mümtaz Tarhan, 100
 Müstakil Grup, 6
 Müttefik Devletleri, 11

-N-

Naci Aşkun, 121
 Naci Gelendost, 4
 Naci Toros, 132
 Nafiz Körez, 100
 Nafiz Sevilen, 132
 Namık Gedik, 78, 98, 109, 117, 132, 136
 NATO, 70, 93, 128
 Nazmi Keskin, 76
 Necmettin Fırat, 4
 Nedim Ökmen, 47, 79, 99, 117, 135, 135
 Nevşehir, 81, 82, 83, 109, 135
 Nevzat Seçkin, 133
 Nihabet Nihabetyan, 132
 Nihat Eğriboz, 34
 Norveç, 66
 Nuri Akyar, 4, 42
 Nuri Demirağ, 15
 Nuri Özsan, 33, 47
 Nuri Sertoğlu, 83
 Nüvit Yetkin, 86, 110

-O-

Oniki Ada, 68
 Ordu Valisi Salih Kılıç, 36
 Orgeneral Nuri Yamut, 35
 Orgeneral Salih Omurtak, 35
 Orhan Köprülü, 107
 Orhan Sami Güvenç, 36
 Osman Alişiroğlu, 82, 105
 Osman Bozok, 144
 Osman Bölükbaşı, 21, 55, 58, 102, 105, 107, 109
 Osmanlı Devleti, 66, 68

-Ö-

Ömer Başeğmez, 53
 Örtülü Ödenek, 148

-P-

Pakistan, 94
 Paris Barış Antlaşması, 68
 parlamento, 22, 31, 77
 Petrol Kanunu, 63
 Postdam Konferansı, 12

-R-

Radyo Davası, 137
 Recep Peker, 22, 23
 Refik Koraltan, 8, 16, 17, 33, 77, 116, 134, 137, 138
 Refik Şevket İnce, 33, 47, 50
 Remzi Öğuz Arık, 53
 Resmi ilanlar, 40
 Reşat Akşemsettinioğlu, 133
 Reşat Güçlü, 53
 Rıfki Salim Burçak, 47, 138
 Rüknettin Nasuhoğlu, 33, 47

-S-

Sabahattin Günay, 144
 Sabri Conkay, 53, 59
 Sabri Soydaş, 134
 Sakarya, 18, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 97, 98, 99, 101, 103, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114,

115, 116, 117, 118, 119, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139
 Sakarya Gazetesi, 3, 39, 40, 44, 47, 53, 76, 77, 87, 89, 98, 103, 107, 125, 132, 133
 Salih Fuat Keçeci, 76
 Samet Ağaoğlu, 33, 47, 92, 100, 117
 Samet Kuşçu, 121
 Samsun, 36, 97, 135
 SCF, 17
 Sebati Ataman, 117
 Seçim Kanunu, 84, 130
 Selanik, 91, 97, 136
 Selim Sarper, 11, 12, 135
 Seyfi Kurtbek, 47
 Seyhan, 36, 50, 53
 Seyitgazi, 38
 Sırrı Atalay, 82, 105
 Sıtkı Yırcalı, 78, 92, 100, 117, 118, 137
 Sinan Tekelioğlu, 50
 Sivrihisar, 38
 Son Söz Milletini, 4
 Sosyal Adalet Partisi, 19
 Sovyet Rusya, 11, 13, 64, 94
 Sovyetler, 11, 12, 13, 64
 Stalin, 12, 94
 Suni Muhalefet, 14
 Suriye, 93
 Süleyman Tulgan, 130, 132

-Ş-
 Şahap Gürler, 35
 Şefik İnan, 134
 Şefik Soyer, 36
 Şemi Ergin, 117
 Şükrü Saraçoğlu, 15

-T-
 Tahkikat Komisyonu, 130, 133
 Taksim Meydanı, 97
 TBMM, 23, 98, 128, 131, 134, 135
 Tek Parti, 7, 9, 10, 14, 26, 39, 51, 114
 Tevfik İleri, 34, 47, 117, 118
 Tevfik Önol, 132
 Topkapı Olayları, 132
 Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 104

Truman, 12, 13
 Truman Doktrini, 13
 Türk Muhafazakar Partisi, 20
 Türk Sosyal Demokrat, 19
 Türkiye, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 28, 31, 32, 33, 38, 40, 48, 53, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 70, 73, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 98, 103, 106, 122, 126, 127, 128, 131, 134, 135, 137
 Türkiye Cumhuriyeti, 62
 Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, 19
 Türkiye Köylü Partisi, 53
 Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, 19
 Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, 19
 Türkiye Sosyalist Partisi, 19
 Türkiye Yükselme Partisi, 21

-U-
 Uşak Olayı, 129
 Uşak seçimleri, 54

-Ü-
 Üniversite Olayları Davası, 138

-V-
 Varlık Vergisi, 9
 Vasfi Raşit Seviğ, 55
 Vatan Cephesi, 123, 124, 125
 Vatan Cephesi Davası, 139
 Venizelos, 70
 Vilineks Şirketi Davası, 137

-Y-
 Yabancı Yatırımları Teşvik Kanunu, 63
 Yalnız Vatan İçin Partisi, 20
 Yeni Çifteler, 4
 Yeşil Nur, 4
 Yeşilhisar Olayı, 131
 Yeşilköy, 130
 Yol vergisi, 9
 Yugoslavya, 94, 95
 Yunanistan, 65, 68, 69, 70, 71, 94, 95, 96, 98, 127, 128,
 Yunus Tayga, 129, 132
 Yurt Görev Partisi, 20
 Yusuf Azizoglu, 109

Yusuf Çelik, 4
Yusuf Ziya Eker, 53
Yükseliş, 4

-Z-

Zaman, 4
Ziya Sürol, 4
Zühtü Velibeşe, 33
Zürich ve Londra anlaşmaları, 128

